

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE VE DİĞER BAZI ÜLKELERDE İLK VE ORTA DERECELİ
OKULLARDA YAPILAN YÖNELTME ETKİNLİKLERİNE AİT GÖRÜŞ VE
UYGULAMALARIN BELİRLENMESİ

112781

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail İĞDELİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Muharrem KÖKLÜ

İstanbul, 2001

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, onun eğitime verdiği önemle yakından ilgilidir. Çünkü eğitim sistemi, o ülkenin gelecekte gereksinim duyacağı insan gücünü yetiştirmede birinci araçtır. Bireyler ancak kendi yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda varolan güçlerini mümkün olan en üst seviyeye ulaştırabilirlerse kendi mutluluklarını sağlayabilirler ve yaşadıkları toplumun mutluluk ve refahına katkıda bulunabilirler. Bunu gerçekleştirmek amacıyla öğrencilerin okudukları okullarda bu yönde yönlendirilmeleri gereklidir.

Bu çalışmada ülkemizde ve bazı dış ülkelerde öğrencileri ilgi ve yetenekleri paralelinde bir üst öğrenim kurumuna yöneltme faaliyetlerinin neler olduğu konusuna değinilmiştir. Öncelikle şura kararları doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve orta dereceli okullarda yöneltme etkinliklerinin neler olduğu belirlenmiş; daha sonra da bazı dış ülkelerde yöneltme etkinliklerinin nasıl yürütüldüğü araştırılmıştır.

Özellikle gelişmiş ülkelerin yetişmiş insan gücünü sağlamak üzere nasıl bir yöneltme yapmakta oldukları bize öğrencilerimizi daha etkin bir şekilde yönlendirmede yol gösterici olabilir. Her ne kadar gelişmiş ülkelerde yöneltme sisteminin daha iyi çalıştığı ve öğrencilerin bir üst öğrenim kuruluşuna ve hayata istek ve yetenekleri doğrultusunda yöneltildiklerini çeşitli şekillerde duymuş olsak da bu konuda daha detaylı bir bilgiye gereksinimiz vardır.

Bu araştırmanın konuyla ilgili yönetici, öğretmen, rehber, öğrenci ve velilerle konuyla ilgili tüm diğer kişilerin gereksinim duyacakları temel bilgileri kapsadığı düşünülmektedir.

Gerek bu çalışmayı yaparken gerekse yüksek lisans derslerinde yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yr.Doç.Dr. Muharrem Köklü'ye, Yr.Doç.Dr.Sevinç Peker'e, Doç. Dr. Ali İlker Gümüşeli' ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Haziran, 2001

İsmail İğdeli

ÖZET

Yöneltilme genellikle birey ve meslek arasındaki ilişkiyi araştırıp bu konuda kişileri bilgilendiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bireylere kendilerini anlama, iş dünyasını ve yaşadıkları çevreyi tanıma ve de seçimlerini nasıl yapacaklarını öğrenme konularında gereksindikleri bilgilere ulaşmada gerekli olan bilgilendirme seansları ve ölçme araçlarından çok yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Yöneltilme etkinliklerine yönelik eğitsel yaklaşım bireylerin kendini tanıma, mesleki fırsatların farkında olma ve karar verme becerilerine dayanan seçimlerini etkili bir biçimde yapabilmeleri için gereken bilgi, beceri ve davranışları kazanıp uygulayabilmelerini içerir.

Bu çalışma Türkiye ve üç gelişmiş ülke olan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa'nın yöneltilme program ve etkinliklerini eğitim sistemlerine nasıl dahil ettiklerine dair bazı örnekleri içermektedir. Öncelikle, Türk okullarındaki yöneltilme programları ve etkinlikleri incelenmiş ve uygulamayla ilgili farklı düşünceler ve çözüm tekliflerine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde farklı ülkelerde yapılan değişik mesleki yöneltilme uygulamalarına değinilmiş; mesleki yöneltilme kavramının gelişimine ait kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada diğer ülkeler üzerinde çok büyük etkileri olan ve oldukça geniş uluslararası geçerliliği olan Amerika'nın bu konudaki deneyimine özellikle geniş yer verilmiş; bu ülkedeki uygulamalar araştırılmıştır.

Öğrencilere sunulan eğitsel ve mesleki seçeneklerden en üst düzeyde faydalanma fırsatı veren okullardaki yöneltilme hizmetleri öğrenciler açısından çok önemlidir. Bu hizmetler öğrencilere; ilgi ve ihtiyaçlarını verilen programlarla bütünleştirip kendilerine uygun meslek belirlemede; işverenlere de beceri ve motivasyonları işverenlerin gereksinimleriyle uyuşan çalışanlar bulmada yardımcı olur. Bu hizmetler devlet açısından da toplumun insan kaynaklarını azami şekilde kullanılması açısından önemlidir. Bunu gerçekleştirmek için yöneltilme uygulamaları ile yakından ilgili olan birimler olan aile, öğretmen ve rehberlerin kendi uzmanlık becerilerini kullanarak beraberce çalışmaları ve gençlerin kendi geleceklerini kendilerinin planlamaları konusunda yardımcı olacak programları geliştirmeleri gereklidir. Yöneltilme insan kaynaklarının planlanması ve kullanılmasında temel

oluşturur; aynı zamanda kendi başına seçimler yapabilen özgür vatandaşlar yaratmayı da amaçlamaktadır.

Çalışmanın sonunda Türk ve incelenen yabancı sistemler arasındaki benzerlikler ve farklılıklara değinilmiş ve Türk Eğitim Sisteminde yapılmakta olan yöneltme etkinliklerine yönelik olumlu dönütler alınmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

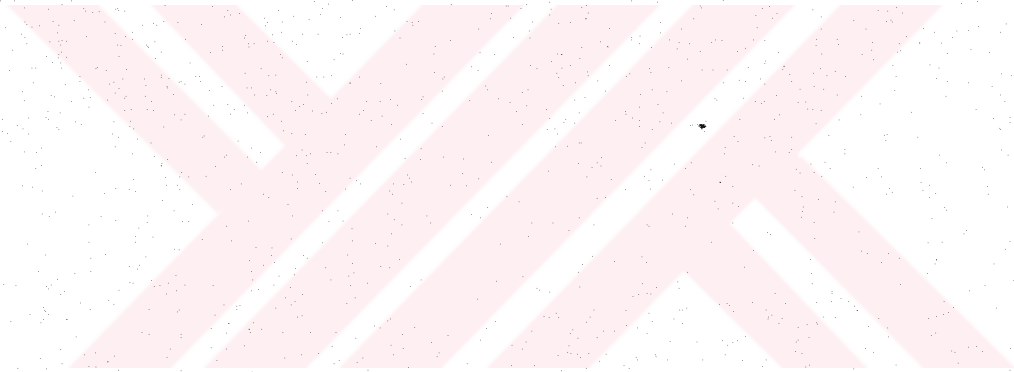
Guidance is generally defined in terms of the processes of providing information and exploring the relationship between the individual and employment. It is a lifelong run-on process starting in the very early ages of life, that is pre-school years, rather than mere information sessions and tools which people need to understand themselves, to know the business world and their environment they live and to learn how to make choices. The educational approach to guidance includes activities acquiring and applying the knowledge, skills and attitudes required for making choices effectively; which is based on self awareness, opportunity awareness and decision making skills.

This study outlines some of the ways in which elementary and secondary schools in Turkey and three developed countries; namely, The United States of America, England and France have incorporated guidance programs and activities into their educational systems. At first the guidance activities and programs in Turkish schools are analyzed and opinions about its applications are given with the solution offers. In the second part of the study, the different ways in which careers guidance in the schools is organized in different countries are discussed. A more detailed attention to the ways in which conception of careers guidance have been changing is devoted. The American experience is particularly important and drawn here, just because it has had its effects on the other countries, and some wider international validity; throughout the study the implications of some guidance models in this country have been discussed.

Guidance services within schools are important to students, in enabling them to cope with and drive maximum profit from the complex range of educational and vocational choices they are presented with. These services help students to be linked to program that meet their needs and to find a suitable profession and to employers in helping them to find employees, whose talent and motivation are matched to the employers' requirement. They are also important for the government, in making maximum use of the society's human resources and relating this to chosen social and political objective. To achieve this purpose all those involved in guidance –parents,

teachers and counselors- with their own specialized contributions, should be working together to put in place and develop programs to keep young people plan their future. Guidance can accordingly play a key role in fostering allocation and use of human resources; it also aims to create more democratic citizens who have the right to make free choices about their own lives.

At the end of the study the resemblances and the differences between the Turkish and foreign guidance experiences are considered and tried to be gotten some positive feedbacks for the sake of guidance activities in the Turkish educational system.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	1
Amaç.....	6
Araştırmanın Önemi.....	6
Sayıtlar.....	7
Sınırlılıklar.....	8
Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

YÖNTEM.....	9
Araştırma Modeli.....	9
Evren ve Örneklem.....	9

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM.....	10
Türk Eğitim Sisteminde Yönelme Etkinlikleri.....	10
Türk Millî Eğitim Sistemine Millî Eğitim Şuralarında Yönelme İle İlgili	
Alınmış Kararlar.....	10
Rehberlik Çalışmalarının Bir Fonksiyonu Olarak Yönelme Etkinlikleri.....	20
Rehberlik ve Yönelme Hizmetlerinde Örgütlenme	28
Eğitim Kademelerine Göre Yönelme Programları.....	32
Okul Öncesinde Yönelme Hizmetleri.....	32
Temel Eğitimde Yönelme Hizmetleri.....	33
Ortaöğretimde Yönelme Hizmetleri.....	39
Ülkemizdeki Mesleki Teknik Eğitim Programları.....	48
Ülkemizde Yönlendirme Etkinliklerine İlişkin Görüşler.....	53
Diğer Ülkelerdeki Yönelme Hizmetleri.....	65
Amerika Birleşik Devletleri'nde Yönelme Uygulamaları.....	69

ABD’de İlkokul Seviyesinde Yöneltilme Etkinlikleri.....	76
ABD’de Ortaokul Seviyesinde Yöneltilme Etkinlikleri.....	84
ABD’de Liselerde Yöneltilme Etkinlikleri.....	93
ABD’de Yöneltilici Rehberliğin Gelişimi ve Rehberlerin Sorumlulukları.....	109
ABD’de Yöneltilmede Kullanılan Ölme Araçları ve Yardımcı Kurumlar.....	118
Fransa’da Yöneltilme Uygulamaları.....	120
İngiltere’de Yöneltilme Uygulamaları.....	125
İncelenen Ülkeler ile Türkiye’de Yapılan Yöneltilme Uygulamaları Arasındaki Farklar ve Benzerlikler.....	129
BÖLÜM IV	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	133
Sonuç.....	133
Öneriler.....	136
Uygulayıcılara Öneriler.....	136
Araştırmacılara Öneriler.....	137
EKLER.....	139
MEB Rehberlik ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliği.....	140
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları.....	168
KAYNAKÇA.....	179

Çizelgeler Listesi

Çizelge No	Sayfa
1. ABD’de Ulusal Meslek Gelişim İlkelerine Göre Mesleki Gelişim Yeterlikleri.....	71
2. ABD’deki Üç Değişik İlkokulun Anaokulu İle Üçüncü Sınıfları Arasında Uygulanan Meslek Hazırlama Programı Hedeflerinin Karşılaştırılması.....	79
3. ABD’de Rehberlerin Öğrencileri Tanımak İçin Kullandığı Envanterler Ve Kullanıldıkları Sınıflar.....	83
4. Bir Amerikan Lisesinde Okuldan-İşe Yönelme Programları.....	96
5. Gelişimsel Rehberlik Programı.....	104
6. İlkokul, Ortaokul Ve Liselerde Öğrencilerin Mesleki Gelişim Basamakları.....	105
7. 21. Yüzyılda Daha Çok Ve Daha Az Gereksinim Duyulacak Meslekler.....	108

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk Milli Eğitim Sistemi *örgün eğitim* ve *yaygın eğitim* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Örgün eğitim, bir okula devam ederek sürdürülen okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretimi; yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim etkinliklerinin tümünü kapsar.

Yaygın eğitimin ilk aşaması olan okul öncesi eğitim, zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-6 yaş grubu çocukların eğitimini içerir ve isteğe bağlıdır. En temel amacı bu grup çocukları ilköğretime hazırlamak, bedensel, zihinsel, duygusal gelişimlerini, iyi alışkanlıklar kazanmalarını ve güzel Türkçe konuşmalarını sağlamaktır.

7-14 yaşlarını kapsayan ilköğretim ise herkes için zorunlu bir aşamadır. İlköğretim öğrencilere genel eğitim sağlar; bir yandan günlük yaşayışlarla ilgili bilgi ve becerileri diğer yandan orta eğitim için gerekli temel bilgi ve beceriler kazandırır. İlköğretim çevrenin özellikleri de dikkate alınarak öğrencilerin işe yönelmelerinde uygun kararlar vermelerini sağlamak amacıyla kendilerini ve çevreyi tanıma ilgi ve yeteneklerini deneme fırsatı veren bir eğitim programıdır. Öğrenciler her sınıfın programından ilgi ve yetenekleri ölçüsünde yararlanır. Öğrencileri eleyici değil yetiştirici bir sistemle geliştirmeyi amaçlar. Her ne kadar bu okulun göreviyse de okul, aile ile de işbirliğine giderek bu görevi yerine getirmek durumundadır.

İlköğretim aynı zamanda mesleki rehberlik çalışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Öğrenciler bu dönemde kendi ilgilerini, yeteneklerini ve özelliklerini açığa çıkarmaya ve bu özelliklere uygun meslek seçimi için geçici seçimler yapmaya başlarlar. Bu bakımdan ilköğretimde yönlendirme büyük önem taşımaktadır. T.C. Anayasasından kaynaklanan, 222 sayılı İlköğretim Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim

Temel Kanunu ve bu yasalarda değişiklik yapan 4306 sayılı Kanunla kabul edilen 8 yıllık sürekli ilköğretimin temel esaslarına göre son ders yılının ikinci yarısında öğrencilerin hayata ve üst öğrenime yönlendirilmesi öngörülmektedir. Milli Eğitim Temel Kanununda yapılan değişiklikle de, Milli Eğitim Sisteminin ve okulların yönetmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenleneceği belirtilmiştir.

2916 sayılı kanunda, bu kanuna dayalı olarak 1985 yılında hazırlanan Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinde ve 2001 yılında yürürlüğe giren Rehberlik ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliğinde; yönlendirme, yöneltme ilkesi çerçevesinde; Rehberlik ve Araştırma Merkezleri ile Okul Rehberlik Hizmetleri Bürolarının temel görevleri arasında sayılmıştır. 4306 sayılı Yasa ile Milli Eğitim Temel Kanununun 23.maddesine eklenen 3. fıkrada ilköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Türk Milli Eğitim Sisteminde ilk ve orta öğretim kurumları, ülkenin gereksindiği olgun ve yetenekli vatandaşları yetiştirmede son derece önemli bir role sahiptirler (Kaya,1989:73). Bu kurumlar 6 ile 17 yaş arasındaki gençlere çeşitli programlar uygulayan ilköğretim okulları ve liselerden oluşmaktadır.

İlköğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarını kapsayan ortaöğretim, Türkiye’de eğitim sisteminin en kritik halkalarından birini oluşturmaktadır. Çünkü ortaöğretimin, sağlıklı kalkınmanın gerektirdiği yeterli sayıda ve nitelikte ara insan gücünü yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamak gibi iki önemli işlevi vardır. Bu durum, Milli Eğitim Temel Kanununun 28. Maddesinde şöyle belirtilmiştir:

Ortaöğretim amaç ve görevleri Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri çeşitli program ve okullara ilgi istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır (MEB, 2000:5).

Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelmektedir. Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise gibi adlar verilir. Mesleki ve teknik liseleri bitiren öğrenciler okulda aldıkları bilgiler ile bir iş yerinde çalışacak beceri ve yeterlikler kazanmış olmaktadır. Bu okulları bitirenler diledikleri takdirde üniversiteye de devam edebilirler. Genel liselere devam eden öğrenciler ise, bir meslek edinebilmek için ya üniversiteye devam ederler veya lise sonunda bir meslek kazandıran kurslara veya programlara devam etmek durumundadırlar.

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitim; çıraklık eğitimi, örgün (okul ve işyerlerinde) meslek eğitimi, mesleki ve yaygın eğitim şeklinde yapılmaktadır. Çıraklık eğitimi, iş yerinde çalışan çıraka, çıraklık sözleşmesi esaslarına uygun olarak mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri, mesleki tutum ve alışkanlığı kazandıran eğitimidir. Örgün mesleki ve teknik eğitim orta öğretim kademesindeki mesleki ve teknik liselerde, okul ve işletmelerde meslek eğitimi şeklinde yapılmaktadır. Temel mesleki eğitim niteliğindedir; bireye iş hayatında belirli bir meslek ya da meslekler ailesinde işe giriş yapabilmek için gerekli, mesleki yeterliklerle, genel ne mesleki kültür kazandıran eğitimidir. Bu eğitim sırasında kullanılan araç gereçler öğrenciye teorik olarak öğrendiklerini, bir iş yerinde çalışıyormuş gibi uygulama imkanı da vermektedir (Sönmez,1998:12).

Mesleki yaygın eğitim hizmet öncesi ve hizmet içi olarak ikiye ayrılmaktadır. Hizmet öncesi mesleki yaygın eğitim , amaç, kapsam ve süresi değişik meslek kursları ile çıraklık ve örgün mesleki eğitim sürecine katılmayan gençlerle, bu dönemlerini geçirmiş ve istihdam için gerekli becerilere sahip olmayan yetişkinleri birer meslek sahibi yapmayı hedefler. Hizmet içi mesleki yaygın eğitim ise çalışanların iş veriminin yükseltilmesi ve yeni teknolojilere uyumunun sağlanması için işyerinde verilen eğitim faaliyetleridir.

Türk Eğitim Sisteminde sorunların çoğu sağlıklı bir yöneltme sisteminin olmamasından kaynaklanmaktadır. Planlı kalkınma dönemine geçişten itibaren eğitimde reform amaçlı komisyon çalışmalarında yöneltme konusunda çözümler önerilmiştir.

1972 yılında hazırlanan "Eğitim Reformu Stratejisi" nde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkaracak, yönlendirmeyi gerçekleştirecek, yönlendirmeyi sağlayacak rehberlik sisteminin geliştirilemediğinden ve yönlendirmenin yapılamadığından söz edilmektedir. Bu stratejide ortaya konan Türk Milli Eğitiminin temel ilkelerinden biri de "Eğitimde Seçme, Yönlendirme ve Rehberlik" ilkesidir. Stratejide ortaöğretimde reform uygulama esasları ve hedefleri belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1972).

Eğitim Reformu Stratejisinde önerilen esaslar doğrultusunda 1973'de çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri başlığı altında yönlendirme ilkesine de yer vermiştir. Kanunun konuyla ilgili altıncı maddesinde (1739 SK) "...Fertler eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde çeşitli program ve okullara yönlendirilerek yetiştirilirler. Milli Eğitim sistemi her bakımdan bu yönlendirmeyi gerçekleştirecek şekilde düzenlenir." şeklinde yönlendirme ilkesi açıklanmaktadır. Aynı kanunun "Eğitim Sisteminin Genel Yapısı Ortaöğretimde Yönlendirme" konusu 30. Maddede şöyle belirtilmektedir (1739 SK): "Yönlendirme, temel eğitimde başlar, yanılmaları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yönlendirmeyi sağlamak için ortaöğretimde devam eder." (MEB, 1973).

Her ne kadar kanun maddesinde yönlendirme temel eğitimde başlar diyorsa da uygulamada bu gerçekleşmemekte ve yapılabilenler de orta öğretim kurumlarına bırakılmaktadır. Zaten bu yüzden bu çalışma da ağırlıklı olarak ortaöğretim kurumlarındaki yönlendirme faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

Kanunun 31. Maddesinde yükseköğretime geçiş konusu ise şöyle belirtilmektedir: "Ortaöğretime bitiren öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akademilere ve yüksek okullara girmek için aday olma hakkı tanınır"

Tüm bu yasal zorunlulukların olmasına ve çeşitli zamanlarda yapılan reform çalışmalarında önemli önerilerde bulunulmuş olmasına karşın, Türk Eğitim Sisteminin hiçbir kademesinde, özellikle gençlerin geleceklerini belirledikleri ortaöğretimde, yönlendirme çalışmaları yeterince yaygınlaşamamış, sağlıklı olarak işletilememiştir. Daha da önemlisi niçin işletilemediğine ilişkin değerlendirme çalışmaları yapılmamıştır. Bu konuda bazı çalışmalar yapılmasına karşın uygulamaya sistemli ve tutarlı bir yaklaşım getirilememiştir (Yıldızhan, 1995:5). 1953-1954 yılında Talim Terbiye Kurulu kararı ile başlatılan Çok Amaçlı Okul denemesi ortaöğretim birinci devresinde çok kısa bir süre ile uygulanmış; daha sonra da kaldırılmıştır.

1991-1992 öğretim yılında uygulanmaya başlanan ve 1995 öğretim yılında uygulamadan kaldırılan Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi düzeninin dayandığı temel fikirlerden biri de öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirmeydi. Bu nedenden dolayı uygulamadan kaldırılan düzen, felsefe olarak yönlendirmeyi gerçekleştirebilecek bir düzendi. Yukarıda da yazdığımız gibi Milli Eğitim Temel Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğuna verilen öğrencilere ortaöğretim düzeyinde ortak bir genel kültür vererek; onları ilgi yetenek ve tercihleri doğrultusunda yükseköğrenime, hayata ve iş alanlarına hazırlamak görevini gerçekleştirme amacının da en önde gelen hedefleri arasında bulunan ders geçme ve kredi sistemi öğrenciyi merkeze alan, başarısızlığı değil de başarıyı değerlendiren ve de öğrenci kişilik hizmetlerine yönelik rehberlik anlayışını temel alan bir uygulamaydı. Fakat bu düzenin uygulama koşullarının yeterince hazırlanmadan uygulamaya geçilmesi, varolan sorunları daha da çoğaltmış; istenilen sonuçlara ulaşılmasını sağlayamamıştır.

Ders geçme ve kredi sisteminin de temelinde yer alan yönlendirme etkinlikleri "öğrencinin eğitim süreci içinde bireysel ve toplumsal gereksinimler çerçevesinde yönelmesine yardımcı olmak, kendisini bütünlüğü içinde tanımasına, meslek gelişimine ilişkin davranışları kazanmasına, kararlar vermesine ve geleceğini planlamasına yönelik bilimsel hizmetleri süreklilik içinde öğrenciye vermek için düzenlenen etkinliklerin tümü" olarak da tanımlanmaktadır (Özoğlu,1982:16).

Ülkemizde öğrencileri ilgi ve yetenekleri paralelinde bir üst öğrenim kurumuna yönlendirme faaliyetleri bu durumda iken dış ülkelerde nasıl yürütüldüğü hemen akla gelebilecek bir sorudur. Özellikle gelişmiş ülkeler yetişmiş insan gücünü sağlamak üzere nasıl bir yönlendirme yapmaktadırlar? Her ne kadar gelişmiş ülkelerde yönlendirme sisteminin daha iyi çalıştığı ve öğrencilerin bir üst öğrenim kuruluşuna ve hayata istek ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirildiklerini çeşitli şekillerde duymuş olsak da bu konuda daha detaylı bir bilgiye gereksinimimiz vardır. Bu konuda İrfan Erdoğan, çeşitli ülkelerin eğitim sistemlerini araştırdığı karşılaştırmalı çalışmasında, incelediği ülkelerin hepsinde ilköğretimden sonra öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre yönlenebileceği okul türleri olduğunu, orta ve lise devreleri öğrencilerinin ilgi ve yeteneklerine göre biçimlendirildiğini söyleyerek ülkemizdeki ve diğer ülkelerdeki öğrenciyi yönlendirme faaliyetleri arasındaki farklılıklar ve bu farklılıkların nedenleri ve sonuçları hakkında bilgi

sahibi olmamızın geleceğimizi emanet edeceğimiz öğrencilerimizin daha iyi yetişmeleri açısından olumlu bir çaba olabileceğini söylemektedir (Erdoğan,1997:6).

Amaç

Bu araştırma ile ülkemizde ve ABD, Fransa ve İngiltere’de okul öncesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında gerçekleştirilmekte olan yöneltme çalışmalarının bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Türk Eğitim Sisteminde yöneltme etkinlikleri nasıl yapılmaktadır?
2. Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sisteminde yöneltme etkinlikleri nasıl yapılmaktadır?
3. İngiltere Eğitim Sisteminde yöneltme etkinlikleri nasıl yapılmaktadır?
4. İngiltere Eğitim Sisteminde yöneltme etkinlikleri nasıl yapılmaktadır?
5. Türkiye ve incelenen ülkelerdeki yöneltme etkinlikleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Mutlu ve verimli bir yaşamın ilk şartı, kişinin yetenek ve ilgileri ile uyumlu etkinliklerde bulunmasıdır. Çalışma faaliyetleri yaşamın büyük bölümünü kapsar. Bu gerçek meslek seçimini önemli kılmaktadır. Meslek seçiminin isabetli yapılabilmesi, bireyin kendi özelliklerini ve seçeceği mesleği iyi tanıması ile mümkün olabilir.

21’inci yüzyılda eğitimdeki yeni değişimler doğrultusunda yönetici, öğretmen ve öğrenci rolleri de farklılaşmaktadır. Günümüzde bilgi kaynaklarına kolaylıkla ulaşılabilir. Artık önemli olan bilgiye ulaşmak olduğu kadar, bilgiyi kullanmak ve yaşamdaki anlamını fark ederek değerlendirebilmektir. Bu açıdan bakınca rehberliğin önemi daha çok artmaktadır. Rehber ve öğretmenler okulda başarı ve akademik gelişme, bireysel ve toplumsal ilişkiler, kişisel, eğitsel ve mesleki gelişim alanlarında grupla veya bireysel olarak öğrencilere ihtiyaçlarını karşılamaları, sorunlarını gidermeleri açısından yardımda bulunmak durumundadır. Bu roller rehber ve

öğretmenlerin öğrencilerini gerekli tüm yönleriyle tanıyabilmesini ve yeni koşullara ve değişimlere ayak uydurmasını gerekli kılmaktadır.

Okul öncesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında rehberlik ve buna bağlı olarak yöneltme hizmetlerinin çağdaş anlamda yürütülmesinde, rehber öğretmenler, okul yönetimi, sınıf rehber öğretmenleri, branş öğretmenleri ve velilerin katılımları ve iş birliklerinin sağlanması gereklidir. Ancak böyle bir ortam sağlandığı takdirde etkili bir yönlendirmeden bahsedilebilir.

Bu araştırma gerek ülkemizdeki gerekse dış ülkelerdeki yönlendirme etkinliklerinin ne durumda bulunduğunu belirlemek ve aksayan hususların neler olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma ile toplanacak verilerin;

1. Ülkemizdeki ve araştırma için seçilen ülkelerdeki okul öncesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında varolan yöneltme etkinlikleri hakkında bilgi edinilip değerlendirmelerin yapılmasına,
2. Ülkemizde ve incelediğimiz ülkelerdeki yöneltme uygulamaları arasında kıyaslamalarda bulunulmasına,
3. Yöneltme konusunda varolan sorunların ortaya konmasına, çözümler önerilmesine
4. Öğrencileri ilgi istek ve yetenekleri doğrultusunda yöneltmenin onların gelecekte sahip olacakları mesleklerde başarılı olmalarına dolayısıyla da mutlu olmalarına olanak sağlayacağı umulmaktadır.

Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir.

1. Okul öncesi, ilk ve ortaöğretim kademelerinde verilmekte olan yöneltme etkinlikleri bu okullardaki rehberlik programlarının incelenmesiyle, konuyla ilgili uygulamaların gözden geçirilmesiyle ve ilgili kişilerin görüşlerine başvurulmasıyla elde edilebilir.

2. Ülkemizdeki ve yurt dışındaki bazı ülkelerdeki yöneltme program ve etkinliklerinin incelenmesiyle bu konuda ülkemiz okullarındaki yöneltme ile ilgili program ve etkinlikleri daha başarıyla uygulanabilir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma ülkemizde ve yurtdışında okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim kademelerine devam eden öğrencilerin kendi ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda bir üst öğrenim kurumuna ya da bir mesleğe yönlendirilmeleri doğrultusunda yapılmakta olan etkinlikleri kapsamaktadır. Yurtdışından seçilmiş olan ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa'dan oluşmaktadır.

Tanımlar

Yöneltme: Öğrencilerin eğitim sistemi içinde yönelmesine yardımcı olmak, kendisini bütünlüğü içinde tanınmasına, kendine uygun kararlar vermesine, geleceğini kendi ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda planlamasına yönelik bilimsel hizmetleri düzenli ve sürekli bir biçimde vermek.

Meslek: Bir kimsenin yaşamını kazanmak için yaptığı, kuralları toplumca belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan sistemli etkinlikler bütünü.

İş: Belli bir iş yerinde sürdürülen benzer etkinlikler grubu; mesleki bilgi ve becerilerin uygulamaya konması.

Meslek Rehberliği: bireyin kendi nitelik ve şartlarını arayarak onlara en uygun bir mesleği seçmesi için hazırlanması ve bu mesleğe girerek orada başarıyla ilerlemesi oluşumuna yardım faaliyetidir(Tan,1986:07).

Yetenek: Belli bir eğitimden yararlanma gücü; kalıtımla getirilen gizli gücün eğitim ve çevre ile geliştirilmiş kısmı.

İlgi: Belli etkinliklere isteyerek yönelme, bu etkinlikleri kısıtlayıcı koşullar altında bile başka etkinliklere tercih etme

Rehberlik Programı: Bireyin çevresiyle uyumunu artırmak için düzenlenen hizmetler programı.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Yurt içi ve yurt dışındaki okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında yöneltme değişkeni varolan ve olması gereken şekliyle betimlenmeye ve bu konuda kütüphane ve internet imkanları kullanılarak ve karşılaşılan sorunların temelinde yatan olası nedenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Veriler ve Toplanması

Araştırmada; Milli Eğitim Şuralarında yöneltmeyle ilgili olarak alınan tavsiye kararları ile 7. Beş yıllık Kalkınma Planı ve 57. Hükümet programının yöneltme konusunu ilgilendiren kararları incelenmiş; okul programlarının yöneltmeye olanak verecek etkinlikleri içerip içermediğini belirlenmeye çalışılmıştır. Yurtdışı ülkelerde yapılmakta olan yöneltme etkinliklerinin neler olduğu da bu konuda yazılmış olan kitap ve internet kaynakları yoluyla araştırılmıştır. Yöneltme konusunda dünyada yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu ABD kaynaklı olduğundan dolayı bu çalışmamızda Fransa ve İngiltere’de yapılan çalışmalara görece daha az değinilmiştir. Bu ülkelerde yapılan çalışmalardan çoğu daha önce ABD’de gerçekleştirilen ve bu ülkeler için deneysel bazda kalan faaliyetlerdir. Bu yüzden ABD’deki uygulamalara daha geniş yer verdik.

Evren ve Örneklem

Araştırmamız Türkiye’deki ve yurt dışından seçmiş olduğumuz Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa’daki okul öncesi, ilk ve orta dereceli okullar oluşturmaktadır. Kütüphane ve internet olanakları kullanılarak ulaşılabilen bilgiler değerlendirilmiştir. Toplanan veriler araştırmacı tarafından ülkeler arasında karşılaştırma yapmak amacıyla değerlendirilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yurt içinde ve yurt dışında yapılan yöneltme etkinliklerinin neler olduğu konusuna değinilmiştir. Birinci bölümde ülkemiz okullarında yapılmakta olan yöneltme etkinlikleri araştırılmıştır. Bunun için öncelikle şu ana kadar eğitim şuralarında alınmış olan tavsiyeye yönelik kararlar, en son hükümet programı ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yöneltme ölçütü açısından incelenmiştir.

Türk Eğitim Sisteminde Yöneltme Hizmetleri

Yurdumuzda yapılmakta olan yöneltme etkinliklerinin neler olduğuna geçmeden önce bu konuda Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana neler yapıldığına ve şu anda ülkemizdeki eğitim uygulamalarına yön vermekte olan hükümet programına, kalkınma planlarına bakmakta fayda görülmüştür. Yöneltme hizmetlerinin rehberlikten ayıramayacağı düşüncesiyle de rehberlik kavramı ve ülkemizde uygulanan rehberlik programlarına da bu bölümde yer verilmiştir. Bu başlık altında şu anda ülkemizde uygulanan yöneltme sistemi ile ilgili çeşitli kurum ve bilim adamlarının ve araştırmacıların görüşlerine başvurulmuştur.

Türk Millî Eğitim Sistemine Yön Veren Olaylar ve Millî Eğitim Şuralarında Yöneltme İle İlgili Alınmış Kararlar

Bilindiği gibi Millî Eğitim Bakanlığı'nın hedef ve politikaları; T.C. Anayasası, eğitim-öğretim yasaları, Atatürk'ün eğitimle ilgili görüş ve düşünceleri, kalkınma plânları, hükümet programları ve şûra kararlarından oluşmaktadır.

Milli Eğitim sisteminin toplumun sosyal ve ekonomik gelişmesine paralel olarak düzenlenmesi için yapılan çalışmalar TBMM'nin kurulduğu günden başlayarak sürekli bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmede Atatürk'ün çeşitli öğretmen toplantılarında ve kongrelerinde belirttiği görüşleri ve milli eğitim şuralarının aldığı kararlar da önemli rol oynamıştır.

Eğitim Şuralarından önce yapılan Heyet-i İlmiye'ler sistemli çalışmalar olarak Milli Eğitim tarihimizde yer alması gereken reform teşebbüsleridir. Yüzyıllar boyu farklı eğitimler verilen çocuklarımızın Türk geleneklerine göre ve milli eğitim verilmek suretiyle yetiştirilmeleri Heyet-i İlmiyelerin gündeminde yer almıştır. Milli Hükümetin ilk programında "çocuklarımızın üretici olarak yetiştirilmeleri" ve Atatürk'ün 1 Mart 1922 tarihinde TBMM' de okuduğu nutkunda "Eğitim programlarının uygulanabilir olması ve memleketin muhtaç olduğu hizmet ve sanat erbabını yetiştirmek" konusundaki direktifi kısa zamanda sonuç vermeye başlamıştır. Birinci dünya savaşında memleketimizde mesleki ve teknik bilgilere sahip eleman noksanlığı kendisini büyük ölçüde gösterdiğinden dolayı o tarihte mesleki ve teknik öğretim okullarının Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatı içine alınması ve yeniden düzenlenmesi için yoğun çalışmalara başlanmıştır.

İzmir İktisat Kongresinin açılış töreninde konuşan Atatürk;

Yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları ekonomi programından çıkmalıdır. Bu sebepten evlatlarımızı o surette eğitim ve öğretime tabi tutmalıyız ki ticaret kesiminde, tarım ve sanatta ve bütün bunların faaliyet alanlarında faydalı olsunlar, etkili olsunlar, pratik bir uzuv olsunlar. Bu sebeple eğitim programlarında, gerek ilk öğretimde, gerek orta öğretimde verilecek bütün bilgiler bu görüşe göre olmalıdır.

demektedir (Atatürk, 1961: 361).

Geleceğimizin teminatı olan Türk Gençliğini 2000'li yıllara en iyi bir şekilde hazırlamanın ve kalkınmanın temeli olan üstün vasıflı insan gücü yaratmanın arayışı, azmi ve kararlılığı içerisinde; milli eğitim sistemimizi geliştirmek, niteliğini yükseltmek ve çağdaş standartlara ulaştırmak için Milli Eğitim Şuraları düzenlenmektedir. 1939 yılından bu güne kadar objektif çalışmaların ortaya koyduğu verilere dayanılarak eğitim sorunları üzerinde çözüm yolları aramak üzere 16 defa Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. Bu şuralarda Türk Eğitim Sisteminin toplumumuzun hızla değişen gereksinmelerine ve

bireyin ilgi ve yeteneklerine yanıt verecek hale getirilmesi ve eğitimle ilgili sorunlara çözüm yolları aranması hususları tartışılmış ve bu yolda tavsiye kararları alınmıştır

Birinci Milli Eğitim Şurasında (17-29 Temmuz 1939) Türk Milli Eğitiminin plan ve esasları ile her derece ve türdeki eğitim kurumlarının yönetmelik ve programlarının incelenmesi gündemi oluşturmuştur. Şurada bakanlıkça mesleki öğretimin geliştirilmesi için bir plan hazırlanmıştır. İncelenen ve benimsenen bu planda mesleki ve teknik öğretimde her 200 ilkokul mezunu olan yerde mesleğe yönelik değişik programlar uygulayan meslek kurs veya okulların açılması, orta ticaret okullarıyla liselerin bir plan çerçevesinde çoğaltılması kabul edilmiştir. (MEB,1995)

Üçüncü Milli Eğitim Şurası (2-10 Aralık 1946) gündemini Ticaret Orta Okulları ve liseleri, erkek sanat orta okulları ve enstitüleri, kız enstitüleri program ve yönetmeliği, orta dereceli teknik öğretim okulları öğretmen ve öğrencileri ile ilgili mevzuatın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gibi yöneltme ile ilgili konular oluşturmaktaydı. Ülke çapında 1997'de gerçekleşen ilköğretimin 8 yıla çıkarılması görüşü ilk olarak bu şurada temenni olarak dile getirilmiştir (MEB, 1947).

Dördüncü Milli Eğitim Şurasında (22-31 Ağustos 1949) bakanlıkça hazırlanan yeni orta okul programı taslağı eğitim ve öğretim anlayışı ve uygulanışı bakımından ilk okul programına paralel ve ahenk sağlayıcı olmakta, öğrencilerin hayata atılmaları, meslek okuluna gitmeleri veya liseye devam etmeleri halinde kendileri için gerekli bilgi ve becerileri kazandıracak araştırma ve teşebbüs yeteneklerini geliştirecek bir özellik kazanmaktadır. Liselerin 4 yıla çıkarılarak buralarda gençlerin yeteneklerinin geliştirilmesini sağlayan yöntem ve tekniklerin uygulanması da benimsenen görüşlerdendir. Okulun öğrencilerin ve toplumun gereksinimlerine yönelik olması, ilk ve ortaokulun öğrencileri üst öğretime hazırlaması görüşleri kabul edilmiştir (MEB, 1995).

Beşinci Milli Eğitim Şurasında (5-14 Şubat 1953) ilköğretim ve eğitim yasası tasansı ve ilköğretimin planlanması zorunlu öğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimi ile ilk okuldan sonra üst öğrenime devam edemeyecekler için iş hayatına hazırlayıcı ve yetiştirici kursların açılmasını da düzenleyen yasa tasansı benimsenmiştir (MEB,1954).

Altıncı Milli Eğitim Şurasında (18-23 Mart 1957) teknik öğretim ve eğitimi ile ilgili gelişmeler incelenmiş, ihtiyaçların giderilmesi yönünde çalışmalar yapılacağı kararlaştırılmıştır (MEB,1957).

Yedinci Milli Eğitim Şurasında (5-15 Şubat 1962) orta okul "orta öğretimin ilk kademesi olarak, ilkokulu bitirmiş olan öğrencilerin genel eğitimlerinin yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlanması, çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde tutularak öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerinin meydana çıkartılıp geliştirilmesi; öğrencilerin daha sonraki eğitim ve öğretim kademelerini takip için gerekli olan bilgi ve becerilerle ehliyetli hale getirilmeleri ve hayata atılmak isteyenlere tutacakları işlerde başarı şartlarının kavratılması ile görevli bir kurumdur" diye tanımlanmıştır. Lise tanımı ise şu şekildedir: "Lise, genel eğitim veren bir okul olup, esas fonksiyonu yüksek öğretime gidecek öğrencilerle, liseden sonra hayata atılacak gençlere hem genel kültür, hem de ilgi, istidat ve kabiliyetlerine uygun gerekli meslek öncesi bilgi ve beceriler kazandıran bir kurumdur." Kız enstitüleri için ise şu tanım benimsenmiştir: "Orta okula dayalı ve genç kızlarımıza iyi ev kadınlığı ve vatandaşlık nitelikleri ile birlikte verimli bir üretmen olarak hayatlarını kazanabilmelerini mümkün kılacak bilgi ve becerileri kazandıran üç yıllık bir meslek okuludur." Orta okula dayalı ve üç yıllık meslek okulu olarak kabul edilen erkek sanat enstitülerinin amaçları ise şu şekilde belirlenmiştir: "Yapıcı ve yaratıcı muhakeme yeteneğine sahip, müteşebbis, işini, mesleğini seven ve bununla iftihar edip iş ahlakını benimseyen mesleği ile ilgili makine, alet ve malzemeleri iyi kullanarak iş idaresine vakıf, sorumluluk duygusu gelişmiş endüstri, bayındırlık ve diğer becerilere sahip elemanlar yetiştirmek" (MEB,1995).

Yöneltme kavramı ve yöneltmenin temel koşullarından olan sınıf geçme yerine ders geçme sistemi ortak ve seçmeli dersler sistemi getirilmesi ve bunlara paralel olarak, ortaokul ve lise programlarındaki dersler "ortak" zorunlu, temel dersler ve hayata ve üst öğrenime hazırlayan "seçmeli" dersler şeklinde düzenlenmesi tavsiye edilmiştir. Öğrenciyi temele alan bu görüş ancak 1991-92 yılında uygulamaya konabilmiştir. Ancak bazı yönetsel sorunlardan dolayı da 1995 yılında uygulamadan maalesef kaldırılmıştır.

Bu şura rehberlik konusuna ilk kez yer veren şura'dır. Bu şura için hazırlanan orta öğretim komitesi raporunda rehberlik öğrencileri bütün yönleri ile tanıyıp yeteneklerine uygun bir yol seçmelerine yardım hizmeti olarak anlaşılmakta ve haftada bir saat grup etkinliklerine ayrılmaktadır.

Sekizinci Milli Eğitim Şurasında (28 Eylül – 3 Ekim 1970) orta öğretimin görevi öğrencilere kişisel ve toplumsal hayatın gerektirdiği nitelikte ortak bir genel kültür ve

vatandaşlık eğitimi kazandırılarak onları ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre iş alanlarına, mesleklere veya yüksek öğrenime hazırlamak olarak belirlenmiştir. Yanlış ve erken bir seçimi önlemek ve böyle bir seçim sonucu normal öğrenim süresini uzatabilecek herhangi bir zaman kaybına yer vermemek için bu derecede öğretim ihtisaslaşmaz. Ancak öğrencilere seçmeli dersler, ders dışı eğitsel ve sosyal faaliyetler, öğretmen-veli ilişkileri, sürekli gözlemler ve rehberlik yolu ile istidat ve kabiliyetlerini anlama, buna göre orta öğretimin ikinci devresinin(Lise) çeşitli programlarına yöneltme yada hayata hazırlama bakımından yardım edilir. Bu tür yöneltme yol gösterici niteliktedir; zorlayıcı değildir (MEB,1995).

İkinci devre orta öğretimin üç temel görevi vardır; a) Yüksek öğretime hazırlamak, b) hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlamak, c) hayata ve iş alanlarına hazırlamak.

Bu şurada kararlaştırılan yöneltme sınıfı genel, mesleki ve teknik orta öğretimin ikinci devresinin birinci yılıdır. Öğrenciler sonraki yıllarda yönelecekleri programlara hazırlanır. Bu sınıfta genel kültür veren ortak mecburi dersler ile öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre sonraki yıllardaki çeşitli programlara yönelten seçmeli dersler vardır.

Her öğrenci için yetenek ve ilgisi doğrultusunda gelişme imkanı sağlayan yeni bir sisteme ve yöneltme anlayışına yer verilmesi ve bu noktada rehberlik hizmetlerinden yararlanılmasını kabul etmiştir. Lise-1 yöneltme sınıfı olarak düşünülmüş ve öğretmenler kurulunun o yıla kadar başarı yetenek, ilgi ve gereksinimleri konusunda edinilen bilgilere dayanılarak öğrenciye uygun bulunduğu program yada okul seçenekleri konusunda kendisine ve velisine önerilerde bulunulması öngörülmüş ancak, bu önerilerin zorlayıcı olmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu şurada alınan kararlardan biri de ortaöğretimin ikinci devresinin, bir okul sistemi içinde yüksek öğretime hazırlayan (A tipi), hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan (B tipi) ve hayata ve iş alanına hazırlayan programlar (C tipi) olmak üzere belirlenmiş olmasıdır (MEB, 1995).

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurasında (24 Haziran- 4 Temmuz 1974) gündemi "Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü İçinde Programlar ve Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar" konusu teşkil etmiştir. Yeni orta okul programının amacı "öğrencilere üst öğretim programlarına geçebilmek için gerekli olan temel bilgi ve becerileri

kazandırmak, çevrenin ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerini de göz önünde tutarak çeşitli iş ve uğraşı alanlarında ilgi ve kabiliyetlerini deneme ve geliştirme fırsatı vermek, böylece ileride işe yönelmede, meslek seçiminde daha isabetli karar vermelerine yardımcı olmak” olarak tanımlanmıştır. Bunların gerçekleştirilmesi için 1) ortak genel kültür derslerinin 2) Seçmeli derslerin 3) Rehberlik ve eğitsel faaliyetlerin yapılması gerektiği kabul edilmiştir. Seçmeli derslerin amaçları öğrencilerin kendilerine özgü bireysel ilgi ve yeteneklerini tanıyıp anlamalarına olanak sağlamak, okul ve çevrenin olanaksızlıklarından doğan eşitsizlikleri gidermeye yardımcı olmak, okul ve çevre arasında yakın bir ilişkinin kurulmasını sağlamak, böylece öğrencilerin hayata ve iş alanlarına uyumlarını kolaylaştırmak ve onları çevrelerinde etkili hale getirecek nitelikleri kazanmalarına yardımcı olmak ve çeşitli iş ve uğraşı alanlarına yönelmeleri için gerekli rehberlik çalışmalarına katkıda bulunmaktır olarak belirlenmiştir (MEB, 1974).

Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Milli Eğitim Şuralarında alınan özellikle orta öğretimin ikinci kademesi ile ilgili olarak, bu kademenin çok amaçlı programlara yer vermesi, seçmeli derslerin artırılması, programlar arası yatay geçiş imkanları verilmesi öğrencilere yardımcı olacak rehberlik servislerinin kurulması gibi kararların uygulaması 1991 de orta dereceli okullarda ders geçme ve kredi modelinin benimsenmesi ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Daha önce genel liselerdeki fen ve edebiyat kolları yerine matematik, fen, sosyal bilimler, yabancı dil, güzel sanatlar, spor ve genel kültür kolları oluşturulmuştur. Ancak, alt yapısı iyi hazırlanmadığı için 1995 yılında bu sistem terk edilerek tekrar sınıf geçme modeline dönmüştür. 15 inci Milli Eğitim Şurasında zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmış, lise birinci sınıflar yönlendirme dönemi olarak düşünülmüştür (Kuzgun, 2000:19).

Onuncu Milli Eğitim Şurası (23-26 Haziran 1981) orta öğretimin kapsamını ve kuruluşunu şöyle çizmiştir: “Orta öğretim çok amaçlı (değişik programlı tek tip) lise ile mesleki ve teknik okulları kapsar. Çok amaçlı okul yüksek öğrenime ve aynı zamanda bir mesleğe hazırlama görevini başarmak amacıyla akademik programlarla birlikte olanaklara ve ihtiyaçlara göre bölüm programlarından (teknik, tarım, ticaret, turizm vb.) en az birini uygular” Buna göre çok amaçlı okulların programlarında ortak dersler bulunacak ayrıca yerel olanak ve ihtiyaçlara dayalı mesleklere hazırlayıcı çeşitli dersler yer alacaktır. Mesleki ve teknik okullar bir yandan tam zamanlı ve üç yıl süreli mesleki ve teknik eğitim programlarını, öte yandan ihtiyaçlara göre çeşitli tür ve düzeyde süresi

amaçlara göre değişen örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitim programları uygulayacaktır (MEB, 1981).

Temel eğitimden orta öğretime geçişte yöneltme ve yerleştirme esas olacaktır. Yöneltme temel eğitimin son üç yılında bir süreç olarak yer alacaktır. Yöneltmede öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, becerileri ve başarıları yanında fırsat eşitliği ilkesine de yer verilecektir. Kapasite ve insan gücü ihtiyacı da dikkate alınacaktır.

Orta öğretimden yüksek öğretime geçişte öğrencinin ilgi ve isteği, yeteneği, öğretim başansı ve orta öğretimde izlediği program türü dikkate alınacaktır. Orta öğretimde yaygın bir rehberlik hizmeti verilecektir. Sınıf geçme yerine ders geçme ve kredi sistemi uygulanacaktır (MEB, 1981).

On İkinci Milli Eğitim Şurasında (1982) Orta öğretimde öğrencilerin mesleki ve teknik alanlara daha fazla yönelmelerini sağlamak, rasyonel kaynak kullanılmasını temin etmek, istihdamlarını kolaylaştırmak ve istihdam şartlarını iyileştirmek amaçlarına da dönük olarak mesleki ve teknik liselerden mezun olanların unvan, yetki ve sorumluluklarına ilişkin hukuki mevzuatın kısa sürede hazırlanması ve uygulanması ve genel lise mezunu olup herhangi bir yüksek öğretim kurumuna girmemiş öğrencilerin ihtiyaç olan alanlardaki (Endüstri Meslek ve Sağlık Meslek vb.) okullarda bir yıllık mesleki ve teknik eğitim programları ile iş hayatına atılmalarının sağlanması uygulamasının yaygınlaştırılması kararları alınmıştır (MEB, 1995).

On beşinci Milli Eğitim Şurasında (13-17 Mayıs 1996) İlköğretimde yönlendirme ve de orta öğretimde yeniden yapılandırma ile ilgili kararlar alınmıştır. Yöneltme ile ilgili olarak alınan kararlar şunlardır:

- Allenin ve okulun çocuğu tanınması ve çocuğun kendi kendini tanınması için öncelikle öğretmen, yönetici ve velilerin eğitilmesi.
- Rehberlik hizmetleri ve psikolojik danışma hizmetlerinin bu alanda en az lisans eğitiminden geçmiş elemanlarca yürütülmesi.
- Orta öğretim kurumu öğrencilerinin % 65 inin mesleki teknik eğitime, %35 ini genel öğretime yöneltecek ve bu yönde öğretim görmelerini sağlayacak şekilde yeni bir yapıya kavuşturulması .

- Meslek eğitimi sürelerinin mesleğin özelliklerine göre yeniden ayarlanması belli bir sınıftan ayrılanlara farklı bir belge verilmesi.

- Meslek lisesi ve meslek yüksek okullarının sayısının artırılması.

- İl ve ilçe düzeyinde halk eğitim merkezleri, graklık eğitim merkezleri, ticaret meslek liseleri, otelcilik turizm meslek liseleri, endüstri meslek liseleri bir bütünlük içinde ele alınmalı, yeniden yapılandırılmasının sağlanması (MEB, 1996).

On altıncı Milli Eğitim Şurası, Meslekî ve Teknik Eğitimin, ortaöğretim sistemi bütünlüğü içinde ağırlıklı olarak yeniden yapılandırılmasına özellikle önem vermiştir. Yönetme ile ilgili olarak bu şurada alınan kararlar şunlardır:

- Ortaöğretimin parçalı yapıdan kurtarılması,
- 15-18 yaş grubu gençlerin geniş tabanlı programlarla, bir alana/mesleğe ve yüksek öğretime hazırlayacak biçimde yapılanması,
- Programların, diploma ve çeşitli sertifikalara götürecek şekilde geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenmesi,
- Kız öğrencilerin meslekî ve teknik eğitim programlarına katılımının sağlanması,
- Meslekî ve teknik eğitim programlarıyla ilgili yerel yapılanmanın güçlendirilmesi,
- İstihdam hazırlayıcı meslekî ve teknik eğitim programlarının, uluslar arası standartlarda bir yapılaşma içinde yürütülmesi,
- Meslekî ve teknik eğitim programlarından mezun olanlara, meslek yüksek okullarının diploma veya sertifika amaçlı programlarına sınavsız giriş, bu okullardan mezun olanlara alanlarında lisans programlarına dikey geçiş olanağının sağlanması; ayrıca, yeni model bütünlüğünde, gerek meslek yüksek okulu mezunu ve gerekse meslekî ve teknik ortaöğretim programlarından mezun olan, fakat kendi alanlarında doğrudan lisans öğrenimine başlamak isteyenlerin yüksek öğretime geçişlerinde başarı kriterinin esas alınması,
- Mezunları yetiştirildikleri alanlarda işe yerleştirmek için "İşe Yerleştirme ve İzleme Birimi" oluşturulması,

- Programların, iş analizlerine dayalı modüler yaklaşımla geliştirilmesi ve engellilerin de yararlanacağı şekilde tasarlanıp uygulanması,
- Kapsamlı bir ölçme ve değerlendirme sistemi geliştirilmesi, öğrencilere alanında işe girebilmeleri için gerekli meslekî yeterliliklerin kazandırılması,
- İşletmelerde meslekî bilgi ve beceri kazandırma ile birlikte ekip çalışması, iş uyumu, insan ilişkileri, sosyal, ekonomik haklar ve ödevler ile kendini tanıtırma becerisinin de kazandırılması,
- Yetişkinlere meslek eğitimi verilmesi ve desteklenmesi,
- Eğitim kurumları ile işletmelerin fizikî yapıları, donanımları ve eğitim programlarının engellilerin gereksinimleri ile uyumlu hale getirilmesi,
- Öğrencilerin istihdamına yönelik özel önlemlerin alınması,
- Meslek eğitiminin niteliğini yükseltici önlemlerin okul-sanayi iş birliği ile belirlenmesi, meslek tanımları ve standartları geliştirilirken uluslararası standartlara özen gösterilmesi,
- Toplu iş sözleşmelerinde; işletmelerin meslek eğitimi yapmalarına ve meslekî eğitim kurumları mezunlarının istihdamına ilişkin özel hükümler konulmasına özen gösterilmesi, KOBİ'lerin de bu doğrultuda teşvik edilmesi,
- 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ve ilgili diğer mevzuatta, işletmelerde meslek eğitimi ve istihdam konularının değişen ve gelişen koşullara göre yeniden düzenlenmesi,
- Meslekî ve teknik eğitimin özendirilmesi için yatılı okuma, pansiyon, giyim, gıda, eğitim araçları, ulaşım olanağı vb. sosyal yardımlar sağlanması,
- Özel sektörün meslekî ve teknik eğitim kurumu açmasının ve işyerilerindeki meslekî eğitim etkinliklerinin Gelir ve Kurumlar Vergisi muafiyeti KDV oranlarının düşürülmesi, vergi iadesi ve benzeri teşvik araçları ile desteklenmesi,
- Toplu konut ve organize sanayi bölgeleri projelerinde, meslekî ve teknik eğitim kurumlarına yer verilmesinin yasal yükümlülüğe dönüştürülmesi

ile ilgili tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır (MEB, 1996).

Milli Eğitim Bakanlığının 1997-2000 İcra planında konuyla ilgili iki noktaya değinilmektedir:

- 2001 yılına kadar her ilköğretim okulunda en az bir rehber öğretmen bulunması,
- Çıraklık eğitiminin İstihdam olanağı bulunan bütün mesleklere yaygınlaştırılması (MEB, www.meb.gov.tr., 2001a).

Kalkınma planları da Türk Milli Eğitimine dolayısıyla da okullardaki yöneltilme uygulamalarına yön vermektedir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında konumuzla ilgili şu hususlara yer verilmiştir:

- Bölgeler arasındaki nitelik ve nicelik farklılıklarının giderilmesi ve her kademedeki eğitim-öğretim hizmetlerinin yaygınlaştırılarak fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması,
- Plan dönemi sonunda, okullaşma oranlarının; okul öncesi eğitimde % 16, ilköğretimde % 100, ortaöğretimde % 75 ve yükseköğretimde % 31'e ulaşması,
- Eğitim programları, öğretim yöntem ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenmesi,
- Yükseköğretime girişte yığılmaları önlemek için ortaöğretimde yeniden yapılanmaya gidilmesi,
- Örgün ve yaygın eğitim kurum ve programları arasında her aşamada yatay ve dikey geçişlere olanak sağlayıcı esnek bir yapıya kavuşturulması,

hedeflenmektedir (MEB, www.meb.gov.tr., 2001b).

57. Hükümet Programı'nda da konumuzla ilgili şu maddeler vardır:

- Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamasına devam edilecektir. Türkiye'yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak, zorunlu eğitim süresinin artırılması için olanaklar araştırılacaktır.
- Okul öncesi eğitim olanaklarının tüm çocuklara ulaştırılması için çaba gösterilecektir.

- Engelli gençlerin de üretken beceri kazanabilmeleri için, meslekî-teknik eğitim olanaklarının bu gençlere de ulaşmasına özel bir önem verilecektir.
- Ülkenin gereksinim duyduğu nitelikli ve rekabet gücünü artıran işgücünün yetiştirilmesi amacıyla, üniversite eğitimi ve meslekî-teknik eğitim yeniden değerlendirilecektir.
- Meslekî ve teknik eğitim özendirilecektir. Lise düzeyinde meslekî-teknik eğitim alanların kendi branşlarında üniversite ön lisans programlarına girebilmeleri için gereken düzenlemeler yapılacaktır.

(MEB,www.meb.gov.tr.,2001c).

Rehberlik Çalışmalarının Bir Fonksiyonu Olarak Yöneltilme Etkinlikleri

Türk Eğitim Sisteminde yöneltilme çalışmaları genellikle rehberlik programları vasıtasıyla verilmeye çalışılmaktadır. Rehberliğin en genel tanımlarından birini Kepçeoğlu yapmaktadır:

Rehberlik, kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitelerini kendine en uygun düzeyde geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı bir uyum yapması ve böylece kendini gerçekleştirmesi için uzman kişilerce bireye verilen psikolojik yardımlardır. Demokratik ve insancıl bir anlayışa dayanır. Bireye dönüktür ve onun değerine önem verir. Bireyin bir bütün olarak tüm kapasitelerini kendine en uygun düzeyde geliştirmeyi esas alır. Rehberlik hizmetleri tüm eğitim programının ayrılmaz ve tamamlayıcı bir bütünüdür. Gönüllü bir işbirliğine dayanır. İnsan yaşamının her döneminde gerek duyulabilecek sistemli ve profesyonel bir yardım hizmetidir (Kepçeoğlu,1995: 19).

Kepçeoğlu'na göre rehberlik beş boyutta incelenmektedir:

1. Hizmetlerin verildiği birey sayısına göre: bireysel ve grup rehberliği
2. Kurumların niteliklerine göre: eğitim, sağlık, sosyal yardım ve endüstri rehberliği
3. Temel işlevlerine göre : uyum sağlayıcı, yöneltici, ayarlayıcı, geliştirici, önleyici, tamamlayıcı

4. Öğretim kademelerine göre : ilköğretimde, ortaöğretimde, yükseköğretimde rehberlik

5. Problem alanlarına göre ise : mesleki, eğitsel, kişisel rehberlik

Rehberlikte hizmet alanları ise dokuz alanda incelenmektedir.

1. Psikolojik danışma hizmetleri
2. Bireyi tanıma hizmetleri
3. Bilgi toplama ve yayma hizmetleri
4. Yerleştirme hizmetleri
5. İzleme hizmetleri
6. Alıştırma hizmetleri
7. Müşavirlik hizmetleri
8. Araştırma ve değerlendirme hizmetleri
9. Çevre ve veli ile ilişkiler (Kepçeoğlu,1995:77).

Başka bazı kaynaklarda bu işlevler bireyi tanıma, bilgi verme, psikolojik danışma, yönlendirme ve izleme olmak üzere beş maddede toplanmaktadır (Tan,1995:24). Bizim konumuzla olan ilgisinden dolayı üzerinde duracağımız yönlendirme hizmetlerini rehberliğin diğer boyutlarından soyutlamamız olası değildir. Bireyin seçim ve kararını dışarıdan yönlendirmekten ziyade bireyin bilgilendirilerek seçim yapma hakkına saygı gösterilmesi rehberlik hizmetinde ulaşılması beklenen temel hedeftir.

Yönlendirme hizmetinin içeriği göz önüne alındığında eğitsel, mesleki ve sosyal yönlendirmelerden bahsedilebilir. Eğitsel yönlendirme bireyin öğrenimle ilgili olarak karşılaştığı sorunlarla uğraşarak öğrencinin bir üst öğretim kurumuna hazırlanmasını içermektedir. Mesleki yönlendirme işlevi ile bireyin kendi nitelik ve şartlarını kavrayarak, onlara en uygun bir mesleği seçmesi, bu meslek için hazırlanması ve bu mesleğe girerek orada başarıyla ilerlemesine yardım etmek amaçlanır. Sosyal yönlendirme ise bireyin kendini psiko-sosyal

bir gerçeklik olarak anlaması ve kabul etmesine, fiziksel ve sosyal çevresini gerçek boyutlarıyla algılayarak, yetenek ve olanaklarını en iyi şekilde kullanabilmesini amaçlar.

Meslek seçme durumunda olan bireyin sağlıklı ve isabetli bir mesleki karar verebilmesi için kendisi ve seçeceği meslek hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olması, kendi özellikleri ile mesleğin gerektirdiği özelliklerin ne kadar iç içe olduğunun bilinmesi gerekir. Bunun için özellikle lise yıllarına rastlayan meslek gelişiminin ilk basamaklarında bulunan gençlerin meslekler hakkında araştırma ve inceleme yapması zorunludur.

Meslek seçiminin amacı, belirli meslek grupları veya meslek çeşitleri arasından birini seçme, bir karar verme süreci olduğuna göre, mesleklerdeki değişmelerin meslek seçimini de etkileyeceği bir gerçektir. Ancak bu karar verme sürecinde, mesleğe girecek kişinin, o işe veya mesleğe iyi bir hazırlığı olması gerekir (Özcan, 1985:11-12).

Kulaksızoğlu bireyin meslek seçiminde rol oynayan etmenleri bireyin kişisel özellikleri, bireyin fiziksel özellikleri, aileye ait özellikler, dış çevreye ait özellikler ve mesleklere ait özellikler olmak üzere beş grupta toplamaktadır. Bireyin kişisel özellikleri bağlamında zeka, özel yetenekler, ilgiler, kişilik yapısı, benlik kavramı, mesleki olgunluğu, çalışma alışkanlıkları ve okul başarısından; bireyin fiziksel özellikleri bağlamında cinsiyeti, boyu, ağırlığı, sağlığı, ses tonu, duyu organlarının işlevi dış görünüşü ve bedeni gücünden; aileye ait özellikler bağlamında ailenin ekonomik seviyesi, ailenin kültürel seviyesi ve anne-babanın çocuğundan beklentisinden; dış çevreye ait özellikler bağlamında akran gruplarının etkisi, çevredeki temel mesleki faaliyetler, ülkenin genel ekonomik durumu ve teknolojik gelişmelerden ve de mesleklere ait özellikler bağlamında da mesleğin itibarı, kazancı ve mesleğe olan talepten bahsetmektedir (Kulaksızoğlu, 2000:25-26).

Mesleki rehberlik çalışmaları öğrencileri tanıma, mesleklerin incelenmesi ve bireyin kişisel nitelikleriyle mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantı kurma olmak üzere üç aşamada oluşmaktadır (Kepçeoğlu, 1995:64).

Rehberlikte mesleki yöneltme etkinliklerinin ilk basamağı *öğrenciyi tanıma* etkinliklerinin çok iyi şekilde yapılmasıdır. Super, öğrenciyi tanıma konusunda meslek seçimini etkileyen etmenleri biyolojik, sosyolojik, psikolojik, ekonomik, politik ve şansla ilgili etmenler olarak altı grupta toplamaktadır (Kepçeoğlu, 1995:65). Humpreys ve arkadaşları ise bireyin fiziksel özelliklerinin, kişisel niteliklerinin, genel ve özel zihinsel

yeteneklerinin, ilgilerinin, okul ve okul dışı yaşantılarının ve aile statüsü ve özgeçmişinin bireyin meslek seçimine yardım ederken esas alınması gerektiğini söylemektedirler (Kepçeoğlu,1995:66).

Öğrencilere ilgi ve yeteneklerine uygun eğitsel programlar ve meslekler seçmelerinde, başarısızlık, sosyal uyumsuzluk gibi sorunlarının çözülmesinde yardımcı olmak her şeyden önce onların zayıf ve güçlü yanlarının, ilgi, tutum ve değerlerinin, yetiştikleri çevrenin geliştirici ve engelleyici etkilerinin ayrıntılı olarak bilinmesine bağlıdır (Kuzgun, 1997:33). Öğrencinin bilinmesi gereken yönleri şöyle sıralanabilir.

- Sağlık
- Yetenekler (sözel, sayısal, şekil-uzay, renk algısı ,bellek, ayrıntıyı algılama, mekanik, el becerisi, parmak becerisi, el-göz işbirliği)
- İlgiler (temel bilim, sosyal bilim, canlı varlık, mekanik, ikna, ticaret, iş ayrıntıları, edebiyat, güzel sanatlar, müzik, sosyal yardım)
- Akademik başarı
- Kişilik
- Benlik tasarımı
- Çevre (Kuzgun,1997:33-37).

Tüm bu yönleri ortaya çıkartabilmek oldukça zor ve yoğun çaba gerektiren bir süreçtir. Bu süreçte bazı bireyi tanıma tekniklerinden faydalanmak gerekmektedir.Bu ölçme araçları yetenek testlerinden, ilgi ve kişilik envanterlerinden oluşur. Bunlar arasında soru listesi (Öğrenci tanıma fişi), otobiyografi, gözlem, vak'a kaydı ve incelemesi, tam ve noksan ifadeli istek listesi, zaman cetveli, problem tarama listesi, kabiliyet-başarı karşılaştırma tablosu, değerlendirme cetveli, ev ziyaretleri, sosyometri, kimdir bu?, vak'a konferansı, psikodrama, sosyodrama, oyun terapisi, grup terapisi, bibliyoterapisi, mülakat ve çeşitli testler bulunmaktadır. Öğrencinin okul hayatı boyunca almış olduğu notlar, psikolojik gelişim gözlem kartları, ilgi envanterleri ve zeka testleri de öğrenci hakkında bilgi alınacak diğer kaynaklar arasındadır bulunmaktadır. Bir bilgi envanteri, öğrencinin hangi iş, program ve mesleğe eğilimli olduğu hakkında bilgi verir. Zeka testleri ise öğrencinin şimdiki ve gelecekteki yeteneği hakkında öğretmen

gözlemlerine kıyasla daha fazla gerçeğe yakın bilgi edinilmesini sağlar. Yalnız bir ya da iki zeka testine bakarak öğrencinin zekası hakkında karar vermek yanıltıcı olabilir.

1970'li yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Dairesince rehberlikte ölçme aracı ihtiyacını karşılamak üzere bazı çalışmalar yapılmıştır. ABD' de Thurstone tarafından geliştirilen Temel Zihinsel Yetenekler Testi ve Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri uyarlanmıştır. Yıldız KUZGUN tarafından 1988' de ÖSYM adına Kendini Değerlendirme Envanteri hazırlanmıştır. Öğrencilerin kendi kendilerine puanlayıp yorumlayabilecekleri şekilde hazırlanan bu envanter bir kimsenin yetenek, ilgi ve meslek değerleri ile ilgili 23 değişken yönünden kendini değerlendirmesine olanak vermektedir. Yine Kuzgun tarafından hazırlanan Mesleki Olgunluk Ölçeği ve Akademik Öz Kavram Ölçeği okullarda rehberlik uzmanlarınca kullanılabilecek ölçme araçlarındandır.

Gerek dış ülkelerde gerekse ülkemizde kullanılan bazı ölçme araçları şunlardır:

- Stanford Binet Bireysel Zeka Testi
- Wechles Zeka Testi Çocuk Formu
- Thurstone Temel Kabiliyetler Testi
- İlkokul Çocukları İçin Uyumsal Davranış Skalası
- Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri
- Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri
- Durumluluk ve Sürekli Kaygı Envanteri
- Edwards Kişisel Tercih Envanteri
- Rotter Cümle Tamamlama
- Gazete Haberleri Testi
- Kendini Değerlendirme Envanteri
- Sınav Kaygısı Envanteri
- Kendini Kabul Envanteri

- Hacettepe Kişilik Envanteri (Kuzgun,1997: 71-75).

Bilgi çağı olarak nitelenen zamanımızda, bilgisayar ve diğer elektronik teknolojiler, bireylerin bilgiye ulaşmalarını, değerlendirmelerini ve başkaları ile etkileşim kurma olanaklarını geniş ölçüde artırmıştır. Ülkemizde de 1985 yılından başlayarak, bilgisayar destekli eğitim, psikolojik danışma, rehberlik ve yöneltme hizmetlerinden yararlanılmaktadır. Bunun birey hakkında alınacak, eğitsel, mesleki ve kişisel değerlendirme ve kararlar için gerekli bilgilerin kayıt edilmesinde, toplu dosya yerine disketlerin kullanılmasında önemli pratik yararlar vardır. 1987 yılında Devlet Bakanlığı "İstihdamı Geliştirme Çalışmaları" çerçevesinde yurt dışından alınan ve ülkemiz koşullarına uyarlanan bilgisayar destekli meslek rehberliği programı olan *Seçenekler*'in uygulanabilirliği araştırılmış ve bazı orta dereceli okullarda kullanılmıştır. 1990'lı yılların başında ÖSYM meslek seçme durumunda olan lise öğrencilerine yardım amacıyla yayınladığı "Üniversiteler Yüksek Öğretim Programları ve Meslekler" isimli yayını veri kaynağı olarak kullanarak, lise öğrencileri için "Bilgisayar Destekli Meslek Rehberliği" (BİLDEMER) programını hazırlamıştır. 1994 yılında da Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezinde (PDREM), "Kendinize Uygun Meslek Seçme" (KUMS) bilgisayar programı uygulanmaya başlanmıştır (Özgüven, 1998: 364).

Mesleki yöneltme etkinliklerinin ikinci basamağı olan *Mesleklerin incelenmesi* aşamasında mesleğin özelliklerinin gerektirdiği yeteneklerin, eğitim düzeyinin, mesleğe giriş koşullarının, sınırlılıklarının, çalışma koşullarının, gelecekteki personel ihtiyacının, gelir durumunun ve yaşam boyu sürecek bir meslek olup olmadığının bilinmesi gerekir. Meslekleri tanıtıcı yayınlar arasında TÜBİTAK tarafından yayınlanan *Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Meslekler Rehberi* (1971), Kuzgun tarafından hazırlanan *Üniversite Adaylarına Meslekleri Tanıtma Rehberi* ve bazı üniversite ve özel dershanelerin yayınları bulunmaktadır (Kuzgun,2000: 22).

İş ve İşçi Bulma Kurumu da meslek seçme aşamasında bulunan gençlerin ve meslek edinmek, meslek değiştirmek, mesleğinde ilerlemek isteyen ve/veya mesleki uyum sorunları yaşayan yetişkinlerin karar vermelerine ve sorunlarının çözümüne sistemli olarak yardımcı olmaktadır. İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri olarak adlandırılan bu hizmetler meslekler ve bu mesleklerin eğitimiyle ilgili bilgilerin sistematik olarak toplanması, değerlendirilmesi ve sunulması esasına dayanmaktadır. Kurum tarafından, meslekler hakkında sistematik bilgi sunmak amacıyla meslek bilgi dosyaları

hazırlanmaktadır. Bu dosyalar bir meslekle ilgili olarak; tanım, görevler, mesleğin gerektirdiği özellikler, çalışma ortamı ve koşulları, meslek eğitimi, çalışma alanları, kazanç, meslekte ilerleme gibi başlıklar altında kısa metinlerden oluşmaktadır. Kurumun Dünya Bankası desteğinde yürüttüğü İstihdam ve Eğitim Projesi kapsamında hazırladığı bu meslek bilgi dosyalarındaki bilgileri zenginleştirmek ve ilgili kurumların katkılarını sağlamak amacıyla bir Meslek Danışma Komisyonu (MEDAK) kurulmuştur. Bu komisyon İş ve İşçi Bulma Kurumu, MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu), ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi), DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), MPM (Milli Produktivite Merkezi), KOSGEB, TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), TÜRK-İŞ, TESK (Türk Emekçiler Sendikası Konfederasyonu) ve TİSK (Türk İşveren Sendikası Konfederasyonu) temsilcilerinden oluşmaktadır. Buna ilaveten kurum tarafından çıraklıktan yükseköğretime kadar her düzeyde eğitimle kazanılan meslekler hakkında bilgi dosyaları hazırlayıp yayınlar yapmaktadır. 100 mesleği tanıttı özet bilgiler içeren bir kitap da bu kurumca bastırılmıştır (MEB, 1998:6).

Son basamakta ise *birey ve meslek arasında bağ kurma* bulunur. En önemli ve zor olan aşama da budur. Rehberliğin bizim konumuzla en çok ilgili hizmet alanı olan yerleştirme hizmetleri kendi ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli okul-ıçi programlar, üst okullar, iş ve mesleklere yönelen öğrencilerin buralara yerleşmeleri için gerekli olan yardım çalışmalarını kapsar. Hizmetlerin verildiği yere göre okul-ıçi ve okul-dışı hizmetlerin niteliğine göre de eğitsel, mesleki ve sosyal yerleştirme olarak adlandırılır. Öğrencilerin program, ders, kurs, bölüm ve diğer okullara yerleştirilmesi eğitsel yerleştirme; çeşitli sosyal, kültürel ve eğitsel kol etkinliklerine yerleştirilmeleri sosyal yerleştirme; bir iş veya mesleğe yerleştirilmeleri mesleki yerleştirme adını alır (Kepçeoğlu, 1995:115).

Bu aşamaları başarılı bir şekilde yerine getirebilmek için bilgi toplama ve yayma hizmetlerinden yararlanmak gerekir. Bu hizmetler :

1. Okullarda öğrencilere okul-ıçi programlar, sosyal, kültürel ve eğitsel çalışmalar, üst okullar ve meslekler hakkında gerekli bilgilerin toplanıp verilmesini,
2. Bu bilgilerin ışığında onların bütün olanak ve koşulları dikkate alarak kendilerine en uygun ve doğru bir seçim yapmalarına yardım edilmesini,

3. Böylece onların bir program, bir sosyal, kültürel ve eğitsel çalışma, bir üst okul, bir iş ya da bir mesleğe yönelmelerini sağlama ile ilgili çalışmaları kapsar (Kepçeoğlu, 1995: 109).

Okul içi ve dışı kaynaklardan toplanan bilgilerin düzenlenip, yöneticiler, uzmanlar, öğretmenler, öğrenciler ve velilerle paylaşılması gerekir. Bu bilgiler öğrenci ve velilerin de bulunacağı grup ya da bireysel toplantılarla, okul gazetesi, duyuru tahtaları, okulda meslek gün ve geceleri, görsel ve işitsel araçlarla, meslek temsilcilerini okula davetle, konferanslarla, iş yerlerine gezilerle paylaşılabilir (Kepçeoğlu, 1995: 110).

Sürekli olarak yapılması gereken bu hizmetler okuldaki tüm birimlerin katkısını ve işbirliğini gerektirir. Sadece okul içindeki değil okul dışında bir işe yerleştirilen öğrencilerin de takibi, sağlıklı ortamlarda çalışabilmeleri ve emeklerinin karşılığını almalarının sağlanması da gereklidir. Hatta ihtiyacı olan öğrencilere yanı zamanlı iş bulmak da bu hizmet alanının görevleri içindedir.

Rehberlikteki izleme hizmetleri ise yerleştirme hizmeti alan öğrenciler ile psikolojik danışma yardımı alanların bulundukları ortamlarda uyum ve gelişim durumları hakkında sürekli bilgi edinmek için yapılan çalışmaları içerir. Bu tür hizmetlerle rehberlik hizmetlerinin, programlarının değerlendirilmesi yapılabilir.

Yönlendirmenin esas ve ilkeleri 1994 tarihli yönlendirmeye ilişkin alt komisyon raporunda şu şekilde belirlenmektedir:

1. Yönlendirme ilköğretim ve ortaöğretimin belli noktalarında yapılacak bir uygulama değildir. Yönlendirme bir süreç olarak düşünülüp, öğrenci hakkında öğrenimi boyunca yapılacak sürekli gözlem ve değerlendirmelerin birliğine göre öğrenci merkezli bir yaklaşım ile yapılır.
2. Yönlendirme örgün ve yaygın eğitim sistemini içine alacak şekilde, bir bütünlük içinde, ilk ve ortaöğretim sistemindeki tüm öğrencileri kapsar.
3. Uygulama ve değerlendirmelerde gerek temel alınan ilkeler gerek kullanılan araçlar, gerekse de elde edilen verilerin değerlendirilmesinde bilimsellik esastır.
4. Yönlendirme özendirici, öğrenci kararının gerçekçi olması yönünde yol göstericidir. Öğrenci kendi kararının sorumluluğunu kendisi taşır.

5. Türk toplumu içinde bireysel gelişimine koşut olarak giderek yoğunlaşan ve çeşitlenen rol, görev ve sorumluluklarla yer alan ve alacak olan öğrenci kendi geleceğini planlama ve kararlar verme durumundadır. Böyle bir planlama için çeşitli eğitim hizmetlerine gereksinim duyulmaktadır.

6. Yönlendirme hizmetleri temelde

- a. Öğrencinin kendisini tanımasına yardımcı olan ölçme ve değerlendirme,
- b. Eğitim programları okullar, meslekler ve iş dünyası hakkında bilgi iletişimi
- c. Eğitsel ve danışmanlık hizmetleri olarak kavramlaştırılır.

7. Eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak öğrenciye götürülecek yönlendirme hizmetleri;

- a. Toplumsal beklentiler karşısında kendi gereksinim ve özelliklerini tanıması ve gerçekçi bir benlik kavramı oluşturmaya,
- b. Kendine açık fırsatlar hakkında bilgilenmesi,
- c. Yaşamı ile ilgili kararlar alabilmesi,
- d. Kararlarını uygulamaya geçirmesi, aşamalarında öğrenciye yardım sağlayıcı hizmetler olarak nitelenebilir.

8. Yönlendirme hizmetlerinin etkililiğini sağlama amacı; öğrencilerin eğitim sistemi içinde yol alırken ve üst programlara ya da iş dünyasına geçişler yaparken tercihlerini belirlemede ve karar vermede yararlanabilecekleri çok boyutlu ölçme değerlendirme araçları, rehberlik programları ile meslekler ve iş dünyası konularında kapsamlı, geçerli ve güncel bilgi sistemlerinin geliştirilmesi ve bilgisayar gibi ileri teknoloji kullanımına gerek vardır (MEB,1994:7).

Rehberlik Ve Yönelme Hizmetlerinde Örgütlenme

Rehberlik bilimsel ve profesyonel düzeyde sunulan planlı ve programlı psikolojik yardım hizmeti olduğundan dolayı bu hizmetlerin örgütlenmiş olması gereklidir. Ülkemizde; merkez, il, ve okul düzeylerinde örgütlenmeler söz konusudur.

Eğitim hizmetlerinin en üst kuruluşu olan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Talim ve Terbiye Dairesi, İlköğretim, Ortaöğretim, Mesleki ve Teknik Öğretim, Özel Eğitim ve

Rehberlik Dairesi okullarda yapılan Rehberlik ve Yönelme hizmetlerini Bakanlık düzeyinde destekleyen kuruluşlar olarak ifade edilebilir. Bunların yanında Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Üniversitelerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalları, Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri, ÖSYM Başkanlığı ve İş ve İşçi Bulma Kurumu çeşitli şekillerde öğrencilere rehberlik ve yönelme yardımında bulunmaktadır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümünden il çapında sorumlu Millî Eğitim Müdür Yardımcısı/Şube Müdürü, il/ilçe genelindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili etkinliklerin bütünlük içerisinde planlanması, programlanması, eşgüdümü ve yürütülmesinden Millî Eğitim Müdürü adına yetkili ve sorumludur. Millî Eğitim Müdür Yardımcısı/Şube Müdürünün görevlendirilmesinde rehberlik ve psikolojik danışma alanında eğitim görmüş olanların; bu nitelikteki elemanların bulunmaması durumunda ise alanın özelliği dikkate alınarak Millî Eğitim Müdürlüğüne görevlendirme yapılır (Bakanlar Kurulu, 2001).

Her ilde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin il düzeyinde planlanması ve kurumlar arası iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu oluşturulur. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu, Eylül ve Haziran aylarında olmak üzere yılda en az iki kez toplanır.

Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine ilişkin gerekli her türlü çalışmalarla birlikte ildeki özel eğitim gerektiren bireylerin tanınmaları ve bu bireylere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il ve ilçelerde rehberlik ve araştırma merkezi/merkezlerince yürütülür. Bu merkezlerde 2001 yılında çıkan rehberlik hizmetleri yönergesine göre bulunması uzmanlar şunlardır: psikolojik danışman, psikolog, psikometris, eğitim programcısı, sosyal çalışma uzmanı, özel eğitimci ve çocuk gelişimi ve eğitimcisi.

Resmî ve özel eğitim-öğretim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürütmek üzere, rehberlik ve psikolojik danışma servisi kurulur. Bu servise öğrenci sayısına göre yeterli eleman atanır. Hizmetin özellikleri açısından uygun fizikî ortam ve gerekli donatım sağlanır.

Rehberlik ve psikolojik danışma servisi rehberlik ve araştırma merkeziyle koordineli çalışır. Psikolojik danışmanı bulunmayan eğitim-öğretim kurumları sınıf rehber öğretmenliğine ilişkin rehberlik hizmetleri kapsamında, yürütme kurulu aracılığıyla rehberlik ve araştırma merkezleriyle iş birliği içinde çalışır.

Her eğitim-öğretim kurumunda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması, eş güdümün ve kurum içindeki iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu oluşturulur. Bu komisyon, ders yılında birinci ve ikinci dönemin başladığı ilk ay ile ders yılının tamamlandığı son -ay içerisinde olmak üzere, yılda en az üç defa toplanır. Ayrıca ders yılı içinde gerektiğinde okul müdürünün uygun gördüğü tarihlerde de toplanabilir. Rehberlik ve psikolojik danışma servisindeki psikolojik danışmanlar bu komisyonun sürekli üyesidir. Diğer üyeler her ders yılı başında öğretmenler kurulunda yeniden belirlenir.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu okul müdürünün başkanlığında aşağıdaki üyelerden oluşturulur:

- a) Müdür yardımcıları.
- b) Rehberlik ve psikolojik danışma servisi psikolojik danışmanları.
- c) Sınıf rehber öğretmenlerinden her sınıf seviyesinden seçilecek en az bir temsilci.
- d) Disiplin kurulundan bir temsilci.
- e) Okul-aile birliği ve okul koruma derneğinden birer temsilci.
- f) Okul öğrenci temsilcisi (MEB, 1983).

Bu kurul yıllık rehberlik planını inceler ve uygulanması için tüm imkanları kullanır, veli toplantılarını planlar ve okul içindeki tüm ilişkilerin esasını belirler. Okul Rehberlik Hizmetleri Yürütme Kurulu Toplantısında; İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Bölümü tarafından hazırlanıp, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile her okula kendi türüne göre gönderilen "Rehberlik Hizmetleri Çerçeve Programı" dikkate alınarak, "Okulun Genel Rehberlik Hizmetleri Çalışma Programı" hazırlanmaktadır. Sınıf rehber öğretmenleri kendilerine verilen yıllık çerçeve çalışma planına göre kendi sınıflarının düzey ve gereksinimlerine göre "Sınıf Rehberlik Hizmetleri Çalışma Programı" hazırlayarak, bir örneğini okulun Rehber Öğretmenine, o yoksa Okul idaresine en geç Eylül ayı sonuna kadar verirler. Sorumlu olduğu sınıfla ilgili

çalışmalarda rehber öğretmenlere yardımda bulunurlar. Problemlili öğrencilerle görüşür. Gerekiirse okul yönetimi, öğretmenler ve ailelerle işbirliğine gider; sorunlarını dosyaya işler. Rehber öğretmenlerle işbirliği yaparak seçmeli ders, bölüm, okul iş, ve meslek seçimlerinde öğrencilere yardımda bulunur (MEB, 1983:15). Bu kurulun kuruluşu ve görevleri 2001 yılında çıkarılan MEB Rehberlik ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliğinde de aynen korunmuştur (Resmi Gazete, 2001). Yapılan programlarda rehber öğretmen varsa onun tarafından yapılacak çalışmalar, görevliler ve teknik-araçlar belirtilir. Eğer okulun rehber öğretmeni yoksa, hazırlanan Rehberlik Hizmetleri Çalışma Programı'na rehber öğretmenin uzmanlık alanına giren konular, test ve envanterler alınmaz.

1974-1975 öğretim yılından bu yana tüm orta dereceli okul programlarında rehberlik saatlerinin ayrılması ve bu saatlerin kullanılmasının sınıf öğretmenlerinin sorumluluğuna verilmesi ile ülkemizde sınıf öğretmenlerinin rehberlik görevleri önemli hale gelmiştir. Okul rehberlik uzmanlarının ya da rehberlerinin görevi olarak görülen rehberlik programı geliştirme ve uygulama, psikolojik danışma, okula alıştıma, öğrenciyi tanıma, bilgi toplama ve yayma, yerleştirme, araştırma ve değerlendirme, yönetici ve öğretmenlere müşavirlik yapma, çevre ve veli ile ilişkiler alanlarındaki görevlerin çoğu sınıf öğretmenlerine kalmıştır

İlköğretim okullarında "şube rehber öğretmeni", orta öğretimde ise "sınıf öğretmeni" olarak tanımlanan "sınıf rehber öğretmenleri" genelde rehberlik ve psikolojik danışma ve konumuzla ilgisi açısından yöneltme hizmetlerini vermektedirler. Okul içinde çözümlenemeyen veya bölge bazında özellik gösteren eğitsel ve rehberlik sorunları eğitim bölgelerinde kurulan Eğitim Bölgesi Zümre Başkanlar Kurulu'na götürülerek, bölge için en uygun çözümler belirlenip, bu belirlemeler doğrultusunda gerekli çalışmalar yürütülmektedir.

Okullardaki program çalışmaları sınıf rehber öğretmenlerince, varsa okuldaki rehber öğretmenin (psikolojik danışmanın), yoksa rehberlik ve araştırma merkezi ilgili biriminin danışmanlığında gerçekleştirilmektedir. Program içerik ve amaç olarak genelde öğrencinin yönlendirilmesine, psiko-sosyal açıdan bir bütün olarak gelişmesine, eğitimden kendi özelliklerine göre azami derecede yararlanmasına ve eğitsel başarısının artmasına yöneliktir. Bu nedenle programın yürütülmesinde sınıf rehber öğretmenlerinin (psikolojik danışmanların), okul yöneticileri ve rehberlik ve araştırma merkezi elemanlarının rol ve görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu konu

bakanlık müfettişleriyle ilköğretim müfettişlerince kendi görevleri dahilindeki eğitim-öğretim kurumlarında izlenmek durumundadır (Resmi Gazete, 2001).

Biasco'ya göre rehberlik servisleri uygun sınıf atmosferinin yaratılması, öğrenci hakkında bilgi toplama, öğretim tekniklerinin biçimlendirilmesi, mesleki bilgi sağlama ve çalışma dünyasına karşı tutum geliştirme ve program düzeltmeye yardım etme konularında sınıf öğretmeninden yardım alırlar. Mesleki bilgi sağlama ve iş dünyasına karşı tutum geliştirme konusunda Biasco yaşam süresince devam eden bir mesleğin seçilmesinin bir olay olmayıp bir süreç olduğunu söylemektedir. Bu süreçte birey iş ve görevler hakkında bilgi toplar ve bu konulara ilişkin tutumlar geliştirerek, meslek seçim denemesi yapar, fikrini değiştirebilir, yeni bilgi toplayarak uzun bir dönem sürecektir olan yeni deneme seçimlerini yapar. Mesleki bilgi ve tutum geliştirme konusunda öğretmen çeşitli iş tipleri hakkında kitap ve diğer okuma materyalleri temin edebilir, çeşitli meslek alanlarını tanımlayabilir, yetişkinleri sınıfa davet ederek kendi işlerini tanıtmalarına olanak sağlayabilir, çalışma alanında var olan farklı ödülleri gösterebilir, çeşitli işlerin resimlerini, poster materyallerini sergileyebilir, meslekleri tanıtan filmler gösterebilir ve "çalışma dünyasını tanıma" konulu yazılı ödevler yapmaya öğrencileri cesaretlendirebilir (Biasco,1969:245).

Eğitim Kademelerine Göre Yönelme Programları

Bu çalışmamız temelde ilk ve ortaöğretim kurumlarını kapsıyorsa da konuyla ilgilenen araştırmacılar yönelme etkinliklerinin okul öncesi dönemden itibaren dikkatle ele alınması gerektiğini söylemektedirler. Bu yüzden okul öncesi ve temel eğitim kademesinde bu yönde neler yapıldığının da bilinmesi gereklidir. Her ne kadar yurdumuzda bu aşamada yönelme etkinliklerinden söz edilmese de yapılması gerekenlerin bilinmesi uygun olacaktır.

Okul Öncesinde Yönelme Hizmetleri. -- Bu kademedeki yönelme uygulamaları genel olarak; öğrencinin kendisi, öğretmeni/öğretmenleri ve ailesi tarafından yetenek, beceri ve diğer özelliklerinin fark edilmesine, öğrencinin yetiştiği ortamın iyileştirilmesine, bireysel ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesine, etkili öğrenme ve çalışma becerileri ile motivasyonlarının artırılmasına, ilköğretim sonrası

eğitime ve orta öğretime devam edemeyecekler içinse mesleğe yönlendirmeye yöneliktir.

4-6 yaş arasındaki çocuklardan oluşan anaokulu çocuklarına, günlük hayatın ilişkide olduğu insanların mesleğinden başlayarak yakın çevredeki meslekleri rol oynama ve pandomim yöntemiyle tanıtmak onlara mesleki yöneltme konusunda yapılacak ilk etkinliktir. Bundan başka çalışma ile para kazanma arasında kurulan ilişki gibi yardım etme, kendini geliştirme, işbirliği yapma gibi değerlerle çalışma arasında ilişki kurularak çalışmaya verilen önemi artırmak, meslekler arasında önyargı oluşturmada her mesleğin önemine işaret etmek, mesleki çalışmaların verimli olabilmesi için sahip olunması gereken zamanı kullanma, verimli çalışma, bir işi sonlandırma, dürüst olma gibi iş yaşamındaki değerleri öğretmek ve çeşitli meslek mensuplarının bulunduğu işyerlerine geziler düzenleyerek, belirli mesleki faaliyetlerin nasıl yapıldığını çocukların gözlemlerini sağlamak ve de iş yaşamı hakkındaki merak duygularını geliştirmek bu dönemde yöneltme adına yapılacak diğer etkinliklerdir (Kulaksızoğlu,2001:24).

Bu safhada yapılması gerekenler hakkında da Özgüven şunları söylemektedir:

" Okul öncesi düzeyinde yöneltme çocuklara çok çeşitli, alanlara ilişkin oyun, araç-gereç, gezi ve gözlem olanakları sağlayarak onların yetenek ve yaratıcı güçlerini güzel sanat ilgilerini tanımaya yönelik olmalı, çocuğun potansiyellerini keşfetmesi amaçlanmalıdır. Çocuk hakkındaki gözlemler sistematik ve planlı olarak saptanmalıdır (Özgüven, 1998, s.365).

Temel Eğitimde Yöneltme Hizmetleri. -- Temel Eğitim kademesinde uygulanan yöneltme programlarının amacı öğrencilere meslekleri tanıtmak, kendi ilgi ve yeteneklerini tanımlarına imkan verecek eğitim tecrübesi kazandırmak, temel eğitim sonrasında izleyecekleri eğitim programları hakkında isabetli seçim yapmalarına yardımcı olmak ve mesleki eğitime temel oluşturacak davranışları kazandırmaktır.

Hem toplumun ve hem de bireyin temel gereksinimlerini karşılamak durumunda olan ilköğretim programları için bireyin yaşadığı yakın çevre ile bütünleşebilmesi büyük önem taşır. Okulun çevresindeki meslek kuruluşları ile işbirliği yaparak, çocukların

çevredeki iş ve sanayi kuruluşlarını tanımaları ve onların olanaklarından yararlanarak çeşitli iş ve meslek becerileri kazanmaları sağlanmalıdır (Özgüven, 1998: 379).

01 Ağustos 1998 tarih ve 23420 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan Temel Eğitim Projesi İkraz Anlaşması, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri başlığı altında öğrenci performansını artırma ve öğrencileri eğitim sonrasına ve iş hayatına hazırlamada "yönlendirme" konusunu da içermektedir (Resmi Gazete, 1998).

Toplumsal ve bireysel ihtiyaçlar ile yasal dayanaklar ilköğretimde yönlendirme konusunda etkili ve sistemli bir düzenlemeyi zorunlu kılmaktadır. Bütün bu çalışmaları gerçekleştirebilmek Bakanlık birimlerinin yönlendirmeye dönük yürüttükleri, planladıkları çalışmaları saptamak birimler arası koordinasyonu temin etmek, birimlerin projelerini ikraz anlaşması çerçevesinde değerlendirmek ve bu doğrultuda ortak projeler geliştirmek ve ülkemizde ilköğretimde yönlendirme konusunda geliştirme çalışmaları yapmak amacıyla Temel Eğitim Programı Koordinasyon Kurulu tarafından Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim, Ortaöğretim, Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim, Ticaret ve Turizm Öğretimi, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi, Dış İlişkiler, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlükleri, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı ve Temel Eğitim Programı Koordinasyon Kurulu temsilcilerinden oluşan İlköğretimde Yönlendirme çalışma grubu oluşturulmuştur.

İlköğretimde temel amaç, 7-14 yaşlarındaki çağ çocuklarının ister kısa yoldan hayata, ister üst öğrenime yönelmiş olsun, ilgi ve yeteneklerinin tanınmasıdır. Çünkü müzik, resim gibi bazı yeteneklerin erken yaşlarda belirdiği bilinmektedir. Öğrencilerin yeteneklerinin bilinmesi, iş ve meslek alanlarına ortaöğretim düzeyindeki genel eğitim ve meslek eğitimi veren okullara yönlendirilmeleri için, ilköğretimin "süreklilik" ilkesine uyarak, birinci sınıftan başlayarak, bireysel bilgiler toplanması gerekmektedir. Öğretmenlerin gözlemleri yanında, bilgiler okul danışmanları, rehberlik merkezleri ve uygulanacak objektif ölçme ve değerlendirme araçları ve uygun olan çeşitli bireyi tanıma teknikleri kullanılarak toplanmalıdır (Özgüven, 1998:380).

İlköğretim okuluna girişten başlayarak toplanan dosyadaki bilgilere ek olarak ilköğretimin son sınıfında ilgi ve yetenek testleri gibi mesleğe yöneltme testleri uygulanır. Bu test ve ilgi envanterlerinin sonuçları okul danışmanı ve sınıf öğretmenleri ile incelenerek öğrencilerin eğilimleri ve seçenekleri belirlenir. Çocuğun ailesi ve kendisiyle konuşularak ortaklaşa bir karara varılmaya çalışılır. İlköğretimin son sınıfında

meslekleri tanıtmaya faaliyetlerine daha çok önem verilir. Bu amaçla çocuklar iş yerlerine götürülür, meslekleri tanıtıcı kişiler okula davet edilir.

İlköğretime dayalı bütün ortaöğretim okulları hakkında, bunların giriş koşulları ve sınav durumları ile ilgili bilgiler verilmesi, uygunsa bu okullara geziler düzenlenmesi, bu okullardan konuşmacılar çağırılması gibi faaliyetlerin de düzenlenmesi gerekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının 2000/111 sayılı genelgesine göre ilköğretim okullarında 1, 2, 3, 4, ve 5nci sınıfları okutan öğretmenler bu hizmetleri diğer kademelerdeki sınıf rehber öğretmenleri gibi, kendi sınıflarındaki öğrencilerin zihinsel, bedensel, duygusal gelişim özellikleri ve yöneltme ihtiyaçları doğrultusunda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisinin koordinatörlüğünde yürüteceklerdir. İlköğretimde rehberlik ve yöneltme hizmetleri, sınıf öğretmenleri ve okul yönetimi ile sıkı işbirliğini gerektirir. Danışmanların, sınıf ve grup öğretmenlerinin rehberlik etkinlikleri, çocuklarla özel görüşmeler yapabilmeleri için günlük ve haftalık programda belirli bir zaman ayırmaları gerekmektedir. Okul programlarında bu yönde yer ayrılmaktadır. Ailelerle sıkı bir işbirliği içinde çocuğun gelişimi izlenir. Çoğu okulda rehberlik danışmanının bulunmaması nedeniyle bu görev sınıf öğretmenlerine düşmektedir. Her öğrencinin özel durumuna ilişkin bireysel gelişim hedefleri yanında, yaş grubuna ilişkin ortak gelişim hedefleri de ilköğretim rehberlik programlarının ve etkinliklerinin düzenlenmesinde göz önüne alınır. Milli Eğitim Müdürlüklerince okullara gönderilen çerçeve programlar her öğretmen tarafından öğrencilerinin istek ve ihtiyaçları göz önüne alınarak sınıf rehberlik programına dönüştürülür. Sınıf rehber öğretmenleri bu programların uygulanmasından sorumludurlar (MEB, 2001). Bu programlar yöneltme açısından aşağıda yazılı olan hizmetlere yöneliktir:

- 1) Özel öğretim görmesi gereken öğrencilerin birinci sınıftan başlayarak gözlenmesi, taranması ve ilgili özel eğitim programlarına yerleştirilmesi
- 2) Zorunlu ilköğretim sonrası öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda genel lise ve Mesleki Teknik Okul programlarından hangisine girmesinin uygun olacağının kararlaştırılması
- 3) İlköğretim sonunda örgün eğitim programlarından ayrılan öğrencilerin yaygın eğitim programlarından kendi niteliklerine uygun bir iş ve meslek alanına girmelerinin sağlanması ve desteklenmesi

- 4) Tüm öğrencilerin kendilerini ve yeteneklerini tanımalarna yardım etmek, ilgi ve yeteneklerine uygun olarak yönlendirilmesi
- 5) Öğrencilere eğitimleri boyunca değişik iş, meslek, ticaret ve sanat alanlarını tanıma, gözleme ve deneme fırsatı verilmesi
- 6) Üst öğrenime gidemeyecek öğrencilere iş eğitimi verilmesi, ek programlar ile meslek kazandırılması (Özgüven, 1999:291).

Ülkemizde her yıl için eğitim ve öğretim yılında ilköğretim okulları rehberlik hizmetleri çerçeve programları Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenmekte olup illere gönderilmekte İl Milli Eğitim Müdürlüklerince de okullara ulaştırılmaktadır. 2000 –2001 öğretim yılı İstanbul ili İlköğretim Okulları Rehberlik Hizmetleri Çerçeve programına baktığımızda "mesleki yönelme" ile ilgili şu konuların yer almaktadır.

Eylül : Öğrencinin ortama uyumunu sağlama çalışmaları, okul rehberlik hizmetleri yürütme kurulunca yıllık rehberlik ve psikolojik danışma planlarının yapılması, sınıf rehber öğretmenlerinin yıllık planlarını yapması, aynı sınıf düzeyindeki sınıf rehber öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerinin ayrı ayrı toplanarak yıllık plana esas olarak çalışmalarını belirlemeleri, sınıf seviyesine uygun grup rehberliği çalışmalarına yer verilmesi, sınıf içi taramaların yapılması, veli toplantılarının başlatılması (özellikle 1. ve 6. sınıflar için), düzey belirleme çalışmalarının yapılması, toplu dosyaların oluşturulup işlenmeye başlanması.

Ekim : Zümre öğretmenler toplantısının yapılarak öğrenci başarısını artırıcı tedbirlerin alınması, ders öğretmenlerinin o derse ilişkin başarılı olma yol ve yöntemlerinin öğrenciye aktarılması, bireysel çalışma programının oluşturulması, bu programların ders öğretmenleri tarafından da izlenmesi, farklılığı olan çocuklar konusunda öğretmenlerin bilgilendirilmesi, ilköğretim bitirme notunun önemi hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesi, aileden öğrenme ortamı hakkında bilgi alınması, elde edilen bilgilerin toplu dosyalara işlenmesi.

Kasım: Otobiyografi uygulaması, öğrenci için problem olan, uyumunu ve gelişimini engelleyen her konuda öğrenciden bilgi toplama (fiziksel, sosyal, duygusal, bedensel ve ailesel), okul ve ders dışı zamanlarda yapılacak etkinlikleri öğrenci ile birlikte belirleme, belirlenen etkinliklere başlama, bu etkinlikler için yararlanılabilecek kurum ve kuruluşları belirlemek üzere öğrenci grupları oluşturmak.

Aralık : İkinci kademe 1. sınıftan itibaren okul bitiminde gideceği okullarla ilgili bilgi verme, ilgili okullardan haberdar olmalarına yönelik bilgilendirme, sınıflarda öğrenci eğilimleri doğrultusunda gruplar oluşturarak gitmek istediği okullarla ilgili araştırma ve inceleme yapmalarını sağlamak, öğrencilerin başarılı olabilmelerinin yolları konusunda bilinçlenmelerine yönelik bireysel ve grup çalışmaları yapmak, sosyal-kültürel etkinliklerin öğrenciyi geliştirmedeki etkisi ve önemi üzerinde çalışmalar, 8.sınıf öğrencilerine meslek liseleri tanıtımının teorik olarak yapılması, meslek lisesini seçecek öğrencilerin tespiti ve gerçekleştirilen etkinliklerin öğrenciyle birlikte değerlendirilip yorumlanması.

Ocak : 8. sınıf öğrencilerine okul gezilerinin yaptırılması, meslekler ile ilgili bilgiler verilmesi, sınıf öğretmenleri ve sınıf rehber öğretmenleri toplantısında öğrencilerin bilgi başarı ve becerilerinin görüşülmesi, ve branş öğretmenleri toplantısında başarı ve yeteneklerinin görüşülmesi ve sonuçtan ailelerin haberdar edilmesi, velilere öğrencilerin lise tercihleri için ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bilgiler verilmesi, yönlendirmede bulunulması

Şubat : 1.dönem başarısız olan öğrencilerin kendileri, aileleri ve ders öğretmenleri ile görüşme ve başarısızlık nedenleri ve alınacak önlemler konusunda değerlendirmelerde bulunma, okul öğretmenlerini iş başında yetiştirmeye yönelik toplantılar düzenleme, gruplar oluşturarak 10 hafta sürecek Yaşam Becerileri Grup Etkinliğine başlanması.

Mart : 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin kol çalışmaları ve diğer davranışları da dikkate alınarak ilgi ve yeteneklerine uygun testler yapılması. İkinci kademe son sınıf öğrencilerinin gidebilecekleri okullarla ilgili topladıkları bilgilerin tüm öğrencilerle paylaşımı, 8. sınıf öğrencilerine mesleki rehberlik, herhangi bir problemi ele alma ve o problemi çözme yollarının uygulamalı olarak ele alınması, sınıflarda yapılacak olan kendini tanıma çalışmalarına yardımcı olmak,

Nisan : Yeni ortamlara ve yeniliklere uyum sağlama, sorumluluk alabilme ve verebilme, paylaşım ve çevredekilerle iyi iletişim kurma konularında o ana kadar yapılan çalışmalardan alınan sonuçların değerlendirilmesi, bu konuda yeni çalışmaların başlatılması, Anadolu ve Fen Liseleri sınavlarına kadar kontenjan ve puanlarına ilişkin bilgi verilmesi, okul içinde çeşitli yarışmalar (şiiir, öykü, resim, kompozisyon) ve kampanyalar açarak öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkartmak, güncel, toplumsal

olaylar ve bunların insanlar üzerindeki etkileri konularında tartışma, araştırma, inceleme, gözlemler yaptırmak ve bulguları paylaşmak, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliğine girilerek üst eğitim kurumları ve meslekler hakkında bilgiler verilmesi, üst eğitim kurumlarına ve iş yerlerine geziler düzenleme, çevre gezileri düzenleme (müze, tarihi yerler).

Mayıs : Gerektiğinde öğrencilerin mutlu, başarılı, becerili ve olumlu eleştiriler aldığı durumlardaki iç yaşantılarını duygularla ifadelendirici çalışmalar yapmak, öğrencinin başarı ve yetenek karşılaştırılması yapılarak lisede alan seçiminin önemi ve hangi liselere gitmelerinin uygun olacağı konularında ayrıntılı bilgi verilmesi, öğrenci kişisel dosyalarını tamamlama, başarısız öğrencileri belirleme, bu öğrencilerle birlikte çözümler bulma ve uygulama.

Bu çerçeve programındaki konular sınıf bazında seçilerek uygulanır. Yönetmeliğin öngördüğü tüm personel (okul yönetimi, okul rehber öğretmeni, sınıf öğretmeni, veliler ve öğrenciler) katılımcı olarak konuya göre sınıf ortamında hazır bulunur. Bilgi testleri, görüşmeler, toplantılar, yazılı ve görsel basın kaynakları, öğrenci tanıma formu, toplu dosya, tüzükler, verimli çalışma anketi, yazılı kaynaklar, öğrenci tanıma fişi, özgeçmiş soru kağıdı, kaynak kişiler, otobiyografi çevredeki kurumlar, problem tarama listesi, geziler, tanıtım broşürleri, ilgili okullar ve kuruluşlar, sosyometri, cümle tamamlama testi, problem tarama listesi, istek ve beklentilerin belirlenmesine yönelik teknikler, konferanslar, yaparak, yaşayarak öğrenme, kızgın sandalye tekniği, sınav kılavuzu, yarışmalar, dramatizasyon ve yaşantı oyunları ve diğer araçlar rehberlik uygulamalarının ilköğretim safhasında kullanılan teknik ve araçlarını oluşturmaktadır.

Gerek temel eğitim gerekse orta eğitim kademelerinde öğrencilerin meslekleri tanımalarına olanak sağlayan etkinliklerden biri de oyunlardır. Bu amaçla bireyin kendisini tanımasına olanak sağlayacak oyunlar şunlardır: *hayat planlama grafiği, hayat çizgisi, ikizkenar üçgen kuralım, kendini tanıma penceresi, mutluluk oyunu, kendini anlama oyunları, rol oynama, psikodrama, nasıl biri, karar verme oyunu, ceviz oyunu, kendine has özellikler, eş tanımı, günah çıkarma, on kelime oyunu, ayna oyunu, başarılı alan araştırması yapmam yapmam, övgü oyunu, resim boyama, kim bu?, ilk benliğimi tanımlıyorum, kızgın sandalye, boş sandalye, arkadan konuşma, sihir dükkanı, rol dağıtımı, kendimi eleştiriyorum.* Yine sınıf içinde oynanacak ve bireyin meslekleri tanıması amacıyla oynanabilecek oyunlardan bazıları ise şunlardır: *meslekleri türetme*

yaşı, çağrışım oyunu, cümle tamamlama oyunu, rol oynama, meslek sıralama oyunu, ilişkili meslekler uyunu, gereklilik oyunu pandomim oyunu, postacı oyunu, peri oyunu, hangi meslek bu oyunu, meslek listesi, işe müracaat etme oyunu, mesleklerin gerektirdiği özelliklerin farkına varılması, tombala, ipucu oyunu, meslek panosu, mesleklerle ilgili kek çizme, Üniversiteye gitmezsem, mesleklere kompliman yapma oyunu, soru panosu, meslek bulmacası. Bireyin mesleğin nitelikleri ile kendi niteliklerini birleştirmesine yönelik oyunlar ise şunlardır: *başarılı mesleğim, meslek ve kendim, meslek ve kendim. Bir meslekten beklentilerim nelerdir?, benim ve ailemin tercihleri, parti oyunu, kişilik-kişilik özellikleri- meslek seçimi arasındaki ilişki* (Erol, 2001:79).

Her ne kadar yukarıdaki etkinlikler ve uygulamaların yapılması gerekiyorsa de çeşitli nedenlerden dolayı buna pek olanak olmamaktadır. Bu konuda Ültanır şöyle demektedir:

Ülkemizde ilköğretimin birinci kısmında danışmanların henüz yok denemek durumunda olduğu düşünülürse, ilkokullardaki rehberlik aktivitelerinin tümüyle sınıf öğretmenlerince yürütüldüğü bilinmektedir. Ancak etkili rehberlik çalışmalarının yapılabilmesi için okullarda danışmanlara gereksinim duyulmaktadır. Danışmanlara, öğretmenlerin hizmet içi yetiştirilmelerinde, konsültasyon etkinliklerinin ana -baba ve öğretmenlerle yürütülmesinde, bilgi verme hizmetlerinde, testlerin uygulanarak değerlendirilip yorumlanması, bireysel-grupla danışma tekniklerinin kullanımı ve çocukların iletişim becerilerinin geliştirilmesi gibi alanlarda etkili hizmet verilebilmesi için önemle gereksinim duyulmaktadır (Ültanır, 1998:255).

Ortaöğretimde Yönelme Hizmetleri. --Eğitim sistemimiz içinde bir mesleğe ya da bir alana yönelme büyük ölçüde ilköğretimden sonra başlamaktadır. İlköğretimden sonra üç tür eğitim seçeneği ile karşılaşmaktadır. Bunlar;

- Yüksek öğretime hazırlayan eğitim kurumları ve programları
- Hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayan eğitim kurumları ve programları
- Doğrudan mesleğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim kurumları ve programlarıdır.

Öğrenciler bu eğitim seçeneklerinden birine yönelerek mesleki geleceklerini şekillendirmeye başlarlar. Ülkemizde çoğu öğrencinin gitmeyi tercih ettiği ortaöğretim kademesi, genelde üç yıl süreli çeşitli mesleki ve teknik okullarla genel eğitim veren

liselerden oluşmaktadır. Ortaöğretim düzeyindeki okulların bazılarında, üç yıla ek olarak bir yıl süreli hazırlık sınıfları bulunmaktadır. Öğrenciler sekiz yıllık ilköğretimleri sonunda yapılan yöneltme ile bu okullara sınavla ya da sınavsız girmektedirler. Türk orta öğretim sistemi içinde yer alan ve hayata ve yüksek öğretime hazırlayan okullar şunlardır: Fen lisesi, Anadolu lisesi, Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Genel Lise, Açık Öğretim Lisesi, Askeri Lise ve Polis Koleji.

Eğitim sistemimizde, tüm ortaöğretim okullarının birinci sınıfı "yöneltme" sınıfı olarak kabul edilmiştir. Dokuzuncu sınıfta öğrenciler genel ve mesleki programlara ilişkin temel dersler alarak meslek alanlarını tanımaktadırlar. Buna göre yüksek öğrenime ve hayata yönelik meslek dallarının çeşitli alt dallarına yöneltilmektedirler.

4306 sayılı yasa ilköğretimin süresini 8 yıla çıkartmanın yanı sıra bazı çağdaş eğitim ilkelerini de getirmiştir. Yasanın rehberliğin önemini vurgulaması ve 8. sınıfın ikinci yarısında meslekleri tanıtmayı getirmesi önemli bir gelişmedir. Ayrıca 1995-1996 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan "Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği" gereğince lise 2. sınıfta öğrencinin eğitim göreceği alanı seçme zorunluluğu vardır. Öğrencinin seçtiği alan onun yüksek öğrenimini hangi alanda yapacağını ve de hangi mesleği seçeceğini önemli ölçüde belirlemektedir. Genel liselerde; Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih ve Coğrafya derslerinin kaynak dersler olduğu *sosyal bilimler*, Türk Dili ve Edebiyatı ve Matematik derslerinin kaynak dersler olduğu *Türkçe- Matematik*, fizik, kimya, biyoloji ve matematik derslerinin kaynak dersler olduğu *fen bilimleri*, Türk dili ve edebiyatı ve yabancı dilin kaynak dersler olduğu *yabancı dil*, Türk dili ve edebiyatı ve seçmeli müzik veya resmin kaynak dersler olduğu *sanat* ve de beden eğitimi ve biyolojinin kaynak dersler olduğu *spor* olmak üzere altı adet alan bulunmaktadır.

Ortaöğretim meslek seçiminin ve yöneltmenin yoğun olarak yapıldığı bir aşamadır. İlköğretim okullarının son sınıfının ikinci yarısında yapılan yöneltme ile, öğrenci akışı kurallarına uygun olarak, öğrencilerin bir bölümü hayata ve iş alanlarına ayrılmakta, yaklaşık üçte ikisine yakını çeşitli ortaöğretim okullarına gitmektedir. (Özgüven,1998:382).

Bu kademedeki temel mesleki eğitim programları ile teknik eğitim programları da uygulanır. Temel mesleki eğitim programları ülkelerin eğitim sistemlerine ve imkanlarına göre okul sistemine dayalı tam zamanlı programlar veya okul- endüstri

işbirliği ile gerçekleştirilen programlar olabilir. Günümüzde, Türk mesleki eğitim sisteminde orta öğretim kademesinde tam zamanlı ve okul-endüstri işbirliğine dayalı temel mesleki eğitim programları uygulanmaktadır. Ortaöğretim kademesinde uygulanan teknik eğitim programları teknisyen yetiştirmeye yöneliktir. Endüstri teknisyeni yaptığı görev itibarıyla ustaya daha yakın bir ara meslek kademesidir. Ülkemizde bu kademedeki teknik eğitim programları gelişme eğilimi gözlenmektedir. Özellikle bu okullardan mezun olanlara sınavsız olarak meslek yüksek okullarına girme olanağı tanınmasından sonra bu eğilimin daha da artacağı düşünülmektedir.

Bu kademedeki rehberlik çerçeve programları bulunmaktadır. 2000-2001 Eğitim Öğretim Yılı Anadolu Liseleri Rehberlik Hizmetleri Yıllık Çerçeve Programı'nda mesleki yönelme ile ilgili konular da şunlardır:

Eylül : Rehberlik Hizmetleri Okul Yürütme Kurulunun oluşturulması ve toplanması, oryantasyon çalışmaları okulun amaçlarının ve kurallarının tanıtılması, yeni gelen öğrencilerin tanıma formlarının doldurulması.

Ekim : Öğrencilerin şubelere dağıtımı ve eğitici kolların tanıtılması ve üye seçilmesi, (Öğrencilerin yerleştirilmeleri yapılırken öğrencinin ilgi ve yetenekleri konusunda yapılan tespitler ve gözlemler dikkate alınır. Çalışmalar başladıktan sonra öğrenciler kol çalışmalarında izlenmeli ve memnun olmayan öğrencilere yönlendirmeler yetenekleri doğrultusunda yeni kollarla yapılmalıdır. Kendini tanımayan ve ifade edemeyen, çekingen öğrencilere yönlendirmelerin yapılması, bu öğrencilerin izlenmesinde devamlılığın olması, değişikliklerin dosyalara kaydedilmesi gereklidir.), alan seçimi konusunda bilgilendirme.

Kasım : Öğrenci tanıma formlarının doldurulması, otobiyografi uygulanması, sınav sistemi bilgisi ÖSS'ye ilişkin rehberlik, öğrencilerin sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarını tanımaya yönelik anket uygulanması, velilerle görüşmeler.

Aralık : ÖSS sınavına başvuru formlarının doldurulması hakkında bilgilendirme (son sınıflar), ilgi, yetenek ve değer alanları (mesleki karar verme) üzerinde durma, Akademik Benlik Kavramı ölçeğini uygulama, lise birinci sınıflara yönelik branşlaşma konusunda özel çalışma, otobiyografi tekniğinin sonuçlarına göre belirlenen öğrencilere yönelik çalışma, sınıf sorunları ve çözümleri üzerinde durulması, mesleklerin tanıtılmasına ilişkin bilgi toplanması ve bu bilgilerin öğrenciye aktarılması.

Ocak : Üniversite ve meslek tanıtımı, bilgiye ulaşılacağı yolları konusunda bilgi.

Şubat : Başarsız ve çekingen öğrencilerle görüşmeler yapılması, ilgi yetenek ve değer alanlarının tespiti (ilk yıl), Okul Rehberlik Hizmetleri Yürütme Kurulunun toplanması, kültür ve eğitim konusunun işlenmesi.

Mart : Öğrencilere uygulanan Atılganlık Envanterinin değerlendirilmesi, Mesleki Eğilim-Yönelim Envanterinin değerlendirilmesi, bireysel görüşmeler yapılması, işyeri gezileri, meslek tanıtımı, sağlıklı yaşama ve iletişim konularında bilgiler verilmesi.

Nisan : ÖSS Sınavının tanıtımı, sınavlarda nasıl başarılı olunabileceğine ilişkin çalışmalar, öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik grup çalışması, veli ile görüşmeler.

Mayıs : Alan seçimi hakkında bilgilendirme (ilk yıl), önceki yıllarda mezun olan öğrencilerin okula davet edilmesi.

2000-2001 Öğretim yılı Meslek Liseleri için hazırlanan Rehberlik Hizmetleri Programında mesleki rehberlikle ilgili yapılması planlanan çalışmalar da şunlardır :

Eylül : Yıllık çalışma programının düzenlenmesi, sınıf rehber öğretmenlerinin sınıf düzeyinde ihtiyaçlarını belirlemesi, ihtiyaca yönelik materyallerin çoğaltılması, öğrenci tanıma formlarının işlenmesi, oryantasyon çalışmaları, eğitsel kol öğrencilerinin seçimi, eğitim sistemi hakkında bilgi verme ve yönlendirme, okulda, evde, işyerinde çalışma ortamlarının düzenlenmesi çalışmaları.

Ekim: Aile bilgi formlarının doldurulması, otobiyograflerin alınması, staj konusunda bilgilendirme.

Kasım : Problem çözme becerileri ile ilgili çalışmalar yapılması, sağlıklı (beden ve ruh) yaşama yollarının öğretilmesi, işyerleri ile ilgili tanıtım çalışmaları, eğitsel kol etkinliklerinin izlenmesi ve gereken değişiklik ve yönlendirmelerin yapılması, bazı işyerlerinden deneyimli çalışanların davet edilmesi, Edwards İlgi Envanteri uygulaması.

Aralık : İşyerlerinde karşılaşılan sorunların tespiti ve çözümlerinin araştırılması, aile bilgi formlarının hazırlanıp doldurulması, verimli ders çalışma teknikleri üzerinde bireysel ve grup çalışması yapılması, akademik Benlik Kavramı Ölçeği uygulaması, veli toplantıları, işyeri tanıtım çalışmalarının devamı, gelecek beklentisi ile ilgili çalışma, kritik gelişim dönemleri hakkında bilgilendirme, öğrencinin duyuşsal, eğitimsel

gelişimine yönelik konularda broşürlerin hazırlanıp çoğaltılması, sınav kaygısı envanterinin uygulanması.

Ocak : Branş öğretmenlerine 'Endüstri ve Psikoloji konulu seminer, zamanı verimli kullanabilme becerisi kazandırma çalışmaları, Ralthus Atılganlık Envanterinin uygulaması, işyeri tanıtımı için gezi düzenleme, çekingen olduğu tespit edilen öğrencilerle çalışılması.

Şubat : Başarısızlığın yoğun olduğu derslerde verimli ders çalışma yöntemlerinden yararlanarak eğitsel tedbirlerin alınması, başarısızlık nedenleri anketi uygulaması, birinci dönem toplanan bilgilerin kişisel dosyalara işlenmesi.

Mart : Başarısız ve çekingen öğrencilere yönelik çalışmalar, üniversite tanıtım çalışmaları, ÖSS ile ilgili genel bilgi, öğrencileri aydınlatma, uyumlu ve sağlıklı yaşama ile ilgili çalışmalar, düşük başarılı öğrencilerin ailelerine yönelik etkinlikler.

Nisan : ÖSS sınav sistemi ve soruları hakkında öğrencileri bilgilendirme, öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik grup çalışması, kişisel ve milli bağımsızlık kazanımı için gerekli donanımın tanıtılmasına yönelik çalışmalar, öğrenci-öğretmen-veli görüşmeleri.

Mayıs : Bir günümü nasıl geçiriyorum konulu teknik uygulama, staj yapan öğrencilerin iş hayatına uyumlarına ilişkin çalışmalar, mezuniyet alanları ile ilgili üst eğitim kurumlarını tanıtma ve yönlendirme çalışmaları, ÖSS ile ilgili tercih formlarının doldurulmasına yardım etme (lise 3).

Haziran : Gelecek öğretim yılı için bilgi verme ve yönlendirme, ikinci dönem ve tüm öğretim yılı değerlendirmesi, yaz tatilinde çalışmak isteyen öğrencilere iş temin çalışmaları, mezun olacak öğrencilerin kişisel dosyalarının tamamlanması (Eminönü RAM Md.lüğü, 2000: 300/785).

Öğretim yılında zamana bağlı kalmadan şu çalışmalar yapılması gerekmektedir:

- Sınıf rehberlik öğretmenlerinin ihtiyacı olan test , envanter, doküman temininde ve psikolojik danışma konularında yardım.
- Rehberlik kavramı içine giren hizmetlerin yürütülmesi.
- Başarısız öğrencileri sürekli izleme ve aileleriyle görüşme.

- Psikolojik danışma (bireysel ya da grupla).
- Mesleki rehberlik çalışmaları.
- Başarılı olma yollarına ilişkin çalışmalar.
- Üstün başarı gösteren ve özel üstün yetenekli öğrencilerin tanınması ve desteklenmesine ilişkin çalışmalar.
- Uyum zorluğu çeken öğrencilerin tespiti ve bu öğrencilere yardım götürülmesi.
- Sınıf geçme ve sınav sistemine ilişkin sürekli bilgilendirme.
- Gelişim özellikleri konularının işlenmesi.

21.yüzyılın eşiğinde günümüzün hızlı gelişmeleri karşısında eğitim sistemimizden eğitim-öğretim hizmetlerinin yanı sıra öğrencilerin bireysel farklılıklarına özen göstererek; kendini tanıyan ve geliştirebilen bireyler olarak yetiştirmesi beklenmektedir. Ortaöğretimde haftalık olarak konulan rehberlik saati de bu amaca yönelik bir uygulamadır. Bu program öğrenci grupları veya sınıflar bazında kademelere ve öğrenci gereksinimlerine göre temel bir rehberlik programı oluşturabilmek açısından da ülkemizde bakanlık düzeyinde gerçekleştirilen ilk çalışmadır. Bu gerekçelerle hazırlanan rehberlik saati programları öğrenciyi merkeze alan, öğrenme amacıyla harekete geçiren, eğitim sürecinde etkin katılıma özendiren, grup çalışması dinamiğini benimseyen, kendisini tanıyıp, kişisel gelişimini gözlemlemesine fırsat veren, düşünen, sorgulayan, araştıran, bilgiye ulaşma yollarını bilen, bilimsel yöntemi ve bilgiyi kullanan birey olarak yetişmesini amaçlayan bir anlayışın ürünüdür (MEB, 2000:10 a).

Mesleki yönlendirmeye ilgili olarak programda yer alan tüm etkinlikler, öğrencinin kişisel gelişimini amaçlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin kendi gelişimlerini kendilerinin gözlemlemeleri için orta öğretim süreci boyunca kişisel bir dosya tutmalarının sağlanması önerilmektedir. Bu dosyada rehberlik saatindeki 3 yıllık bütün çalışmalarına ilişkin bilgileri, değerlendirme formları, uygulama sayfaları, kameleri, takdir-teşekkür vb. bulunabilir. Öğretmen bu motivasyonu sürdürmek için zaman zaman bu dosyaları gündeme getirmeli; başlangıç ile son durum arasındaki farklılıklar ve gelişmeler birlikte değerlendirilmelidir (MEB, 2000: 13 a).

Bu programlar uygulanırken daha önce de bahsettiğimiz oyun oynama tekniklerine ek olarak grup tartışması, rol oynama, örnek olay incelemesi, gezi, inceleme, anlatım, gözlem ve anket gibi yöntemler kullanılabilir (MEB, 2000:14 a).

Orta öğretim Kurumları sınıf öğretmenleri için 9, 10 ve 11nci sınıf rehberlik programına göre 9uncu sınıf rehberlik programı bölümleri şunlardan oluşmaktadır:

- Okulumuzu ve çevresini tanıyalım
- Yönetmelikler ve kurallar
- Etkin öğrenme
- Ergenlik dönemi
- Alan seçimi

10uncu sınıf bölümleri şunlardır:

- Serbest zaman kullanımı
- Aile ve çevreyle olumlu ilişkiler geliştirme
- Yaşam becerileri
- Meslekleri inceleme

11 inci sınıf bölümleri ise şöyle belirlenmiştir:

- Üniversite giriş sınavları
- Gelişen insan
- Toplumsal yaşam
- Yüksek öğrenim ve tercihler
- İşe ve mesleğe hazırlık
- Aile yaşamı (MEB, 2000:26)

Okul müfredat planlarındaki etkinliklerden başka öğrenciler şu yollarla da meslekleri tanıyabilirler:

- Rehberlik servisine danışmak (varsa okul yoksa rehberlik araştırma merkezi).
- Meslekler hakkında yazılmış açıklayıcı kitaplar okumak.
- Üniversitelerin ders programlarını içeren kitapları okumak.
- Televizyonda değişik mesleklerin tanıtıldığı programları izlemek.
- Gazetelerde mesleklerle ilgili yazıları, eğitim köşelerini okumak.
- Gazetelerde "Eleman Aranıyor" ilanlarını incelemek.
- Değişik mesleklerdeki kişilerle görüşme yapmak.
- Okula davet edilen, değişik mesleklerden kişilerin katıldığı konferansları izlemek
- İş yerlerine geziler düzenlemek
- Üniversiteleri gezmek
- Eski mezunlarla görüşmek

Öğrencilere meslek inceleme yaşantısını kazandırmada kullanılan formlardan biri olan Meslek İnceleme Formu'nda Usluer bir meslek hakkında bilinmesi gereken bilgileri belirlemiş ve 12 başlık altında açıklamıştır. Bunlar;

- Meslekte görevler ve yapılacak işler
- Gereken nitelikler
- Meslekte işler yapılırken kullanılan araç-gereç ve malzemeler
- Çalışma ortam ve koşulları
- İş bulma olanağı
- Kazanç
- Mesleğe hazırlık
- Meslekte ilerleme
- Meslek üyelerinin bağlı oldukları oda ve sendikalar

- Mesleğin sağladığı olanaklar
- Bu meslekle ilgili bilinen başka şeyler
- Meslekle ilgili öğrenmek isteyip de ulaşamayan konular (Usluer,1996:21).

Usluer bu çalışmasında kişinin sahip olduğu yetenekleri sözel, sayısal ve şekil-uzay yetenekleri olarak üçe ayırmaktadır. Sözel yetenek başlığı altında sözel akıcılık ve sözel akıl yürütme; sayısal yetenek başlığı altında hesaplama ve sayısal akıl yürütme ve şekil-uzay yeteneği başlığı altında şekil algısı, uzay ilişkileri, renk algısı, bellek, ayrıntıya dikkat, mekanik yetenek el becerisi, parmak becerisi ve de el-göz işbirliği konuları girmektedir. İlgi başlığı altında da temel bilim, sosyal bilim, canlı varlık, mekanik, ikna, ticaret, iş ayrıntıları, edebiyat, güzel sanatlar müzik ve sosyal yardım ilgilerini dahil etmektedir (Usluer, 1998:31-37).

Okullarımızda verilmekte olan rehberlik hizmetlerinden başka ülke çapında 75 adet Rehberlik Araştırma Merkezinde (RAM) de çalışmalar yapılmaktadır. Okulu ya da ailesi tarafından incelenmesi istenen çocuklar, psikolojik ve sosyal durumları, duyuşsal özellikleri ve öğretim düzeyleri bakımından incelenir. Gerekli kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak önleyici ve düzeltici rehberlikte bulunulur. Ancak bu merkezler çalışmalarını özel eğitim gerektiren çocukların eğitimine yönelttiklerinden dolayı özellikle yöneltme konusunda bir etkinliğe rastlamamaktayız. Bu merkezler talep olduğunda ya da gerek görüldüğünde okullara giderek rehberlik servislerinin kuruluşu ve işleyişi hakkında bilgiler vermektedir. Rehber öğretmenlerin iş başında yetiştirilmelerine yönelik olarak "Problem Odaklı Grup Çalışması" ve öğrenci ve öğretmenlerin kendilerini daha iyi tanımaları, sorunlarla baş edebilme ve doğru karar verebilme becerilerini geliştirmeye yönelik "Yaşam Becerileri" paket programları uygulanmaktadır (Eminönü RAM Md.lüğü,2000:310/996).

Bu merkezlerden biri olan Sanyer RAM 2000-2001 öğretim yılının başında Sanyer ve Beşiktaş ilçelerinde çalışan okul rehber öğretmenlerine yönelik 'Yaşam Becerileri Paket Programı' ve 'Mesleki Karar Verme Paket Programı' seminerleri düzenlemiştir. Okullardaki yapılması gereken rehberlik çalışmaları rehber öğretmen olmadığından dolayı yeterince yapılamamaktadır. Rehber öğretmen sayısı arttıkça öğretmen ve öğrenciye ulaşma şansı da artacaktır. Zaten yetersiz personel ve

imkanlarla iş görmeye çalışan RAM'ler öğrencilerin her ihtiyaç duyduğu konuyu karşılayamamaktadır. (Sarıyer RAM Md.lüğü :2000:510/717).

Öğrencilerin ilgi yetenek ve ihtiyaçlarına göre yönlendirilmesi çalışmaları, doğal olarak okullarımızdaki rehberlik uzmanları tarafından yürütülmektedir. Ancak okullarımızın büyük çoğunluğunda henüz rehberlik servisleri kurulamadığından ve rehberlik elemanı görevlendirilemediğinden dolayı yöneltme görevi genellikle sınıf ve ders öğretmenleriyle müdür yardımcılar tarafından yürütülmektedir. Ancak bu öğretmenlerin de yöneltme hizmetlerini yürütebilecek yeterlikte bilgi ve becerilerle donanmadığı görülmektedir. 1992-1993 öğretim yılında yapılan "Okullarımızda Rehberlik Tekniklerinin Uygulanabilirliği" konulu araştırmaya göre sınıf öğretmenlerinin %86'sı yöneltme çalışmaları için gerekli olan zeka testi ve ilgi envanterini okulda bulamadıklarını ve bu araçları kullanma becerisinden yoksun olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin sözel ifadeleri de dikkate alınınca ülkemiz okullarındaki yöneltme hizmetlerinin alt yapısı olan personel ve araç-gereç sorunlarının büyük ölçüde çözüme kavuşmamış olduğu söylenebilir (Çetiner,1992).

Ülkemizdeki Mesleki Ve Teknik Eğitim Programları

Çağımızda teknoloji ve endüstri çağdaş toplum kültürünün ayrılmaz öğeleridir. Bu çağdaş oluşum eğitimi sosyal ve ekonomik boyutlarıyla direk olarak etkilemektedir. Hemen her alanda ortaya çıkan uzmanlaşma ihtiyacı eğitim kurumlarında mesleki ve teknik düzeyde bilgiler verilmesini zorunlu kılmaktadır. Uzmanlar mesleki ve teknik eğitimi genel anlamda "bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişisel yönleriyle dengeli biçimde geliştirme süreci" diye tanımlamaktadırlar (Alkan,1996:3).

Mesleki Rehberlik Hizmetleri öğrencilerin gerek öğrenim süresince gerekse işe girdikten sonra meslek içinde başarılı olmalarını sağlamak için girişilen faaliyetleri kapsamaktadır. Bu hizmet grubuna öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ölçen çalışmalar, iş dünyasının tanıtılması, öğrencinin ilgi duyduğu mesleği özel olarak tanıtmaya ve öğrencilerin izleyeceği eğitim yolunu seçmelerine yardım etme faaliyetleri girmektedir. Mesleki rehberlik programlarının amacı, öğrencilerin meslek seçimlerine ve

uygulamalarına etki edecek akıllı kararlar verebilmek için gerekli bilgi ve anlayışı sağlamaktır. Bu tür rehberlik hayat boyu süren bir süreçtir. Okul sisteminde en küçük sınıftan en büyük sınıfa kadar devam eder. Mesleki rehberlik, danışmanlık ve meslekler hakkında bilgi, genel rehberlik ve danışmanlık alanının sadece bir parçasıdır. Her öğrenciye mesleki rehberlik sağlama bütün genç ve yetişkinlere mesleki eğitim sağlamak kadar önemlidir.

Mesleki gelişim üç aşamada değerlendirilmektedir:

1. Farkında olma (11 yaşına kadar) gençlerin istedikleri her şey olabileceklerine inandıkları dönem.
2. Araştırma (11-17 yaş arası) gençlerin yetenek, ilgi ve değerlerine göre seçimler yaptıkları dönem.
3. Hazırlanma (17 yaş ile yetişkinliğin ilk yılları arası) varılmak istenen hedefle gelecek durum arasında çatışmaların yaşandığı ve bir denge kurulduğu dönem (Herbert, 1986).

Bu dönemlerin bilincinde olan rehberler, öğretmenler ve anne-babalar öğrencilere yöneltme konusunda daha yardımcı olabilirler.

Genel olarak bir ülkenin gelişimini etkileyen temel faktörler doğal kaynaklar, sermaye, insan gücü, yönetim ve girişim gücüdür. Tüm bu faktörlerin sonunda üretim ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerin en önemlisi olan insan gücünü en üst düzeyde verimli olarak kullanarak yüksek düzeyde üretim sağlanabilir. Bu da ancak üretimle sağlanabilir (Alkan, 1996:10).

Ekonomik yönden mesleki ve teknik eğitimi gerektiren başlıca hususları şöylece sıralayabiliriz:

- 1-Ulusal kaynakları korumak ve değerlendirmek.
- 2-Çıracılık ve stajyerlik sürelerini kısaltmak.
- 3-Çalışanların kazançlarını arttırmak.
- 4-İnsan gücü sağlamak.
- 5-Yaşamda istikrar sağlamak.

6-Yatırımların karşılığını almak.

7-Ulusal üretim gücünü yükseltmek.

8-İş gücünü tasarruflu kullanmak.

9-Hızla değişen ekonomik yapıdan en iyi şekilde yararlanabilmek (Alkan, 1996:15).

Bu tür bir eğitim alacak bireylerin sadece el becerilerinin değil tüm yönlerinin gelişmesi esastır. Birey bir meslek alanına ilişkin bilgi, beceri ve pratik uygulama yetenekleri kazanırken fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişilik yönlerinden de gelişmek durumundadır.

Çağdaş anlamda mesleki ve teknik eğitim süreçlerinin sahip olması gereken temel nitelikler, uygulamada ekonomiklik, gelişmelere sürekli uyum, geniş bir meslekler dünyasını kapsama, topluma dönük olma, gerçek mesleki yaşantı ortamı sağlama, olumlu sonuca ulaşmaya kadar devamlılık, uygulama yönünden gereksinime, zamana ve ihtiyacın şekline bağlı olma, istem sunu dengesini sağlama, kesin hedeflere yönelik olma ve hayata hazırlayıcılık gibi kendine özgü nitelikleri vardır.

Ülkemizdeki mesleki ve teknik öğretim kurumları şunlardır:

- Endüstriyel Mesleki Eğitim
- Çıraklık Eğitim Merkezleri
- Halk Eğitim Merkezleri
- Endüstri Pratik Sanat Okulları
- Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezleri
- Endüstri Meslek Liseleri
- Teknik Liseler

Ticaret ve Turizm Meslek Eğitimi

- Ticaret Liseleri
- Oteldilik ve Turizm Meslek Liseleri

- Sekreterlik Meslek Liseleri
- Aşgılık Meslek Lisesi

Mesleki Ev Ekonomisi Eğitimi

- Kız Meslek Liseleri
- Anadolu Kız Meslek Lisesi
- Kız Teknik Lisesi
- Pratik Kız Sanat Okulları
- Olgunlaşma Enstitüleri
- Uygulama Anaokulları

Tarım Meslek Eğitimi

- Tarım(Ziraat)Teknik Lisesi
- Tarım (Ziraat) Meslek Lisesi
- Ev Ekonomisi Meslek Lisesi
- Veteriner Sağlık Meslek Lisesi

Sağlık Meslek Eğitimi

- Sağlık Meslek Liseleri

Diğer Program Alanları

- Mesleki Rehabilitasyon
- Din Öğretimi (İmam Hatip Liseleri)
- Maliye, Tapu ve Kadastro
- Meteoroloji ve Ulaştırma

Mesleki eğitim programları amaç, kapsam ve yönelik oldukları öğrenci grubuna göre farklılıklar göstermektedir. Yöneltilen programlarının temel amacı bireye ilgi ve

yeteneklerini tanımasına fırsat verecek eğitim tecrübesi kazandırmak ve ona izleyeceği eğitim programını seçmede yardımcı olmaktır. Eğitimin başarılı olmasında, eğitim programının bireyin ilgi ihtiyaç ve yetenekleriyle uyumlu olmasının önemli etkisi vardır. Bireysel farklılıkları ihmal eden bir eğitimin başarılı olması güçtür (Alkan, 1996:211).

Bilinçli bir meslek seçimi için ferдин meslekleri, mesleklerin gelecekteki olası gelişmelerini ve kendi ilgi ve yeteneklerini tanıması şarttır. İsabetli meslek seçimi için meslekler hakkında bilgi vermek yeterli değildir. Kişiy e çeşitli meslek alanlarında eğitim tecrübesi kazandırılması ve bu yolla ilgi ve yeteneklerini tanıması ve onları çeşitli mesleklerle karşılaştırarak isabetli seçim yapmasına yardımcı olmak gerekir. Yönel tme programlarını tamamlayan öğrencilerin meslek seçimindeki başarıları artmaktadır. Bu programlar çevrenin imkan ve şartlarına göre çeşitli iş ve teknoloji alanlarını kapsamaktadır. Tanıma dayalı ekonomik yapıya sahip bir çevrede uygulanacak yönel tme programlarında tarımsal meslekler ağırlık kazanır iken endüstrileşmiş bir çevrede endüstriyel meslekler ve teknoloji ağırlıklıdır. Yönel tme programlarında amaç ferde meslek kazandırmak değildir. Bireyin ilgi ve yeteneğ iyle uygun mesleğ i tanıması temel amaçtır. Şüphesiz, ferдин kazanacağı bilgi ve beceriler mesleki eğitim için sağlam bir temel oluşturur ve mesleki gelişmeyi hızlandırır. Ülkemizde de orta eğitim kademesinde endüstri, ev ekonomisi, ticaret gibi alanlarda seçmeli dersler çerçevesinde yönel tme programları uygulanmaktadır.

Okullardaki yönel tme programlarından başka bireylere bir meslek alanında iş e giriş için gerekli asgari bilgi, beceri ve iş alışkanlığı kazandıracak temel meslek eğitimi veren programlar da bulunmaktadır. Bu programlar bir mesleğ e yönelik değildir. Kişinin iş e girebilmesi için gerekli yeterliklerin geliştirilmesine yöneliktir. Temel mesleki eğitim ülkemizde ortaöğretim seviyesinde endüstri, tarım, sağlık, ticaret alanlarında eğitim yapan meslek liselerinde verilmektedir (Alkan,1996:172).

Ortaöğretim seviyesindeki teknik eğitim programları teknisyen yetiştirmeye yöneliktir. Günümüzde teknisyen eğitimi giderek ortaöğretim sonrası iki yıllık yükseköğretim kademesine kaymaktadır. Teknisyenlik usta ile mühendislik arasında bir meslek kademesidir. Bazı teknisyenlik görevlerinin ustaya daha yakın olmasına karşılık bazıları da mühendise yakındır. Ortaöğretim kademesinde uygulanan teknik eğitim programları, yaptığı görevler ustaya daha yakın olan endüstri teknisyenlerini yetiştirmeye yöneliktir (Alkan,1996:213).

Temel mesleki eğitimden sonra mesleki uzmanlığa dönük ileri mesleki eğitim programları uygulanır ve genelde istihdam edinilen sistemin sorumluluğundadır.

Gelişen teknoloji araştırma, planlama, proje ve geliştirme gibi faaliyetlerde üniversite mezunu mühendis istihdam ederken, bunların uygulanmasında teknisyenleri çalıştırmaktadır. Endüstrileşmemiş ülkelerde, teknisyenlik görevlerinin pek çoğu mühendisler tarafından yapılmaktadır. Ülkemizde de bu problem vardır. Endüstri sektöründe teknisyen, üretim ve hizmet alanlarında fen, matematik ve teknoloji prensiplerini anlayan ve bunları faaliyetlerinde uygulayan, üretim projelerinden ayrıntılı iş resimleri hazırlayan ve üretimi düzenleyen makine ve cihazların muayene, kontrol ve bakımlarını yapan, işin gerektirdiği malzemeyi seçen ve kontrol eden, faaliyet alanı ile ilgili işlemleri doğru olarak yapıp üretime nezaret eden teknik eleman olarak tanımlanmaktadır (Alkan,1996:215).

Bireyin bilimsel ve teknolojik değişmelere uyumunu sağlamayı veya iş verimini yükseltmeyi amaçlayan eğitim geliştirme ve uyum eğitimidir. Bilimin ve teknolojinin değişimi ferdin mesleki yeterliliklerinin sürekli yenilenmesini gerektirir. Bu eğitim işletmeler içerisinde veya bu amaçla kurulmuş eğitim kurumlarıncı verilmektedir.

Ülkemizde Yönlendirme Etkinliklerine İlişkin Görüşler

Ülkemizde öğrenciler arasında bireysel ayrılıkların dikkate alınması ve onların yeteneklerine uygun olarak en üst düzeye çıkarılmalarına kılavuzluk edilmesi biçiminde bir rehberlik anlayışı 1950'lerde gelişmeye başlamış olmakla beraber henüz istenilen seviyeye ulaşmaktan uzaktır.

Öğrencilerin ilgi, yetenek, yeterlik ve gereksinimlerine göre yönlendirilmesi ilkesi çağdaş eğitimin ve eğitim sistemimizin temel ilkeleri arasında yer almakla beraber okullarımızdaki bu yöndeki etkinliklerine gereken önemin verildiğini söylemek güçtür. Yapılan araştırma sonuçları mesleki rehberlik hizmeti eğitimin vazgeçilmez bir unsuru haline geldiğini göstermektedir. Lise son sınıfta bile hala seçeceği bir üst eğitim programında kararsız olan öğrencilerin olması bu hizmetin gecikmişliğini ve ihtiyacı vurgulamaktadır. Elde edilen sonuçlar öğrencilerin meslekler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Sadece belli başlı meslekler hakkında kısır birkaç

bilgiye sahip olduklarını ortaya koymuştur. Halbuki meslekler hakkında bilgi öğrenciye ilköğretim döneminden itibaren verilmesi gerekir (Efilti, 1998:97).

Yasal olarak ilk ve ortaöğretimin amaç ve görevleri yukarıda belirttiğimiz şekilde belirlenmişken uygulamalarda bir çok sorun yaşanmaktadır. Türkiye'deki hızlı nüfus artışı nedeniyle her kademedeki okullarda olduğu gibi ortaöğretim kurumlarından da yeterli sayıda öğrenci yararlanamamakta ve bu şansa sahip olanlar da kalabalık sınıflar, yetersiz bina, donanım, araç gereç, niteliksiz öğretmenler ve esneklikten ve işlevselliğinden yoksun programlar nedeniyle istenen nitelik ve seviyede yetiştirilememektedirler. 20. yüzyıldaki gelişmelerin sonucu olarak iş sahalarının daha çok vasfa sahip insan gücünü talep etmesi daha üst öğrenim görmeyi zorunlu kılmıştır. Bunun sonucu olarak ortaöğretim talep eden genç nüfusun büyük bir çoğunluğu daha çok yükseköğrenime hazırlayan programların uygulandığı genel liselere kaymıştır. Böylece ortaöğretim ilse yolundan üniversite önlerine öğrenci yığan bir merdiven düzeyinde çalışmaya başlamış ve toplumun ihtiyacı olan insan gücünü yetiştiremez duruma gelmiştir. Bu durumun yarattığı sonuç ise üniversitelerde genel bazı dallarda yığılma ya da yükseköğrenim talep eden nüfusun fazlalığı nedeniyle üniversite sınavını kazanamamış ve hüsrana uğramış gençler yaratılmasıdır.

Oysa hemşire, sağlık memuru, teknisyen gibi orta kademedeki mesleki ve teknik elemanların yetiştirilmesi kalkınma açısından son derece önemlidir. Bu alanlara öğrenci çekmedikçe onları yeterli bir biçimde yetiştirmedikçe insan gücü yetersizliği giderilemez (Kaya, 1989:73).

Ortaöğretim, başta okullaşma oranının istenen seviyede olmaması, bina, dersane, öğretmen, ders araç gereçleri gibi eğitim imkanlarının yetersizliği, öğrencilerin beceri kazandırmayan genel liselerde toplanmış olması gibi açılardan darboğazlarla doludur (Kaya, 1989:79).

Benzer bir değerlendirme Nisan 2000 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Programı Koordinasyon Kurulunun hazırlamış olduğu "İlköğretimde Yönlendirme Raporu" adlı çalışmada da yapılmaktadır. Rapora göre eğitim sisteminde, mevcut öğrenci akışı uygulamalarında yöneltmeye yönelik bazı hizmetler öngörülmüş, ama öğrenci merkezli bir yönlendirme yaklaşımına yer verilmemiştir. Uygulamada "Mesleğe Yönlendirme" adı altında çalışmalar yapılarak konuya çözüm getirilmesi istenmiş ise de bugüne kadar sistemli ve tutarlı bir yaklaşıma rastlanmamaktadır (MEB, 2000:2(b)).

Nisan 2000 tarihinde hazırlanan bu raporda yöneltme konusunda bir eksiklik olduğu tespiti yapıldıktan sonra çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler genel, program, kayıt ve değerlendirme başlıkları altında toplanmıştır. Genel başlığı altında öğrencilerin üst eğitim imkanlarını, meslek alanlarını ne özellikleriyle meslek alanları arasındaki ilişkileri kurabilmelerini sağlayacak araçlar ve etkinlikler yapılması; okul idarecileri, müfettişler ve öğretmenler, öğrenci gelişimine ve programların hedeflerine uygun değerlendirme yapabilecek duruma getirilmeli, rehber öğretmenlerin yönlendirmeye ilişkin becerilerinin artırılması ve bu konularda gerekli yetiştirmenin hizmet içi eğitim ve el kitapları gibi yollarla sağlanması gerektiği, öğretmenlere öğretim yılı seminer dönemlerinin yönlendirme ve yönlendirmenin önemi konusunda bilgilendirmeye ayrılması önerilmektedir. Eğitim kurumlarında etkin bir yöneltme işleyişi oluşturabilmek, gerekli eşgüdümü sağlayabilmek için Bakanlığın merkez ve taşra örgütlerinde gerekli yapısal düzenlemelere gidilmesi ve de üniversitelerle, alan uzmanlarıyla ve ilgili kuruluşlarla iş birliği yapılması da genel öneriler arasında yer almaktadır.

Raporun "program" başlığı altında ilkökul programlarında gerek hedefler gerekse uygulamalar olarak; yaş döneminin gelişim özellikleri ve gelişim görevleri, ilköğretimin bütünlüğü, yetenek ve ilgilerin ortaya çıkması, çevreyle bütünleşme ve üst öğrenime ve mesleğe hazırlamanın ana unsurları olarak ele alınması, mevcut programların bunlara göre yeniden düzenlenmesi veya geliştirilmesi öngörülmektedir. Öğrencinin, ilköğretim boyunca değişik alanlarda değişik yaşantılar geçirerek, kendilerini deneyerek, kişisel özelliklerinin farkına varması, bu amaçla programların zenginleştirilmesi, çeşitlendirilmesi gerektiği; bu yüzden de seçmeli derslerin sayısının artırılması ve sınıf düzeyi yükseldikçe yoğunlaştırılması, seçmeli derslerin yanı sıra okulda çeşitli etkinlikler de düzenlenmesi; özel eğitime gereksinimi olan çocuklar için özelliklerine ve gereksinimlerine uygun programlar hazırlanması, bu noktadan hareketle ilköğretimin; genel amaçlarının ve özelliklerinin yanı sıra ihtiyaca göre değişik programlar uygulayan bir eğitim kademesi olması istenmektedir. Öğrencilerin kendilerini tanımalara, çevrelerindeki mesleklerden haberdar olmalarına, mesleklere karşı olumlu tavır geliştirmelerine yardımcı olacak, "Teknoloji Eğitimi" dersinin ilköğretim dördüncü sınıftan başlatılıp yoğunlaştırılarak uygulamaya konması da üzerinde görüş birliğine varılmış bir konudur.

Raporun "Kayıt" başlığı altındaki önerisi öğrencilerin her türlü bireysel özelliklerine ve eğitim yaşamına ilişkin verilerin bir dosya aracılığı ile kayıt altına alınmasından oluşmaktadır. Bu dosya bilimsel standartlara uygun, davranış kriterlerini içeren, izleme çalışmalarına veri oluşturabilecek, bireysel farklılıkları da gözeterek şekilde planlanmalıdır. Bu işleyişte, öğretim kademeleri arasında kayıt ve bilgi akışı sağlanmalı, bilgisayardan yararlanılmalıdır.

Raporun "Değerlendirme" başlığı altında öğrencilerin bireysel özelliklerinin (ilgi, yetenek, değerler, kişilik sosyal ve kültürel vb) akademik performansı, kendisi ve velisinin istekleri ve eğilimleri yönlendirmede temel karar ürünleri olarak alınması teklif edilmektedir. Bu çerçevede, öğrencilerin akademik başarılarını ölçen testlerden yararlanılabilir. Ancak bunların karardaki ağırlıkları öncelikle programların özellikleri ve ölçütleri ile ilişkilendirilmelidir. İlköğretim 8. sınıfın sonunda, üst öğrenim kademesine geçişi ve öğrenimini sürdürebilmek için gerekli beceri ve yetenekleri belirleyen bir test uygulanabilir. Bu test bilgiye dayalı ve akademik başarıyı ölçen bir test olarak algılanmamalıdır. Çünkü bilgiye dayanan seçme yaklaşımı yöneltme ilkeleri açısından son derece yetersizdir ve fırsat eşitliğine aykındır. Ancak belirli özel yetenekler gerektiren programlarda bu yetenekleri esas alan seçme yöntemleri uygulanabilir. Önerilen yetenek testi bir sınav gibi seçme yapmak ve sıralamak için değil, yönlendirme ve rehberlik amacıyla kullanılmalıdır. Her öğrenciye ve veliye 8. sınıfın sonunda yapılacak yetenek testi, psikolojik danışma ve rehberlik servisinin değerlendirmeleri ve önerileri ile derslerdeki başarı durumu bir kurulla (öğretmenler kurulu olabilir) birlikte değerlendirilerek bir yöneltme kararı sunulmalıdır. Bu karar zorlayıcı değil tavsiye niteliğinde olmalıdır. Veli ve öğrenci tarafından karara uygun olmayan üst öğrenim kurumları başvurularında, öğrencinin isteği doğrultusunda belli bir süre denenmesi ve performansa göre yeniden değerlendirilmesine yönelik bir işleyiş oluşturulmalıdır (MEB; 2000 b).

1999 yılında Ankara ilindeki bir ilkokul öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada da mesleki rehberlik uygulaması alan ve almayan cinsiyetleri farklı öğrencilerin mesleki olgunlukları, mesleki benlik algıları ve mesleki benlik algıları doğrultusunda meslek tercihi yapmaları arasında farklar olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta deney ve kontrol gruplarının mesleki olgunluk puanları arasında mesleki grup rehberliği alan deney grubu lehine anlamlı farklar bulunmuştur. (Evren, 1999: ii)

Bu durumun başlıca sebeplerinin yöneltme hizmetlerinin öneminin araştırma bulgularına dayalı olarak eğitimci çevrelerinde ve kamuoyunda yeterince dile getirilmemesi ve personel ile araç-gereç sorunlarının çözümsüz bırakılması olduğu söylenebilir. Bu yüzden yöneltme hizmetlerinin öneminin tüm kesimlerce anlaşılması, bu faaliyetlerde kullanılması gerekli ölçme araçlarının tanınması ve personel sorununun çözüme kavuşturulması gereklidir.

Alkan'a göre Türk toplumunun en başta gelen eğitim sorunları: 1) İlköğretim düzeyinde topyekün bir temel eğitim, 2) Ortaöğretim düzeyinde kapsamlı bir teknik insan gücü eğitimi ve 3) İstihdam sektörü ile eğitim arasında işlevsel eşgüdümün oluşturulmasıdır (Alkan,1996:17).

Bu sorunlardan ilki sekiz yıllık eğitime geçilmesiyle halledilmiş gibidir. İkinci ve üçüncü maddeler hala sorun olarak durmaktadır. Bu yüzden tüm yurt çapında iyi planlanmış, işlevsel bir mesleki ve teknik eğitim sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması gereklidir.

Ancak yukarıdaki sorunlara çözüm bulunduktan sonra, ilgi envanteri ve zeka testi gibi ölçme araçlarının yöneltme durumunda bulunan öğrencilere uygulanması ve gözlem yoluyla da elde edilen bilgilerle birleştirilerek çeşitli öğretim programlarına, üst okullara ve dolayısıyla da mesleklere yöneltilmesi mümkün olabilir. Bu hizmetin başarılı bir şekilde sürdürülmesi gerek öğrencinin okul ve sonraki meslek yaşamı gerekse de ülke genelinde başarılı bir insan gücü planlamasına olanak sağlaması açısından gereklidir.

Öğrenciler gerek ortaokulun son sınıfında klasik liseyi ya da meslek liselerinden birini seçmek durumunda olduklarında, gerekse lise son sınıfta üniversiteye girmek için başvurup belirli fakülteleri tercih etmek zorunda kaldıklarında yöneltme hizmetlerinden faydalanmaya gereksinme duymaktadırlar. Ancak yapılan araştırmalar gençlerin 14 yaşlarından itibaren ilgilerini, yeteneklerini ve değerlerini tanımaya ve daha gerçekçi bir benlik tasarımı geliştirmeye kuvvetle ihtiyaç duyduklarını göstermiştir (Kuzgun, 1996:18). Ancak; araç gereç, bina, personel ve tanıtım yetersizlikleri sebebiyle öğrencilerin pek az bir kesiminin okullarımızdaki bu hizmetlerden yeterince faydalanabilmekte olduğu gözlenmektedir. Önemli bir çoğunluk ise yöneltme hizmetlerinden mahrum kaldıkları için kendi ilgi ve yeteneklerine uygun olduğuna yeterince inanmadan belirli programları, okulları ve fakülteleri seçmektedirler. Böylesine

iyi düşünülüp tartılmadan bir üst öğrenim kurumuna kaydını yaptıran öğrencilerin bazılarının bir-iki yıl geçtikten sonra bile okullarını beğenmeyip yeniden sınavlara girip beğendikleri fakültelere kayıt yaptırdıkları görülmektedir. Bütün bunlar mesleki yöneltme ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Ülkemiz eğitim sistemi, okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak biri diğerine dayalı, aşamalı bir bütünlük içinde düzenlenmiştir. Öğrenci akış süreci içinde ilköğretime giren 100 kişiden yaklaşık 12'si yükseköğrenim düzeyine gelebilmektedir. Bunun için öğretim kademelerinin birinden diğerine geçiş için sistemin koyduğu kuralları ve engelleri aşmak gerekmektedir. Öğrencilerin bir kısmı, eğitim sisteminden ayrılmakta ya da sistemin kurallarına uyamarak elenmektedir (Özgüven, 1998:356).

Şuralarda alınan yöneltmeye ilişkin tüm kararlara rağmen uygulamaların istenen düzeyde olduğunu söylemek zordur. Konuyla ilgilenen bilim adamlarından biri olan Prof.Dr. Ayhan Çavdar şu anki durumun değiştirilmesi gerektiğini söylemektedirler:

Ülkemizin ortaöğretim sistemini yeniden gözden geçirilerek üniversitenin önüne öğrenci yığmak yerine daha yeni ve gerçekçi uygulamalara geçilmesi gerekmektedir. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamasını sağlamadan ortaöğretimde öğrencilerin yönlendirmelerine olanak sağlamadan ve yeni program düzenlemelerine geçilmeden üniversitelerin önüne yığılmış olan öğrenci kitlesinin yarattığı toplumsal, eğitsel, psikolojik, ekonomik ve politik sorunları çözmek olanak dışıdır (Çavdar, 1997:5).

Aynı konuda Prof.Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı ise şunları söylemektedir:

Orta öğretim düzeyinde öğrencileri yöneltme faaliyetlerinden bahsederken tek yönlendirme istikametinin meslekler olmadığı, olamayacağı da genel kabul gören bir görüştür. Üniversitede okumayı hedefleyen bir öğrencinin yönlendirilmesi nasıl olmalıdır? Orta öğretimden yükseköğretime geçişin nasıl olması gerektiği de temelde yöneltme faaliyetleri ile paralel üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu geçiş verimliliği ve kaliteyi artırıcı bir şekilde nasıl gerçekleştirilir? Bu mutlaka çözümlenmesi gereken bir sorundur. Çünkü ülkemizde büyük bir çeşitlilik ve eşitsizlik söz konusudur; insanların temel yetenekleri, ilgi alanları ve terdihleri arasında büyük farklar vardır. Bu çeşitlilikte hangi kısıtlarla nasıl bir seçmeye gitmek gerekir? Amaç daha fazla eşitlik sağlayıp; örneğin, bölgeler arası var olan eşitsizlikleri azaltmak mıdır? İnsanların temel yeteneklerine mi ağırlık vermektir?

Daha iyi hazırlanmış, daha iyi yetişmiş olmaya mı prim tanımak gerekir? Yoksa üniversitede başarılı olabileceklere mi öncelik tanımak gerekir? Her bir karar beraberinde farklı çözümlere ve ahlaki sonuç ve sorumlulukları da taşımaktadır. Bilgiyi ölçen, sosyal puanla karşılaştırıldığında analitik yeteneği ölçen sözel ve sayısal ölçen testlerin daha sonraki başarıyı daha iyi yordayabildiği bazı araştırmalarda ortaya çıkmaktadır.

Bilgiyi değil de sözel ve sayısal türdeki seçme ABD'de kullanılan SAT (Scholastic Aptitude Test) testinde söz konusudur. Bu insanların temel kapasitelerini, yeteneklerini ön plana almak demektir. Ancak böyle bir tercih bilgi edinmeyi temel alan yaklaşımlara yönelmede caydırıcı olur. Son yıllarda ABD'li bazı eğitimciler ota dereceli okul seviyesinden mezun olanların bazı en temel bilgileri bile edinemediklerini belirleyerek bunu gidermenin çarelerini arama yollarına gitmektedirler.

Ancak yetenek geliştirici hazırlık kişiye uzun vadede kazanç sağlar, bilgi ezberlemek gibi geçici değildir. Böyle bir yaklaşım orta öğretim müfredatlarında düşünmeyi öğretmeyi temel alan programların eklenmesini gerekli kılar. Bugün özellikle ABD, İsrail ve başka gelişmiş ülkelerde orta öğretimde hatta ilköğretimden başlayarak çocuklara mantıksal düşünce, analitik düşünceyi geliştirme gibi alanlarda destek verici çalışmalar söz konusudur (Kağıtçıbaşı, 1997:9).

Konuyla ilgilenen diğer bir bilim adamı olan Dr Fethi Toker'ın bu konudaki düşünceleri de şöyledir:

Ülkemizde meslek seçimi erken yaşlarda başlıyor. Ortaokulun son sınıfında öğrenciler meslek seçimi ile karşı karşıya kalıyorlar. Meslek lisesine mi, genel liseye mi; eğer meslek lisesi ise hangisine gideceklerine karar vermek durumunda kalıyorlar...Arzum meslek liseleriyle genel liseler arasında bir geçiş olmasıdır; çünkü orta okulu bitirdikten sonra lise kapısına gelen öğrencinin henüz kendi ilgi ve yeteneklerini yeterince tanıdığını sanmıyorum. Meslek seçimi işi gerçekten bir rehberlik işi ve bu rehberliğin ülkemizde tam anlamıyla yapıldığı kanısında değilim. Lisede de durum böyledir. Bu kadar az bir rehberlikle orta okulu bitirmiş bir öğrencinin nereye gideceğinin saptanması zor bir iştir. Babası elinden tutup nereye götürürse oraya gitmektedir...Genel liselerde de iş eğitimi son derece zayıftır. Öğrenci işe karşı olumsuz bir tutum içindedir. Lise mezununun üniversiteye giremediği taktirde yapacağı hiçbir işi yoktur. Yükseköğretime girişte bu durumun en önemli sorunlardan biri olduğunu düşünüyorum. Arada yatay geçişlerin sağlanabildiği bir orta öğretim sistemi yükseköğretimdeki giriş sorunlarını bir ölçüde

azaltabilir diye düşünüyorum. Ders geçme ve kredi sistemi bu amaçla hazırlanmıştı; fakat gerektiği gibi uygulamaya konulamaması yüzünden amacına ulaşamadı (Toker,1997:17).

Prof.Dr Ali Baykal da aynı konuda pek farklı düşünmemektedir:

Her şeyden önce seçme sınavları (ülkemizde) eğitimi belirliyor. Üniversite giriş sınavları orta öğretimi, Anadolu Lisesi ve kolej sınavları da ilköğretimi belirlemektedir. Oysa hiçbir sistemde ana sistemin davranışını ölçme sistemi belirlemez. Örneğin otomobil, hız göstergesine göre yapılmaz. Hız göstergesi otomobile göre yapılır. Ayrıca aracın performansını ölçecek ama etkilemeyecek biçimde kurulur. Yani voltmetre ölçtüğü voltajı, termometre ölçtüğü sıcaklığı değiştirmeyecek biçimde tasarlanır ve kullanılır. Ne var ki Türkiye’de ölçme eğitime göre yapılmıyor; eğitim ölçmeye göre yapılıyor. Sınava göre öğretiyor, sınava göre çalışıyoruz (Baykal,1997:19).

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan beri devlet bireylerin toplumda ihtiyaç duyulan alanlarda yetiştirilmelerine ve onların ekonomik insan olmalarına önem vermektedir. Bu amaçla meslek okulu mezunlarına üniversiteye başvuru hakkı verilmesi, okudukları programın devamı olan yükseköğretim programlarına başvuranlara ek puan verilmesi gibi, ortaöğretimde meslek eğitime talebi arttıracakları düşünülen bir takım teşvikler sağlamaktadır. Bu teşviklere karşın hala yaş nüfusunun %57’si genel %43’ü mesleki ve teknik eğitime yönelmektedir (MEB,1998).

Ülkemizde ortaöğretim düzeyinde meslek eğitimi gören gençlerin iş hayatına atılmak yerine yükseköğrenime yönelme nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Meslek eğitimi görenler alanlarında doyurucu ve sürekli bir iş bulmakta güçlük çekmekte, daha ileri eğitim görerek şanslarını arttıracaklarını düşünmektedirler.
- Yükseköğrenim görme, özellikle kırsal kesimden kentlere göç eden kimselere dikey hareket için önemli bir çıkış yolu olarak görünmektedir.
- Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi yeterince geliştirilemediği için insanlar güvenceli işi yükseköğrenim diploması ile elde etmeyi ummaktadırlar.
- Meslek okullarının önünün yükseköğretime açılması, bu okulların ara insan gücü yetiştirme amacının giderek ihmale uğramasına ve öğrencilerin öncelikle yükseköğrenime, özellikle lisans öğrenimine özendirilmesine yol açmaktadır.

- Eğitim sistemimizde çağdaş anlamda rehberlik hizmetleri yeterince geliştirilememiştir. Okullarda seçkin eğitime önem verilmekte, öğrenciler üst düzey mesleklere özendirilmekte, her mesleğin önemli ve saygın olduğu anlayışı üzerinde yeterince durulmamakta, teorik konularla ilgili yeteneklerin fark edilip geliştirilmesine çalışılmakta, el becerilerini, sanat yeteneklerini geliştirme hedefleri ihmal edilmektedir. Bu anlayışla yetiştirilen gençlerde ancak üniversitede bir lisans programına yerleştikleri takdirde mutlu olabilecekleri yolunda inanç oluşmaktadır.

- Akademik lise mezunlarının en iyi olasılıkla %50'si üniversiteye girebilmekte, geri kalanı mesleksiz ve niteliksiz olarak iş ve işçi bulma kurumu şubelerine başvurumaktadırlar. Bu kimselere bir beceri kazandırmak için başlatılan LİME projesi ne yazık ki sürekli olamamıştır (Kuzgun, 2000:355).

Ortaöğretim kademesinde sağlıklı bir yönlendirmenin yapılabilmesi hakkında da şunları söylemektedir.

Ortaöğretimde sağlıklı bir yönelme veya yönlendirmenin yapılabilmesi için öğrencinin çok erken yaşlarda bu alanda eğitilmesi gerekir. Bu da ilköğretimin ilk yıllarından itibaren öğretim ve rehberlik etkinliklerini birbirlerini bütünleyici biçimde uygulanmasıyla gerçekleşebilir. İlköğretimde verilen temel eğitim herkes için ortak olmakla birlikte erken yaşlarda beliren farklara da duyarlı olmalıdır. Bunun için ilköğretimin hem genel yeteneğin, hem de özel yeteneklerin keşfedilmesini ve geliştirilmesine yönelik olarak düzenlenmesi gerekir. Bu yüzden ilköğretim öğrencilerin öğrenme hızlarına göre bireyselleştirilmelidir. Çabuk, hızlı öğrenenler için zenginleştirilmiş, ağır öğrenenler için destekleyici programlar ders dışı saatlerde düzenlenmelidir. İlköğretim kademesinde yönelme etkinliklerinin amacı, çocuğun öğrenme merakını desteklemek, mesleklere karşı olumlu bir tutum geliştirmek, bir meslek seçmesi gerektiği fikrini vermek ve çalışma hayatı için gerekli tutumları kazandırmaktır (Kuzgun, 2000:358).

Kuzgun'a göre ortaöğretimde yönlendirme ve rehberlik hizmetleri konusunda da şu hususların göz önüne alınması yararlı olur:

- Okul tür ve alan sayısı azaltılıp ders geçme ve kredi modeli yeniden denenmelidir.
- Meslek liselerinde, ortak eğitim süresi uzatılmalı, alan eğitime başlama yaşı elden geldiği kadar ileri yıllara alınmalıdır.
- Ortaöğretimin ilk yılı ortak derslerin okutulduğu hazırlık sınıfı olarak belirlenmiş olup, bu dönemde öğretmenlerden öğrencileri gözlemlemeleri ve oluşan

kanaatlerini öğrenciye ileterek alan değiştirmesi gerekenlere yardımcı olmaları beklenmektedir. Bu işlemin etkili olabilmesi için öğretmenlerin vermiş olduğu notları neye göre takdir ettiklerini açıklamaları gerekir. Bilindiği gibi belli alanlardan mezun olanlar, YÖK'ün belirlediği programlara başvurdukları takdirde ortaöğretim başarı puanları 0.50, farklı programlar istediklerinde ise 0.20 ile çarpılarak sınav puanlarına ek katılmaktadır. Bu karar öğrencilerin alan seçimini önemli ölçüde etkileyebilir ancak bu tür kararlar çok çabuk değişebilmektedir. Kolay değişmeyen yetenek ve ilgilerdir. Alan seçiminde bu temel kişilik özelliklerinin dikkate alınmasını sağlamak rehberliğin önemli işlevlerinden olmalıdır.

- Meslek eğitimi gören öğrencilerin meslekleriyle özdeşleşmelerine, gurur duymalarına ve kendilerini sürekli geliştirme çabasında olmalarına yardımcı olunmalıdır.

- Öğrencileri çalışma yaşamı için gerekli olan girişim, işbirliği yapabilme, başkaları ile iyi iletişim kurabilme gibi sosyal beceriler kazandırılmalıdır. Bu hizmetlerin başarıyla yerine getirilebilmesi için her şeyden önce öğretmenlerin çağdaş rehberlik anlayışı ile yetiştirilmeleri gerekir. Ancak bu sağlandıktan sonra rehberlik elemanları uzmanlık görevlerini hakkıyla yerine getirebilirler.

- Yükseköğrenime devam etmeyecek öğrencilere iş arama becerileri kazandırılmalıdır (Kuzgun, 2000:364).

Yıldızhan ise öğrencilerin yönlendirilmesinde yaşanan güçlükler konusunda şöyle demektedir:

...sorunlara ilişkin bir değerlendirme yapılacak olursa; sorunların daha çok velilerin çocukları konusunda yeterince bilgili, olgun ve gerçekçi olmayışları, öğrencilere rehberlik edecek durumda olmamaları, çocukları hakkında doğru bilgi vermemeleri, velilerin danışman ve rehber öğretmenlere inanmamaları ve danışmanlık kurumunun işlevini yanlış anlamaları gibi bir anlamda dış etkenlere bağlandığı görülmektedir. Bu noktada dış etkenlerin varlığının göz ardı edilmemesiyle birlikte, dikkatlerin daha çok sistem içinden kaynaklanan ve doğrudan uygulatıcıların kendilerini ilgilendiren unsurlar üzerinde toplanması ihtiyacı belirlemektedir (Yıldızhan,1995:52).

Meslek kılavuzlarının ne ölçüde ve hangi yolla elde edildiği konusunda Yıldızhan, öğrencilerin gelecekte yönlenecekleri meslekler konusunda bilgili kılınmasına hizmet eden meslek kılavuzlarından yararlanma konusunda eğitimcilerin azımsanamayacak bir

oranının yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Bu kılavuzların temini konusunda rehberlik servislerinin belirgin bir etkisi olmadığını, elde edilebilen kılavuzların büyük ölçüde özel kuruluşlar aracılığıyla hazırlandığını belirlemektedir. Öğrencileri tanımada kullanılan tanıma formları iyi hazırlanmamış olması nedeniyle öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmesi konusunda etkin bir şekilde kullanılmadığı, bu nedenle söz konusu formların içerik olarak geliştirilmesine gereksinim duyulduğunu söyleyen Yıldızhan, okullardaki mevcut rehberlik servislerinin sistemin özünü oluşturan öğrenci yönlendirmesi konusunda etkin olmadıklarını da belirtmektedir. Bu servisler öğrencileri tanımaya yönelik psikolojik ölçme araçları yönünden yetersizdir. Mevcut ölçme araçları ise etkin bir şekilde kullanılmamaktadır. Rehberlik hizmetleri ve yönlendirme etkinlikleri açısından Milli Eğitim Müdürlükleri, Rehberlik ve Araştırma Merkezi ve ilk ve ortaöğretim kurumları arasında etkin bir işbirliği ile koordinasyon sağlayacak örgütsel bir yapılanmaya ihtiyaç vardır (Yıldızhan, 1995:190).

Okullarda rehberlik ve yönlendirme hizmetlerini yürütecek uzman personelin, hizmetin gereklerini yerine getirebilecek sayısal ve niteliksel yeterliliğe kavuşturulması sağlanmasının diğer bir önemli konu olduğunu söyleyen Yıldızhan bu amaçla standart kadro olarak belirlenen her 250 öğrenciye bir rehber öğretmen düşmesi esas alınarak, bu uzmanlık alanı için yeterli sayıda kadronun ihdas edilmesi gerektiğini belirtmektedir. (Yıldızhan, 1995:195).

Yıldızhan'ın bulgularının dikkati çeken diğer bir yönü ise mevcut rehber öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ile ilgili olan boyuttur. Zaten çok az sayıda bulunan rehber öğretmenlerin yandan daha azı okul rehberlik ve psikolojik danışma konusunda gereken bilgi ve beceriyi kazandırmaya yönelik programlardan geçmiştir. Diğer grup içinde kalan rehberlik personelinin istenen görevin işlevlerini yerine getirmeleri beklenemez (Yıldızhan, 1995:195).

1994 yılında MEB tarafından oluşturulan 1 nolu alt komisyonun yönlendirme ile ilgili raporu da yönlendirmenin temel dayanağı olan Rehberlik Hizmetlerinin ülke çapında yeterince yaygınlaştırılamamış ve eğitim sistemimize paralel bir bütünlüğe kavuşturulamadığını belirlemektedir. Komisyona göre yönlendirme çalışmaları uygulamada bir bütün olarak sistem içindeki yerini alamamıştır. Okullarda bulunan Okul Rehberlik Hizmetleri Büroları ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri yönlendirme ve rehberlik olarak, fiziki ortam ve koşullarının, psikolojik ölçme araçlarının, hem nicelik

hem de nitelik olarak personelinin, bu uygulamalar için ayrılan bütçenin yetersizliği gibi sorunları vardır (MEB, 1994:6).

Alt komisyon raporunda Öğrenci Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmasını teklif edilmektedir. Buna göre çağdaş eğitimin, öğretim ve yönetim hizmetlerini bütünüyle nitelikte kabul edilen öğrenci hizmetleri, eğitim sistemi içinde her öğrencinin eğitim ve özgül haklarından, fırsatlarından tam olarak yararlanmasına ve kendine en uygun bir eğitim düzeyine ulaşmasına olanak sağlayacak hizmetler olup temelde öğrencinin kişiliğinin çok boyutlu gelişimi ve bu gelişimi engelleyici etmenlerin en aza indirilmesini amaçlar. Yine bu komisyon eğitim uygulamalarında, her eğitim kademesinde yönlendirme hizmeti sunan uzman elemanların mesleklerinin gerektirdiği psikolojik ölçme araçları konusunda merkezi bir kuruluşla desteklenmeleri, onların mesleklerini evrensel düzeydeki uygulamalarla bütünleşebilecek bir düzeyde yapabilmeleri, için psikolojik ölçme araçları geliştirme merkezi kurulmasını teklif etmektedir (MEB,1994:9)

Milli Eğitim Bakanlığı, AB'nin eğitim sistemine ve standartlarına uyum sağlanması amacıyla AB üyesi ülkelerin eğitim sistemini araştırmaktadır. Milli Eğitim Bünyesinde oluşturulan Avrupa Birliği Masası'nda yapılan çalışmalar "vatandaşlara ve çocuklara en iyi eğitim koşullarını sağlamak, Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında eğitim alanında bilgi alışverişini geliştirmek, tüm eğitim kurumlarına girişte eşitliği sağlamak, çocukları iş hayatına hazırlamak, sürekli eğitim uygulamasıyla işsizliğin önüne geçmek" başlıkları altında sürdürülmektedir. İlköğretim 7. ve 8. inci sınıf öğrencilerinin kendini tanıyarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleklere yönelmelerini sağlama konusunda da rehber olması amacıyla da bir çalışma yapılması planlanmıştır. Bu çalışmayla öğrencilerin hangi mesleklere yöneleceklerini özgürce belirleyebilmeleri amaçlanmaktadır. İlköğretim okullarında yönlendirme süreci araştırma projesi kapsamında AB ülkelerindeki sistem incelenmektedir. Bu çalışmanın sonucuna göre, yeni bir yönlendirme modeli geliştirilecek ve bu model doğrultusunda ölçme araçları hazırlanacaktır (Akşam, 20.11.2000:11).

Ülkemizde insan gücü planlamasının ihtiyaçlar doğrultusunda yapılamaması, mevcut eğitim kurumlarının yetersiz kalmaları, rehberlik hizmetleri ile ilgili öğretmenlerin yetersiz olması, yönlendirmede taraf olan aile, okul, öğretmen, eğitici, iş alanı ve çevre arasında yeterli işbirliği yapılamaması sonucunda öğrencilerin bütünsel olarak ve mesleki gelişim açısından sağlıklı gelişimleri sağlanamamakta; böylece devlet

kapısı önünde her yıl artan işsizler ordusu ile üniversite önüne yığılan gençler, ülkemizin sanayi ve teknolojik gelişmesinde önemli bir iş gücü potansiyelinin kaybına neden olmaktadır. Bu iş gücü potansiyelinin çok iyi bir şekilde değerlendirilerek üretim sürecine katılımının sağlanmasında eğitim önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle öğrencinin bilgilerinin, becerilerinin, ilgilerinin ve yeteneklerinin en üst düzeyde gelişmesi için öğretim ve rehberlik hizmetlerinin bir bütün olarak ele alınması ve bu uygulamanın ilköğretimin ilk yıllarından başlatılarak uygulanması çağdaş eğitimde temel hedeftir (MEB, 1993:95).

Diğer Ülkelerdeki Yönelme Hizmetleri

Meslek rehberliğine dönük ilk çalışmalara Avrupa ülkelerinde 20.yüzyılın başlarında rastlanmaktadır. Fransa'da 1910, İtalya'da 1912, Belçika'da 1912 ve İngiltere'de 1915 ilk meslek bürolarının kurulduğu ve okullarla ilk ilişkilerin başladığı yıllardır. Kuzgun, Avrupa ülkelerinde öğrencilere mesleki bilgi verme hizmetlerinin genellikle okulların dışında ve Almanya gibi bazı ülkelerde de iş ve işçi bulma kurumları tarafından verildiğini belirtmektedir. Bu kuruluşlar başlangıçta tamamen iş bulma işlevini yürütürken zamanla eğitim örgütleri ve okullarla ilişkilerini sıklaştırmışlardır. Bu kuruluşlarda çalışan meslek danışmanları zaman zaman okullara gidip öğrencilere iş ve eğitim olanakları hakkında bilgi vererek, veli ve öğrencilerle görüşmeler yaparak ve bazı psikometrik araçlar uygulayarak öğrencilerin meslek gelişimine yardımcı olmaya çalışmaktadırlar (Kuzgun, 2000:15).

Okullarda da mesleki bilgi verme hizmetlerine önemli yer verilmekte ve bu işler hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimle yetiştirilmiş öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Eğitim kurumları dışında rehberlik hizmeti veren kurumlar öğretmenlerin rehberlik saatlerinde yararlanmaları için tanıtıcı kitap, broşür, film, slayt vb. araçlar hazırlamaktadırlar. Yönelme işlerini yürüten servislerde ekonomi, psikoloji, istatistik, sosyoloji gibi dallarda uzmanlaşmış elemanlar çalışmaktadır.

Önceleri temel eğitimin son sınıfında öğrenciler, genellikle öğretmenlerin gözlemlerine dayanarak verdikleri raporlar ve çocukların okuldaki başarısı dikkate alınarak ya sonu üniversiteye açık programlara ya da sonu teknik eğitime açık programlardan birine yönlendiriliyordu. Son yıllarda yönelme yaşı daha ileriye alınmaya

başlanmıştır. Yöneltilme kararı test sonuçlarından çok sürekli gözlemlerle elde edilen kanılara dayandırılmaktadır. Mesela Fransa'da liselere gidip öğrencilerle görüşen ve sorunları üzerinde çalışmalar yapan danışmanlar onlara okul psikologlarından daha çok yararlı olmaktadır (Kuzgun, 2000:17).

Çoğu ülkede ve özellikle de ABD' de geleceğe dönük gerçekçi bir meslek planlamasının öğrencinin kendisi tarafından yapılması beklenir. Aile, iş çevreleri ve okul iş görenleri bu planlamada yönlendirici konumdadırlar. Bu süreç öğrencinin karar verme becerilerini geliştirdiğinden dolayı oldukça önemlidir. Öğrenciden kendi başına yapması beklenen bu meslek planlamasının temelleri şunlardır : 1) kişisel bilgiler 2) meslek değerlendirme bilgileri 3) mesleki ve eğitsel amaçlar. 4) detaylı bir eğitim planı 5). iş deneyimi 6) meslek planlaması yeterliliğine ulaşma. Rehberler ve eğitsel görevlilerin en az yılda iki kez olmak üzere öğrencinin meslek planını kontrol etmesi beklenir (Kompelien,1997:58).

Kuzgun, Super' den de yararlanarak meslek seçimi alanında bu güne kadar gözlenen gelişmeleri şöyle özetlemektedir.

Meslek seçimine yardım hizmetlerinde önceleri meslek ve iş seçenekleri hakkında bireyleri bilgilendirmeye, ölçülen yetenekle ilgileri hakkındaki bulguları bireye iletmeye, kısaca bilgi verme hizmetlerine ağırlık verilmiştir. Zamanla meslek seçimi kararını etkileyen psikolojik etmenlerin özellikle bilinçaltı güdülenme ve öz kavramının incelenmesi önem kazanmıştır. Böylece hizmetler başlangıçta meslek rehberliği olarak adlandırılırken zamanla psikolojik danışma önem kazanmış, böylece bu hizmetler meslek rehberliği ve danışmanlığı olarak adlandırılmıştır.

Başlangıçta bu hizmetler bireylere bir iş, bir meslek veya bir eğitim programına seçme aşamasına geldiklerinde veriliyordu. Zamanla bunun geç kalmış bir yardım olduğu fark edilmiş ve bireylerin çok erken yaşlardan itibaren mantıklı karar verme becerilerini geliştirmek gerektiği görüşü benimsenmiştir. Bunun için ana okullarından itibaren çocuklara çevredeki meslekleri inceleme, kendilerini gözleme becerileri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla okul programlarına meslek gelişimlerini gerçekleştirecek hedefler ve öğretim etkinlikleri konmaktadır (Kuzgun, 2000:16).

Meslek gelişimi, bir meslek edinmek ve o meslekle ilgili bir işe girmekle tamamlanmamaktadır. Özellikle hızlı değişim yaşayan gelişmiş toplumlarda insanlar sık

sık iş hatta meslek değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu yönde de etkili rehberlik yapma zorunluluğu vardır. Bu yüzden tüm bu etkinlikler bir süreç özelliği taşımaktadır.

Meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetleri başlangıçta ekonomistler, sosyal çalışmacılar ve öğretmenler tarafından veriliyordu. Hizmetlerin karmaşıklaşması, bu alanda görev alanların psikoloji ve eğitim alanında giderek artan miktarda bilgi ve deneyim sahibi olmalarını gerektirmektedir. İlk yıllarda genel rehberlik ve psikolojik danışma alanında yer alan meslek danışmanlığı giderek bağımsız, kendine özgü lisans üstü eğitimi, yayınları ve dernekleri olan bir uygulamalı bilim dalı halinde gelişmektedir (Demirel,1994).

Başlangıçta mesleki danışma sürecinde danışmanlar aktif rol almakta, kararın oluşmasında tavsiye ve ikna yöntemlerine baş vurarak danışanı etkileme hakkını kendilerinde görmekte idiler. Bu alandaki bilgi birikimi ve deneyim arttıkça ve demokratik ilkeler benimsendikçe karar verme hak ve sorumluluğunu danışana bırakmanın uygun olacağı anlaşılmıştır. Ayrıca, öğretim süreci içinde meslek gelişimine yardım etmek amacı ile yapılan etkinliklerde, öğrencilerin ilgilendikleri meslekleri ve iş alanlarını bizzat incelemeleri teşvik edilmekte, bunu kolaylaştıran bir yol olarak okullarda meslek inceleme klüpleri veya iş klüpleri kurulmaktadır.

Meslek rehberliği hizmetlerinden yararlanma ihtiyacında olan öğrencilerin sayısı arttığından ve profesyonel eleman yetiştirmek ve çalıştırmak zor ve zaman alıcı olduğundan meslek danışmanlığı alanına geçmek kolay olmamaktadır. Bilgisayarların kullanılmaya başlaması meslek seçiminde duyuşsal faktörlerin ele alınmasına ve dolayısıyla mesleki psikolojik danışmanlığa olanak yaratmıştır.

Yurtdışında son zamanlarda yapılmakta olan yöneltme çalışmaları üç grupta toplanabilir. Birincisi; Fransa'da olduğu gibi okul dışı eğitim uzmanları tarafından ya da Almanya'da olduğu gibi iş-pazar konusunda uzmanlaşmış Federal İş Enstitüsü'nün sağladığı görevlilerce verilen yöneltme uygulamasıdır. Her iki durumda da yöneltme konusunda uzmanlaşmış bu kişiler okullara gidip toplu ya da bireysel yönlendirme görüşmeleri yaparlar (Watts,1997:21).

İkinci olarak; ABD, İrlanda ve Filipinler gibi ülkelerde olduğu gibi okul içinden uzmanlarca verilen yönlendirme etkinlikleri vardır. Bu kişiler genellikle kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik görevleri bulunan okul rehberleri veya danışmanlardır. Yunanistan ve

Hollanda'da ise görevleri mesleki yönlendirme ile sınırlandırılmış öğretmenler tarafından verilir.

Üçüncü olarak; mesleki yönlendirme okulun tümüne entegre edilmiş, tüm öğretmenleri içine alan bir yaklaşım bulunur. Ders öğretiminin yanı sıra ders içinde doğal olarak verilmesi gereken bir yöneltme türü olduğundan dolayı oldukça zordur ve uzmanlık gerektirir. Japonya'da bu tür uygulama özel öğretmenler tarafından verilmektedir.

İngiltere'nin Galler Bölgesinde ise yukarıda yazılan üç yaklaşımın örneklerine rastlanır. Hangi sistem olursa olsun amaçlanan, verilen sistemin okul bazlı olması ve öğrencilerin ileride girmek istedikleri iş dünyasının gerçekleriyle uyuşmasının sağlanmasıdır (Watts,1996:3).

Yönlendirme programlarını okulda öğretilen diğer derslerin müfredatlarına yedirerek öğrencilere sunmak oldukça zor bir süreçtir. 1970'lerde ABD ve Almanya' da bu konuda yapılan çalışmalar olumlu sonuç vermemiştir. Ancak, özellikle 1990'lı yıllarda bu konuda olumlu örnekler rastlanmaktadır.

1970 ve 80'li yıllarda tüm dünyada ortaya çıkan ekonomik kriz mesleki yöneltmeye olan ihtiyacı arttırmıştır. İş sektörü okullara baskı yaparak öğrencilerini daha işe dönük yetiştirmelerini istemiştir. Yüksek orandaki işsizlik bireylerin bu konularda daha fazla bilgilendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Öğrenciler kendi işlerini kurma, küçük ortaklıklar kurma gibi konularda yönlendirilmeye başlanmıştır. Başarısızlığa uğrandığında nasıl davranılması gerektiği de yönlendirme programları içine alınmaya başlanmıştır.

Sadece sağlıklı bireyler için değil sakatlar için de yöneltme programları düzenlenmektedir. Örneğin Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İtalya ve İngiltere'nin katıldığı ve Avrupa Birliği Leonardo programınca desteklenen 100 saatlik bir meslek eğitimi programı olan Sosyal Dışlanmışlık Riski Altında Bulunan İnsanlara Mesleki Rehberlik Kursu böyle bir örnektir. Bu ve buna benzer bir çok program internet üzerinden mesleki eğitim ve yöneltme vermeyi amaçlamaktadır (Plant, 2000).

Diğer ülkelerle kıyaslandığında mesleki yöneltme konusunda yapılan çalışmaların çoğu Amerika Birleşik Devletlerinde gerçekleştirilmektedir. Bu ülkede

yapılan yöneltme ile ilgili çalışmaların diğer ülkeler üzerindeki etkisi büyüktür. Bu yüzden çalışmamızda bu ülkede yapılmakta olan uygulamalara daha geniş yer verdik.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Yöneltme Uygulamaları

ABD'de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sınıf temeline göre yapılmış olan "halk okulu", "ortaokul" ve "lise" ayrımı yoktur. Altı veya sekiz yıllık ilkokulu bitiren her çocuk herhangi bir seçimden geçirilmeksizin beş veya altı yıl süren orta öğretim kurumlarına devam eder. Herkes 16-18 yaşına kadar eğitim görme fırsatına sahiptir. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki okullaşma oranı eyaletlere göre %55 ile 95 arasında değişmektedir. Anaokulundan ortaöğretimin sonuna kadar sınıflar birbirini takip eden bir sıra izlerler. Bu basamaklar arasında kesin bir çizgi yoktur. Genellikle de 6 yıllık ilköğretim ile 6 yıllık ortaöğretim beraber algılanır. İlk ve orta öğretim kurumlarının çoğunda öğrenciler bilgi ve yetenek seviyelerine göre sınıf içinde seviye gruplarına ayrılmaktadır. "Streaming" adı verilen bu uygulama bazı eyaletlerde ayrımcılık olarak değerlendirildiğinden uygulanmamaktadır. (Demirel,1994:66).

Orta öğretim 6 yıllık ilk öğretimden sonra 3 yıllık orta okul ve 3 yıllık lise öğretiminden oluşur. Altı veya sekiz yıllık ilkokulu (Elementary school) bitiren her çocuk herhangi bir seçimden geçirilmeden altı veya beş yıllık ortaöğretim kurumlarına (High school) devam eder. Okullaşma oranları birinci devrede % 99 ikinci devrede % 94' dür. Genellikle altı yıllık ilkokul ve altı yıllık orta öğretim birlikte algılandığından sınıflar ilkokuldan başlamak üzere lise sona kadar (1. sınıftan 12.sınıfa kadar) birbirini takip eden bir sıra izlerler. Birinci devrede mesleki rehberlik çalışmaları önem kazanır; çocuklar geleceklerini planlamaya başlarlar. İkinci devrede ise temel derslerin yanı sıra üniversiteye hazırlık mesleki ve genel eğitim amaçlı dersler sunulur. Öğrenciler İngilizce, Sosyal Bilgiler, yabancı dil, matematik ve fen bilgisi gibi alanlar arasında bir temel bir de yan alan seçmek ve bunlara göre planlanmış zorunlu ve seçmeli dersleri almak zorundadırlar. Sınıfta kalmak yerine dersten kalmak vardır. Bir üst eğitim kurumuna geçerken veya bir işe baş vururken bir önceki okuldan alınan dersleri ve notları gösteren transkript büyük önem taşır (Demirel, 1994:65).

Amerikan Eğitim Sisteminde savunma ekonomik politika ve uluslar arası temsil gibi konular dışında sorumluluk büyük ölçüde eyaletlere bırakılmıştır. Her eyaletin kendi

seçtiği valisi, meclisi, anayasası, mahkemesi ve bütçesi vardır. Yönetimde olduğu gibi eğitim alanında da federal hükümetin rolü kontrol düzeyinde değil ancak etki düzeyindedir. Eğitim alanında da durum böyledir. Genel olarak eyalet düzeyinde eğitim konusunda çözülemeyen sorunların ortaya çıkması durumunda federal düzeyde arayışlara başvurulur. Eyalet çapında eğitimden asıl sorumlu olan kurum Eyalet Eğitim Kurulu'dur

1900'ü yılların başından 1970'li yıllara kadar Amerikan okullarında temel amaç bir rehber ve rehberlik sürecine sahip olmaktır. Tüm okul sistemine entegre olmuş kapsamlı bir yöneltme programı geliştirmek pek düşünülmüyordu. Mesleğe yöneltme ilk olarak 1910'lu yıllarda Boston'da mesleki rehberlerin ilk ve orta okullara atanması ile başlamıştır. 1960'larda başlayıp 1970'lerde de devam eden gelişme içinde rehberlik kavramı önem kazanmıştır. Bu sürede rehberlik bir kişi tarafından verilen hizmetler bütünü olmaktan çıkıp kapsamlı bir geliştirme programı haline gelmiştir. Farklı kaynaklardan mesleki ve geliştirici rehberlik verilmesi yönünde istek gelmeye başlamıştır. Bu isteklere cevap olarak eyaletlerin kendi modellerini oluşturmaları ve bir meslek rehberliği programı hazırlamaları için ulusal bir çaba içine girildi. Örneğin 1971'de Missouri Üniversitesi bu yönde bir program hazırlamış ülke çapında konuyla ilgili konferanslar verilmiştir. 1974 yılında biten bu projeyi baz alan 44 eyalet kendilerine uygun mesleki eğitim, rehberlik ve kısa süreli iş başı eğitimi modelleri geliştirmişlerdir. Başka üniversiteler ve kurumlar da konuyla ilgili başka çalışmalar yapmaktaydılar (Gysbers,1997:413).

Okullarda daha kapsamlı program uygulama çalışmaları 1980 ve 1990'larda da devam etmiştir. Meslek kazandırmaya verilen önem okullardaki rehberlik programlarına tam olarak yansıtılmış olduğundan meslek ya da kariyer kelimesi atılmış; programları mesleki rehberlik olarak belirlemek yerine sadece rehberlik denmeye başlanmıştır. Çoğu okulda rehberlik okulda okutulan diğer ders programlarıyla eşdeğerdir; birey, okul ve toplumun gereksinimleri göz önüne alınarak beceri geliştirme hedefleri doğrultusunda planlanmıştır (Gysbers,1997:413).

Amerikan okullarındaki yöneltme programları Ulusal Mesleki Gelişim İlkeleri temel olarak alınarak yapılandırılmaktadır. Bu programlar kişisel bilgiler, mesleki bilgiler, yerleştirme, izleme, değerlendirme ve araştırma basamaklarından oluşmaktadır (The US Department of Education, www.ed.gov/offices, 2001a).

Çizelge 1

Amerika Birleşik Devletlerinde Ulusal Mesleki Gelişim İlkelerine Göre Mesleki Gelişim
Yeterlikleri

	<i>İlkokul</i>	<i>Ortaokul</i>	<i>Lise</i>	<i>Yetişkin</i>
Benlik Bilgisi	Benlik kavramının öneminin bilinmesi	Olumlu bir benlik kavramının etkisinin bilinmesi	Olumlu benlik kavramının etkisinin anlaşılması	Olumlu bir benlik kavramı sağlayan beceriler
	Diğer bireylerle etkileşime girme becerisi	Diğer bireylerle etkileşime girme becerisi	Diğer kişilerle olumlu etkileşim kurma becerileri	Etkili davranış kazanma becerileri
	Değişme ve büyümenin önemini fark etme	Değişme ve büyümenin öneminin öğrenilmesi	Gelişim ve büyümenin etkisinin anlaşılması	Gelişimsel değişiklikler ve geçişleri anlama
Eğitsel Ve Mesleki Araştırma	Eğitsel başarı yoluyla elde edilen kazanımların farkına varma	Eğitsel başarının mesleki fırsatlara yol açığının bilinmesi	Okul başarısı ve mesleki planlama arasındaki ilişkiyi anlama	Eğitim ve öğretim süreci içine girme becerileri
	İş ve öğrenme arasındaki ilişkiyi fark etme	İş ve öğrenme arasındaki ilişkiyi anlama	İş ve öğrenmeye karşı olumlu tavır geliştirme gereksinimini anlama	İş ve hayat boyu öğrenme süreci içinde yer alma becerileri
	Mesleki bilgileri anlama ve kullanma becerileri	Mesleki bilgileri anlama ve kullanma becerileri	Mesleki bilgileri belirleme, değerlendirme ve yorumlama becerileri	Mesleki bilgileri belirleme, değerlendirme ve yorumlama becerileri
Meslek Planlaması	Şahsi sorumluluk ve iyi çalışma alışkanlıklarının önemini kavrama	İş arama ve bulma için gerekli becerilerin bilgisi	İş arama, bulma, devam ettirme ve değiştirme becerileri	İş arama, bulma, devam ettirme ve değiştirme becerileri

Çizelge 1 Devam

	Mesleğin toplumun gereksinim ve işlevleri ile nasıl ilişkili olduğunu anlama	Mesleğin ekonominin ve toplumun gereksinim ve işlevleri ile nasıl ilişkili olduğunu anlama	Toplum gereksinimlerinin ve işlevlerinin işin özellikleri ve yapısını nasıl etkilediğini anlama	Toplum gereksinimlerinin ve işlevlerinin işin özellikleri ve yapısını nasıl etkilediğini anlama
	Nasıl karar verileceğini anlama	Karar verme becerileri	Karar verme becerileri	Karar verme becerileri
	Yaşam rollerinin birbiriyle ilişkisinin farkına varma	Yaşam rollerinin birbiriyle ilişkisinin bilgisi	Yaşam rollerinin birbiriyle ilişkisinin anlaşılması	Yaşam rollerinin birbiriyle ilişkisinin anlaşılması
Meslek Planlaması	Farklı mesleklerin ve değişen bayan ve erkek rollerini fark etme	Farklı mesleklerin ve değişen bayan ve erkek rollerinin bilgisi	Kadın/erkek rollerindeki değişiklikleri anlama	İşin birey ve aile yaşamı üzerindeki etkisini anlama
	Mesleki planlama sürecinin farkına varma	Mesleki planlama sürecini anlama	Mesleki planlama becerileri	Mesleki iş değişiklikleri yapma becerileri

Kaynak: (International Career Development Library, <http://icdl.uncg.edu>).

Ulusal Mesleki Gelişim İlkeleri'nde Mesleki Yönelme ve Rehberlik Programlarının amaçları şöyle belirlenmiştir:

- İş hayatının karmaşıklığını ve değişmelerini öğretmek
- Bireyin bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmek
- Karar verme becerisini arttırmak
- Kendine güvenini ve motivasyonunu güçlendirmek
- Kişiler arası etkili bir iletişim yaratmak

- İş fırsatlarının belirlenip en yüksek düzeye çıkarmak
- Etkili bir iş yerleştirmesi sağlamak
- İşverenle ilişkileri güçlendirmek

Ulusal Mesleki Gelişim İlkeleri kapsamlı bir mesleki rehberlik ve yöneltme sistemi yapısını ve mesleki gelişim etkinliklerinin okul müfredatı içine entegre edilmesini gerektirmektedir. Mesleki gelişim ve yönetim programları için yeterliliğe dayalı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu hizmetler eğitim kurumlarında sosyal ve kamu hizmetleri programlarında, okuldan-işe programlarında, One- Stop Meslek Merkezlerinde, iş bulma ve iş eğitimi kurumlarında, mesleki rehabilitasyon merkezlerinde, işgücü programlarında, özel iş ve endüstri kurumlarında verilmeye çalışılmaktadır (International Career Development Library, <http://icdl.uncg.edu>).

1987 yılında uygulamaya konulan bu ilkeler üç meslek gelişimi alanına alt 12 yeterlikten oluşmaktadır. Bunlar:

Bireyin kendisi hakkındaki bilgisi:

- Bireyin kendisini bilmesinin önemini anlaması
- Çevresindekilerle iletişime girme becerisi
- Büyüme ve değişimin önemini farkına varma

Eğitimsel ve mesleki araştırma:

- Eğitsel ve mesleki başarının faydalarını fark etmek,
- İş ve öğrenme arasındaki ilişkiyi fark etmek
- Meslek bilgisini öğrenip kullanma becerisi
- Kişisel sorumluluk ve iyi iş alışkanlıklarının gerekli olduğunu öğrenme
- İş yaşamının toplumun ihtiyacı ve işlevleriyle ilişkili olduğunu anlama

Mesleki planlama:

- Nasıl karar verileceğini anlama

- Yaşamda edinilen roller arasındaki ilişkilerin farkına varma
- Farklı mesleklerin ve değişen kadın- erkek rollerinin farkında olma
- Mesleki planlama sürecinin bilincinde olma (Lankard,1991:2).

1980'li yıllarda Amerikan Çalışma Bakanlığı ve Ulusal Bilgi Koordinasyon Komitesi mesleki geliştirme programlarındaki eksikliği görüp, bunun giderilmesine yönelik olarak rehberlere ve öğrencilere yardımcı olacak materyaller hazırlamaya başlamıştır. Bu çalışmaya Ulusal Meslek Gelişimi Derneği, Eyalet Mesleki Bilgi Koordinasyon, Komiteleri, Amerikan Rehberlik Derneği ve Ulusal Meslek Eğitimi Birliği de katılmış ve bir dizi meslek içi eğitimi, projesi olan Gelişimsel Mesleki Karar Verme Modülü'nü hazırlamışlardır. Bu sistem temelde mahalli, eyalet ve ülke çapında iş dünyası hakkında bilgi verme etkinliklerinden, mesleki gelişme teorisinden ve özel grupların meslek gelişimi gereksinimlerini nasıl karşılayabileceklerini anlatan bir sistemden oluşuyordu. Temelde ortaokul ve iş ve işçi bulma kurumlarında görev yapan rehberlerin eğitimlerini içeriyordu. Bu uygulamanın nasıl yapıldığına dair çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu konudaki bir araştırma bu eğitimi alan rehberler tarafından mesleki yönlendirme bulunan öğrencilerin ne derecede uygulamadan yararlanabildikleri hakkındaydı. Bu gelişmiş Mesleki Karar Verme programından geçmiş rehberlerin yönlendirdikleri öğrenciler ile bu programdan geçmemiş rehberlerin yönelttiği öğrenciler karşılaştırılmıştır. Sonuçta programı alan rehberlerin yönelttiği öğrencilerin geleceğe daha güvenle baktıkları, mantıklı kararlar verdikleri, kendilerini daha iyi tanıdıkları ve sağlıklı seçimler yaptıkları görülürken diğer gruptaki öğrencilerin henüz meslek seçimi yapma zamanının gelmediğini düşündükleri, geleceğe güvensiz baktıkları, böyle bir programın eksikliğini bile duymadıkları bulgulanmıştır. İlk grup öğrencilerin aldıkları tüm dersleri gelecekteki meslek yaşamlarıyla ilişkilendirdikleri görülmüştür (Blanton,1999:119).

Şu anda Amerikan okullarının çoğunda uygulanmakta olan kapsamlı rehberlik programı modeli üç öğeden oluşmaktadır: içerik, örgütsel çerçeve ve kaynaklar. İçerik çoğunlukla eğitsel ve kişisel-sosyal boyutlarda planlanır ve çoğunlukla öğrencinin yetenekleri olarak belirlenir (Gysbers,1997:413).

Örgütsel çerçeve olarak kapsamlı rehberlik programı yapısal ve program bileşenleri olan iki ana kategori etrafında oluşturulan yedi bileşenden oluşur. Üç yapısal

bileşen programın öğrenci boyutunu ve programın diğer eğitsel programlarla olan ilgisini açıklamakta; programın neden önemli ve gerekli olduğunun sebeplerini belirterek programın dayandığı öncülleri sağlar. Dört program bileşeni ise belli başlı faaliyetleri ve rehberlik programını uygulayacak personelin rollerini ve sorumluluklarını açıklar. Bu dört program bileşeni müfredat, bireysel planlama, sorunlara çözüm bulma ve sistem desteğidir. Eğer rehber öğretmen bu dört program bileşeni ile ilgili öğrencilere anne-babalara ve görevlilere faaliyetler sunmuyorsa kapsamlı sayılmaz (Gysbers,1997:413).

Sunulan rehberlik müfredatı tüm öğrencilerin sistematik bir şekilde öğrenebileceği içerikte konuların rehberlik programında olduğu varsayımına dayanır. Burada farklı ve yeni olan rehberliğin, danışma tekniklerinin, metodlarının ve kaynakların müfredatın bir parçası olarak uyumlu bir şekilde çalışmasının düzenlenmesidir.

Bireysel planlama aşamasında öğrencilerin kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki gelişimlerinin izlenmesi, planlanması ve yönlendirilmesinde yardımcı olacak etkinlikler belirlenir. Onların amaçlarına, değerlerine, yeteneklerine, yeterliklerine ve ilgilerine odaklanılır. Amaç aile ile birlikte öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel amaç ve planlarının geliştirilmesidir. Bu konuda tüm okul ve çevre unsurlarının desteği ve katılımı gerekir.

Programın istendiği gibi yürütülmesi için gerekli yönetsel görevler, müfredat ve materyallerin geliştirilmesi, araştırma ve geliştirme etkinlikleri programın sistem desteği ayağını oluşturmaktadır (Gysbers,1997:413).

Amerikan Eğitim Sisteminde öğrencilerin edindikleri bilgileri kullanma ve gerçekçi ve tatminkar mesleki hedefler belirlemede yardımcı olmada temel sorumluluk okulların; özellikle de okul rehberleridir. Okul rehberleri bu süreçte öğrencilere iş dünyası ve varolan meslek fırsatları hakkında doğru bilgiler vermek, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarıp bu bulguları onların uygun meslek seçimi yapmalarında kullanmalarını sağlayarak ve de gelecekte iş dünyasındaki değişimlere ayak uydurmak üzere önlerindeki fırsatları genişletmeleri yolunda teşvik ederek katkıda bulunmaktadır. Bu sorumluluklarının yanı sıra cinsiyet, etnik ve kültürel farklılık gibi konularda da karşılaşılan sorunları giderme görevleri vardır. Bu konuların bilinmesi farklı öğrenci gruplarına uygun mesleki rehberliğin verilmesinde gereklidir (Herring, 1998:5).

ABD’de İlkokul seviyesindeki yöneltme etkinlikleri öğrencilerin meslekleri ve kendini tanımasına yöneliktir. 7. ve 9. sınıflarda meslekler daha derinlemesine incelenir ve bireyin karar verme becerilerinin geliştirilmesine çalışılır. Lise düzeyinde ise öğrencilerden meslekleri incelemeleri ve akademik becerileri kullanmaları beklenir. Eğitsel Gelişim Merkezi (Center for Educational Development) nin “Meslek Gelişimi Projesi” K-12 öğrencilerinin meslek araştırması ve kendilerinin farkında olması yolundaki bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik bir modeldir. Eğitsel Gelişim Merkezi ülke çapında çeşitli meslek eğitimi hizmetlerini planlar, öğrencilere ulaşır, mesleki yöneltme etkinliklerinin planlanması ve uygulanmasında okul rehber ve yöneticilerinin ihtiyaç duydukları konularda yardımda bulunur, konuyla ilgili kamu kaynaklarının koordinasyonu, ilgili kişi ve birimlerle ilişkiye girilmesi, iş ortamlarının öğrenciye tanıtılması gibi konularda çalışmaları vardır. Derslerin teorik olarak değil; yaşamsal örnekler ve durumsal çalışmalar yoluyla işlenmesi yönünde öğretmenleri yönlendirir ve destekler. (The US Department of Education, www.ed.gov. 2001b) .

ABD’de İlkokul Seviyesinde Yöneltme Etkinlikleri. - Her ne kadar yönlendirme etkinliklerinin lise yıllarında yapılması gerektiğine dair geniş bir kabul varsa da zamanımızda gittikçe daha fazla taraftar bulan görüş yöneltme etkinliklerinin ortaokul, ilkokul hatta okul öncesi seviyeye inmesinin gerekliliğidir. Murrau, Taylor, Ellis ve Culbetson gibi araştırmacıların görüşleri bu yöndedir. Ring, 1994 yılında yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin yüksekokul planlarının ilkokulun ilk yıllarında şekillendiğini söylerken Trice ve King ise 1991 ve 1993 yıllarında yaptıkları araştırmada mesleki seçeneklerin daha anaokulun ilk yıllarında belirmeye başladığını bulgulamışlardır. Trice ve King’in bulgularına göre, yapılan ilk görüşmede ana okulu öğrencilerinin %74’ü gerçekçi meslek tercihleri yapmışlardır. Bu oran aradan sekiz ay geçtikten sonra %89’a yükselmiştir. Aradan geçen bu sekiz aylık süre sonunda öğrenci tercihlerinin %46’sı değişmemiştir. Cook, Kao, Trenda, Mau, ve Phillips 1995 ve 1996’da yaptıkları araştırmalara göre küçük çocuklarda oluşan bu mesleki beklentiler cinsiyet, kültür ve ırk gibi belirleyiciler yüzünden sınırlandırılır veya değiştirilir. Sosyo- ekonomik ve sınıfsal farklılıklar da meslek seçimini etkilemektedir. Reisman, Bavelo, Trice ve Knop 1984 ve 1992’deki çalışmalarda çocukların önlerinde yetişkin bir rol modelinin olup olmasına göre meslek seçimlerinin değiştiğini söylemektedirler. Hossler Maple’in 1993’te, Bomos ve Sanchez’in 1995’te ki çalışmaları anne-baba desteğinin seviyesine göre de farklılıklar olduğu görülmektedir. Anne, baba ve öğrencilerin

geleceğe yönelik beklentilerinin artırılması da, eğer onlara kendi başarılarına güvenleri yoksa ve de ortaokul sonrasındaki olası seçimlere dönük bilgiler verilmemişse işe yaramamaktadır (Wahl, 2000:367).

Bazı eğitimcilere ve ailelere göre mesleki bilgilendirme ve geliştirme sürecinin ilkokul programlarına dahil edilmesi uygun değildir. Onlara göre de yılda bir kez düzenlenecek Meslek Haftaları (Career Week) veya bazı sınıflarda müfredata eklenecek bir iki ünite ile ilkokul seviyesinde yöneltme etkinliklerinin verilmesi yeterlidir. Karşı görüşte olanlar öğrencilerin devamlı olarak aileleri, yazılı ve görsel basın ve karşılaştıkları diğer olaylar nedeniyle öğrencilerin zaten karar alma süreci içinde olduğunu söylemektedirler. Okul rehberlerinin bu süreci bilimsel metodlarla destekleyip öğrenci ile meslek özellikleri arasında bir bağ kurabildiği zaman çok daha yararlı olabilmektedir (Herring, 1998:6).

Son 25 yıl içinde mesleki rehberliğin sadece bireyin ilk gençlik yıllarında verilen bir yönlendirmeden çok ilk okula başlangıçtan itibaren yaşlılık yıllarına kadar hayatın her evresinde yaşanan bir olgu olduğu genel kabul görmüştür.

Tüm bu bulgular, etkili yöneltme programlarının:

- Çocukların gelişmesine uygun olması,
- Onların seçimlerini sınırlayan tüm etkenlerden sıyrılmasını ve meslekler konusundaki bilgilerini arttırmaları,
- Kültürel değerlerle uyumlu olması,
- Orta öğretim sonrası yapacakları seçimler için geniş, gerçekçi bir bilgi birikimi sunmaları gerektiğini göstermektedir (Wahl, 2000:367).

Ana okuldan liseye kadar tüm yöneltme programları öğrencilerin meslekler hakkındaki önyargı ve korkularını azaltmaya, seçenekler hakkındaki bilinçlerini yükseltmeye çalışmalıdır. Çevrelerinde hiç rastlamadıkları bir meslek bile o mesleğe sahip bir rol model tarafından sunulduğunda çocuklar o mesleği kendi meslekleri olarak görebilmektedirler. Bu yüzden rol modelleri sınıfa davet edip bilgi vermelerini sağlamak, hiç görmedikleri iş yerlerine geziler düzenlemek öğrencilerin cinsiyet ve kültürel kalıplarını kırmalarına yaramaktadır. Bir işin gerektirdiği üniformayı giyen

meslek sahiplerinin posterlerini okulun uygun yerlerine asmak, bu mesleklerle ilgilenen çocuklar için özel programlar oluşturmak öğrencilerin ufuklarını açacaktır.

Okul rehberleri çocukların ilköğretim yıllarında geliştirdikleri geleceğe ait beklentilerin gelecekte sahip olacakları mesleği büyük ölçüde etkilediğini belirterek öğrencileri meslekler ve eğitsel açıdan bilgilendirmektedirler. Sınıf içi rehberlik dersleri ve grup çalışmaları yoluyla kendileri ve mesleklerle ilgili ortaokul sonrası eğitimde karşılaşılabilecekleri temel kavramlar öğretilmeye başlanır. Gelecekteki meslekleri ve gidecekleri okullar ile ilgili düşler kurarlarken okul rehberi onlara düşü ve gerçeği birbirine bağdaştırabilecekleri müfredat etkinlikleri sunar.

Çoğu zaman ilkokul öğrencilerini en çok etkileyen rol modelleri anne ve babalarıdır. Gerek doğrudan, gerekse onlardan o konudaki beklentileri olmasından dolayı çocuklarını çok etkilerler. Okul rehberlerinin görevi anne –babayı bu süreç içine çekebilmektir. Onları bu konuda bilgilendirmek ve yardımlarını almak oldukça önemlidir (Wahl, 2000:367).

Gallup araştırmalarında Amerikan ailelerinin en çok ilgilendikleri ikinci konunun çocuklarına bir meslek seçmek olduğu ortaya çıkmıştır. İş dünyasının gerçeklerini anlamak ve yüksekokul sonrası gerçekçi planlar yapmak da üçüncü ve altıncı sırada yer almaktadır (Herbert,1986).

Ailelere çocuklarına nasıl yardımcı olabileceklerine dair tavsiyeler gurup toplantıları ya da bilgi formları yoluyla duyurulmaktadır. Özellikle ilk ve ortaokulda çocukları bulunan aileler mesleki yönelim için henüz erken olduğunu düşünürler de çocuğun geleceği için tam karar verme zamanı olduğuna inanırlırlar. Ailelere bu toplantılarda okul rehberlik programı, çocuk gelişimi ve kendilerinin çocuğun meslek gelişimi açısından rolleri anlatılır. İletişim, ücret-ış ilişkileri, kariyer planlama, cinsiyet farklılığı ve gelecekteki iş olanakları konularında bilgi verilir (Herbert, 1986).

Öğrencilerin planlarını ve amaçlarını oluştururken mesleki gelişimlerini yazmaları konusunda yönlendirilmeleri gerekir. Öğrencinin mesleki ilgilerini ve beklentilerini geliştirmesini kayda geçirmesinin bir yolu da meslek dosyası (career portfolio) tutmasıdır. Bunlar yazılı ya da bilgisayar ortamında olabilir. Üniversite yıllarına kadar öğrenciler kendi mesleki yönelme sürecini bu dosyaya işleyerek kendi gelişimlerini kayda geçirir (Wahl, 2000).

Çizelge 2

ABD'deki Üç Değişik İlkokulun Anaokulu İle Üçüncü Sınıfları Arasında
Uygulanan Mesleki Yöneltilme Programı Hedeflerinin Karşılaştırılması

PORTLAND, OR	IOWA, IA	RIVERSIDE, CA
İş dünyasına yönelik tavırların belirlenmesi ve geliştirilmesi	Kişiler arası ilişkileri geliştirmek	Kendinin farkında olmasını sağlamak
İş dünyası hakkında bilgi edinmek	Eğitim ve yaşam planlaması arasındaki ilişkiyi anlamak	Mesleki bilinç sağlamak
Bireyselliklerin farkına varmak ve mesleki rollerle ilişkilendirmek	Değişen bir dünyada hayatta kalabilmek için gerekli eğitsel yeterlikleri öğrenmek	Davranış gelişimi
Karar verme becerilerini geliştirmek	İşe yönelik olumlu davranışları geliştirmek	Ekonomik bilinci geliştirmek
Mesleki amaçlarla ilgili zihinsel ve fiziksel becerileri geliştirmek	Mesleki geliştirme sürecine aktif olarak katılmak ve mesleki karar verme sürecine aileyi de katmak	Temel yaşama becerilerini öğrenmek

Kaynak: Herring, 1998.

İlkokul seviyesinde mesleki gelişim etkinlikleri meslekler hakkında bilinçlenme etkinliklerinde yoğunlaşmaktadır. Mesleki hazırlık programlarının etkinliği okuldaki eğitilmiş personel ve uygun materyallerin hazır bulunuşluğu ile yakından ilgilidir. Programın amaçları bireyin kendisinin ve becerilerinin farkında olmasını ve karar verme becerilerini geliştirmesini içermektedir. Bu dönemde öğrencilerin kazanması gereken en önemli değer kendilerine olan saygılarını kazanmalarını sağlamaktır. Çizelge 2'de bu görülmektedir. Bu yüzden rehberler öğrencilerin benliklerinin farkına varmalarını, özerklik duygularını, yaşama heveslerini ve olmak istedikleri kişi olmalarının mümkün olduğuna olan inançlarını pekiştirmek durumundadır. "Yapamazsın" ve "Bu olmaz" gibi kısıtlamaların ilkökul mesleki gelişim ve rehberlik uygulamalarında yeri yoktur (Herring, 1998:3).

Mesleki araştırmanın erken yaşlarda başlaması çoğu eğitimci tarafından kabul edilmiş olsa da bu boyutun uygulanabilmesi oldukça zordur. Okul rehberleri bu yaştaki çocuklara çok yoğun mesleki bilgi vermemeli gelecekteki mesleklerini bu çağda seçmelerini istememeli hatta önlemeli ve çeşitli yollarla mümkün olduğunca çok mesleği tanıtmaya çalışmalıdır. Bu seviyedeki mesleki rehberlik programlarının köşe taşlarını benlik bilincinin geliştirilmesi, okul sonrası yaşamlarında gereksinim duyacakları becerilerin kazandırılması ve iş dünyası hakkındaki bilgilerin öğretilmesi oluşturmaktadır. Rehberler bu yaş grubu çocuklarını somut örnekler ve aktif katılım yoluyla etkilemelidirler. Öğrencinin pasif konumda dinleyici olması hiçbir işe yaramamaktadır.

ABD’de anaokulundan altıncı sınıfa kadar (K-6) ilkokul öğrencilerinin kazanacağı hedef ve yeterlilikler şunlardır:

Genel Hedefler

- Kişisel özelliklerin, ilgi alanlarının, yeterliklerin farkında olma,
- İş dünyasının farklılığının farkına varma,
- Okul performansı ve gelecek seçenekleri arasındaki ilişkiyi kavrama,
- İşe yönelik olumlu bir tavır geliştirme.

Yeterlikler

Ana okulu öğrencileri için;

- Okul içindeki görevlilerin görevlerini bilebilmek,
- Aile üyelerinin mesleklerini söyleyebilmek,
- Ne olmak istediklerini tanımlayabilmek.

Birinci sınıf öğrencileri için:

- Hangi meslekleri sevip hangilerini sevmediklerini söyleyebilmek,
- Değişik ortamlardaki çalışanları bilebilmek,
- Okuldaki ve evdeki sorumluluklarını söyleyebilmek,

- Daha önce sahip olmayıp şimdi sahip oldukları becerileri belirleyebilmek.

İkinci sınıf öğrencileri için;

- Okulda veya evde bir görevi yapmak için gerekli becerileri bilebilmek,
- Okul ortamındaki hangi iş etkinliklerinin hangi uzman kişilerce yapıldığını

ayrıt edebilmek,

- Değişik ortamlardaki farklı işleri tanımlayabilmek.

Üçüncü sınıf öğrencileri için:

- “Gelecek” kelimesinin ne anlama geldiğini tanımlayabilmek,
- İnsanların sahip olduğu rolleri belirleyip tanımlayabilmek,
- Bir dizi meslek ismini söyleyebilmek.

Dördüncü sınıf öğrencileri için;

- Gelecekte yaşamlarının nasıl olacağını kurgulayabilmek,
- Toplumdaki farklı işlerin önemini değerlendirebilme,
- Çalışanları yaptıkları işle tanımlayabilme,
- Kişisel hobi ve boş zaman etkinliklerini belirleyebilme.

Beşinci sınıf öğrencileri için:

• Bildikleri işlerin toplumun gereksinimlerine nasıl çözüm bulduklarını öğrenebilme,

- İlgilerini ve becerilerini mesleklerle kıyaslayabilme,
- Kişisel hobilerini ve boş zaman etkinliklerini mesleklerle kıyaslayabilme,
- Belirli işlere ait tipik özellikleri bilebilme,
- Kendileri için önemli olan konular hakkında konuşabilme.

Altıncı sınıf öğrencileri için;

Mesleklerle ilgili ilgileri ve becerileri anlatabilme,

- Karar verme sürecindeki unsurları listeleyebilme,
- Anne-babanın işinin evdeki hayatı nasıl etkilediğini anlatabilme,
- İlgiler ve yetenekler arasındaki ilişkiyi önemseme,
- Kendi güçlü ve zayıf yönlerini belirleyebilme (Herring,1998:6).

Burada yazılı olan yeterliklerin okulun akademik müfredatın içine katarak öğrencilere verilmesi gerekir. Okul rehberleri öğrencilerin mesleki yeterliklerinden tek başlarına sorumlu değildir. Sınıf öğretmenleri ile dil, sanat, sosyal bilgiler, matematik ve fen dersleri öğretmenleri mesleki bilinçlenmeyi kendi müfredatları içinde verebilirler. Bu noktada rehberler danışman ve sınıf öğretmenlerinin işlerini kolaylaştırıcı durumdadırlar. Beraber çalışarak müfredatın hangi noktalarna mesleki yönlendirme unsurları koyacaklarını belirlerler. Örneğin; Sosyal Bilgiler dersinde konu kültür ise programa farklı eyaletlerdeki değişik meslekler; ya da eski ve yeni meslekler dahil edilebilir. Dil dersinde öğrencilere bayan bir doktor ve erkek hemşire ile ilgili bir kompozisyon yazdırılabilir. Matematik dersinde öğrencilere bir meslek adamının işini yaparken kaç tane görev yaptığı saydırılabilir.

Bu dönemde yöneltme etkinliklerinin daha başarıyla uygulanması için şunların da yapılması istenmektedir;

- Öğrencilerin "I wish" (Keşke) başlıklı şiirler yazması ve tartışması
- Farklı ilgi ve değerleri olan kahramanlardan oluşan kısa hikayeleri yorumlamak,
- Öğrencilerle beraber farklı meslekler hakkında raporlar hazırlamak,
- Grup olarak meslekleri temel alan gibi oyunlar oynamak
- İş dünyasının yanlış giden yönlerini karikatürize etmek.
- Öğrencileri işlerin nasıl yapıldığını görebilecekleri alanlara götürmek,
- Kaynak kişiler belirleyip sınıfa getirmek,
- Bir fabrikayı ziyaret edip tüm üretim sürecini görmek (Herring,1998:6).

Bu devrede Amerikan ilkokullarında rehberlerin kullandıkları envanterler ve kullanıldıkları sınıflar Çizelge 3'de gösterilmektedir.

Çizelge 3

ABD'de Rehberlerin Öğrencileri Tanımak İçin Kullandığı Envanterler Ve Kullanıldıkları Sınıflar

Kategori/ Davranış Seviyesi	Envanter/ Sınıf	Tanımlama
Geniş İlgili Fikir Testi	5	Mesleki planlama ve rehberlikte kullanılmak üzere yetenek, sosyal uyum, ilgi ve algıların ölçülmesi
Meslek Envanteri Skalası ve Yeterlilik Sınavı	6	Mesleki kararlarını göz önüne alarak öğrencilerin davranışlarını ve yeterliklerini belirlemek
İlgili Envanteri	6	Mesleki branşlara göre ilgileri belirlemek
Orta Seviyeli Envanter-İş Dünyasını araştırmak	4	Mesleki ilgileri değerlendirmek
Mesleki Oryantasyon Envanteri	3	İş görenin ve işin özelliklerine göre psikolojik gereksinimleri belirlemek
Bireysel Meslek Araştırması	3	Genel Mesleki ilgi alanları
Safran Öğrenci İlgisi	5	Mesleki ilgileri ve okul ders ilgilerini ölçmek
Mesleki Farkındalık Envanteri-Seviye 1	3	Öğrencilerin meslekler ve kendi seçimleri hakkında neler bildiğini ölçer
Arlin- Hills Tutum	Ana Okulu	Öğretmene, öğrenmeye dile ve aritmatığa karşı tutumu
Okul Tutum Araştırması	1	Okumaya, dile, fene, sosyal bilimlere ve matematiğe karşı tutumu
Öğrenciler İçin Değerler Envanteri	1	Çocukların diğer çocuklar anne- babalar ve diğer büyüklerle olan ilişkisi ile ilgili değerleri
Coppersmith Kendini Değerlendirme Envanteri	3	Kendine okula aileye ve arkadaşlarına yönelik tutumları

Çizelge 3 devam

Kültürden Annık Kendi Benliğini Değerlendirme Envanteri	3	Öğrencinin genel benlik algısı
Piers-Harris Öğrencinin Kendine Ait Algısı	4	Öğrencinin altı alandaki benlik algısı; davranış, entelektüel ve okul statüsü, dış görünüşü, endişeleri, popülaritesi, mutluluğu ve tatmini

Kaynak: Herring,1998.

ABD’de Ortaokul Seviyesinde Yöneltilme Etkinlikleri.-- Ortaokullar ilk gençlik (10-14 yaş arası) çağlarındaki öğrencilerin gelişimsel gereksinimlerini gidermeye çalışan okullardır. Öğrencilere farklı alanlarda özel bilgiler vermek yerine kendileri ve dünya hakkında genel bilgiler verilir. Bu dönem hızlı bir fiziksel değişim geçirdikleri somuttan soyut düşünmeye geçtikleri, benlik kavramı kazandıkları ve sosyal becerileri geliştirdikleri dönemdir (Herring, 1998:2).

Ortaokullar üniversiteye ya da bir işe hazırlık basamakları değildir. Buralarda entelektüel gelişim, sosyal beceriler, kişisel değerler ve yetişkin rollerini anlama becerileri öğretilmektedir. Ancak bu devredeki öğrenciler yaptıkları ders seçimlerinin kendilerini gelecekte yapacakları meslek seçimlerinde nasıl etkileyeceğini anlayabilmelidirler. 1994’te yürürlüğe giren Okuldan İşe Fırsatlar Yasası ortaokul seviyesindeki mesleğe yönelik programlar için öğrencilerin 11. sınıftan önce ana bir dal (career major) seçmelerini gerektirmektedir. Ortaokul aşamasında direk bir meslek eğitimi vermek uygun görülmesi de mesleki yönlendirmenin bitmiş olması; liseye bırakılmaması beklenmektedir. Mesleki eğitimin gençlere “kendi olma bilinci (Ben kimim?)”, “sosyal bilinç (Hayatta ne yapılır?)” ve “amaç bilinci (Ne olmak istiyorum?)” kazandırması gerekiyor. Bu devredeki mesleki yönlendirme temelde bireye kendisini ve çeşitli meslekleri tanıyıp seçimler yapmasına olanak verecek şekilde düzenlenmesine yöneliktir (Kerka,1994).

Ortaokulların öğrencilerine şu üç şeyi kazandırması beklenir:

1. Öğrencinin kendisini ve diğer bireyleri anlaması (çünkü olumlu bir benlik kişinin farklı bir toplumu anlamasını olanaklı kılar.)

2. Bir iş kavramı oluşturmak (Aile ve iş ortamlarında kendine uyan iş seçeneklerini belirlemek)

3. Çevreyle olumlu ilişkiler oluşturmak ve geliştirmek (Toplumsal, iş hayatının ve ailenin üretken ve katılımcı bir bireyi olmak.)

6 ile 9. sınıf öğrencileri için temel yöneltilme hedefleri şunlardır:

- Kişisel özelliklerin, ilgilerin, yeterliklerin ve becerilerin farkında olma,
- İş dünyasının çeşitliliğini anlayıp saygı duyma,
- Okul başarısı ve gelecekteki seçimleri arasında ilişki olduğunu öğrenme,
- İş dünyasına yönelik olumlu bir tavır geliştirme.

Bu sınıflar için yeterlikler ise şunlardır:

6.sınıf öğrencileri için:

- İş ilgilerini ve becerilerini bilebilmek,
- Karar verme becerisini kullanabilmek,
- Anne-babaların çalıştıkları işlerin ev hayatını nasıl etkilediğini tartışabilmek,
- İlgiler ve yetenekler arasındaki ilişkiyi görebilmek,
- Kendi güçlü ve zayıf yanlarını belirleyebilmek.

7. sınıf öğrencileri için:

- Belirli işler için gerekli mesleki ilgileri belirleyip gelecek planıyla ilişkilendirmek,
- Okul performansı ile mesleki planlar arasındaki ilişkiyi görebilmek,
- Meslek bilgisi ve araştırması için gerekli kaynakları belirleyebilmek.

8.sınıf öğrencileri için:

- Değerlendirme ölçütlerini kullanarak mesleki ilgi ve yetenekleri belirleyebilmek,

- Eğitsel seçimler yaparken gelecekte sahip olmayı planladıkları mesleği göz önüne alabilmek,
- Şu andaki beceri, yetenek ve ilgilerini tanımlayabilmek,
- Mesleki araştırma ve bilgi edinmek için gerekli kaynaklara ulaşım kullanabilmek.

9. sınıf öğrencileri için:

- Olumlu iş alışkanlıklarını öğrenebilmek,
- Kendi beceri, yeterlik, ilgi ve değerlerine ait bilgileri gözden geçirebilmek,
- Genel mesleki hedefleri tanımlayabilmek,
- Mesleki hedefleri doğrultusunda sınıf ve alan seçimlerini yapabilmek,
- Hedef belirleyip karar verirken meslek kaynaklarından yararlanabilmek (Paisley,1994:218).

Bu dönemin sonunda çoğu öğrencinin çok iyi oldukları kuvvetli yönleri ve pek iyi olmadıkları zayıf yönlerine ait ikiser özellik belirleyebildikleri; dörtte üçünün yapmak istedikleri işi nasıl daha iyi yapabilecekleri konusunda girişimlerde bulundukları gözlemlenmiştir. Erkek çocukları yaptıklarını kendileri değerlendirirken, kız öğrenciler için başkalarının düşünceleri daha önemli olmaktadır. Bu yaş grubunun yaklaşık %70'inin bir iş sahibi olmada işe yarayacağını düşündükleri bir uğraşısı vardır. Yine bu yaş grubu öğrencileri bir meslek edinmede göz önüne alınacak 10 şey sıralamaları istendiğinde çoğunluk 2 tane yazabilmiş; ancak çok azı 5'ten fazla şey yazabilmiştir. Bu dönem çocuklarının meslek seçiminde ilk tercihleri genellikle üniversite derecesi ya da liseden sonra uzun bir eğitim periyodu gerektiren meslekler olmaktadır. %94'ten daha fazla çocuk çalışmak isteyenlerin neden iş bulamadığına dair iki yada daha fazla cevap verebilmektedir. Çocukların dörtte üçü hayatlarını kazanmak için hangi mesleği yapmaları gerektiğine dair son bir kararı eninde sonunda vereceklerini söylemektedirler (Aubrey,1978:15).

Bu dönem bireylerinde görülen mesleklerin cinsiyete göre değiştiğine dair düşünce tarzı onların meslek seçme süreçlerini etkiler. Okulda öğrendikleri ile gelecekteki meslekleri arasında ilişki kuramazlar. Olumlu bir rehberlik

yönlendirmesinden mahrum olduklarından dolayı lise ve lise sonrası öğrenimleri için temel teşkil etmesi gereken dersleri ve programları seçmede zorluk çekerler. 1992 yılında Brandeis Üniversitesince yapılan ve 23000 sekizinci. sınıf öğrencisinin katıldığı bir istatistiğe göre öğrencilerin % 60'ı üniversiteye gitmek istemekte ancak %25'i üniversite hazırlık çalışmaları yapmayı planlamakta, %64'ü ise hiçbir rehberle o ana kadar iletişime girmemiştir. 1991 yılında Wells ve Gaus'un yaptığı çalışmada ortaokul öğrencilerinin %46'sı o ana kadar mesleki bir yönlendirmeye tabi tutulmamış ve çoğunluğu da seçecekleri meslekle aldıkları akademik eğitim programı arasındaki ilişkiyi anlayamamıştır. Indiana'da yapılan bir çalışmada da 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin en azından yansı teknik bir eğitim veren bir okulda okumayı reddetmektedir (Herring,1998:3).

McDonald ve Sessel kendileri için bir dizi mesleğin uygun olduğu kanısında olan 7. ve 8. sınıf öğrencilerin yüksek bir benlik kavramına sahip, kendilerine verilen mesleki bilgileri değerlendirebilen, çoğunlukla kız, orta ya da yüksek sosyo- ekonomik gruptan gelme ve de çoğunlukla iki çocuklu ailelerin çocuğu olduğunu göstermektedir. Erkek çocuklar çoğu mesleğin her iki meslek için de uygun olduğunu düşünürler de %75'i bayan mesleği olarak bilinen meslekleri (hemşire, öğretmen) seçmekte isteksizdir. Kızlarda bu şekilde seçim yapma yüzdesi daha düşüktür. Watts'a göre yönlendirmede cinsiyet ayrımına yönelik farklılıklar ortadan kalkmaya başlamış; kızlar, çocuk büyütmek, hemşirelik, öğretmenlik gibi geleneksel bayan meslek rollerine yönlendirilmek yerine eşitlikçi bir yaklaşım tercih edilir olmuştur. Kızlar bu tür rolleri artık sosyal şartlanmadan çok kendi bireysel tercihlerinden dolayı benimsemektedirler (Herring, 1998:3; Watts, 1996:21) .

Bu dönemde mesleki ilgi ve yetenek testleri rutin olarak uygulanır. Etkili bir yöneltme müfredatı öğrencilerin ortaokul sonrası seçenekler, bazı mesleklerde ortaokul ve sonrasında eğitimin gerekliliği konularında gerçekçi sonuçlara ulaşmalarını sağlar. Okul rehberi küçük grup toplantıları düzenleyerek ilkokulda başlayan mesleki yönlendirmeyi devam ettirir.

Bu seviyedeki etkinlikler öğrencinin gözde meslekler hakkındaki bilgilerini arttırmaya yönelik projelerini kapsar. İşe alma, iş projeksiyonları ve eğitim gereklilikleri hakkındaki güncel bilgiler öğrencilerin ortaöğretim sonrası eğitime devam etmek gerektiğine dair kararlarını pekiştirir. Düzenlenen meslek günleri ile öğrenci meslekleri

birbiriyle ve kendi ilgi ve yeteneğiyle karşılaştırma fırsatı bulur. Çevresindeki büyüklerden gelen tavsiyeler de öğrencinin karar verme sürecini olumlu anlamda geliştirir. Öğrencinin ilkokuldan itibaren tuttuğu mesleki gelişim dosyası gözden geçirilerek akademik gelişimi ile eğitsel beklentilerinin uyuşup uyuşmadığı kontrol edilir.

Öğrenci iş dünyasını anlamaya çalışırken, mesleki yönlendirme müfredatı ilgi ve yeteneklerini belirlemeye yönelik olmalıdır. Standart başarı testlerinden aldığı birbirine uyumlu sonuçlar, öğrencinin başarabileceği eğitim seviyesinin bir göstergesidir. İlgi envanterleri de başarı testleri ile beraber değerlendirildiğinde öğrencinin orta eğitim sonrası üniversiteye mi yoksa teknik eğitime mi yönlendirilmesi gerektiğine dair ipucu verirler. Özellikle lise seviyesi yaklaştıkça öğrencilerin kendileri hakkında gerçekçi bilgilere ulaşması daha önem kazanmaktadır. Azınlık öğrencileri ile alt sosyo-ekonomik gruplardan gelenlerin üniversite sınavları, parasal yardım ve diğer pratik konular için gerçekçi bilgilere gereksinimi vardır.

Bu bulgular orta okul öğrencilerinin gelecek hakkında düşünmekte olduklarını, bir eğitim planı yapma sorumluluğu taşımaları, cinsiyet, sosyo-ekonomik yapı ve etnik kimlik gibi belirleyicilerin etkisinde olmaksızın kendi geleceklerini daha geniş bir çerçevede planlamaları, benlik kavramlarını geliştirmelerini, özellikle gelecekte sahip olacakları meslek için gerekli bilişsel bir temel kazanmaları, anne ve babalarının desteğini almalarını, okulun kendilerini gelecekteki rolleri için nasıl hazırladığını anlamaları ve 21. yüzyılda iş dünyasının içinde olacağı geniş yelpazeyi fark etmeleri gerektiğini göstermektedir (Herring,1998:3).

Bu kavramların nasıl kazandırılacağı ailelere, öğretmenlere ve öğrencilere çeşitli kurslar ve dersler vasıtasıyla öğretilmeye çalışılır. Allenin her safhada katılımı çok önemlidir. 1990'lı yıllarda Wisconsin'de açılan Exploring Life's Work (Hayatının İşini Aramak) adlı ortaokula yönelik mesleki yöneltme programı yukandaki amaçları gerçekleştirmeye çalışan uygulamalardan biridir (Herring,1998:3).

Ortaokullardaki Okuldan –İşe programlarında öğrencilere bir dizi meslek detaylı olarak öğretildiği gibi öğrencilerin kendi ilgi, yetenek ve yeterliklerini belirlemesine de yardım edilmektedir. Öğrenciler lise planlarını yaparlarken geliştirmekte oldukları bu benlik bilinçlerini yeni öğrendikleri meslekler hakkındaki bilgileri bütünleştirirler (The US Department of Education, www.ed.gov.:2001c).

ABD İşçi Bulma Kurumunda oluşturulan Gerekli Beceriler Elde Etmede Genel Sekreterliğin Görevi (SCANS) komitesi kamu görevlerinden üretime kadar bir çok çeşit işi, işyeri sahipleri, kamu hizmetlileri, sendikalar, işçiler, mağaza, fabrika ve mağaza yöneticileriyle yapılan toplantılar sonucu tüm işler için işe girme basamağında bireylerin sahip olması gereken beceri ve bilgi düzeyleri belirlenmiştir. Komisyon üç basamaktan oluşan bir beceri ve nitelik sistemi oluşturmuştur. Bu basamaklardan ilki okuma, yazma, aritmetik ve matematik, konuşma, ve dinleme becerilerinden oluşan "temel beceriler"; yaratıcılık, karar verme, sorun çözme ve muhakemeden oluşan "düşünme becerileri" ve de bireysel sorumluluk, benlik kavramı, sosyalleşme, kendi kendini yönetme ve dürüstlükten oluşan "kişilik nitelikleri"nden oluşmaktadır. Bunların hepsi SCAN Beceri ve Yeterlikleri olarak bilinir. Ortaokul yılları bu prensiplerin öğrencilere kazandırılacağı kritik dönemlerdir. Öğrenciler kendi varlıklarını oluşturma ve sosyal becerileri geliştirmek için uğraş vermektedirler. Öğretmenlere bu noktada çok iş düşmektedir. Örneğin bir fen dersi öğretilirken öğretmen öğrencileri grup çalışmasına sevk ederek sosyal eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini, muhakeme yeteneklerini ve de ders içi etkileşim unsurlarını kullandırmaya çalışır (The US Department of Education, www.ed.gov., 2001d).

Ortaokul yılları özellikle öğretmen, rehber ve allenin yardımıyla öğrencinin kendisine bir kişilik çizmeye başladığı dönemdir. Bu noktada aldıkları testlerle iyi oldukları etkinlikleri belirleyip ne çeşit becerilere sahip olduklarını öğrenebilirler. Aynı zamanda ne tür mesleklerin kendilerine uyduğuna dair de bir fikir elde edebilirler. Bu dönemde mesleki ilgi testleri ve programları öğrenciye uygulanır. Bazı okullar American College Testing Mesleki Değerlendirme programı gibi programlar uygulanırken, bazıları sınıf tartışmaları ve bireysel rehberlik yönetme seansları uygulanmaktadır.

Ortaokullar meslek seçimi açısından araştırma devresidir. Lise seviyesinde meslek seçimleri belirginleştiklerinden ortaokul devresinde mümkün olan en geniş şekilde araştırma olanağı verilmelidir. Bu araştırma iş yeri ziyaretleri ve kamu hizmeti projelerine katılmaktan oluşur. Örneğin Teksas'taki Forth Worth Özel Okulu bünyesindeki ortaokul öğrencileri için Vital Link (Yaşamsal Bağ) adı verilen bir meslek araştırma programı uygulanmaktadır. Bu programda her altıncı sınıf öğrencisi 20 saatlik iletişim, yaratıcılık ve takım çalışması becerilerinin önemi konusunda bir kursa tabi tutulur. Bu çalışmada onlardan bilgisayar kullanma, not alma ve banka hesap çıkıllarını kontrol etmeleri istenir. Öğrencilerin işyeri deneyimlerini yerinde görmeleri için

öğretmenler de kontrol için çağınır. 3000 'in üzerinde öğrenciye verilen bu programa 300'den fazla şirket katılmaktadır (The US Department of Education, www.ed.gov.:2001e).

Akademik beceriler ve gelecek arasında ilişki kurmak Okuldan-İşe programlarının amaçlarından biridir. Öğrenciler bu ilişkiyi görebilirlerse daha yüksek akademik başarı elde etmeye çalışırlar. Örneğin bir matematik dersinde öğretmen soyut örnekler vermek yerine gerçek hayattan alınmış yaşamsal örnekler kullanabilir. İstatistik dersinde öğrenciler seçim kuruluna ya da nüfus idaresine götürülerek örneğin nüfus sayımının nasıl yapıldığı ve sonuçların nasıl kullanıldığı konusunda bilgiler verilebilir. Bazı mesleki araştırma konularının müfredata eklenmesiyle öğrenme anlamlı olmakla kalmaz öğrenciler farklı mesleklerle de tanışabilirler (The US Department of Education, www.ed.gov.:2001f).

Diğer bir strateji de tüm müfredatı bir endüstri teması etrafında oluşturmaktır. Örneğin havacılığı bir tema olarak kullanan bir öğretmen mesafe ve zaman kavramlarını matematik dersinde; coğrafyayı bir sosyal bilgiler dersinde; aerodinamiği bir fen dersinde; Wright Kardeşler hakkında hikayeler yazdırmayı İngilizce dersinde kullanabilir (The US Department of Education, www.ed.gov.:2001f).

İlgi ve yetenekleri belirlendikten sonra öğrenciler gelecekleri için hedefler belirlemeye başlayabilirler. Özellikle lisede seçeceği ana (major) ders ve alanı göz önüne alarak öğrencilerden dört yıllık bir plan yapmaları beklenmektedir. Çoğu okulda bu bir gerekliliktir. Örneğin Teksas'taki Garland Özel Okulunda lise seviyesinde mesleki branşlar vardır ve öğrencilerden sekizinci sınıfta lisede takip etmeyi düşündükleri mesleki branşı gösteren dört yıllık bir plan yapmaları istenir. Diğer devlet okullarında da öğrencilerden kendi mesleki planlarını yazmış oldukları bir dosya istenir. Teksas'taki okullarda öğrencilere karar verme becerisi kazandırmanın bir yolu da böyle bir kişisel mesleki gelişim programını kendilerinin yapmalarını sağlamaktır. Yine bu eyalette Kararlar.Kararlar. Kararlar başlıklı, her mesleki branş için gerekenlerin yazılı olduğu bir kitap öğrencilere dağıtılır (The US Department of Education, www.ed.gov.:2001 f).

Çoğu eyalet öğrencilerin kendilerinden hedeflerini belirlemelerini ve değerlendirmelerini beklemektedir. Örneğin, New Jersey'de her öğrencinin Bireysel Meslek Planı vardır. Bu plan ona eğitim hayatının her döneminde eşlik eden bir dosyada yazılıdır. Her yıl öğrenciden bu dosyadaki bilgileri güncellemesi istenmektedir. Bu

Bireysel Meslek Planının ortaokul bölümünde öğrencinin kendi yeteneklerini belirlemesi ve kişisel güç, ilgi ve değerleriyle ileride seçebileceği meslek alanlarını eşleştirmesi, sonra da seçilen veya belirlenen çalışma alanı için akademik çalışmaları ve işbaşı eğitimini belirlemesi beklenir. Öğrencinin aldığı kararları tanımlayan proje ve materyaller bu dosyada bulunur (The US Department of Education, www.ed.gov: 2001 f).

Birçok okul okuldan işe geçmeyi destekleyen çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalardan biri Newyork'ta NewYork Büyük Hastanesi ile devlet okulları arasında paylaşımlı bir etkinlik olan Walks of Life (Yaşam Yolları) projesidir. Bu proje eğitimcileri ve endüstri temsilcilerini buluşturmaktadır. Program dokuz pilot okuldaki öğrencilerin akademik performanslarını geliştirme, iş bulma becerilerini geliştirmek ve farklı meslekler hakkında bilgi edinmekten oluşmaktadır. İlk ve orta bölümlerden oluşmakta olanbu okulun ortaokul bölümünde okuldan-işe etkinlikleri, meslek araştırmaları ve beceri oluşturma konularına odaklanılmaktadır. 6. sınıfta WAVE (İş, Başarı, Değer ve Eğitim) tarafından öğrencilerin iş ortamında etkili bir şekilde çalışmasına yarayan alışkanlık, beceri ve yetenekleri kazanmalarını sağlamaya yönelik bir program uygulanmıştır. WAVE takım çalışması, dinleme ve konuşma becerileri ve zamana uyma alışkanlığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Öğrencilere özgeçmiş yazma ve iş başvuru formları doldurma konularında eğitim verilir. Yedinci sınıfta, endüstri çevresinden gelen temsilciler öğrencilere meslekleri tanıtıcı konuşmalar yapar ve iş yerlerine ziyaretlerde bulunulur. Örneğin fen konularına ilgisi olan bir öğrenci bir fabrika gezisine götürülebilir; sanatta ilgilenenler sanat galerilerine götürülüp sanatçılarla görüştürülebilir. 8.sınıf öğrencileri okul ve toplum içinde bir hizmet projesinde yer alabilir. Bu projeler öğrencilere öğrendiklerini ve becerilerini uygulama fırsatı verecek şekilde düzenlenir. Geleneksel müfredat konularına beceri oluşturma etkinlikleri eklenir. Bu etkinlikler öğrencinin lisede seçecekleri mesleklerini belirlemelerinde yardımcı olur (The US Department of Education, www.ed.gov: 2001 f).

Teksa'sın Forth Worth bölgesindeki Uygulamalı Öğrenme Ortaokulundaki öğretmenler işverenler ve kamuoyu temsilcileriyle öğrenciler için problem çözme ve proje geliştirme tekniklerini öğrenme konusunda ortaklaşa işbirliğine gitmişlerdir. Öğrenme pasif olmaktan çok aktif bir süreçtir; okul sınırlarının dışına taşar. Tüm akademik konular gerçek yaşam projeleri olarak derslere eklenmektedir. Örneğin "Botanik Bahçesi" okul sınırları içinde küçük bir alanın öğrencilerin sorumluluğuna verildiği bir uygulama projesidir. Öğrenciler de burada bir "Kelebek Bahçesi"

oluşturmuşlardır. Proje eskiden bir kızıl derilli toprağı olan bu bahçenin kurulduğu terin tarihinin öğrenilmesini, bölgede yaşayan kelebek çeşitlerini, kelebekleri cezbeden bitki çeşitlerini belirlemekten oluşmaktadır. Öğrenciler projenin maliyetini, bahçenin boyutlarını hesap etmişler ve mahalli yönetim yetkilileri ile gerekli izinleri almak için görüşmeler yapmışlardır. Bu etkinlik ile öğrenciler kendi ilgi alanlarını ve seviyelerini araştırmışlar ve istenen sonuçlara ulaşmak için aldıkları akademik öğrenmeleri en iyi şekilde nasıl uygulayabileceklerini belirlemişlerdir (The US Department of Education, www.ed.gov.:2001_ f).

M.J. Miller Ortaokul çağı öğrencilerinin ilgilerini mesleki araştırmaya çekebilmek için "Saygınlık ne kadar önemli?", "Kağıt oynayalım","Benim için önemli olan ne?", "Okul dışındaki dünya" " Mesleki gelişim konusundaki yanlış kabuller" gibi etkinliklerin yapılması ve oyunların oynanmasının yararlı olacağını söylemektedir. Ayrıca 6, 7, 8 ve 9. sınıf öğrencilerinin kendileri hakkındaki bilgileri kendi başlarına ölçebilecekleri bir Mesleki Bilinç Skalası (Vocational Awareness Scale) oldukça geniş ölçüde kullanılmaktadır (Herring,1998:6).

Özetleyecek olursak, orta öğretim çağında öğrenciler hem dünyayı hem de bu dünyada kendilerinin aldığı yeri merak ederler. İş hakkında bilmek istedikleri konular kendileri hakkındaki bilgilerden sonra gelir. Bu dönemde fiziksel ve sosyal değişimler yaşarlar. Öğrencilere verilmesi gereken mesleki eğitimde şu konulara önem verilmesi gerekmektedir:

1. Değerlerini, güçlü yönlerini ve gelecek hedeflerini ortaya çıkarma,
2. Eğitimsel ve mesleki potansiyel ve fırsatları bilme,
3. İş dünyasını araştırma.

Bu dönemde öğrencilere mesleki bilinçlenme konusunda yardımcı olan etkinliklerden bazıları şunlardır:

1. Değer araştırması,
2. En güçlü ve zayıf yanların ortaya çıkarılması,
3. Meslek sahiplerini ziyaret,
4. Mesleki kaynaklar merkezi ile iletişim,

5. Geleneksel olmayan rol modelleri,
6. Aile bireylerinin meslekleri,
7. Temsili bir iş seçme projesi
8. Karar verme becerisinin geliştirilmesi (France, 1990:14).

ABD’de Lise Seviyesinde Yönelme Etkinlikleri.-- ABD, 2000’li yıllar için tüm öğrencilerine yüksek standartlar belirleyen ve bu standartlara ulaşmalarını sağlayan liseler planlamaktadır. 2000 yılı için bu liseleri desteklemek üzere 1.4 milyon dolar kaynak ayrılmıştır. Bu liseleri diğer geleneksel liselerden ayıran özellikler şunlardır:

- Yüksek standartlar,
- Küçük ve güvenli ortam,
- Öğretmenler arası güçlü işbirliği,
- Etkili yönetsel liderlik,
- Öğrencinin öğrenmesine odaklanma,
- Başarıyı arttırmak için teknoloji kullanımı,
- Sonuç odaklılık,
- Kuvvetli katılım (The US Department of Education, www.ed.gov/pubs/promisinginitiatives, 2001g).

Yeni Amerikan Lisesi olabilmek için okullar öğrenci başarısındaki artışı, kayıtlardaki yükselmeyi, devamsızlıklardaki düşüşü belgelemek durumundadırlar. Bir kez Yeni Amerikan Lisesi olunca bu okullar ülke çapında tanınırlar. Diğer Yeni Amerikan Liseleriyle bir ağıba bağlanıp ek ödenekler ve teknik yardımlar alırlar. Eyalet ve Devlet düzeyinde eğitim politikalarının belirlenmesine katkıda bulunurlar. Bu Yeni Amerikan Liselerinden biri olan Brooklyn Technical School’da fen ve teknoloji ağırlıklı bir program izlenir. İlk iki yılda öğrenciler bir yönelme sistemine tabi tutulur ve lise iki ve üçüncü sınıflar için 15 meslek alanından birini seçerler. Seçilmiş olan diğer okullarda da yönelme etkinlikleri yoğun bir şekilde uygulanmaktadır.

Eğer öğrenciler ilkokul seviyesinde mesleki seçeneklerini araştırmaya, ortaokul seviyesinde kendi ilgi ve yeteneklerini anlamaya cesaretlendirilmiş ve yönlendirilmişlerse lise seviyesinde gerçekçi mesleki seçimler yapmaya hazır hale gelmiş durumdadırlar. Rehber öğretmenler öğrencilerin beklentileri ile yetenekleri ve ilgi skorları arasındaki farklılıkları belirleyerek onlara yardım etmek durumundadırlar. İşe başlamak, askere yazılmak, teknik bir yüksekokula kaydolmak uygun ortaöğretim sonu hedefler olarak adlandırılabilir. Öğretime devam etmek yerine çalışmayı seçen öğrencilere de uygun rehberlik hizmetleri verilir. Bu öğrencilerin kendilerini öğrenime devam edenlerin yanında küçük görmemelerinin hissettirilmesi gerekir. Bu da her iki grup öğrenciye de eşit zaman ayırarak sağlanabilir.

Bu program tüm Amerikan okullarındaki öğrencileri kapsamaktadır. İhtiyaç projeksiyonları ışığında her öğrencinin ilgi ve yeteneklerine uygun bir konuda ana (majör) bir meslek dalı seçmeleri sağlanır. Kapsamlı bir rehberlik ve mesleki yönlendirme verme, bu sürecin mümkün olduğunca erken başlaması, ve bunda da zaman 7. sınıfı kesinlikle aşmamaktadır. ABD'nin 2000'li yıllar için belirlediği hedeflerle uyumlu olmasına özel önem gösterilir. (The US Department of Education, [www.ed.gov./pubs/promising initiatives](http://www.ed.gov./pubs/promising_initiatives), 2001h).

Tüm bunlar en tepeden en alt düzeye kadar tüm kurum ve kuruluşların "işgücü gelişimi" diye adlandırılan ve temelini 1994'te çıkarılan Okuldan-İşe yasasından alan bir sistemi desteklemesine dayanır. Bu süreç geleneksel eğitim sistemlerinden farklıdır. Asıl amaç kaliteli bir eğitim sisteminden çok iş gücünü temel alan bir sistemdir. Eğitim öğrenciyi bilgi açısından zenginleştirir. İşgücünü temel alan bu sistem ise öğrenciyi önceden belirlenmiş bir iş yörüngesinde yetiştirilmesini amaçlar. Önemli olan bireyin gelecekte yapacağı işte en üst düzeyde başlamasıdır.

Okuldan-İşe yasası temelini 1990'larda Amerikan okullarında verilmekte olan eğitim sisteminin işe yaramadığı tezi üzerine kuruludur. Burada önemli olan öğrenci ve ailelerin görüşleri değil merkezi yönetimin ve şirketlerin görüşüdür. Ancak, daha özgürlükçü, mahalli kontrole daha önem veren ve okullarda daha çok şey öğretilmesini isteyenler aynı fikirde değildir.

Bu yeni programın yerleştirilmesi için yılda ortalama 400 milyon dolar teknik destek, halkın katılımını sağlama ve program gelişimini ölçmek için harcanmaktadır. İşbaşındaki öğrenme ile okul programlarını birbirine eklemlemek için de okullara ve

işverenlere teknik yardımda bulunmaktadır. Bu noktada öğretmen ve ustabaşı eğitimi önem kazanmaktadır. Sistem okul bazlı öğrenim ve etkinlikler ile iş başı öğrenimi olmak üzere iki temelden oluşur.

Böyle bir program uygulayan bir okul olan Lyman Lisesi Semionole Community College ile işbirliği içine girerek elektronik, iş sağlık otomotiv, çocuk bakımı ve askerlik olmak üzere altı meslek alanı belirlemiştir. Bu okul Siemens Elektronik firması ile ortaklaşa bir çalışma programı oluşturmuş olup teknik, elektronik ve çıraklık programları sunmaktadır. (Çizelge 4) Bu sistemde mesleki bilinçlenme 12 yaş civarında yani 7. sınıfta başlamaktadır. Seçilecek ana meslek grubu 16 yaş dolayında 11.sınıfta seçilir. Öğrencilerin sosyal, etnik ve kültürel farklılıklarını ön plana çıkarmadan onlara uygun mesleklerin seçmelerinin sağlanmasına çalışılmaktadır. Uygulamalı öğrenim metodolojileri ve takım çalışması stratejileri uygulanarak akademik ve mesleki eğitime eklenilen okul müfredatı ile öğrencinin seçtiği ana meslek grubu arasında ilişki kurulur. Öğrencinin bir beceri sertifikası alması sağlanır. Öğrencilerin güçlü ve zayıf yönleri ile iş ortamına ait yeterlilik ve bilgilerini birleştirmeleri sağlanmaya çalışılır. Öğrenciye okul öğrenimi ve iş eğitimi arasında koordineli bir iş deneyimi kazandırılır. İşyerinde öğrenciye kılavuzluk edilmekte; öğrenciler işverenlerle buluşturulur.

Başarılı bir yönetme programının özellikleri şunlardır:

- Bireyin kendini tanıması, değerlendirmesi, karar vermesi, amaç ve kariyer belirlemesi gibi yeterlikleri yerine getirebilmesi için planlı bir dizi etkinlikleri içermesi,
- Güvenilirlik ve programın uygulanması,
- Kaliteli liderlik,
- Kapsamlı bir meslek geliştirme programı desteği için etkili bir yönetim,
- Sertifikalı rehberlerin gözetiminde bir takım çalışması,
- Yeterli materyal ve kaynak imkanı,
- Rehberlerin kendilerini ve bilgilerini devamlı yenileyecekleri mesleki gelişim etkinlikleri,
- Programı gerçekleştirmek üzere farklı yaklaşımlardan yararlanma (The US Department of Education, www.ed.gov/offices : 2001 h).

Çizelge 4

Bir Amerikan Lisesinde Okuldan –İşe Yönelme Programları

	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	13.sınıf	14.sınıf
Okul bazlı	Lyman Normal müfredat	Lyman Uygulamalı Mat 1	Lyman Temel Teknoloji Uygulamalı Mat 1 Temel Elektronik	Lyman Teknoloji2 Temel Elektronik2	Semionole Community College Yüksekokul Cebiri	Semionole Community College Dijital devreler
İş bazlı				Siemens Haftada 6 saat iş gözleme En düşük ücret	Siemens Haftada 20 saat Ayda 450 dolarla başlangıç	Siemens Haftada 20 saat Ayda 800 dolar

Kaynak:(Pistorio,1998:7)

Bugün Amerikan okullarındaki rehberlik programları okutulan diğer ders programlarıyla eşdeğerdir. Birey, okul ve toplum ihtiyaçları göz önüne alınarak beceri geliştirme hedefleri planlanmaktadır. Rehberlik danışma teknikleri ve kaynakları müfredatın bir parçası olarak uyumlu bir şekilde çalışmaktadır. Rehberlik müfredatı öğrenci yeteneklerinin belirlenmesinden sınıf içi ve büyük grup etkinlikleri gibi stratejiler yoluyla sunulan yapılandırılmış etkinliklerden oluşur. Okullardaki rehberlik programlarının öğrencilerin duygusal ve akademik açıdan zenginleşmelerine yol açtığı tespit edilmiştir. Örneğin Missouri eyaletindeki 236 okuldan toplam 22964 öğrencinin katıldığı bir araştırma rehberlik programlarını takip eden öğrencilerin yüksek notlar aldıklarını, eğitimlerinin kendilerini geleceğe daha iyi hazırladığını, okullarının onları

meslek ve üniversite hakkında daha çok bilgilendirdiklerini ve okullarında daha olumlu bir iklim olduğunu söylediklerini ortaya çıkarmıştır (Gysbers, 1997:1-11).

Yönlendirme programları öğrenci yeterlikleri üzerine kurulur. Bu yeterlikler meslek planlaması ve araştırması, bireyin kendi ve çevresi hakkında bilgisi ve eğitsel ve mesleki gelişmeyi kapsamaktadır. Bu yeterlikler okul, iş ve çevrede kazanılır. Öğrencinin kendi meslek planını yapması temel stratejik unsurdur. Bireyin becerilerini geliştirmeye yönelik bu sürecin üç temel boyutu vardır:

- 1) Öğrencinin şu anda sahip olduğu yeterlikler,
- 2) Gelecekte kazanacağı düşünülen yeterlikler,
- 3) Bu yeterlikler üzerine kurulacak mesleki planlama sürecinin gözden geçirilmesi.

Missouri, Utah, Florida ve Wisconsin gibi eyaletler bu boyutların temel alındığı ayrıntılı ve geliştirmeye yönelik yönelme ve rehberlik programları geliştirmişlerdir (Jensen, 1997:58).

10-12. sınıflar için belirlenmiş mesleki hedefler ve yeterlikler şunlardır:

Genel Hedefler

- Kişisel özelliklerin, ilgilerin, yeterlik ve becerilerin farkına varma,
- İş dünyasındaki farklılıklara saygı duyma,
- Okul performansı ve gelecekteki seçimler arasındaki ilişkileri anlamak,
- İşe karşı olumlu tavır geliştirmek.

Yeterlikler

10. sınıf öğrencileri:

- Meslek seçiminde kişisel değerleri belirleyebilmek,
- Mesleki konularda eğitimsel ve beceriye yönelik gereklilikleri birbirinden ayırabilmek,
- Yaşamın diğer alanlarında meslek ve iş seçiminin etkilerini bilebilmek,

- Farklı alanlardaki potansiyellerini gerçekçi bir şekilde değerlendirebilmek,
- Meslek planlaması ile ilgili olarak gerçekçi beceriler geliştirebilmek.

11. sınıf öğrencileri:

- Kendilerine ait kaynak kullanımı ve diğer kişilere danışması ile ilgili bilgilerin sentezini yaparak geleceğe ait mesleki hedeflerini yenileyebilmek,
- Yapılan seçim ile meslek hedeflerini eşgüdümleyebilmek,
- Hedeflerini gerçekleştirmede gerçekçi eğitimsel gereksinimlerini belirleyebilmek,
- Benlik değerlerini açığa çıkarabilmek.

12. sınıf öğrencileri:

- Liseden bir üst öğretim kurumuna geçiş için gereken şartları tamamlayabilmek,
- Bir meslek planı için gerekli son değişiklikleri yapabilmek,
- İşe yönelik değer ve ilgilerinde değişme olasılığı olduğunu bilebilmek,
- İş dünyasının değerlerinin değişebileceğini bilebilmek,
- Mesleki gelişmenin hayat boyu süren bir süreç olduğunu görebilmek,
- Kendi mesleki seçimlerinden kendinin sorumlu olduğunu kabul edebilmek.

Bu dönemde okul uzman rehberlerine her sınıf seviyesinde bireysel ve toplu konferanslar vererek öğrencilerin kendi gelişimlerini kontrol etmek, hayattaki hedeflerini tekrar değerlendirmeleri ve yeni amaçlar edinmelerini sağlamaları gerekir. Bunlar aynı zamanda öğrencilerin düzenli yaşamalarını, okulda iyi bir öğrenci olmalarını sağlamaya yarayan düzeltici etkinliklerdir. Çoğu zaman öğrencilerin kendileri, iş dünyası, gelecekteki, iş olanakları ve eğitim fırsatları hakkındaki bilgileri sınırlı olabilmekte, ve eskiye dayanmakta veya yanlış olabilmektedir. Bu görüşmeler bunları düzelttiği gibi öğrencinin yeni hedefler kazanmasını da sağlayabilir (Paisley,1994:219).

ABD’de bu sınıflarda rehberlerin özellikle uğraştığı konular okul bırakma ve erken yaşta hamile kalıp bebek sahibi olma konuları olmaktadır. Mezun olma durumundaki gençler liseden sonra daha üst bir eğitim kurumu mu yoksa iş hayatı mı konusundaki kararlarını yetişkinlerden çok kendi yaşitlarından aldıkları tavsiyelere göre vermektedirler. Özellikle bu durumda azınlık ve farklı kültürden gelen öğrenciler sadece bilgi açısından değil aynı zamanda da duygusal açıdan da mesleki yöneltmeye ihtiyaç duymaktadır. Bazı öğrenciler de mesleki karar alma da güçlüklerle karşılaşmalarını gizlemektedirler. L.K. Jones 16-17 yaşları arasındaki 11. sınıf öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, bu öğrencilerin çoğu meslekler hakkında bilgilendirildiklerini, kendileri için uygun bir meslek hakkında kafalarında bir fikir bulunduğunu, kendilerini daha iyi tanıdıklarını ve meslekler hakkında daha fazla şeyler öğrenmeye çalıştıklarını söylemektedir. Bu sonuçta Mesleki Karar Verme Sistemi (Career Decision Making System) ve Meslek Anahtarı (Career Key) gibi programların etkili bir şekilde kullanılmasının etkisi vardır (Herring,1998:6).

Bazı bilim adamları (Parker) sadece son sınıf öğrencilerine yönelik mesleki rehberlik seansları yapılmasını teklif etmektedir. Bu seansların da üniversite profesörleri ve iş sahipleri tarafından beraberce verilmesini istemektedir. Bu seanslarda profesörler öğrencinin çalışabileceği ana dallar; iş temsilcisi de sağlam bir eğitim altyapısı almanın gerekliliği üzerinde durmalıdır. Parker son sınıflar için planlanan meslek seminerlerinde şunları hedeflemektedir:

- İstenilen mesleklere yönelik bilgiler verilmesi,
- Öğrencilere ortaokul eğitimi programlarını kendi amaçlarıyla uzlaştırmada yardım edilmesi,
- Karar verme sürecini geliştirmek için motivasyon sağlanması,
- Sosyal ve akademik konularda duyulan endişenin azaltılması,
- Öğrenciler ve okul rehberleri arasında iletişim kanallarının daha sağlamlaştırılması (Herring,1998:6).

Çoğu öğrenci okul sonrası eğitimi çok gerekli bulmamakta, çeşitli sebeplerle hemen işe başlamak istemektedirler. Rehberler diğer öğrencilere gösterdikleri ilgiyi bu öğrencilere de göstermelidir. Bazı öğrenciler yapacakları planın mükemmel olması

gerektiğini düşünerek strese girmektedirler. İş arama ve bulmanın bir kez yapıp biten bir olay olduğunu düşünmekte olan öğrencilere bunun bir süreç olduğu anlatılmalıdır. Öğrencilerin yanlış olarak algıladığı diğer bir konu da rehberleri kendilerine iş bulmaları gereken kişiler olarak görmeleridir. Bu konuda kendilerine yardım edebilecek tek kişinin

Okuldan sonra iş başvurusunda bulunan bazı öğrenciler, ilk iş başvurusunda reddedildiklerinde bunu dünyanın sonu olarak algılamaktadır. Rehberlerin bir diğer görevi de bu durumla başa çıkma yollarını öğretmektir. Bazı öğrenciler iş aramayı insanı strese sokan ve sınırlarını yıpratıcı bir süreç olarak görmektedir. Rehber öğretmen öğrencilerin iş bulmama endişelerinin durumu güçleştirmekten başka bir işe yaramadığını anlatılmalıdır (Herring,1998:6).

İyi bir rehber ortaokul ve liseden sonra iş hayatı ona atılacak öğrencilere yönelik

3-Okul içindeki ve dışındaki çevrelerle işbirliği	(5 puan)
4-İş çevresiyle işbirliği	(5 puan)
C-Örgütsel Destek, Liderlik ve programın değerlendirilmesi	
1-Kurumsal destek	(3 puan)
2.Kaynaklar	(3 puan)
3-Ekonomik destek	(3 puan)
4-Rehberlik uzmanının yeterlikleri	(3 puan)
5-Mesleki gelişim	(3 puan)
6-Program değerlendirmesi	(3 puan)
7-Programı tamamlayan ve tamamlayamayanların izlenmesi	(3 puan)
TOPLAM	100 puan
(Bernstein, 1996:1).	

Bu değerlendirme kriterlerine göre yapılan çalışma sonucu dört okul belirlenip ödüllendirilmiştir. Bunlardan biri Kuzey Dakota'daki AREA Mesleki Programı'dır. Bu program 7-12 K sınıflarındaki öğrencilerin gereksinimleri göz önüne alınarak planlanan mesleki bilgi verme etkinliklerinden oluşmakta ve öğrencinin ilgileri, değerleri, yeterlik ve ihtiyaçları rehber öğretmenler ve diğer öğretmenlerle yapılan toplantıları kapsamaktadır. 9 ile 12. sınıf öğrencileri zorunlu bir program olan CHOICES programı almaktadırlar. Bölgenin dört okulundaki her öğrencinin her yıl yenilenen ve kendilerine mezun olduklarında verilen bir dosyası vardır. Bir öğrenci, okul aile birliğinden bir üye ve okul rehberinin oluşturduğu bir tavsiye komitesi verilecek yöneltme programını belirler. Rehber öğretmen diğer öğretmenleri de yöneltme ile, ilgili bu konuları kendi ders müfredatları içinde işlemeleri yönünde yönlendirir. İşyerlerine geziler düzenlenir. Program mezunların yıllık izleme faaliyeti ile devam eder. Meslek programlarına katılma oranı çok yüksek, devamsızlık ise çok düşüktür. (Bernstein, 1996:2)

Bu değerlendirmede başarılı bulunan bir diğer okul da Birdsville Meslek ve Teknoloji Eğitime Yönelme Programıdır. Bu programın amacı öğrencilerin eğitsel ve mesleki amaçlarını gerçekleştirmeyi sağlamaktır. İlkokul müfredatlarında öğrencilere

mesleki bilinçlenmeleri için meslek tanıtımına önem verilir. Ortaokul düzeyinde öğrenciler ders ve meslek günleri vasıtasıyla mesleklerle daha çok ilgilenme fırsatı bulurlar. Lise düzeyinde ise iş dünyası ile ilgili olarak kendilerini daha çok tanımalanna ve bir yol çizmelerine çalışılır. Tüm K-12 okullarında uygulanan bu program öğrenciyle ilgili tüm birimlerin ortaklaşa çabasını gerektirir. Öğrencilerin meslek ve eğitim planlarına yardımcı olmak ve seçim yapabilmelerini sağlamak üzere tüm materyaller sağlanır. Ailelerle ilişkiye geçilir. Yönlendirmeye ilgili bilgilerin bulunduğu bir kitap dağıtılır. Meslek mensupları okula davet edilir. Bireysel ve toplu görüşmeler sıkça yapılır.

Wisconsin'de bulunan Flambeau Mesleki Rehberlik Programı fakir ve kırsal bir bölgedeki 7 ile 12. sınıflardan toplam 700 öğrenciye hitap etmektedir. Program tüm ders müfredatlarına serpiştirilmiştir. Öğrencilerin gelişimi öğrenci dosyalarından sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Öğrenciler mesleki konulardaki her türlü bilgiye Wisconsin Mesleki Bilgi Sistemi ve diğer kütüphane kaynaklarından ulaşabilmektedir. Okul çevre halkıyla çok iyi bütünleşmiştir. Her türlü etkinliklerde okul çevresi de hazır bulunmakta ve desteklemektedir. Öğrenciler bizzat yaşayarak meslekler hakkında birinci kaynaktan bilgiye ulaşmaktadır. Tüm sınıflarda müfredat deneysel öğrenmeye ağırlık vermekte, öğrencilere proje bazlı ödevlerle verilerek gerçek yaşamdaki sorun çözme becerileri artırılmaya çalışılmaktadır. Teorik bilgilerden çok pratik, gerçek hayattaki problemlerle baş edebilme becerisi verilmeye çalışılır; bu yüzden ekonomi, girişimcilik, liderlik, öfke yönetimi, alkol ve uyuşturucu reddetme, trafik güvenliği ve sağlık gibi konular ve dersler önem kazanır (Bernstein, 1996:3).

Elk Grove Lisesindeki Teknolojik Hazırlığı Desteklemek için Okul Çapında Rehberlik Programı adlı program da başarılı programlardan dördüncüsüdür. Her yıl amaç farklı akademik becerilere ve kültürlere sahip 1500 öğrenciye mesleki gelişim ve yöneltme programları dokuz rehber ve tüm okul personelinin katılımıyla verilir. Bu program okul müfredatının ayrılmaz bir parçasıdır. Öğrencilere öğrenmeyi öğrenme (eğitsel), hayatı öğrenme (kişisel, sosyal, fiziksel) ve çalışmayı öğrenmek (mesleki) bilinçler kazandırılmaya çalışılır. Bu programda öğrencinin geçmiş yaşantısının, en iyi olduğu konuların, test sonuçlarının ve bilinmeyen yönlerinin yazılı olduğu bir dosya bulunur. Son sınıflara iş yerlerinde tatbiki eğitimler yaptırılır.

Diğer bir başarılı okul olan Michigan Eyaletinin en yoksul bölgesindeki Vanburne ortaokulundaki Kapsamlı Meslek Rehberliği programı öğrencilerin mesleki ve eğitsel

seçimler yapmalarına ve bireysel meslek planları geliştirip uygulamalarına dayanır. Burada da öğrencilerin bireysel dosyaları vardır. Program öğrenci gereksinmelerinin en iyi şekilde karşılanabilmesi için teknolojiye en üst seviyede yararlanılabilmesini gerektirir. Tüm okul personelinin eşgüdüm içinde çalışması bu programın da olmazsa olmaz şartıdır.

Bu gibi örnek okul seçme çalışmaları daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Örneğin, 1996-97 eğitim ve öğretim yılında Teksas'taki Zapata Lisesinde 9 ile 12. sınıflardan toplam 760 öğrenciye uygulanan ve oldukça başarılı sonuçlar alınan örnek mesleki yönelme programı bunlardan biridir. Bir kenar mahalle okulu olmasına sosyal ve ekonomik açılardan problemler yaşamasına rağmen devamsızlık % 0.9'a düşürülmüş ve okul öğrenciler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu programda öğrencilere oldukça kapsamlı bir mesleki gelişim sürecine tabi tutulmakta, bireysel ve toplu yönelme etkinlikleri uygulanmaktadır. Bölgede önemli bir yekûn teşkil eden göçmen çocukları özel bir eğitime tabi tutulmakta; aileler de sürece dahil edilmekte; okulun çevre ile olan ilişkileri güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Rehberlik uzmanının koordine ettiği yönelme programında her öğretmen "We" (Biz) diye adlandırılan 13 ile 17 arasındaki öğrenciden oluşan bir grubun sorumluluğunu almakta; her hafta 1.5 saat mesleki gelişim müfredatı ve her öğrencinin sosyal ihtiyaçları konularında toplantı yapmaktadır. Öğrencilerin gelişim ve öğrenme profilleri belirlenerek mesleki gelişim kartlarına işlenmektedir. Programın temel amacı öğrencinin kendine güvenini ve karar verme becerisini olumlu yönde artırmaktır. Grup lideri öğretmenler her yıl grubundaki öğrencilerin evlerine ziyaretlerde bulunarak velilere çocukları hakkında dönüt vermektedirler. Okuldaki Mesleki Rehberlik ve Yönelme Bölümü farklı programlar ve mezuniyet planları hakkında bilgiler bulunan bir kitapçık yayınlamaktadır (Bernstein, 1996).

Her yılki programın değerlendirmesi bir sonraki yıl başında verilen kontrol formlarıyla belirlenmekte ve yeni yılda neler yapılması gerektiği ortaya konulmaktadır. Mezun olanlarla da ilişkiler koparılmamakta, aileleri ve çevreleri yoluyla aldıkları programın etkililiği konusunda yargıya varılmaktadır. Zapata Lisesinde uygulanan yönelme programının değerlendirilmesinde çok düşük okul terk etme oranına (% 0.9) ve gittikçe artan devam yüzdesine (% 93.6) ulaşılmıştır. Öğrencilerin bireysel mezuniyet planları yaptıkları, haftalık grup toplantılarına istekle katıldıkları, mezunlardan bilgi ve yardım alındığı, öğretmenlerin kendi mesleki alanlarının yanında

mesleki bilinç aşılama konusunda da öğrencilere yardımda bulundukları ve de süreç içinde tüm öğrencilere ulaşıldığı gözlemlenmiştir.

1994 yılında kongreden geçirilen Okuldan – İşe Fırsatlar Yasası (School – to Work Oppurtunities Act) Clinton yönetimi tarafından uygulamaya konulan eğitimle ilgili en önemli üç yasadandır. Diğerleri Hedef 2000 : Amerika'yı Eğit ve Ulusal Beceri Standartları Yasası'dır. 1994'te uygulamaya konulan Okuldan–İşe Fırsatlar Yasası öğrencinin gelecekte sahip olacağı mesleğe yönelmesine özel önem vermiş ve liseden sonra iş dünyasına adım atmasındaki süreçte gerekli yöneltme ve eğitim ile ilgili yardımlar verilmesi yolunda çalışmalar yapılmasına önayak olmuştur. Hızlı teknolojik gelişme, ekonomi ve nüfus ile ilgili veriler mesleki yönlendirme programlarını gerektirmektedir. Benzer bir gelişimsel model de İllinois Üniversitesinde Eğitim Danışmanlığı konusunda dersler vermekte olan profesör Charles N. Pistorio tarafından hazırlanmıştır. (Çizelge 5)

Çizelge 5

Gelişimsel Rehberlik Programı

	Kişisel Ve Sosyal Gelişim	Akademik Ve Eğitsel Gelişim	Mesleki Gelişim
Amaç	Kendisi ve başkaları hakkında bilgi	Akademik başarı hakkında bilgi	Meslek ve Yaşam Planlaması
Sunulan Hizmetler	Kırtz durumlarında yardım, Bireysel ilgilene, ilaç bağımlılığı, Şiddet, iletişim, sağlıklı bir benlik duygusuna sahip olma, sosyal davranış kazandırma	Eğitsel bilinç ve çalışma becerileri kazanma, uygun derslerin seçimi, okul bırakma, ders içi davranış, yaşam boyu öğrenme	Öğrencilerin beceri ve kabiliyetlerini ortaya çıkarma; ilgilerini, değerlerini ve kişilik yapılarını belirleme; okul eğitim programları; okuldan okula, okuldan işe ve üniversitelere yerleştirme; mesleki fırsatlarla ilgili bilgileri geliştirme, mesleki karar verme; uzun dönemli plan

(Pistorio,1998:4)

Çizelge 6

İlkokul, Ortaokul Ve Liselerde Öğrencilerin Mesleki Gelişim Basamakları

	İlkokul (K-5)	Orta Okul (6-8)	Lise (9-12)
Konu	Mesleklerin ve iş dünyasının farkında olmak	Mesleklere ve bilgi aramaya yönlendirme	Gelecek hakkında karar verme
Ana Amaç	Daha sonraki kararlar ve ayarlamalar için temel oluşturma	Çocukluktan ergenlik dönemine geçiş devresi; genelden özel eğitime geçiş	Öğrendikten yetişkinliğe geçiş
Temel Amaçlar	Kişisel özellikten ilgilerin, becerilerin farkında olma; iş dünyasındaki farklılıkların farkında olma ve saygı duyma; okul performansı ve gelecek seçenekleri arasındaki ilişkiyi anlama; işe karşı olumlu tavır geliştirme	Üst seviyede ilkokul hedeflerine ulaşma; problem çözme becerileri; benlik bilinci; Eğitsel bilinç; ekonomik bilinç; mesleki bilinç; olumlu iş davranışları	İlkokul ve ortaokul amaçlarının daha açık ve detaylı olarak benimsenmesi

(Pistorio,1998:5).

Pistorio'ya göre okullardaki mesleki geliştirme modelleri dört başlık altında incelenmektedir:

1. Rehberler tarafından sağlanan mesleki rehberlik: Uzman rehberler tarafından sağlanan mesleki rehberlik programı uzman rehberin öğrencilere bir mesleği seçme işe girme, yapılan işe uyum sağlama ve işte ilerleme gibi süreçlerde yardımda bulunmasını gerektirir.

2. Ders müfredatlarının içine yedirilerek verilen yöneltme etkinlikleri (Infusion): Mesleki gelişim hedeflerinin akademik müfredatın içinde verme konusunda ders öğretmenleri ve uzman rehberlerin ortaklaşa çalışması gerekmektedir; çünkü, hiç bir grup ya da kişi tek başına öğrencinin mesleki gelişiminden sorumlu değildir.

3. Meslek Okulları : Okul içinde okul da denilen bu çok programlı meslek okullarında öğrencilere etkili mesleki yöneltme etkinlikleri verilir. Bu okullarda ilk iki yılda normal lise müfredatı okutulduktan sonra öğrencilerden bir meslek alanı seçmeleri istenir. Örneğin NewYork' taki bir meslek okulunda sanat ve iletişim, iş ve yönetim, üretim ve mühendislik teknolojisi, sağlık, insan kaynakları ve de doğal kaynak sistemleri olmak üzere altı alandan oluşmaktadır.

4. Okuldan-İşe etkinlikleri: Bu programlar okul bazlı ve iş bazlı öğretim ortamlarından oluşmaktadır. Okulda öğrenilenlerin ve iş pratiklerinin seçilen mesleğe uyarlanması temel alır. Öğrencileri iş dünyasına hazırlamak için, müfredat ve okul bazlı uygulamaların otantik; içerik ve yapıların iş dünyasının beklentilerine uygun olması gerekir. Öğrenciler, öğrendiklerinin iş hayatı ile örtüştüğünü gördüklerinden dolayı bu uygulamayı oldukça güdüleyici bulmaktadır. Florida'da bulunan Lyman Lisesi böyle bir model uygulamaktadır. Tüm öğretmen ve öğrenciler sürece katkıda bulunmaktadır. Öğrenci seyirci değil uygulayıcıdır. Öğretmenler bilgi dağıtıcısı değil öğrencileri öğrenme sürecinde güdüleyici kişilerdir. Bu okul hem uzman rehberlerden yararlanmakta hem mesleki yönlendirmeyi müfredatlara dahil etmekte hem de bir meslek okulu modeli taşımaktadır. Şekil 3'te yapılan planlamada görülebilir. Pistorio okul içinde çocuğun ve gencin mesleki gelişimine yönelik ana konuları da Çizelge 6'daki gibi belirlemektedir.

Mesleki gelişme ve planlama becerilerinin okuldaki tüm ders müfredatları içine yedirilerek öğrencilere verilmesi tüm mesleki rehberlikle uğraşan araştırmacılar ve rehberler tarafından onaylanmaktadır. Herhangi bir dersin öğretmeni sadece kendi ders konularını vermekle kalmayıp farklı mesleklerle ilgili bilgiler de sunmak durumundadır. Bu süreçte okul rehberinin öğretmenlere yardımcı olması gereklidir. Miller Gourmet bu becerilerin (araştırma, düşünme, soru sorma vb.) ayrı ayrı öğretilmesinden çok, okul müfredatındaki konulara eklenerek verilmesinin yararlı ve kalıcı olduğunu söylemektedir. Alberto'da "infusion (ekleme)" adı verilen bu sürecin öğretmenlere öğretilmesi için üç gün süreli "Her Gün Mesleki Gelişim" adı verilen bir hizmet içi kurs düzenlenmektedir. Bu kursun temel özelliği öğretmenleri mesleki gelişim konusunda bilinçlendirmektir. Alınan sonuçlar memnuniyet vericidir (Millar, 1995:1).

Farkında olsun ya da olmasın öğretmenler öğrencilerinin mesleki gelişimleri üzerinde çok etkili olurlar. Aldıkları bu kurs onları derslerinde öğrencilerini daha iyi nasıl etkileyebileceklerini bilinçli bir şekilde kavramalarına olanak vermektedir. Bu kursun

diğer bir amacı da öğrencilerin okuldan bir üst okula ya da işe geçişlerini sağlıklı bir şekilde sağlamaktır (Millar,1995:1). Bu kursta öğretmenlere öğrettikleri müfredat gözden geçirip öğrencilerine işgücüne katıldıklarında bu konulardan nasıl yararlanabileceklerini belirlemeye, kendi değerlerini, inançlarını, ilgilerini belirleyip iş ve iş dışı ortamlarda bunlardan nasıl yararlanabileceği ve sınıfta öğretilen konuyla ilgili bir aktivite listesi hazırlaması istenir (Millar, 1995:2).

Öğretmenlerin sadece konuları sunarken değil bulabildikleri her fırsatta konuyla ilgilenmeleri istenir. Bu konuda velilerden de yardım istenebilir. Örneğin bir okulda mesleği teknisyenlik olan bir veli canlı bir telefon bağlantısı ve interaktif video disk kullanarak öğrencilerin ilgisini çekmeye çalışmıştır. Her derste ne gibi mesleki yöneltme etkinliklerinin yapılabileceğine dair çalışmalar yapılarak öğretmenlerin kullanımına sunulmaktadır. Aktif ve dinamik bir model olan bu modelden öğrenciler de yararlanır görülmektedir (Millar,1995:2).

20. yüzyılın ortalarından itibaren Amerikan ekonomisi üretim odaklı olmaktan çok hizmet ve teknoloji odaklı olmaya başlamıştır. Bu yüzden çalışanlardan istenen becerilerde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bugün istenen "müşteri tatminine ve iş ortamının zenginleştirilmesine odaklanmış uygun teknoloji bilgisine sahip, takım çalışması ruhunu özümsemiş, oldukça ileri düzeyde yetenek sahibi" çalışanlardır (Barker, 2000:2).

ABD'de 1997 yılında Newsweek dergisi için yapılan bir araştırma 21.yüzyılda daha çok ve daha az gereksinim duyulacak mesleklerin neler olduğunu göstermektedir (Çizelge 7). Bu araştırmaya göre yaşlı sayısındaki artışa paralel olarak bu kişilere bakmakta görevli iş gören sayısında en büyük artış görülürken telefon operatörleri sayısında düşüş vardır. Mesleki yöneltme uzmanları bu ve bunun gibi verileri öğrencilerin bilgisine sunarak sağlıklı seçimler yapmalarını sağlamaya çalışmaktadırlar (Newsweek, 1997:14).

ABD şirketleri son yıllarda özellikle liselerin yetiştirmekte olduğu öğrencilerin istenilen özelliklere sahip olmadığını ve gelişen teknolojiye uyum sağlayamadıklarından şikayet etmektedirler. Bailey'in 1997, Hawort'un 1998, Jenkins'in 1987, Splite'in 1992' de yaptıkları çalışmalar bu savı desteklemektedir. Bu yüzden şirketler kalifiye ve yetenekli çalışan bulmakta zorluklarla karşılaşmışlardır (Barker, 2000:2).

Çizelge 7

21.Yüzyılda Daha Çok Ve Daha Az Gereksinim Duyulacak Meslekler

	1994	2005	DEĞİŞİM
Ev ve İnsan bakıcılığı	179000	391000	118.7
Mesleki terapi uzmanları	16000	29000	82.1
Manikürcüler	38000	64000	69.5
Düzeltilmenler	310000	468000	50.9
Salgın Hastalık Kontrolörleri	56000	76000	35.6
Banka veznedarları	559000	407000	-27.3
Daktilolar	646000	434000	-32.8
Telefon operatörleri	33000	10000	-70.4

Kaynak:(Newsweek, 1997:14).

Bu sorunu çözmek için federal hükümet 1990'lı yılların ortalarında iki önemli çalışma hazırlayarak bugünün ve geleceğin iş piyasası için gerekli olan beceri ve yeteneklere sahip çalışanlar yetiştirmeyi planlamıştır. Bunlar:

1. SCANS Raporu olarak da bilinen Okulların Yapacağı İşler adlı rapor
2. Ulusal Mesleki Bilgi Komitesinin çıkardığı Ulusal Mesleki Gelişim Kuralları'dır

Bu raporlardaki bilgiler özellikle lise öğrencilerini ilgilendirmektedir.Çünkü liselerde öğrenciler mesleki gelişim için gereken fonksiyonel becerileri edinip geliştirmek zorundadırlar. Ancak çoğu lise rehber öğretmeni ve yöneticisinin bu raporlardan habersiz olduğu ortaya çıkmıştır (Barker,2000:2).

Etkili bir mesleki planlama yapma konusunda ulusal düzeyde özellikle son 20 yılda oldukça yoğun gayretler gösterilmesine rağmen 1990'lı yıllarda yapılan

araştırmalar yaşları 18 ile 25 arasındaki gençlerin %58'inin liselerde mesleki plan yaparken yeterli yardım alamadıklarını göstermektedir. Verilen yönettme programları öğrencilerin meslek planı yapmalarını sağlayamamaktadır. Yine yapılan çalışmalar çoğu öğrencinin bir rehberin yardımını istemediği ya da ona nasıl ulaşılacağını bilmediğini göstermektedir (Blanton, 1999:119).

Amerika Birleşik Devletlerinde Yönettici Rehberliğin Gelişimi Ve Rehberlerin Sorumlulukları

Amerika'da mesleğe yönettme ilk olarak 1910'lu yıllarda Boston'da mesleki rehberlerin ilk ve ortaokullara atanmasıyla başlamış ve Mesleki Rehberlik Bölümü kurulmuştur. Rehberlikte ilgili ders ačan ilk üniversite 1911'de Boston Üniversitesi olmuştur. 1961'e kadar 245 üniversitede rehberlik dersleri bulunmaktaydı. şimdilerde ise hemen hemen tüm üniversitelerde yüksek lisans seviyesinde Yönettme Rehberliđi dersleri bulunmaktadır (Bernier, 1999).

ABD'de çoğu eyaletteki orta dereceli okullarda okul yönettme rehberi bulunmaktadır. Yönettme rehberi olabilmek için federal hükümetin akredite ettiği bir üniversite veya kuruluştan yüksek lisans ya da doktora derecesine sahip olmak gerekmektedir. Alınan eğitimin 33 kredilik tüm rehberlik ders konularını içermesi ve sertifikalı bir uzman rehberin danışmanlığında bir yıl çalışmış olması gerekmektedir.

Rehberlik sertifikası almak için bir rehberin Okul rehberlik Çalışmaları, Rehberlik Teori ve Uygulaması, Rehberin Dünyası, İlkokul Çocuğuna Rehberlik Teknikleri, Grup Rehberliği Uygulaması, Yönettme esasları, Bireysel Test Teknikleri Ölçmeye Yönelik Teşhis Teknikleri, Bir Takım Üyesi olarak rehber Mesleki Yönettme/Rehberlik, Toplum Kaynakları ve İlişkiler, İlkokulda Mesleki Gelişim, Okulu Terk Etme ve Rehberlik, Etkili Anne-baba Olmak İçin Rehberlik, İhmal ve Taciz Edilmiş Çocuklara Rehberlik, Rehberlikte Bilgisayar Uygulamaları derslerini alması gerekmektedir.

Mahalli eyalet ve ülke seviyelerinde üyelerin mesleki gelişimini sağlamak için kurulmuş bazı dernekler vardır. Rehberlerin mesleklerindeki ilerlemeleri takip edebilmeleri için ülke çapında hizmet veren ilgili kurumlardan sertifika almaları gerekir. Ülke çapında hizmet veren Amerikan Rehberlik Derneği böyle bir işlev görür. Rehberlikle ilgili etik kuralları belirler. Amerikan Okul Rehberleri Derneği, Ulusal Meslek

Geliştirme Derneği, Ulusal Meslek Rehberliği Derneği gibi derneklerin de üyesi olduğu 17 adet alt birimi bulunur. Bunlardan Amerikan Okul Rehberliği Derneği profesyonel rehberlik hizmeti vermekte ve öğrencilerin kişisel, eğitsel ve mesleki gelişmesi için etkinlikler düzenler; olumlu bir öğrenme ortamı sağlamak üzere ailelerle ve eğitimcilerle görüşmeler düzenler. Ulusal sertifikalı Rehberler Odası ulusal düzeyde geçerli sertifika programları düzenleyen ve parasız hizmetler veren bağımsız bir kuruluştur. Bu kurumlardan biri olan Ulusal Meslek Geliştirme Derneği tüm Amerikan vatandaşları için konferanslar düzenler, el ilanları, çeşitli yayınlar bastırır, ülke çapına yayılmış bilgi yayma ağı ile hizmet sunar. Ulusal Meslek Rehberliği Derneği iş ve meslek gelişimi konusunda çalışan üyelerine yönelik liderlik görevinde bulunur. Ulusal Mesleki Bilgi Koordinasyon Komitesi ise bir iletişim ağı ile iş eğitimi, mesleki ve teknik eğitim, iş güvenliği, mesleki rehabilitasyon, ekonomik gelişim ve yüksek öğretim konularında federal hükümet çapında eşgüdümü sağlar. Mesleki yöneltme programlarının planlanması, geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik bir sürecin anlatıldığı Merkezi Gelişim İlkeleri adlı bir el kitabı vardır. Yeni gelişen tekniklere bu kitapçıkta yer verilir. Merkezin gerek öğrenciler gerekse yetişkinler için mesleki gelişim planları vardır. 5 ile 12. sınıf öğrencileri için "Get A Life (Bir Hayat Edinmek)" adı verilen, kişisel planlamalarını yapacakları bir dosya; lise öğrencileri için ise okuldan işe geçiş kolaylaştıran bir plan önerisi bulunur (Mariani, 1998:31).

Lise uzman rehberlerinin sorumluluklarından biri de öğrencilerin sağlıklı meslek seçimi yapabilmelerini sağlamak üzere bilgilendirmek ve yönlendirmede bulunmaktır. Öğrencilerin mesleki karar verme becerilerinin başarısı direk olarak beceri, ilgi, ve yeteneklerinin ortaya çıkıp iş ortamının gerekleriyle karşılaştırılmasına dayanır. İş ortamında bireylerden beklenenlerin bilinmemesi, öğretilmemesi, ve mesleki gelişim yeterliklerinin eksikliği öğrencilerin lise sonrasında okuldan ayrılıp iş piyasasına girdiklerinde başarısız olmalarına yol açmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de yöneltme kavramına hala geleneksel açıdan yaklaşılmasıdır. Öğrenciler hala ABD İş Bakanlığı tarafından çıkarılan Mesleki Adlar Sözlüğü ve Mesleki Kavramlar El Kitabı'ndaki kavramlara göre yetiştirilmekte, çağın ve mesleklerin gerektirdiği bilgiler verilmemekte ve de gençlerin kendi başlarına sağlıklı kararlar alacaklarına güvenilmemekte ve desteklenmemektedirler (Barker,2000:2).

Başarısızlığın diğer bir nedeni de okul rehberlerinin mesleki gelişim programları uygulamasının gerekliliğini önemsememeleridir. Rehberler mesleki yöneltme

planlamasını sınıf planlaması, akademik öneriler getirme ya da kriz yönetimi gibi konulardan daha az önemli görmektedirler. Stancial ve Ton Villa'nın 1995'te yaptıkları iki araştırma bu durumu desteklemektedir (Barker,2000:2).

Amerikan Üniversite Test Programı tarafından 1973 ve 1983 yıllarında yapılan araştırmalarda 8 ve 11. sınıf arasındaki 33000 öğrencinin %70'den fazlası meslek planlaması yapmak için daha fazla yardıma ihtiyaç duyduklarından bulgulanmıştır. Yine bu araştırmalarda aileden sonra okul rehberlik programlarının öğrencinin meslek gelişiminde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu da aile faktörünün, coğrafi bölgenin, genetik mirasın, ailenin geçmişinin, sosyo-ekonomik statüsünün, yetiştirme biçiminin ve ailenin işe karşı tutumları etkili olduğudur. (Herbert, 1986).

1994'te yasalaşan Okuldan İşe Fırsatlar Yasası özellikle rehberlere lise sonrasında iş hayatına atılacak öğrencilerle daha çok ilgilenmeleri yolunda sorumluluk yüklemektedir. Asıl amaç iş dünyasının istediği türde çalışanlar yetiştirmektir. Ancak uygulamada, liselerdeki mesleki yönlendirme çalışmalarındaki ağırlık liseden sonra bir iş bulup çalışacak öğrencilerden çok bir yüksekokula gidip iki veya dört senelik bir eğitim sonrası iş hayatına atılacaklarda olmaktadır. Block'un 1994'te yaptığı bir araştırma bunu doğrulamaktadır. Olson'un 1997'de yaptığı bir araştırmada okulların %60'ındaki rehberler mesleki rehberliğe ayırdıkları zamanın anca % 5'ini liseden sonra iş hayatına atılacak öğrencilere ayırdıklarını bulgulanmıştır. Herr ve Resnick'in 1995 ve 1996 yıllarındaki çalışmaları da ABD okul sistemini bu öğrencileri ihmal ettiğini açığa çıkarmaktadır. Block 1996'da okul yöneticilerinin ve rehberlerinin iş hayatına atılacak, yüksek okula gidecek ve risk grubu öğrencilerinin mesleki gelişim yeterlikleri ve iş ortamı becerilerinin önemine ait algılarını incelemiş ve edinilecek beceri ve yeterliklerin yüksekokula gidecekler için en çok önemli risk grubu içinse en az önemli olduğunu bulgulanmıştır. Bu araştırmada rehberlerin mesleki rehberliğin liseden sonra bir eğitim kurumuna gidecek öğrenciler için en önemli olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Ancak geçmiş araştırmalarla karşılaştırıldığında tüm öğrencilere eşit derecede yönlendirme yardımı yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlardan biri de orta dereceli okullarda mesleki gelişme becerileri ve iş ortamı yeterliklerinin kazanımına yönelik etkinliklerin yapılması gerekliliğidir (Barker,2000:2).

Rehberlerin görevleri şu şekilde maddelenebilir:

- Bireyin işe karşı ilgi, yetenek ve gereksinimlerini anlamak,
- Benlik yargısı ve olumlu bir benlik kavramı geliştirmek,
- Bireysel sorumluluk almak ve dürüst çalışmak,
- Kişilerle olumlu ilişkiye girebileceği becerilere sahip olmak,
- Farklı ortamlardan gelen bireylerle iyi ilişkiler kuracak beceriler edinmek,
- Meslekler hakkındaki bilgileri elde etmek, değerlendirmek ve kullanmak,
- Meslek arama ve bulma becerisine sahip olmak,
- Çalışanların değer verdikleri iş alışkanlıklarına sahip olmak,
- Öğrencilerin daha sonraki okul ve iş yaşantıları hakkında bilgilere ulaşma, değerlendirme ve kullanmak,
- Eğitim ve iş hayatı arasındaki ilişkileri anlamak,
- Mesleki roller ve örgütsel yapılar arasındaki ilişkiyi anlamak,
- Karar verme ve problem çözme yeteneğine sahip olmak,
- Zaman ve para gibi kaynakları etkin olarak kullanmak,
- Bilgi üretimi amacıyla bilgisayar ve internet olanaklarından yararlanmak (Barker, 2000:135).

Bu konuda Mathew'da şunları rehberlerin en önemli görevleri olarak görmektedir:

- Okul rehberlik programını uygulamak,
- Birey ve gruplara eğitsel ve mesleki planlama konularında rehberlik etmek,
- Aileler ve öğretmenlerle işbirliğine gitmek,
- Okulun işleyişini sağlamaya dönük etkinliklerle ilgilenerek eşgüdümü sağlamak,
- Rehberlik programının değerlendirilmesi ve güncelleştirilmesini yaparak öğrencilerin mesleki gelişimlerini sağlama (Matthew,1998).

1993 yılında Okul Rehberliğinde Kriz ve 1987 yılında Tehlikede olan bir Meslek : Okul Rehberliği başlıklarıyla Amerika Birleşik Devletlerinde yayınlanan raporlar rehberlik mesleğinin önemini kaybetmeye başladığını, okul yöneticilerinin okullardaki rehberlik pozisyonlarını azalttıklarını hatta kaldırdıklarını bildirmekteydi. Bunun yanında farklı araştırmalar da vardır. Gibson 1990 yılında, Valine, Higgins ve Hotcher 1982 yılında yaptıkları araştırmalarda öğretmenlerin öğrencilerin gelişiminde rehberlerin olumlu katkıları olduğu ve bu servisin gerekli olduğu görüşlerine yer vermektedir. Ancak ülkenin her okulunda bu mesleki yönlendirme programlarının başarıyla uygulandığı söylenemez. Örneğin 1980'li yılların ikinci yarısında Ohio'daki okulların çoğunda rehberlik servisleri öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek durumda değildi. Bu okullarda rehberlik servislerinin canlandırılmasına yönelik bir proje 1986 ve 1992 yılları arasında uygulanmış ve başarılı olmuştur. Bu projede dört bileşen vardı; daha önceki örneklerin incelenmesi, diğer okullara yapılan ziyaretlerle rehberlik programlarının değerlendirilmesi, okul programlarına yönlendirme ile ilgili uygulamaların eklenmesi ve projenin değerlendirilmesi (O'Dell, 1996:303).

Okul rehberlik programları ile ilgili sorunlar dört ana alanda toplanmaktaydı:

1. Rol karmaşası : rehberlerin görevlerinin belli olmaması,
2. Rehberlik hizmetinin verilmesinde örgütlenme eksikliği,
3. Okul rehberlik programlarının öneminin toplumca anlaşılamaması,
4. Rehberlik programlarının geliştirilmesinde liderlik eksikliği.

Bu ana sorunların yanı sıra 1950'li yıllardan beri bir çok rehberlik programının devreye sokulup kaldırılması, öğrenciler arasında ayrımın gidilmesi (ciddi problemi olan öğrencilerle bir üst öğrenim kurumuna gidecek öğrencilere çok iyi hizmet götürülürken, daha az problemli ve okuldan sonra iş hayatına atılacaklara az hizmet götürülmesi), hazır programların bireylerin gereksinimlerine tam olarak cevap verememesi, çıkan sorunlara bulunan çözümlerin ani ve plansız olması, rehberlik programlarının planlaması, gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi için hiçbir zaman harcanmaması, programların desteklenmesi konusunda kaynak ve insan desteğinin sınırlı olması, halen uygulanmakta olan programlar konusunda kararsızlık ve uyuşmazlık bulunması gibi tam çözüm bulamamış sorunlar da vardır (O'Dell, 1996:303).

Ohio'da 1986 ile 1992 yılları arasında altı yıl süren mesleki rehberlik programlarının belirlenmesi ve uygulanması ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın ilk yılı programın gerçekleştirileceği okulların belirlenmesi, bu okulların liderlik takımlarına hizmet içi eğitim verilmesine ve yeni rehberlik modellerinin tanıtılmasıyla geçmiştir. İkinci ve üçüncü yıllar bireyselleştirilmiş programlar uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Son üç yıl (1989-1992) programların ince ayarları, değerlendirilmesi, raporların hazırlanması ile geçmiştir. Projede görevli değişik okullara değişik rehberlik programlarını pilot model olarak uygulama görevi verilmişti. Bu programlar şunlardır:

- Öğrencilere Benlik Kazandırma
- Dokuzuncu Sınıf Başarısızlığı Önleme Programı
- Lise Rehberlik Programı Yenileme
- Mesleki Karar Vermeye Temel Olacak Benlik Yargılarını Geliştirme
- Grup ile Mesleki Karar Verme Modeli
- Okul -Aile İşbirliği
- Detaylı Grup Rehberliği Programı
- Ortaokuldan Yüksekokula akademik ve sosyal geçiş
- Gündemdeki sosyal konular

Çalışmaya katılan okullardan bir rehber, bir yönetici ve konuyla ilgili bir uzmandan oluşan bir takım oluşturmaları istenmiştir. Bu takımlar yeni rehberlik anlayışı, örgütsel değişim stratejileri, fon oluşturma ve bir araştırma yapma konularında hizmet içi eğitimden geçirilmişlerdir. Bu takımların görevlerinden biri projeye katılan okullarda uygulanabilecek bir operasyonel model geliştirmektir. Geliştirilen model rehberlik hizmetlerini dörde ayırmaktaydı: rehberlik, sınıf içi eğitim, eşgüdümleme ve danışma. Bu hizmetler verilirken gelişmeci, önleyici ve düzeltici okul rehberliği yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Geliştirmeci yaklaşım tüm öğrencilere kişisel, sosyal ve mesleki hedef planlamasına dönük yeterlikleri geliştirmeye yöneliktir. Önleyici yaklaşımda problemle karşılaşmadan önce riskli öğrenciler ve sorunları belirlenip çözümler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Düzeltici yaklaşım da ise sorunları ciddi olan öğrenciler söz konusudur.

Hazırlanan bu programlar takım liderlerinin önderliğinde uygulamaya koyulmuştur. Yöneticiler, rehberler, öğretmenler, kamuoyu temsilcileri ve öğrencilerden oluşan rehberlik öneri komiteleri kurulmuş ve bunlar öğrencilerin gereksinimlerini toplumun beklentilerini ve rehberlik uzmanlarının görevlerini belirlemişler; bu bilgiler ışığında belirlenen amaçlara ulaşmak için liderlik takımlarına önerilerde bulunmuşlardır. Yapılan çalışmalar devamlı olarak ilgililerin bilgisine sunulmuştur.

Programın değerlendirilmesi için iki soruya yanıt bulunmaya çalışılmıştır. "Program öğrenci gereksinimlerini daha iyi karşılıyor mu?" ve "İnsan kaynağını kullanmada yeni program daha etkili mi?" Bu soruların yanıtları ön ve son testler yapılarak ve de okul dışından bir uzman değerlendirmeci tutularak yanıtlandırılmıştır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda 10 yeni programdan 9 tanesinde önemli olumlu değişimler görülmüştür. Her takım uyguladığı programın tanıtımı, sürecin tanıtımı ve takımın geliştirdiği materyaller hakkındaki bilgileri içeren dosyalar oluşturmuştur. Altı yıl süren çalışma sonucu şu noktaların rehberlik programlarının canlandırılmasında temel olduğu görülmüştür:

1. Etkili liderlik sağlama,
2. Değerlendirme ve değişme prosedürlerinin de bulunduğu yazılı bir program geliştirmek,
3. Eğitim kurumunun onayıyla rehberlik programlarını ders müfredatlarına eklemek,
4. Öğrenci gereksinimlerini temel alan gerçekçi çalışmalar yapmak,
5. Ciddi problemleri olan öğrencileri toplumun diğer kaynaklarına yöneltmek,
6. Üniversite ya da profesyonel birimlerle sorunları çözümlemeye çalışmak,
7. Tepkisel yaklaşımlar yerine olumlu tepkiler verme becerisini geliştirmek.

Değişimi gerçekleştirmede en önemli faktörler eğitilmiş liderlik takımları ve okulun değişimine olan olumlu katkısıdır. Bu takımlar ne kadar çok kişiye danışır ve takım elemanları ne kadar çok lider gibi davranırsa değişim olasılığı o kadar artar. Resmi kurumların desteğini alan programlar almayanlardan daha başarılı olmaktadır.

Benzer yenilikler yapmaya kalkan okullara planlama, inceleme, ve uygulamaya yeterli zaman tanıma, iş çevreleri ve halkla iyi ilişkiler kurma, değişime bütüncül ve planlı yaklaşma, öğrenci yeterlikleri ve rehberlik program bileşenlerinin öğrencilerin gereksinimlerinin belirlenmesinden sonra geliştirilmesi önerilerinde bulunmaktadır. Yeterli rehberlik personeli ile desteklenip, öğrencilerin gereksinimlerini hedef aldığı anda bu programlar başarıya ulaşmaktadır (O'Dell,1996:303).

1992 ile 1995 yılları arasında ABD'nin Missouri eyaletindeki 236 liseden 22964 öğrencinin katılımıyla yapılan bir çalışmada ülke çapında uygulanan kapsamlı rehberlik programları ile lise öğrencilerinin okul deneyimleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışma sonunda rehberlik programlarının tam olarak uygulandığı okullardaki öğrencilerin yüksek notlar aldıkları, gelecek için hazır bulunuşluk seviyelerinin yüksek olduğu, okullarında kendilerine daha çok meslekler ve üst okullar hakkında yönlendirmede bulunduğu ve bu okullarda daha olumlu bir hava olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara öğrenci sayısı, sosyo-ekonomik yapı, azınlık öğrencilerinin oranı gibi etkenler çıktıktan sonra ulaşılmıştır (Lapan,1997:292).

1971 yılında Missouri Üniversitesine ABD Eğitim Bakanlığına ülke çapındaki okul rehberlerini mesleki yönlendirme, rehberlik ve kendi okullarındaki programlara öğrencilerini yerleştirme konularında ödül verilmişti. Bu proje geliştirilerek 1970 ve 1980'lerde devam etmiştir. 1984'ten beri de Missouri Kapsamlı Rehberlik Programı olarak bilinen rehber yetiştirme programı uygulanmaktadır. Bu eyaletteki okul rehberlerinin 597'si bu programdan geçmiş bulunmaktadır. Ana okulundan 12.sınıfa kadar her yıl 350000 öğrenci bu programlardan geçmektedir.

Bu program üç bileşenden oluşmaktadır. Birinci bileşen meslek planlaması ve araştırması bireyin kendisi ve başkaları hakkındaki bilgisi ile eğitimsel ve mesleki gelişmesi olarak üçe ayrılan rehberlik müfredatını kapsar. Programın ikinci bileşeni, programın felsefesinin yazılı bir tanımı, uygun ortamlar, bir danışma konseyi, kaynaklar, personel ve yeterli bir bütçeden oluşan yapısal bileşenler ve rehberlik müfredatı, bireysel planlama, sorun çözme hizmetleri ve sistem destek unsurlarının oluşturduğu program bileşenleri oluşturur. Programın üçüncü bileşeni ise kapsamlı rehberlik programını uygulamak için gerekli olan insan ve politik kaynakları tanımlamaktadır. 1992 ile 1995 yılları arasında programın değerlendirilmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. Öğrencilerin akademik başarılarının kapsamlı rehberlik programlarının uygulanması ile artmakta mıdır?
2. Öğrencilerin daha fazla mesleki bilgilendirme olanaklarına kavuşması onları gelecek için yeterince hazırlanmalarını sağlayabilmekte midir?
3. Tüm öğrenciler farklılıklarına bakılmaksızın rehberlik programlarından yararlanmakta mıdır?
4. Okuldaki olumlu hava ile rehberlik programı arasında ilişki var mıdır?

Bu çalışmanın amacı okula devam eden öğrencilerin bildirdikleri okul deneyimleri ile okul geliştirme programı bileşenleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir (Lapan,1997:292).

Kapsamlı rehberlik programlarının verildiği okullardaki öğrenciler, daha az yönlendirme yapılan okullardaki öğrencilere kıyasla aldıkları eğitimin kendilerini geleceğe daha iyi hazırladığını söylemektedirler. Yönelme programlarının uygulanması esnasında geçirilen zamandan dolayı öğrencilerin akademik başarıları düşmemiş aksine artmıştır. Bu sonuç, bu programların öğrencinin akademik başarısında merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. Amerikan Okul Rehberleri Derneğinin 1985 ve 1988 'de yaptığı araştırmalarda fakir ve kırsal bölge kaynaklı, azınlık ve kız öğrencilerin yönlendirme ve rehberlik programlarından yeterince yararlanamadıkları ortaya çıkmıştı. Ancak bu çalışmada böyle bir farka rastlanmamıştır (Lapan,1997:292).

Yapılan çalışmadaki okulların üçte ikisi mesleki yönlendirme çalışmalarının rehberlik programının en temel fonksiyonu olmasını istemektedir. Bu istek 1990'daki Carl Perkins Yasası ve 1994'teki Okuldan-İşe-Fırsatlar Yasasının hedeflerini desteklemektedir. Öğrenciye verilen yönlendirme hizmetlerinin öğrencinin mesleki hedeflerini, mesleki planlama becerilerini ve liseye devamını etkilediği ortaya çıkmıştır.

Missouri'de 1980'li yıllarda uygulamaya başlanan başka bir program da Missouri Okul Geliştirme Programı olmuştur. Beş yılda bir her okulda yapılan bu program sonunda okulun dışarıdan gelen bir ekipçe bir eşitlik belgesi (akreditasyon) verilmektedir. Bu ekibin gelmesinden önce okul bir ön çalışma yaparak eyaletin istediği kalite standartlarına nasıl ulaşıldığı konusunda neler yapıldığını belirler. Tetkikler tüm okul personeli, yönetim kurulu üyeleri, öğrenciler ve anne-babalar tarafından yapılır. Öğrenciler akademik başarı, okula bağlılık, mesleki bilgilere ulaşabilme, aldıkları

eğitimin kendilerini geleceğe yeterince hazırlayıp hazırlamadığı, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı konularında teste tabi tutulurlar.

ABD’de Öğrencileri Yöneltilmede Kullanılan Ölçme Araçları Ve Yardımcı Kurumlar. -- ABD’deki ilk ve orta dereceli okullarda öğrencilerin ilgi, yetenek ve değerlerin belirlenmesinde kullanılan değerlendirme araçlarından bazıları şunlardır:

- Silahlı Kuvvetler Meslek Yeterliliği : Mesleki ilgi ve yetenekleri değerlendirir.
- ACT Değerlendirme Programı: Akademik başarıyı ölçer ve öğrencilerin ortaokul sonrası planlar geliştirmesinde yararlanır.
- Farklı Yeterliliklerin Test Edilmesi: Eğitsel ve mesleki yönlendirme amaçları doğrultusunda öğrencinin yeterliklerini belirlemekte kullanılır.
- CoPSystem Yeterliliği: Öğrenci yeterlilikleri hızlı şekilde ölçülür.
- Mesleki Olgunluk Envanteri: Mesleki karar alma ile ilgili davranış ve yeterlikler ölçülür.
- Oryantasyon, Yerleştirme ve Değerlendirme: İşle ilgili kişisel değerler ölçülür.
- İş Değerleri Envanteri: İşle ilgili 15 değer ölçümü yapılır.
- Mesleki Ölçüm: 22 ilgi ve 91 meslek skalasından oluşur.
- CoPSystem İlgi Envanteri: Profesyonel ve kalifiye iş grup ilgilerini ölçer.
- Harrington Mesleki Karar Verme: Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ölçer.
- Jackson Mesleki İlgi Araştırması : 10 alana ait ilgilerin bir profilini verir.
- Kuder Mesleki İlgi Tercihleri: 10 alana ait ilgileri ölçer.
- Mesleki Algı Ölçümü ve İlgi: Lise öğrencilerinin çeşitli meslekler için ilgi ve yeteneklerini belirler.
- Ohio Mesleki İlgi Ölçümü: Mesleki ilgi konularını ölçer.

Okullardaki ve çeşitli kuruluşlardaki yöneltme programlarından başka gerek öğrencilere gerekse toplumun diğer kesimlerine yönelik kaynaklar halk kütüphaneleri, Devlet Eğitim Büroları ve Mesleki Bilgi Merkezleridir. Halk kütüphaneleri ülke ve eyalet çapında boş işler bültenlerinin yayınlandığı, bunlara nasıl başvurularda bulunulacağı ve genel olarak meslekler hakkında bilgilerin bulunduğu merkezlerdir. Devlete bağlı eğitim büroları mesleki bilgi ve bilgisayar destekli yönlendirme sistemlerine sahiptir. Her eyalette bulunan bu sistemler öncelikle o eyalete, sonra da tüm ülkeye ait mesleki bilgiler sunarlar. Bu bürolarda kariyer planlama, iş arama yöntemleri, özgeçmiş yazma ve iş görüşmesi konularında bilgiler verilir. Halk kütüphaneleri ve bu merkezlerde Meslek Rehberi, En İyi Olduğunuz Mesleği Keşfedin: Ulusal Mesleki Yeterlik Sistemi ve Meslek Rehberi, Meslekler ve Mesleki Rehberlik Ansiklopedisi, Mesleki İsimler Sözlüğü, Meslekler El Kitabı, Amerikan İş ve Ücret Almancağı, Americorps, Amerikan İş Bankası, Amerika'daki En İyi İşler gibi referans kitapları bulunur. Bu yayınlar ülke çapındaki her türlü mesleğe ve bu mesleklerin gerektirdiği niteliklere ilişkin her türlü bilgiyi içerir (Wagner, 1989). Bunların yanı sıra öğrencinin ilgi ve yetenekleri ile meslekler arasında oyunlar oynayarak ilişkiler kurarak öğrenciyi yönlendiren Meslek İlgi oyunları (Career Interest Games), bir ilgi envanteri olan Meslek Anahtarı (Career Key), İşveren ve işgörenlerin birbirleriyle haberleştikleri bir forum olma özelliği taşıyan Meslek Dergisi (Career Magazine), öğrencinin kendisi hakkındaki bilgilerini girip kendisine en uygun mesleği veren bir program olan Meslek Metodu (Career Method) gibi meslek seçiminde öğrencilere bireysel bazda yardım eden programlar da bulunur. Tüm ülke çapında hizmet veren bu programların yanı sıra daha çok mahalli bazda hizmet veren ve temelde öğrencilerin kendi ilgi ve yetenekleri ile gelecekte edineceği meslek grubu arasında ilişki kurmasını sağlamaya dönük Meslek Mozayığı (Career Mosaic), Meslek Alanı (Career Zone), Coin İlgi Envanteri, Kendinize Uyan Meslekleri Keşfedin (Discover Careers That You Fit), Geleceğe Bakış (Future Scan), İş Görüşmesi (Job Interview), İş Kuvvetleri (Job Corps), İş Profilleri (Job Profiles), İş Ağı (Job Web) gibi çeşitli programlar bulunmaktadır. Son yıllarda özellikle bilgisayar teknolojilerinin ve internet iletişiminin gelişmesiyle bu alanda öğrencilerin ve toplumun tüm kesimlerinin yararlanabileceği programlar hem ulaşılabilirliklerinin hem de kullanılabilirliklerinin kolaylıkları yüzünden oldukça yoğun bir ilgi görmektedir. Bu gibi olanaklar yöneltme rehberlere büyük ölçüde yardımcı olur. Örneğin Alta Vista Arama Motoru'nda konuyla ilgili 200000 madde bulunmaktadır. Rehberlik ve yöneltme programlarını hazırlamada rehberlere yardımcı olan Akademik Yenilikler (Academic Innovations) gibi sitelerin yanı sıra

yöneltme konusunda soruların bire bir yanıtlanmaya çalışıldığı On Line Counseling gibi rehberlik servisleri de bulunmaktadır.

Fransa'da Yönelme Uygulamaları

Fransa'da eğitim sistemi yarı merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Eğitimde program ve yönetmelikler ülkemizde olduğu gibi ağırlıklı olarak merkezi birimler tarafından yönetilir. Eğitim sistemi yerel düzeyde akademi bölgelerine ayrılmıştır. Akademilerin başında olan rektörler ilköğretim kurumlarından sorumlu olan müfettişler vasıtasıyla koordinasyonu sağlarlar. Okullardaki müdürler öğretmenler arasından seçilir ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumludur.

Fransa'da okul öncesi eğitim kurumlarına olan talep çok fazladır. 1980'li yıllarda 3-6 yaş çocuklarının %97.3'ü, 5 yaş çocuklarının %100'ü, 3 yaş çocuklarının %90'ı ve 2 yaş çocuklarının %36'sı ana okuluna gitmektedir.

İlkokullar belediyeler tarafından açılır. İlköğretim 1 yıl süren 6-7 yaşlarının kapsadığı hazırlık dönemi, 2 yıl süren 7-9 yaşlarının kapsadığı başlangıç dönemi ve 2 yıl süren 9-11 yaşlarının kapsadığı orta dönem olmak üzere 3 kademeye ayrılır.

Beş yıl süren ilk öğretimden sonra orta öğretim iki devreye ayrılmaktadır. Birinci devre dört ikinci devre de üç yıl sürmektedir. Birinci devre zorunludur ve kolej adını alır, ikinci devreye lise denilir. Bu sistemde ortaöğretim 1. dönem 6 ve 5. sınıflar gözlem, ortaöğretim 4 ve 3. sınıflar da oryantasyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gözlem devresinde ilkokul son sınıf konuları tekrarlanırken; oryantasyon devresinde yeni, zor ve seçimsel konular ağır basmaktadır. Oryantasyon döneminde genel ve teknik öğretim kapsamında bitirme öğretimi, kısa teknik öğretim, uzun teknik öğretim, kısa genel öğretim ve uzun genel öğretim olmak üzere 5 tip öğretim yapılmaktadır.

Orta öğretimin birinci devresinde temel amaç genel kültür ve bilgi donanımını kazandırmanın yanında bireysel yeteneklere uygun bir eğitimin sunulması ve ulusal ihtiyaçlara cevap verecek şekilde üst kademelere geçiş imkanlarının sağlanmasıdır.

Öğrencilerin ilk öğretimden sonra orta öğretimin altıncı sınıfına yerleştirilmeleri akademi müfettişliğinin başkanlığında kurulan, orta öğretim birinci dönem yöneticisinin, altıncı sınıf öğretmenlerinin, okul psikoloğunun, rehberin, okul doktorunun, sosyal

hizmetler uzmanının ve üç veli temsilcisinin oluşturduğu bir kabul komisyonu tarafından karara bağlanır. Komisyon öğrenciyi durumuna göre altıncı sınıfın değişik dallarına yerleştirir. Öğrencinin potansiyeline göre değişik dallar vardır. Örneğin; uzun süreli eğitim yapabilecek öğrencilerin kabul edildiği dal olduğu gibi amacı öğrencilerin ilk öğretimdeki eksikliklerini gidermek ve öğrencilerin meslek öncesine veya mesleki eğitime hazırlamaya yönelik olan dallar ve öğrenimlerine devam etmeye yetenekli görülmeyen yada devam etmek istemeyen öğrencilerin ayrıldıkları "bitirme öğretimi" dalı vardır. Bitirme öğretimi tarım, ticaret ve endüstri çalışmalarına somut ve pratik bir hazırlık sağlar. Yetenekleri geç anlaşılan öğrenciler için yöneltme konseyinin vereceği yanlış bir karardan kaçınmak amacıyla dördüncü sınıf düzeyinde geçiş sınıfları bulunmaktadır.

Orta öğretimin ikinci devresi değişik kollardan oluşur. Bu kollar öğrencinin bu devre sonunda ayrılıp ayrılmayacağını büyük ölçüde tayin eder. Teknik dallara ayrılanların büyük çoğunluğu yüksek öğretime devam edemezken genel eğitim okulları olan liselere ayrılanların çoğu yüksek eğitime devam edebilmektedir. Bu devre *uzun genel öğretim*, *kısa öğretim* (genel ve teknik) ve de *uzun teknik öğretim*den oluşur. Üniversiteye gitmenin temel amaç olduğu uzun genel öğretimi üç sınıftan ve her sınıfta da farklı bölümlerden oluşur. Bir ve ikinci sınıfın sonlarında öğrenciler geçiş sınavları vererek dal değiştirebilirler. Üçüncü sınıfın sonundaki bitirme sınavından sonra bakalorya sınavları düzenlenir. Jürlere üniversite öğretim üyeleri başkanlık eder. Sınav sonu kazanılan bakalorya üniversiteye girişte çok önemlidir. Toplam on bir teknisyen ve yedi lise bakaloryası vardır.

Orta öğretimin birinci devresinin sonunda öğrenciler yetenek, istek ve aldıkları notlara göre iki yılı geçmeyen kısa öğretime yönelebilirler. Bu eğitim öğrenciyi mesleki yaşama hazırlar. Bu öğretimin uygulanması öğretim yapılan alanla ilgili kurumlarda yapılır. Örneğin; öğretim tarıma ilişkinse uygulaması Tarım Bakanlığına bağlı kurumlarda yapılır.

Teknik öğretim kolejlerinde verilen bu öğretimin kademeleri şöyledir;

1. Mesleki eğitim sertifikasına hazırlık
2. Mesleki eğitim sertifikası

3. Mesleki etüd brövesine hazırlık: Orta öğretimin birinci devresi sonunda iki yıl süreli olup, ulusal ekonomiye nitelikli işçi yetiştirmeye yöneliktir. Başarılı olanlar uzun teknik öğretime geçebilir.

4. Mesleki yetenek sertifikası: öğretim üç yıl sürelidir. Genel öğretim ile birlikte bir mesleki alan derinlemesine öğretilir. Başarılı öğrenciler teknik liselerdeki ilgili bölümlere geçebilir

5. Uzun teknik öğretim öğrencileri teknisyen bakaloryasına ya da teknisyen diplomasına hazırlar. Teknisyen formasyonu üç yıl sürer. Bakalorya ve diploma bakanlıkça yapılan genel ve resmi sınavlar sonunda verilir. Bu bakaloryayı alanların üniversiteye giriş imkanı vardır (Erdoğan, 2000:142-144).

Fransız okullarında eğitimin her basamağı sıkı bir yönlendirme ile belirlenmektedir. Çoğu ülkede olduğu gibi yöneltme bilgi sağlama ve iş ile birey arasında ilişki kurma süreçlerinden oluşur. Bu noktada psikolojik ve psikometrik araçlar mesleki ve rehberlik psikoloğu denilen uzmanlarca kullanılır. Meslek merkezlerinde bulunan bu uzmanlar okullarda öğrenciler ve aileleri için grup çalışmaları düzenlenmektedir. Aynı zamanda ilgi anketleri ve gerek kağıt üzerinde gerekse bilgisayarlı psikometrik testlerden oluşan psikolojik ölçme araçlarından yararlanarak birebir görüşmeler de yapılır (Mure, 1996).

Son birkaç yıl içinde gerçekleşen bir çok değişiklik hem eğitim hem de iş dünyasının mesleki yöneltme konusundaki görüşlerini değiştirmelerine yol açmıştır. Bu durum iki yönlü bir değişim problemine neden olmaktadır; ekonomik ve sosyal çevredeki hızlı ve önemli değişim bilimsel ve teknik ilerleme, işe yönelik kadın-erkek rollerinin değişimi, tüm alanlardaki iş tanımları ve özelliklerinin değişiminden oluşan dışardan gelen değişim ve bireyin toplum içindeki rolünün değişimi, özellikle de kendine daha yakın bir bağımsızlık alanı oluşturan çalışan gencin gelişiminden oluşan içsel değişim. Böyle bir ortamda gence verilen yöneltme sisteminin de değişmesi kaçınılmazdır. Bu süreçte gence kazandırılması gereken en önemli beceri kendi meslek planını kendisinin yapmasının sağlanması; buna fırsat verecek ortamın sağlanmasıdır. Böylelikle kendi benlik bilinci ve sorun çözme becerileri de gelişecektir. Bu yüzden mesleki yöneltme etkinlikleri bilgi verme seanslarından çok bir süreç gerektirmektedir.

Fransa'da son yıllarda tercih edilen bu yaklaşım 1960 ve 1970'lerde Amerika ve Kanada'da geliştirilen yöntem ve araştırmalara dayanmaktadır. Tıfıs diye adlandırılan bu yaklaşım temelde eğitsel ağırlıklıdır. Daha önce uygulanan modellerle gelişen bu yeni yaklaşımın dört ana ayağı vardır: psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve eğitsel. Bu yaklaşımda yöneltme her bireyin okul ve iş hayatı boyu hedefler oluşturup başarmaya çalışması olarak tanımlanmakta; bireylerin doğru yönlendirildikleri takdirde bilgi ve beceri elde edip kullanabileceklerini ve sağlıklı seçimler yapabileceklerini varsaymaktadır.

Kişilerin gerekli bilgi ve metodlara ulaşabilmesini sağlamak için geleneksel bilgilendirme ve rehberlik faaliyetlerine ek olarak özel meslek eğitimi programları okullarda oluşturulmuştur. 11 yaşında başlayan bu programlar okul içinde ve sonrasında yıllar boyu devam etmektedir.

Fransa'da çok iyi bilinen yönlendirme programı Bul/Yarat (Find/ Create) Eğitim Programıdır. Rhone Alpes bölgesinde ve başka bazı okullarda da uygulanmaktadır. Program dört yıl devam etmekte ve her yıl 15 saatten oluşmaktadır. Bu sürede eğitim ve iş dünyasını birbirini nasıl etkilediği öğrencilere gösterilmektedir. Meslek Seçimi İçin Eğitim gibi meslek eğitimi programları uzun süre içinde öğrencilerin meslek seçimi yapmalarında yardımcı olmanın yanı sıra çevrelerindeki fırsat ve sınırlılıkları da öğreteceği beklenmektedir. Bu noktada katılım ve paylaşım temel kriterlerdir. Program; ailenin, öğretmenin, konuyla ilgili uzmanların ve ölçme araçlarının desteği olmadan gerçekleşemez. Öğretmenin bu noktadaki rolü Fransa Eğitim Bakanlığınca son senelerde daha iyi anlaşılmış olmakla beraber diğer ülkelerde olduğu gibi mesleki yöneltme öğretmeni yoktur.

Fransa'da benimsenen görüş yöneltme programlarının mümkün olduğunca erken başlamasıdır. Fransa henüz yolun başındadır ve önünde uzun bir yol vardır (Mure, 1996) .

Yöneltme orta öğretimde odaklaşmakla beraber ilk öğretimde de uygulanmaya çalışılmaktadır. Yöneltme konusunda; meslekler ve okullar hakkında radyo, TV, broşür ve diğer araçlarla bilgi veren ulusal bir büronun dışında bölge düzeyinde her akademide rektörün sorumluluğu altında bilgi vermekle sorumlu bir akademik bölüm şefi ve yerel düzeyde de değişik kurumlarda bilgi verme ve yöneltme için danışma ve dokümantasyon bölümleri bulunmaktadır.

Fransız eğitim sisteminde sıkı bir şekilde uygulanan yöneltme uygulamasının mantığı, bireyleri yeteneklerine uygun dallarda yetiştirmek, kişiliğin gelişmesinde katkıda bulunmak, ekonomik gelişmelerin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun alanların seçilmesine yardımcı olmak gibi temellere dayandırılır. Ancak, bireylerin yeteneklerini ve potansiyelini bu kadar erken yönlendirmenin, bireyler arasında farklılaşmaya bu kadar erken başlamanın psiko-pedagojik açıdan ne ölçüde uygun olduğu tartışılabilir.

Görüldüğü gibi Fransa da yöneltme süreci değişik devrelerden oluşur. İlk devre ilk okulun son sınıfından, orta öğretim birinci dönem (altıncı sınıf) kabul komisyonunun kararıyla başlar. Komisyon, ya öğrencinin ilk öğretimin son sınıfını tekrar etmesine karar verir ya da orta öğretimin birinci dönemine kabul eder. Öğrencinin yeteneklerine göre yönlendirilmesi diğer devrelerde de ve lisede de devam eder.

Fransa'da meslek merkezlerinden gelen görevliler öğrenciler ve aileler için grup seansları düzenlerler. Ayrıca ilgi envanterleri ve psikometrik testlerin de yer aldığı bilgisayar destekli psikolojik ölçme araçlarını kullanarak bireysel görüşmeler de yaparlar. Bu noktada mesleki yöneltmenin anlamı ekonomik ve sosyal çevredeki değişimlerden, bilimsel ve teknik süreçlerden, her seviyedeki iş özelliklerinden ve bireyin toplum içindeki rolünden dolayı değişmektedir. Bu yüzden yöneltme bireyin hayatının her anını kapsayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Mure, 1996).

Tüm bu sebeplerden dolayı bireylere belli bir zaman diliminde yardım etmek yerine kendi kendilerine karar verme becerilerini geliştirmeleri yönünde yardımda bulunmaktadır. Ölçme araçları yine önemlidir, ancak tek ölçüt değildir. Bireylerin hayatı anlamaları temel amaçtır. 1970'li yıllarda Amerika'da geliştirilen bu yeni yöneltme yaklaşımı psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve eğitsel olmak üzere dört temele dayanır. Yöneltme etkinliğine 11 yaşında başlanmakta ve gerek okul içi gerekse okul dışında uzun yıllar devam etmektedir. Fransa'da bazı bölgelerde uygulanan bu program her yıl 15 saat olmak üzere dört yıl sürer. Öğrenci ve tüm ilgililerin katılımı ve işbirliği temel faktörlerdir. Aileler bu süreçte önemli rol oynamaktadırlar. Çünkü öğrencilere seçim yapmada özgürlük tanımak aile katkısı olmadan tam olarak gerçekleşemez.

İngiltere’de Yöneltilme Uygulamaları

İngiltere’de ilkokullar birinci devre (5-7 yaş-Infant School) ve ikinci devre (7-11 yaş- Junior School) olarak ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu olmayan ana okulu eğitimi 2 ile 5 yaşları arasını kapsamakta ve ilköğretimin içinde algılanmaktadır. Zorunlu olan bu devrelerin sonunda (11+) sınavları gelmektedir. Bu sınava giren çocuklara bir zeka testi uygulanmakta, İngilizce kompozisyon yazdırılmakta ve de ilkokulda gördükleri derslerle ilgili olarak “genel bilgi testi ” uygulanmaktadır. Ayrıca yöneticiler tarafından tutulan raporlardan ve öğretmenlerin görüşlerinden yararlanılmaktadır. Bunlar mahalli eğitim idaresince değerlendirilmekte, veliler çocuklarını bu eğitim idaresinin vermiş olduğu karara göre ya akademik, teknik veya modern okullara göndermektedirler. Yerel Eğitim Yönetiminin kararları ile çocuklar akademik öğretime, teknik öğretime ya da modern ortaokullara yönlendirilmektedirler. İlkokul ve ortaokul düzeyinde sınıf geçme ve kalma yoktur. Ayrıca ortaöğretim kurumları da gramer, modern, teknik, ve çok amaçlı okullar olarak da ayrılmaktadırlar (Erdoğan, 2000:165).

Ortaöğretim düzeyinde sınıflar, öğrencilerin yeteneklerine göre A1, A2, A3 şeklinde (Streaming) gruplandırılır. Bu düzeyde farkı türden okullar vardır:

1. Orta Dereceli Gramer Okulları: Bu okullar, üniversite öğrenimine yönelik akademik bir öğretim programının uygulandığı ve teorik yeteneği yüksek olan öğrencilerin devam ettikleri okullardır. İlkokulu bitirenlerin yaklaşık %20’si bu okullara gitmektedir. Yatılı olan bu okullar akademik eğilimli çocuklar için öğrenim yapmaktadır.

2. Orta dereceli Teknik Okullar, Akademik yeteneği fazla olmayan, normal zekalı öğrencilerin ilkokuldan sonra devam ettikleri okuldur.Yalnızca Pratik yeteneği olan öğrencilere yönelik olan bu okullarda erkekler için daha çok mühendislik, kızlar için de ticaret ve sekreterlik dersleri okutulur(Demirel, 1992:60). Bu okullara giden öğrenciler zorunlu öğrenim çağı olan 15. yaş sonunda öğrenimini bitirip meslek hayatına atılabilir. Devam edenler bir yıl daha kalıp Genel Eğitim Sertifikası diploması alırlar. Bu diplomanın çeşidine göre mühendislik okullarına veya başka bir öğrenim dalına devam edebilirler (Erdoğan, 2000:165).

3. Orta Dereceli Modern Okullar: Bu okullar yaratıcı etkinliklere ve sanat çalışmalarına olanak veren kültür derslerinden ve uygulamalı çalışmalardan oluşan bir program sunarlar. Hem teorik hem de pratik yeteneklere sahip öğrencilere yöneliktir.

İlkokulların devamı sayılan bu okullara ilkokul mezunu öğrencilerin %70'i devam etmektedir. (Demirel, 1992:60).

4. Çok Amaçlı Okullar (Comprehensive Schools): Gramer ve teknik okullara giremeyen öğrenciler çok amaçlı okullara yönlendirilir. Zorunlu derslerin yanında öğrenci yeteneğine göre seçmeli dersler de vardır (Marangozlu, elektrik, müzik vs.). El işlerine verilen önemden dolayı çok amaçlı okulların uygulamaya geçmesiyle teknik okullar kapanmak durumunda kalmıştır (Demirel, 1994:58).

Orta dereceli okulların amacı öğrencileri yükseköğrenime hazırlamaktır. Bunun için de "O Level" ve "A Level" sınavlarına hazırlar. Bir öğrenci okuldan sonra 11-14 yaşları arasında bir orta dereceli okulda üç yıl bütün dersleri okur. Sınıfta kalma yoktur. Her yaş sınıfı A,B,C gruplarına ayrılır. Öğrencilerin seviyelerine göre öğrenim yapılır. 4. sınıfa geçenlerin öğretmen-veli işbirliği ile hangi dersleri okuyacağı "O Level" sınavları için hangi derslerden başarılı olacağı saptanır. Ona göre derslerini seçer. 16 yaşında "O Level" sınavlarından başarılı öğrencilerin öğrenime devam eder; başarılı olamayan veya yüksek öğrenime devam etmek istemeyenler ise kısa yoldan hayata atılırlar. 18 yaşında "A Level" sınavlarına girerler. Öğrencilerin bu sınavlara hazırlanmaları için College of Further Education denilen yüksek okullara devamı gerekir. Bu okullarda meslek rehberlik büroları da vardır (Demirel, 1994:61).

"A Level" programları özel ve devlet okullarının birçoğunda bulunmaktadır. Genel olarak iki yıl süren bu program öğrencinin başarı ve yeteneğine bağlı olarak bir yıl da sürebilir. Ortaöğretimin son devresi sayılan bu program iş idaresi, sanat, biyoloji, sosyoloji, kimya, ekonomi, Almanca, Latince, İspanyolca, Fransızca, fizik, felsefe, tarih, matematik, coğrafya, sanat tarihi, dini araştırmalar ve bilgisayar derslerinden oluşmaktadır. Bu program üniversiteye hazırlanan öğrenciler için önemli bir geçiş aşamasıdır (Erdoğan, 2000:171).

İngiltere'de mesleki rehberlik etkinlikleri Bölge Eğitim İdareleri tarafından yürütülmektedir. Bölge Eğitim İdarelerinin desteğiyle iş bulma kurumunun belirttiği genel karakteristikler çerçevesinde, okulların son sınıfında olan öğrencileri işe yerleştirme amacıyla kariyer servisleri tarafından görüşmeler yapılmaktadır. Hükümet tarafından kurulan mesleki rehberlik servisleri de mesleki rehberlik alanında hizmet vermektedir. Okulların öğrencilere meslek rehberliği yapması, çalışma hayatına hazırlanmalarına yardımcı olacak bilgiler vermesi zorunludur (Erdoğan, 2000:172).

Watts, İngiltere'nin Galler Bölgesine has ancak dünyanın diğer bölgelerinde de kullanılabilir bir yöneltme sisteminden bahsetmektedir. Sistem dört evreden ve her evre de iki alt basamaktan oluşmaktadır.

İlk evre öğrencilerin kendi meslek seçimlerini daha iyi yapabilmeleri için meslekler konusunda bireyleri yeterli derecede bilgilendirmekten oluşmaktadır. Bu basamakta okul yöneticileri kendi hazırladıkları ve ya çevre şirketlerden gelen mesleklerle ilgili bilgileri içeren kitapçıkları öğrencilerin ulaşabilecekleri görünür yerlerdeki kutulara koyarak bu bilgilere ulaşabilmelerini sağlarlar Bu şekilde ilgilerinin uyanıldığı düşünülen öğrencilerin daha fazla bilgi için kütüphaneye gelmeleri sağlanmaya çalışılır.

İkinci evre görüşme evresidir. Temel amaç öğrenciye tavsiyelerde bulunmaktır. Görüşme esnasında danışman psikometrik testler kullanarak öğrenci hakkında bilgi toplar. Günümüzde yöneltme servislerinin hemen tümünde temel tanı süreci olan bu görüşmeye dayanarak birey hakkında gerçekçi kararlara varılması, danışmanın işindeki becerisi ve meslekler hakkındaki bilgisi şüphelerle karşılaşan noktalardır. Watts, Bu şüpheler yok sayılsa bile başka birinin tavsiyesi ile yönlendirilen bir bireyin kendisinin yaptığı seçim olmadığından dolayı pek sıcak bakmayacağını iddia etmektedir ve yönlendirmeden ziyade rehberlik yapılmasının ön planda gelmesi gerektiğini söylemektedir. Bu süreçte danışmanın rolü bireyin özelliklerini belirleyip ona tavsiyelerde bulunmak değil, sorunun beraberce çözümlenmesinde bireye yardımcı olup ortaklaşa bir yönlendirmede bulunmaktır. Sonuçtan çok süreç; belirleyici olmaktan ziyade yararcıdır. Bireylerin akılcı seçimler yapmalarına yardımcı olmak yerine, seçimlerini akılcı yapmalarına yöneliktir. Bu noktada bireyin hazır bulunuşluk seviyesi de önemlidir.

Üçüncü evre yönlendirme programlarının müfredat dahilinde verilmesidir. Okul, yönlendirme sürecini müfredata dahil ettiğinde yöneltme okulun temel etkinliklerinden ve amaçlarından biri haline gelir. Ancak genelde yapılan her hafta bir meslek erbabını o meslek konusunda bilgiler vermesi için okula davet etmektir; bu yüzden de her hafta çocukların %95'i konuyla ilgilenmemektedir. Son zamanlarda bu programların içeriğinde değişikliğe gidilmiş ve bu basamağın dört amaçtan oluşması planlanmıştır. Birincisi bireyin kendi kendisinin farkında olmasıdır. Bireyin kişiliğinin değişmez değil, dinamik olduğunun hiçbir zaman unutulmaması gereklidir. İkincisi bireye fırsatların farkında

olmasının öğretilmesidir. Bu yüzden iş hayatı, farklı meslekler ve sundukları imkanlar ücretler, gereken beceriler gibi konularda bilgiler verilir. Üçüncü amaç bireyin karar verme mekanizmasının geliştirilmesidir. Birey iş olanakları ile kendi beceri ve ihtiyaçları arasında bir denge kurarak en uygun mesleği belirler. Dördüncü amaç ise öğrenilenlerin iş ortamına aktarılmasıdır. Özellikle ABD’de bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik programlar geliştirilmektedir. Bazı programlar didaktik bir öğretme sürecine dayansa da küçük grup etkinlikleri, bireysel projeler, sınıf içi oyunlar, üretim bandı simülasyonları ya da gerçek iş ortamlarını ziyaret veya oralarda kısa süreli çalışma durumları gibi daha aktif öğrenme durumları oluşturulmaktadır.

Okul sisteminin yönlendirme sürecine katılması sadece rehberlik ders müfredatına mesleki yönlendirme konularının katılmasıyla bitmez; tüm derslerde benzer amaçlara ulaşmaya çalışılmalıdır; coğrafya dersinde bölge endüstrisinin yapısı, matematik dersinde alınan ücretler, edebiyatta kendini tanıma konuları işlenebilir. Eğitsel kol çalışmalarında da benzer işlevler görülebilir.

Bütün bunlar gerçekleştiğinde okul dördüncü evreye; yönlendirmeye dönük daha kapsamlı bir yaklaşım benimsemeye hazırdır. Öğrencileri yönlendirme gerek okul içinden gerekse okul dışından gerçekleşebilir. Anne babaların bu noktada çok fazla önemi vardır. Yapılan araştırmalar orta dereceli okul düzeyinde öğretmenler ve mesleki yönlendirme uzmanlarından çok ailelerin etkili olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin meslek gelişimini belirleyen faktörler arasında coğrafi bölge, genetik miras, aile özellikleri, sosyo-ekonomik statü, yetiştirme tarzı ve anne-babanın işe yönelik tutumları vardır. Bir mesleki danışmanın rolü yukarıda yazılı tüm etkenlerin birbirleriyle uyumunu sağlamaktır.

Watts, yukarıdaki evrelerin birbirini, takip etme zorunluluğu olmadığını söylemektedir. Ancak yürümeyi öğrenmeden koşmaya kalkışmak nasıl olanaksızsa bilgi ve gelişme evrelerini atlayarak direk olarak müfredat evresine geçmek, yönlendirmenin kişisel bir konu olduğu gerçeğini yok saymak ve başarısızlık anlamına gelir.

İncelenen Ülkeler İle Türkiye’de Yapılan Yöneltilme Uygulamaları Arasındaki Farklar Ve Benzerlikler

Bu çalışmamızda ülkemize ve üç değişik ülkeye ait ilk ve orta dereceli okullarda uygulanmakta olan yöneltilme etkinlikleri ortak bir şemaya göre değil dikey olarak incelenmiştir. Her ülkenin yöneltilme sistemi kendi gelişim çizgisi içinde değerlendirilmiştir. Araştırmada incelenen ülkelerdeki yöneltilme etkinlikleri ile Türkiye’deki yöneltilme etkinlikleri karşılaştırıldığında Türkiye aleyhine bir durum söz konusu olmaktadır. Bunun çeşitli sebepleri vardır.

Öncelikle eğitime ayrılan kaynak açısından baktığımızda eğitim harcamalarının devlet bütçesi içindeki payları Türkiye’de 7.13 iken , İngiltere’de 11.4, Fransa’da 18.1 ve ABD’de 12.4’tür. Bu kaynağın azlığı bir yana %78’i personel ücretlerine gitmekte; ancak %8’i yatırımlara ayrılabilir. Diğer konularda olduğu gibi ülkemizde yöneltilme konusunda da yetersiz kaynak kullanımı söz konusudur (MEB, [\(f\)](http://www.meb.gov.tr)).

Zorunlu öğretim açısından bakarsak Türkiye’de 8 yıl süren bu dönem İngiltere’de 11 yıl, ABD’de 8-10 yıl ve Fransa’da 10 yıldır. Fransa’da okul öncesi eğitim alanında en yüksek okullaşma 5 ve 6 yaş grubunda %95’ten yüksekken, İngiltere’de %15, Amerika’da % 15-20’dir. Türkiye’deki oran ise %5 civarıdır. ABD’de formel okul sistemi 6 yıllık ilköğretim ve 3 yıllık liseden; İngiltere’de 6 yıllık ilköğretim, 3 yıllık ortaokul ve 3 yıllık lise; Fransa’da ise 6 yıllık ilköğretim, 4 yıllık ortaokul, 3 yıllık liseden oluşur (Erdoğan, 2000:185).

Fransa’da eğitim sistemi 25 akademi bölgesindeki bir üniversite çevresinde toplanmıştır. Üniversite rektörü Eğitim Bakanlığının politikalarını uygulamaktan sorumludur. Bölge seviyesinde de belirli ölçüde inisiyatif vardır. Bu yüzden Fransız eğitim sistemi yarı merkezi olarak adlandırılabilir. (Erdoğan,2000:190). ABD’de ise inisiyatif eyaletlerdedir. Merkezin etkisi çok dolaylı şeklindedir. İngiltere’de de merkezi hükümetin eğitim uygulamaları üzerindeki etkisi dolaylı yöndedir. Merkezi otorite daha çok yönlendirme ve etkileme işlevine sahiptir. Merkezi hükümetin eğitim politikası müfettişler vasıtasıyla benimsenilmeye çalışılır. (Erdoğan, 2000:192)

Ülkemizde yöneltilme hizmetleri sadece okullardaki rehberlik etkinlikleri içinde değerlendirilirken bu ülkelerde okul dışı çevrelerin de katılımı gereken topyekûn bir hizmet olarak görülmektedir. Örneğin Fransa’da okul dışı uzmanların yöneltilme

sürecine çok büyük katkısı vardır. ABD.'de devletin özel olarak kurduğu eğitim örgütleri dışındaki birimler öğrencilere yönlendirme yönünde büyük katkı sağlamaktadır. Ülkemizde Çalışma Bakanlığı bünyesinde kurulan ve yönlendirmenin okullar dışında sağlanabileceği bir kurum olarak düşünülen İş ve İşçi Bulma Kurumu sadece iş arayanla işçi arayanı yan yana getiren bir özellik arz etmektedir.

Türkiye'de okullarda istihdam edilen rehberlik uzmanlarının sayısı inceleme yapılan ülkelerdeki sayıların çok gerisindedir. En az 500 öğrenciye bir rehber olarak düşünüldüğünde bile ülkemizde şu anda 30000 rehber öğretmene ihtiyaç vardır. 1998 yılı itibarıyla ülkemiz çapında toplam 63000 okul buna karşılık sadece 2000 rehber bulunmaktaydı. Her 250 öğrenciye bir danışman ölçütüne göre olması gereken sayı 60000 dolayındadır (Özgüven, 1999:431). Şu anda Türkiye'deki okullardaki uzman rehber sayısının 3000 civarında olduğu düşünülürse işin ciddiyeti anlaşılacaktır. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü kaynaklarına göre uzman rehberlerin en yoğun olarak bulunduğu İstanbul'da 2500 civarında olması gereken sayı 700 civarındadır. Uzman rehber azlığından kaynaklanan bu durum sınıf ve branş öğretmenlerine rehberlik görevlerinin verilmesiyle giderilmeye çalışılsa da, genelde rehberlik özelde de yönetime etkinliklerinin amacına uygun şekilde yerine getirilmesinde Türkiye açısından bir olumsuzluk oluşturmakta gerek rehberlik gerekse bir alt işlevi olan rehberlik hizmetlerinin etkinliği düşmektedir. Uzman rehber istihdamını her okula en az bir rehber gelecek şekilde ayarlamadan yöneltme hizmetleri verimli olarak yürüemez.

Türkiye'de bireyleri ilgi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yöneltmek anlamına gelen yöneltmenin mantığının herkes tarafından kabul edildiğini söylemek zordur. ABD, Fransa ve İngiltere'de 1910'lu yıllarda başlayan rehberlik ve yöneltme etkinlikleri bizde 1970'li yıllarda rehberlik çalışmaları olarak başlamıştır. Türkiye'deki uygulamalara göre göreceli olarak daha eski ye dayanan bu durum bu ülkelerde rehberlik ve yöneltme etkinliklerinin kurumsallaştığını da göstermektedir.

Ülkemizde rehberlik uygulamalarının okullarda yeterli düzeyde uygulanamamasının nedenlerinden biri de kalabalık sınıflardır. 1995 yılı MEB bütçe verilerine göre Türkiye'de ilkokullarda bir dersliğe düşen öğrenci sayısı 33, ortaokullarda 56, liselerde ise 52 idi. Bu oranlar aynı dönem için ABD'de tüm kademeler için 20 -25, Fransa için 25 dolaylarında İngiltere'de ise 20-25 arasındadır. Ülkemizdeki kalabalık sınıf gerçeği yöneltme hizmetlerini de olumsuz olarak etkilemektedir.

Yönelme etkinliklerinde ailenin rolü çok büyük olmasına rağmen aile ile birlikte bir yönelme programına ülkemizde rastlayamamaktayız. Çoğunlukla ailenin katılımı anne ve babanın kendi seçtikleri mesleği çocuklarına empoze etmek gibi yönelmenin anlamına oldukça ters bir biçimde olmaktadır. İncelediğimiz her üç ülke de almayı yönelme sürecinin olmazsa olmaz bir unsuru olarak gören ve onları da çocukları hakkında alınan karara iştirak eden önemli bir varlık olarak görmektedir. Bu amaçla ana-babalar yönelme konusunda aydınlatılmaktadır.

Öğrencilerin değişik dallara yöneltilmesi lise devresinde başlaması araştırma yapılan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de genel kabul görmektedir. Hatta çocukları erken yaşlardan itibaren yönlendirilmesi yolunda uygulamaları olan Fransa gibi ülkeler bile lise seviyesinde yönlendirmeye geçmişlerdir.

Özellikle ABD’de son yıllardaki uygulama yönelmenin bir zorlama şeklinde olmaması şeklindedir. Öğrenciye kendi potansiyelini tanıyabilmesi için yardım edecek mesleki rehberlik ile ilgili kurumlar vardır. Öğrenci bu kurumlara dilediği zaman başvurmakta ve kendini ve ileride sahip olabileceği meslekleri tanıyabilmek için gerekli yardımları görebilmektedir. Bizde ise gerek okul içi gerekse okul dışı bu tür kurumlara rastlanmamaktadır. Yurt çapında toplam 100 civarında bulunan Rehberlik Araştırma Merkezlerinde bu amaca yönelik çalışmalara pek rastlanmamaktadır.

Fransa ve İngiltere’de öğrenimlerine orta öğretim sonrası devam edemeyecekler ya da potansiyel olarak yeterli bulunmayanların yöneltildikleri okullar bulunmaktadır. Bu okullardan mezun olanlar ara işgücünü oluşturmaktadır. Ülkemizde ise ara iş gücü ihtiyacı da üniversite mezunlarından karşılanmaya çalışıldığından dolayı tüm teknik ve meslek lisesi mezunları üniversiteye girmeyi hedeflemektedir. Bu durum üniversite önlerinde yığılmalar olmasına yol açmaktadır.

Öğrencilerin yetenek ve ilgilerinin belirlenmesine yarayan çeşitli test ve envanterlere istenildiği anda ulaşılabilmesi yönelme etkinliklerinde çok önemlidir. Diğer ülkelerde bu ölçme araçlarına ulaşmada herhangi bir zorlukla karşılaşılmazken ülkemizde problemlerle karşılaşabilmektedir.

Sınırlı da olsa ülkemizde yapılmaya çalışılan yönelme etkinlikler araştırmada incelenen diğer ülkelerle kıyaslandığında yaklaşım farklılığı olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle ABD’de yönelme sürecinde temel amaç öğrencilere meslek kazandırmaktan

ziyade öğrencinin karar verme sürecinin geliştirilmesi iken Türkiye’de bir meslek belirlemek olmaktadır. Milli Eğitim Kanununda öğrencileri çeşitli program ve okullara yetenek ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlama olarak belirtilen amaç gerçekleştirilememektedir. Ülkemizde de bireyleri uygun dallarda yetiştirmek, ülkenin ihtiyaçlarına uygun alanları seçmelerine katkıda bulunmanın ötesinde bireyin kendini gerçekleştirmesine ve kişiliğinin gelişmesine katkıda bulunmak gibi amaçların herkes tarafından kabullenilmesini sağlamak gerekir. İncelenen ülkelerde ve özellikle ABD’de öğrencinin meslek seçimi yapmasından çok bu süreçte artı değerler edinmesi önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak baktığımızda inceleme yapılan ülkelerle bizim ülkemiz arasındaki en büyük farklılık bu ülkelerdeki rehberlik hizmetlerine ayrılan maddi kaynakların yeterli olması ülkemizde ise yetersiz olmasıdır. Her ne kadar rehberlik ve yöneltme ile ilgili okul programlarında büyük farklılıklar olmasa da uygulamada ülkemiz aleyhine olumsuzluklar söz konusudur.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Ülkemizdeki ve araştırdığımız ülkelerdeki yöneltme politikalarını incelediğimizde teorik bazda büyük değişiklikler olmadığını görüyoruz. Asıl sorun uygulama safhasında karşımıza çıkmaktadır. Konuya ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yöneltmek için yapılan etkinliklerin neler olduğu açısından bakarsak bu kurumlarda öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönettirmelerini sağlayacak program çeşitliliği olup olmadığı, rehberlik uzmanları bulunup bulunmadığı ve ölçme araçlarından yararlanılıp yararlanılmadığı soruları aklımıza gelir. Maalesef bu sorulara olumlu cevaplar verememekteyiz. Yetersiz olan bu etkinliklerden dolayı da yeterli bir yönlendirme yapılamamaktadır.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen rehberlik programlarının uygulamasının yapılamamasının nedenlerinden en önemlilerinden biri konuya gereken önemin verilmemesidir. Öğretmenler, okul yöneticileri, anne-babalar ve öğrenciler yöneltme etkinliğinin gerekliliği bilincine ulaşamamış görünmektedirler. Konuyla ilgili sorumlularca öncelikle yapılması gereken bu bilincin toplum içinde oluşturulması ve yöneltme gereksiniminin insanlara hissettirilmesine yönelik çalışmalar henüz istenen seviyede olmaktan uzaktır.

Tüm bunların yanında çalışmamızda alıntı yaptığımız bilim adamları da Türk Milli Eğitim Sisteminde etkili bir yöneltme sistemi olmadığını ve bu nedenle üniversite önünde yığılmalar meydana geldiğini söylemektedirler. Bu durum üniversiteye devam edemeyenlerin lise öğrenimlerinde kazandıklarını da kullanamamalarına yol açmaktadır. Öğrenciler çalışmamızda incelediğimiz ABD, Fransa ve İngiltere’de olduğu gibi ilkokul ve ortaokuldan sonra ara işgücü olması amacıyla açılan meslek okullarına yönlendirilememekte ve normal liseye giden öğrencilere de pratik düzeyde mesleki donanım kazandıracak ilave mesleki programlar sunulamamaktadır.

yönlendirilememekte ve normal liseye giden öğrencilere de pratik düzeyde mesleki donanım kazandıracak ilave mesleki programlar sunulamamaktadır.

Hızlı bir değişim ve bilgi bombardımanı ile karşı karşıya kalan öğrencilerimiz için yapılması gereken tüm bu bilgilerin uygun şekillerde sunulmasından ziyade kendilerine uygun, ilgi ve ihtiyaçlarının paralelinde seçimler yapabilmelerine fırsatlar yaratılmasıdır. Okullarımızda bilgiye nasıl ulaşılacağına yollarının öğretilmesinden çok öğrencilere bilginin aktarılmasına çalışılmaktadır. Bunun da en başta gelen çözümü olan okulları bilgi aktaran kurumlar olmaktan çıkartıp bilgi üreten kurumlar haline getirmek süreci henüz eğitim sistemimizde yer alamamıştır. Yurt dışında yapılan çalışmalar bu özelliği kazanmış olan okullarda okuyan bireylerin kendi kendilerine araştırma, bulma ve öğrenme ve böylelikle kendilerine güvenme yeteneğine sahip bireyler olduğunu göstermektedir.

İncelediğimiz ülkelerdeki uygulamalarda öğrencileri bir mesleğe ya da bir üst öğrenim kurumuna yönlendirmede en önemli rol bireyin kendisine düşmektedir. Bireysel öğrenme sistemini kavramış ve kendine güvenen bireyler kendi kararlarını kendi başlarına rahatlıkla verirler. Bu yüzden eğitim sistemimizde yapılması gereken en temel değişiklik olan öğrenmeyi öğrenme denilen bireysel öğrenme sisteminin topyekün benimsenmesi ve uygulamaya konulması henüz gerçekleştirilememiştir. Bireyin kendini gerçekleştirme ve kişiliğine katkıda bulunmasıyla kendi başına kararlar alması mümkün olabilir. Bu tür bir eğitim şu andaki sekiz yıllık öğretim sistemimiz içinde ilköğretim okullarında verilememektedir. Ancak bu seviyeye ulaşmış bireylerden gelecekteki mesleklerini seçmeleri beklenir. Böyle bir seçim de lise yıllarında yapılabilir. Bireyin ileride seçeceği mesleğin ilköğretim döneminde belirlenmesi uygun değildir. Çünkü bu devrede birey temel olarak sosyal, ruhsal ve fiziksel açıdan belirli bir seviyeye ulaşması beklenir. Bu çağda verilebilecek olan en temel yönlendirme konu hakkında genel bilgiler verilmesidir. Öğrencilerin değişik dallara gerçek anlamda mesleklere yönlendirilmesi lise devresinde başlar.

Yıllardan beri eğitim-öğretimin öğrenci merkezli olması, bireysel ilgi ve yeteneklerin gelişmesini sağlaması, veli ve öğrenciye karar verme şansını sağlaması, öğrencinin mesleğe yönelmesini sağlaması gerektiğinden bahsedilse de bu alanlarda arzu edilen gelişme sağlanamamıştır. Bu amaçla uygulamaya konulan ders geçme ve

kredi sistemi çeşitli nedenlerle uygulamadan vazgeçildiği için amaç gerçekleştirilememiştir.

Öğrencilerin yönlendirilmesinde öğrencinin isteği, akademik başarısı öğretmen ve ailesinin görüşleri esas teşkil eder. Bu noktada göz önüne alınması gereken en önemli nokta bu etkinliklerin zorlama yoluyla değil isteklilik kistasına göre olmasıdır. Özellikle ABD’de tüm uygulamalar öğrencinin isteğine ve katılımına bırakılmıştır. Diğer ülkelerde sınırlı da olsa bir miktar zorlama söz konusudur. Bu ülkelerde öğrenci ihtiyaç duyduğunda kendi potansiyelini ve ilgilerini daha iyi anlayabilmek için yöneltme ile ilgili kurumlara başvurabilmektedir. Bizim eğitim sistemimizde sadece (varsa) okullarımızdaki rehber uzmanlar bu ihtiyaca cevap vermektedirler. Bu yüzden öğrencilerin yönlendirilmesinde rehberlik hizmetlerinin özel bir önemi vardır. Okul rehber öğretmenleri sınıf öğretmenleriyle işbirliğine giderek öğrencilerin özelliklerini değerlendirmek, onlara önlerindeki seçenekler hakkında bilgiler vermek ve doğru karar vermelerine yardımcı olmak durumundadırlar. Bu sebeple sadece okullarda değil aynı zamanda Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde de yeterli sayıda rehberlik elemanı istihdam edilmesi gerekirken ABD, Fransa ve İngiltere ülkelerinin aksine yurdumuzda bu işlevi yerine getirecek kurum veya kişiler yok denecek kadar azdır. Sadece bu görevlilerin istihdam edilmesi de yeterli değildir. Okulda rehberlik hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde verilebilmesi için gerekli ortamlar da gereklidir. Öğrenci sayısının çokluğu ve zaman azlığı da çözümlenmesi gereken sorunlar arasında bulunmaktadır. Öğrencilere verilecek zeka testi envanter ve anket gibi ölçme araçlarının temini diğer bir problemidir. Bu tür bir hizmetlerin verilmesi gerek şura kararlarında tavsiye niteliğinde yer alması gerekse de Milli Eğitim Bakanlığınca uygulanması istenmesine rağmen ülkemizin şu anki koşullarında mümkün olamamaktadır.

Bunlar sağlandığında geleceğimizin güvencesi olan öğrencilerimizi en az bu araştırmamızda işleyişlerinden örnekler verdiğimiz yabancı ülkelerdeki öğrencilerin sahip oldukları yöneltme olanaklarına kavuşturmuş olup mutlu bir iş edinmelerini ve yaşam sürmelerini de sağlamış olacağımız umut edilmektedir.

Öneriler

Uygulayıcılara Öneriler

Yönelme etkinliklerinde asıl amaç öğrencinin bir branş ya da meslek seçmesinin rehberler ya da anne-baba tarafından yapılmasından ziyade öğrencinin karar verme becerilerinin geliştirilerek kendisi tarafından yapılmasının sağlanmasıdır. Bu konuyla ilgilenen uygulayıcıların bu noktayı kesinlikle gözden kaçırmamaları gerekir. Aileler çocukları için düşledikleri meslekleri onlara empoze etmemeli; mutlu ve üretken bireyler olmaları için gerektiğinde okul rehberi ve öğretmenleri ile bilgi alışverişine giderek onları ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmelerini sağlamaya çalışmalıdırlar. Sağlıklı bir yönelme verebilmek için öğrencinin yetenek ve başarı durumu, kişisel nitelikleri, ilgilendiği konular ile işin veya programın nitelikleri, ailesinin görüşü ve mesleğin insan gücü gereksinimi yönünden durumun bilinmesi gereklidir.

Yönelme etkinliklerinin sadece okul tarafından gerçekleştirilmesi gereken faaliyetler olarak görülmemesi gereklidir. Diğer ülkelerde olduğu gibi çevredeki iş kollarının ve devletin konuyla ilgili diğer kurumlarının da etkin görev alması gerekmektedir. Çünkü yetişip mezun olan öğrenciler işgücü olarak kendilerine gelmek durumundadır. Bu öğrencilere yapılan yatırım aslında kendilerine yapılmış sayılır.

Okullara yeterli uzman rehberin sağlanması öğrencilerin sağlıklı bir biçimde yönltilmesini sağlayacak önemli bir adımdır. Uzman rehberlerin olmadığı ve bu işlerin sınıf öğretmenlerine bırakıldığı ülkemizde son zamanlarda bu konuya önem verilmesi sevindirici ancak yetersiz bir gelişmedir. En kısa sürede ülkemizdeki rehber öğretmen ihtiyacının giderilmesi yönelme konusunda en başta gelen gerekliliktir. Öğrenciyi tanımada kullanılan ölçme araç ve gereçlerine de rehberler tarafından kolaylıkla ulaşılabilmesi yönelme etkinliklerinde mutlaka gereklidir.

Yönelme hizmetlerinde temel amaç kişinin kendi ilgi, beceri ve gereksinimleri doğrultusunda bir branş ya da meslek seçmesi olduğundan önünde seçim şansı olması gereklidir. Bu yüzden okul programları öğrencilerin seçim yapabilmelerine olanak sağlayıcı şekilde düzenlenmeli; özellikle seçmeli derslere mümkün olduğunca çok yer vermeli; öğrenci sevmediği bir programa girmeye zorlanmamalı, yeteneklerini ve yaratıcılığını ön plana çıkartacak derslere öncelik verilmelidir.

Yönelme programları ve etkinlikleri rehberler tarafından sadece ilköğretimin ve ortaöğretimin son sınıflarındaki öğrencilere uygulanmak yerine tüm sınıflara ve zamana yayılmalıdır. Sadece rehberlerin veya öğrencilerin inisiyatifine ve sorumluluğuna bırakılmayacak karmaşık olan bu konunun aile , okul yönetimi, diğer öğretmenler ve hatta iş çevresi temsilcilerince benimsenip ortaklaşa çabalarla öğrencinin hizmetine sunulması en verimli ve uygun yoldur. Özellikle ders öğretmenlerine bu konuda çok iş düşmektedir. Kendi derslerini işlerken mesleki yönelme ile ilgili olabilecek noktalarda öğrencilerin dikkatini çekmelidirler. Hatta yıllık müfredata yönelme konusuyla ilgili eklemeler yapılması uygun olabilir.

Üniversite önündeki yığılmaların önlenmesi ve ülkemiz eğitim sisteminin duyduğu ihtiyaçların karşılanabilmesi için etkili bir yönelme sistemine gereksinim vardır. Bu tür bir yönelme zorlayıcı olmaktan çok bireyin kendini ve yeteneklerini geliştirmesi ve kendi kararını kendisinin vermesi temeline dayalı olması gerekmektedir. Bu konuda, kendi ulusal ve çevresel şartlarımızı dikkate alarak dış ülkelerin deneyim ve uygulamalarından yararlanma yoluna gitmemiz geleceğimizi emanet edeceğimiz gençlerimizin daha iyi yetişmeleri açısından olumludur. Her ne kadar bu konuda mesleki teknik okullardan mezun olanların meslek yüksek okullarına sınavsız girebilmesi ya da ek puan verilmesi gibi özendirici uygulamalar yapılmaya çalışılsa da tüm eğitim sistemimizi kapsayan bir yönelme sisteminin eksikliği ortadadır.

Çalışmamızda incelediğimiz ülkelerde verilen seviyede yönelme uygulamalarını verebilecek personel ve maddi imkanlara ulaşmak şu anki şartlarda çok zor olsa da mutlaka yapılması gerekmektedir. Bunun yerine şu an yapılması gereken öğrencilerimize öğrenmeyi öğrenme tekniklerinin öğretilmesiyle bilgi hamalı olmayan ancak bilgiye nasıl ulaşılacağını öğrenen bireyler yetiştirilmesini sağlamaya çalışmaktır. Bu süreçten geçen öğrenciler kendi kararlarını kendi verip gelecekları hakkında söz sahibi bireyler olacaklardır.

Araştırmacılara Öneriler

Bu tür çalışmalar ülkemizdeki yönelme program ve uygulamalarının diğer ülkelerle karşılaştırılmasına olanak sağlarlar. Eğitimde yaşanan sorunların diğer ülkelerde nasıl çözüldüğü böylelikle anlaşılabilir. Eğitim sistemimizde eksik ve yanlış

yaptığımız noktalar açığa çıkabilir. İncelediğimiz eğitim sistemlerinde bulunan bizim için yeni ve yararlı konular bünyemize uygun hale getirilerek alınabilir.

Bu araştırma ile ulaşılabilmiş olan ülkelerdeki okul programlarına veya bir mesleğe yöneltme çalışmaları günümüze kadar ulaşan ve uygulanmaya devam eden uygulamalardır. Değişen koşullar yöneltme program ve uygulamalarının da doğasını değiştirmekte olduğundan her yeni dönemde yeni etkinlikler uygulamaya sokulmaktadır. Önümüzdeki yıllarda da gelişmiş ülkelerde değişen yöneltme sürecinin izlenmesi ve onların deneyimlerinden kendi bünyemize uygun olanların eğitim sistemimize adapte edilmesi için bu tür çalışmaların yapılmasına devam edilmesi yerinde olur. Araştırmamızda incelediğimiz üç gelişmiş ülke dışında dünyanın diğer ülkelerinde ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite düzeylerinde yöneltme uygulamalarının nasıl yapıldığı da başka bir araştırma konusu olabilir.

EKLER**EK****SAYFA**

1. Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliği.....140
2. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim.....168

Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliği

Yayın : Resmi Gazete

Yayın Tarihi ve Sayısı : 17/04/2001 - 24376

Numarası :

BİRİNCİ KISIM**Genel Hükümler****BİRİNCİ BÖLÜM****Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar****Amaç**

Madde 1 - Bu Yönetmeliğin amacı, il/ilçe düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ve bu hizmetlerin verildiği rehberlik ve araştırma merkezleri ile eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin kuruluş ve işleyişine ilişkin esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 - Bu Yönetmelik, il/ilçe düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini, rehberlik ve araştırma merkezleri ile eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin kuruluşu, görevleri ve işleyişine ilişkin esaslar ile bu kurumlarda çalışan personelin görevlerini kapsar.

Dayanak

Madde 3 - Bu Yönetmelik; 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 16/8/1997 tarihli ve 4306 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24/3/1988 tarihli ve 3418 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı

Alınması Hakkında Kanun, 30/4/1992 tarihli ve 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Karamameye göre hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 - Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığını,
- b) Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü: İl ve ilçe millî eğitim müdürlüklerine bağlı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten bölümü,
- c) Millî Eğitim Müdür Yardımcısı/Şube Müdürü: İl ve ilçelerdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin düzenlenmesi ve yürütülmesinden sorumlu millî eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürünü,
- d) Merkez: İl/ilçelerdeki rehberlik ve araştırma merkezini,
- e) Merkez Müdürü: İl/ilçelerdeki rehberlik ve araştırma merkezi müdürünü,
- f) Okul Müdürü: Resmî ve özel, eğitim-öğretim kurumlarındaki müdürü,
- g) Bölüm Başkanı: Rehberlik ve araştırma merkezlerindeki her bölümün başkanını,
- h) Bölüm: Rehberlik ve araştırma merkezi bünyesindeki özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümlerini,
- ı) Koordinatör Psikolojik Danışman: Okuldaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini koordine etmekle yükümlü psikolojik danışmanı,
- İ) Rehber Öğretmen (Psikolojik Danışman): Eğitim-Öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servisleri ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti veren, üniversitelerin psikolojik danışma ve rehberlik ile eğitimde psikolojik hizmetler alanında lisans eğitimi almış personeli,
- j) Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi: Eğitim-Öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten servisi,
- k) Sınıf Rehber Öğretmeni: Eğitim-Öğretim kurumlarında bir sınıfın rehberlik hizmetlerini yürüten ve rehberlik saatlerine giren ilköğretim kurumlarında şube rehber öğretmenini, orta öğretim kurumlarında ise sınıf öğretmenini,
- İ) Psikolog: Üniversitelerin psikoloji alanında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde atıf ve uyum gücüne sahip olan çocuklara tanılama ve terapi hizmetleri veren personeli,
- m) Psikometrisi: Üniversitelerin ilgili bölümlerinden birinde psikolojik ölçme araçları konusunda lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde tarama, inceleme, tespit, teşhis ve benzeri amaçlarla kullanılacak psikolojik ölçme araçlarını uygulamayı bilen ve gerekli olanları geliştiren personeli,

- n) Eğitim Programcısı: Üniversitelerin eğitimde program geliştirme alanında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanlarında gereksinim duyulan programların geliştirilmesinde gerekli teknik hizmetleri veren personeli,
- o) Özel Eğitimci: Üniversitelerin Özel Eğitim veya Özel Eğitim Öğretmenliği alanlarında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde özel eğitim gerektiren çocuklar için tanılama ve destekleyici özel eğitim hizmetlerini veren, uygun eğitim önlemleri alınmasını sağlayan personeli,
- ö) Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Üniversitelerin çocuk gelişimi veya çocuk sağlığı ve eğitimi alanlarında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde öğrencilere, ailelere ve öğretmenlere çocukların her türlü gelişim durumlarına ilişkin sorunların çözümünde gerekli önlemlerin alınmasında ve gelişimlerinin izlenmesinde yardım sağlayan personeli,
- p) Sosyal Çalışmacı: Üniversitelerin sosyal hizmetler alanında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde danışanlarla ilgili olarak verilecek hizmetlerin planlanması için gerekli sosyal, ekonomik ve kültürel bilgileri toplayan, değerlendiren ve hizmetlerin verilmesinde sosyal hizmet kurumları arasında eşgüdümü sağlayan personeli,
- r) Psikolojik Ölçme Araçları: Rehberlik ve araştırma merkezleri ile rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin tarama, inceleme, tespit, teşhis, öğrenci tanıma gibi çalışmalarında kullanabilecekleri çeşitli yetenek, zekâ ve standart başarı testleri; kişilik, tutum, meslekî ve akademik benlik, gelişim, öğrenci davranışlarını değerlendirme gibi ölçekler; ilgi envanterleri, problem tarama envanterleri, kontrol listeleri, anketler ve benzeri ölçme araçlarını,
- s) Öğrenci: Her türlü eğitim-öğretim kurumlarında eğitim görmekte olan bireyleri,
- t) Danışan: Rehberlik ve araştırma merkezine, merkezin hizmetlerinden yararlanmak üzere başvuran, okul veya ilgili kurum ve kuruluşlardan gönderilen öğrencileri veya bireyleri,
- u) Danışan Dosyası: Rehberlik ve araştırma merkezlerinde hizmet verilen bireylere ilişkin hizmetin gerektirdiği bilgileri içeren ve her birey için ayrı ayrı tutulan dosyayı,
- ü) Öğrenci Gelişim Dosyası: Eğitim-öğretim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma servisinde her öğrenci için ayrı ayrı tutulan, yöneltme süreci ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında öğrencinin her türlü özelliklerine ilişkin bilgileri içeren dosyayı, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

İlkeler

Madde 5 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki ilkeler esas alınır:

- a) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, eğitim kurumlarının eğitim-öğretim etkinlikleri bütünlüğü içinde yer alır.

- b) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri tüm öğrencilere açık bir hizmettir.
- c) Her öğrenci eğitim sürecinde kendisine sunulan seçenekler arasında seçme özgürlüğüne sahiptir.
- d) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde insana saygı esastır.
- e) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bireysel boyutunda gizlilik esastır.
- f) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri öğrenci, veli, uzman, öğretmen ve yönetici gibi ilgililerin iş birliği ile yürütülür.
- g) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bireysel farklılıklara saygı esastır.
- h) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinde hem bireye hem de topluma karşı sorumluluk söz konusudur.
- ı) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinde bilimsellik esastır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Rahberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Temel Özellikleri

Rahberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Amacı

Madde 6 - Türk Eğitim Sisteminin genel amaçları çerçevesinde eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri temelde; öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, eğitim sürecinden yetenek ve özelliklerine göre en üst düzeyde yararlanmalarına ve güçlerini en uygun şekilde kullanmalarına ve geliştirmelerine yöneliktir.

Öğrencilere yönelik olarak düzenlenen her türlü rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bu amaçlar doğrultusunda bütünleştirilerek verilir.

Eğitsel Rehberlik

Madde 7 - Her öğrenciye, kendine özgü yetenek, ilgi, meslekî değer, başarı ve motivasyonu oranında eğitim-öğretim uygulamalarıyla uyum sağlaması, özelliklerine ve gelişimine uygun programlara yönelmesi için gerekli hizmetler verilir.

Bu hizmetler;

- a) Öğrencileri okula, okuldaki alanlara, çeşitli etkinliklere, yeni durumlara alıştırmaya ve yönlendirme,
- b) Öğrencilerin etkili öğrenme ve çalışma becerileri geliştirmelerine yardım etme,
- c) Öğrencilerin motivasyonlarını destekleme ve artırma,
- d) Özelliklerine uygun üst öğrenim kurumlarına yönlendirme olarak ele alınır.

Meslekî Rehberlik

Madde 8 - Eğitim sürecinde her öğrenciye; meslekî tercih yapması, kendine uygun mesleğe yönelmesi, iş yaşamına ve mesleğe hazırlanması için gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir.

Bu hizmetlerde aşağıdaki hususlar temel alınır:

- Hizmetler bir süreç olarak ele alınır, okul öncesi eğitim ve ilköğretimin başlaması ile birlikte bu hizmetler verilir.
- Hizmetlerde öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemi ve bireysel özellikleri dikkate alınır.
- Öğrenciye ve velisine; öğrencinin özellikleri, iş dünyası, meslekler ve bunları edinme yollarına ilişkin güncel bilgiler sistemli olarak aktarılır.
- Öğrenci, bir meslek alanı veya mesleği seçme baskısı altında bırakılmaz.

Bireysel Rehberlik

Madde 9 - Öğrencinin bireysel ve sosyal gelişimini desteklemek, duygusal sorunlarında yardımcı olmak üzere gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir. Bu hizmetlerde aşağıdaki hususlar temel alınır:

- Öğrencilerin davranış, duygu, düşünce ve tutumlarına karşı duyarlılık gösterilerek gizlilik ilkesine özellikle dikkat edilir.
- Bireysel rehberlik etkinliklerinde öğrencilerin kendilerine ilişkin farkındalık düzeyini yükseltmelerine yardım edilir.
- Öğrenci herhangi bir sorun ifade ettiğinde, bu alanda psikolojik danışmanın vereceği hizmet, öğrencinin sorununu onun adına çözmesi anlamına gelmez.
- Öğrenci, sorununu çözme sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Psikolojik danışman, öğrenciyi sorununu çözme çabasında, alanın bilimsel yöntemlerine göre destekler.
- Psikolojik danışma uygulamalarında, uygulamacının psikolojik danışma formasyonuna sahip olması esastır.
- Bireysel rehberlik; öğrencilerin sorunlarına yardımın yanı sıra, onların kişilik ve sosyal gelişimlerine ve olgunlaşmalarına destek olmayı ve bu amaca yönelik düzenlenmiş bireysel ve grup etkinliklerini de içerir.

Bireyi Tanıma

Madde 10 - Eğitsel, meslekî ve bireysel rehberlik hizmetlerinin sistemli, sağlıklı ve öğrencinin özellik ve gereksinimlerine uygun şekilde verilebilmesi için bireyi tanıma çalışmaları yürütülür.

Bu çalışmalarda aşağıdaki konulara dikkat edilir:

- Öğrencinin yetenek, ilgi, istek, meslekî değer, başarı gibi bireysel özellikleri ile sosyal, kültürel

özellikleri olabildiğince çok boyutlu olarak ele alınır.

b) Bilgilerin toplanmasında, değerlendirilmesinde ve kullanılmasında bilimsel standartlara uyulur.

c) Bu çalışmalarda uygulanan ölçme aracı, yöntem ve tekniklerin kullanılması bir amaç değil araçtır.

d) Bireyi tanıma çalışmalarında temel amaç; öğrencinin kendini tanımasıdır. Öğrenci hakkında elde edilen bilgiler, onun gelişimini desteklemek için kullanılır.

e) Bireyi tanıma çalışmaları bir süreç dahilinde yürütülür.

f) Elde edilen bilgiler bütünleştirilerek değerlendirilir.

Grup Rehberliği Etkinlikleri

Madde 11 - Eğitsel ve meslekî rehberlik ile öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik olarak grupla rehberlik etkinlikleri düzenlenir. Bu etkinlikler; öğrencilerin gelişimsel gereksinimlerini de karşılayacak şekilde bilimsel standartlara uygun olarak programlanır, uygulanır, değerlendirilir ve geliştirilir.

Grup rehberlik etkinliklerinden, bilgi verme gibi, uygulanması özel uzmanlık gerektirmeyenler, rehberlik saatlerinde sınıf rehber öğretmenlerince uygulanabilir. Söz konusu etkinliklerden uygulanması, alanında teknik beceri ve uzmanlık gerektirenler ise psikolojik danışmanlar tarafından uygulanır.

Öğretim Kademelerine Göre Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Madde 12 - Okul öncesi eğitim ve İlköğretimde hizmetler genel olarak; öğrencinin kendisi, öğretmeni/öğretmenleri ve ailesi tarafından yetenek, beceri ve diğer özelliklerinin fark edilmesine, öğrencinin yetiştiği ortamın iyileştirilmesine, bireysel ve sosyal gelişimleri nin desteklenmesine, etkili öğrenme ve çalışma becerileri ile motivasyonlarının artırılmasına, ilköğretim sonrası eğitime ve orta öğretime devam edemeyecekler için mesleğe yönlendirmeye yöneliktir.

Orta öğretimde ise hizmetler genelde; üst öğrenime, meslek alanlarına ve mesleğe yönelmede, etkili öğrenme ve çalışma becerileri geliştirmede, meslekler ve gerektirdiği özellikler ile meslek ve çalışma yaşamı konusunda bilinçlendirmede, bireysel özelliklerini değerlendirip farkındalık düzeyini geliştirmede, bireysel ve sosyal gelişimin sürdürülüp yetişkin yaşamına hazırlanmada yoğunlaşır. Orta öğretimdeki hizmetlerde okul türlerine göre gerekli uyarlamalar yapılır. Yaygın eğitimdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri genelde kursiyerlerin mesleğe ve işe yönlendirilmesini, iş yaşamına hazırlığı, bireysel ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesini kapsar.

Örgün ve yaygın eğitimdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde, sorunlara erken

müdahale ve Özellikle sorunun oluşmamasına yönelik gelişimsel, koruyucu yaklaşım esastır.

Yönlendirmede Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Madde 13 - Yönlendirmedeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde; eğitsel, meslekî, bireysel rehberlik ile bireyi tanıma uygulamalarının ve sonuçlarının Öğrencinin yönlendirilmesi için kendisine ve velisine yardımcı olacak şekilde bütünleştirilmesi esastır. Bu bütünleştirmede öğrencinin gelişimsel, bireysel özellikleri ve gereksinimleri göz önünde bulundurulur. Yönlendirmede rehberlik ve psikolojik danışma birimlerinin karar ve önerileri, öğrencinin ve velisinin kararının gerçekçi olması yönünde seçenekleri gösterici ve öneri niteliğindedir, öğrenci ve veli, kararlarının sorumluluğunu üstlenmek durumundadırlar.

Psikolojik Ölçme Araçları

Madde 14 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bireyi tanıma ve diğer çalışmalarda kullanılacak ölçme-değerlendirme araçlarının sağlanması, kullanımı, uygulanması ve bilimsel standartlarının korunmasına ilişkin önlemler Bakanlıkça alınır.

Öğrencilerin Katılımı

Madde 15 - Eğitsel ve meslekî rehberlik çalışmalarında öğrenciler için; sorumluluk üstlenmek, gönüllülüğü artırmak, akran dayanışmasını desteklemek ve çalışmaların verimini artırmak amacıyla etkinliklerin düzenlenmesi ve uygulanmasında gerekli koşullar hazırlanır, katkı ve katılımları sağlanır.

Ailelerin Katılımı

Madde 16 - Öğrencilerin gelişimlerinin aile boyutunda da desteklenmesi, bir bütün olarak tanınması, tanıtılması ve değerlendirilmesi, ailelerin yönlendirmede ve eğitim yaşantısındaki karar sürecinde gerekli yerini alması ve bu konuda bilinçlenmesi için hizmetlere veli ve ailelerin katılımı ve katkısını sağlayacak önlemler alınır.

İKİNCİ KISIM

Millî Eğitim Müdürlüklerinde

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Millî Eğitim Müdür Yardımcısı/Şube Müdürü

Madde 17 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümünden sorumlu millî eğitim müdür yardımcısı/şube müdürü, il / İlçe genelindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili etkinliklerin bütünlük içerisinde planlanması, programlanması, eşgüdümü ve yürütülmesinden millî eğitim müdürü adına yetkili ve sorumludur.

Millî eğitim müdür yardımcısı/şube müdürünün görevlendirilmesinde rehberlik ve psikolojik danışma alanında eğitim görmüş olanların; bu nitelikteki elemanların bulunmaması durumunda ise alanın özelliği dikkate alınarak millî eğitim müdürlüğünce görevlendirme yapılır.

Millî Eğitim Müdür Yardımcısı/Şube Müdürünün Görevleri

Madde 18 - İl ve ilçede rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden sorumlu millî eğitim müdür yardımcısı/şube müdürü aşağıdaki görevleri yapar.

- a) Bakanlık ile kurumlar arasındaki haberleşme ve eşgüdümü sağlar, gelen yazıları ilgili kurumlara ulaştırır ve sonuçlarını izler.
- b) İl ve ilçelerde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten kurumların bütçe işlerini yürütür.
- c) Rehberlik ve araştırma merkezleri ile eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin her türlü personel gereksinimini belirler ve yerel olanaklarla karşılanamayan gereksinimlerin Bakanlığa bildirilmesini sağlar.
- d) Rehberlik ve araştırma merkezleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servislerinde görevli personelin İl içi atamalarında komisyon üyesi olarak görev alır ve atamalara ilişkin rehberlik ve araştırma merkezî müdürlüklerini bilgilendirir.
- e) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten kurum ve servislerin açılması için gerekli inceleme, plânlama, değerlendirme çalışmalarını ve kuruluş işlemlerini yürütür.
- f) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten kurum ve servislerin yer, donatım, araç-gereç gibi her türlü gereksinimlerini sağlar.
- g) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonuna katılır, bu komisyonun sekreteryaya hizmetlerinin yürütülmesini ve alınan kararların zamanında Bakanlığa iletilmesini sağlar.
- h) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonunda alınan kararların uygulanmasına ilişkin gerekli çalışmaları yürütür.
- ı) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili çerçeve programlarının uygulanabilmesi için gereksinimlerin karşılanması, eşgüdümün oluşturulması gibi destek hizmetleri sağlar.

- i) İl/İlçede bulunan eğitim-öğretim kurumlarının yönetimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin organizasyonunu ve eşgüdümünü sağlar.
- j) Rehberlik ve araştırma merkezi tarafından gönderilen rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin yıllık rapor ve programlarının değerlendirilmesine ilişkin rapor ile rehberlik ve araştırma merkezine ait çalışma raporları ve programları incelenerek bunların her yıl ekim ayı sonuna kadar Bakanlığa gönderilmesini sağlar.
- k) Bölüm personelinin görevlendirilmesini, iş bölümünü, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili kurumlar ve okullarla eşgüdüm içinde çalışmasını sağlar.
- l) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili kurum-kuruluş ve üniversitelerle iş birliği yapar. Hizmetlerde yararlanmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma alanlarındaki gelişmeleri izler.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri İl Danışma Komisyonu

Kuruluş ve Toplanma

Madde 19 - Her ilde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin il düzeyinde planlanması ve kurumlar arası iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu oluşturulur. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu, eylül ve haziran aylarında olmak üzere yılda en az İki kez toplanır.

Bu Komisyonun sekreteryası hizmetleri ildeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü tarafından yürütülür.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu, millî eğitim müdürü veya millî eğitim müdür yardımcısının/şube müdürünün başkanlığında :

- a) İlde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden sorumlu millî eğitim müdür yardımcısı/şube müdürü,
- b) İlçelerde şube müdürleri,
- c) Rehberlik ve araştırma merkezi müdürü/müdürleri,
- d) Rehberlik ve araştırma merkezinin/merkezlerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölüm başkanları,
- e) İlköğretim ve orta öğretim kurumlarından seçilen birer okul müdürü, metropol illerde metropolü oluşturan ilçelerden birer okul müdürü,
- f) Değişik türden eğitim-Öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde çalışan en az üç psikolojik danışmandan oluşur.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri İl Danışma Komisyonunun Görevleri

Madde 20 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu aşağıdaki görevleri yapar:

a) Eylül ayında yapılacak toplantıda, il ve ilçelerde yapılması düşünülen rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarına ilişkin gerekli ihtiyaçları belirler, çalışmalarla ilgili önerileri değerlendirir ve bunların sağlanması yönünde karar alır.

b) Haziran ayında yapılacak olan toplantıda il ve ilçelerde yapılan rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarının sonuçlarını değerlendirir. Sonraki öğretim yılı için önerilerde bulunur.

Her iki toplantıda da alınan kararların, toplantıların yapıldığı ay içerisinde ildeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümünce Bakanlığa gönderilmesini sağlar.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Rehberlik ve Araştırma Merkezi

BİRİNCİ BÖLÜM

İşleyiş ve Yönetim

İşleyiş

Madde 21 - Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine ilişkin gerekli her türlü çalışmalarla birlikte ildeki özel eğitim gerektiren bireylerin tanınmaları ve bu bireylere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il ve ilçelerde rehberlik ve araştırma merkezi/merkezlerince yürütülür.

Rehberlik ve araştırma merkezinin açılma şartlarına ilişkin ölçütler bir yönergeyle belirlenir.

Kuruluş

Madde 22 - Merkez müdürlüğü;

- a) Merkez Müdürlüğü,
 - b) Merkez Müdür Yardımcılığı,
 - c) Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü Başkanlığı,
 - d) Özel Eğitim Hizmetleri Bölümü Başkanlığı,
- şeklinde oluşur.

Merkez Müdürünün Görevleri

Madde 23 - Rehberlik ve araştırma merkezi müdürü, merkezin ilgili mevzuata uygun olarak çalışmasından il/ilçedeki millî eğitim müdür yardımcısına/şube müdürüne karşı sorumludur.

Merkez müdürü aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Merkezdeki müdür yardımcılarında iş bölümü yapar.
- b) Merkezin bölümlerine, meslekî formasyonu bölüm hizmetlerine uygun ve deneyimli bir elemanı, bölüm başkanı olarak görevlendirir.
- c) Merkez personelinin meslekî formasyonlarına uygun şekilde merkezin bölümlerinde görevlendirilmelerini ve iş bölümünü, ilgili bölüm başkanının görüşünü de alarak yapar.
- d) Bölümlerin çalışmalarını izler, hazırladıkları program, rapor ve projelerini inceleyerek onaylar, sonuçlarını değerlendirir.
- e) Merkez çalışmalarında kullanılan psikolojik ölçme araçları, danışan dosyaları ve diğer kayıtların güvenliğini, gizliliğini ve standartlarına uygun kullanılmasını sağlar.
- f) Bölümler arası çalışmaları koordine eder.
- g) Merkezin yıllık çalışma programı ve raporu ile rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin yıllık rapor ve programlarının değerlendirilmesine ilişkin raporu, her yıl eylül ayının sonuna kadar bulunduğu il veya ilçenin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümüne gönderir.
- h) Personelin adaylığının kaldırılması ile ilgili işlemleri mevzuatına uygun olarak yürütür. Merkez elemanlarının hizmetin gerektirdiği konularda yetişmelerini sağlar.
- ı) Merkez komisyonuna başkanlık eder, alınan kararlara göre gerekli çalışmaları yürütür.
- İ) Merkezin hizmetleriyle ilgili yeni gelişmeleri izler ve hizmetin kalitesini yükseltmek için gerekli önlemleri alır.
- j) Merkez hizmetlerinin ekip çalışması anlayışıyla yürütülebilmesi için gerekli önlemleri alır.
- k) Merkezin çalışma alanında bulunan eğitim-öğretim kurumlarının, yönettirmedeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin düzenlenmesi için gerekli çalışmaların planlanmasını, uygulanmasını ve değerlendirilmesini sağlar.
- l) Merkezin personel, özlük, bütçe, ayrıyat, demirbaş işleri ile hizmetlerin gerektirdiği araç-gerecin sağlanması için uygun çalışmaları yapar.
- m) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il danışma komisyonu toplantılarına katılır.
- n) Özel eğitim gerektiren öğrencilerin tanınmaları için eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibini oluşturur, bu ekibe başkanlık eder ve çalışmaların amacına uygun şekilde yürütülmesini sağlar.
- o) Merkezin tarama, tanılama, özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinde İl veya ilçedeki ilgili kurum ve kuruluşlarla eş güdümü sağlar.
- ö) Merkezin bölümlerinin tarama, tanılama ve danışanlarla ilgili uygulamalarında gerekli sağlık hizmetleri için görev bölgesinde bu hizmetleri veren veya verebilecek olan birimlerle eş güdümü

sağlar.

- p) Merkezin görevlerine ilişkin konularda il/ilçede seminer ve kurs gibi hizmet içi eğitim etkinliklerinin mahallî hizmet içi eğitim plânına alınması için gerekli önerilerde bulunur, çalışmaların İzler. Konferans, panel, sempozyum gibi gerekli etkinliklerin de gerçekleştirilmesini sağlar, ilgili merkez elemanlarını etkinliklerde görevlendirir.
- r) Harcamalarda merkezin ita amirliğini yapar.
- s) Eleman sayısının yetersiz olduğu durumlarda hizmetlerin yürütülmesinde branşı ile ilgili merkez etkinliklerine katılır.

Müdür Yardımcılarının Görevleri

Madde 24 - Müdür yardımcıları aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Merkezde görevli memurlarla yardımcı hizmetler sınıfındaki personelin iş bölümü nü düzenler, müdürün onayından sonra yürütülmesini sağlar.
- b) Bölümlerin gereksinimlerini belirler ve sağlanması için gerekli önlemleri alır.
- c) Bölümlerden gelen rapor ve yazıların yazılmasını sağlar.
- d) Personel, özlük, bütçe, ayrıntı, demirbaş hizmetlerinin düzenli bir biçimde yürütülmesini sağlar.
- e) Merkez müdürünün bulunmadığı zamanlarda merkez komisyonuna başkanlık eder.
- f) Satın alma işlerinde müdürün vereceği görevleri yapar.
- g) Merkezin muayene, teslim alma ve sayım komisyonlarına başkanlık eder, bu konulardaki işlemleri zamanında yürütür.
- h) Merkezin psikolojik ölçme araçları deposu, arşivleri ve kitaplığı gibi mekânların düzenli bir şekilde hizmete hazır bulundurulmasını ve korunmasını sağlar.
- i) Merkezin harcamalarında tahakkuk memurluğu görevini yapar.
- j) Müdürün olmadığı zamanlarda müdürlüğe vekâlet eder.
- j) Eleman sayısının yetersiz olduğu durumlarda hizmetlerin yürütülmesinde branşı ile ilgili merkez etkinliklerine katılır.
- k) Merkez müdürünün vereceği hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Büro ve Yardımcı Hizmetlerde Çalıştırılacak Personel

Madde 25 - Merkezin; personel, ayrıntı, demirbaş, arşiv, mutemetlik işleri, her türlü günlük yazışma ve büro hizmetleri ile teknik konulardaki hizmetlerini yürütmek üzere müdür yardımcısına bağlı olarak yeterli sayıda şef, memur, daktilo, yardımcı hizmetli, kaloriferci ve teknisyen gibi personel görevlendirilir.

Görevlendirme

Madde 26 - Rehberlik ve araştırma merkezine asıl veya vekil müdür, müdür yardımcısı atamalarında atanacakların rehberlik ve psikolojik danışma veya özel eğitim hizmetleriyle ilgili alanlarda lisans düzeyinde yetişmiş olma esası aranır.

Bölüm Başkanının Görevleri

Madde 27 - Bölüm başkanı aşağıdaki görevleri yapar :

- a) Bölümün işlerini plânlar, eş güdümü sağlar ve çalışmaları izler.
- b) Bölümle ilgili hizmetlerin yürütülmesi için gerektiğinde diğer bölümle iş birliğini sağlar.
- c) Bölüm hizmetlerinin yürütülmesinde branşı ile ilgili çalışmalara katılır.
- d) Bölümün her türlü araç-gereç, kırtasiye ve diğer gereksinimlerinin sağlanması için müdüre öneride bulunur.
- e) Bölüm çalışmaları ile ilgili olarak düzenlenecek her türlü yazı ve raporları inceler ve parafe eder.
- f) Danışanlar veya bölümün diğer çalışmalarıyla ilgili konularda gerektiğinde toplantı yapar.
- g) Bölüm çalışma alanına giren konularla ilgili olarak kurs, konferans, seminer gibi etkinlikleri ve katılımcıları müdüre önerir.
- h) Üniversitelerin ilgili bölümlerinden staj, inceleme ve araştırma amacıyla merkeze gelenlere bölümüyle ilgili bilgi verir ve merkezdeki çalışmalarını düzenler.
- ı) Merkez komisyonu toplantısında görüşülmek üzere bölümün yıllık çalışma programı ve raporunu bölüm elemanlarıyla birlikte hazırlar ve merkez müdürüne iletir.
- l) Bölümle ilgili çalışma programı, değerlendirme raporları, araştırma, proje raporları ve diğer ilgili kayıtların usulüne uygun olarak tutulmasını sağlar.
- j) Merkez müdürünün vereceği hizmetlerle ilgili diğer görevleri yapar.

Merkezde Bulunması Gereken Araç-Gereç, Defterler ve Basılı Evrak

Madde 28 - Mevzuat gereği tutulması zorunlu olan İdarî, malî ve personel işleri ile ilgili her türlü defter ve basılı evrakın yanı sıra, merkezin hizmetleri ve görevleri ile ilgili tutulması gereken defterler ve basılı evrak ile araç-gereç şunlardır:

- a) Her türlü psikolojik Ölçme araçları
- b) Ölçme araçları teslim ve dağıtım formları
- c) Ölçme araçları puanlama, kayıt ve profil formları
- d) Randevu defteri ve randevu fişi
- e) Danışan görüşme formu
- f) Tarama fişi

- g) Tarama sonuçları istatistik formu
- h) Öğrenci gözlem formu
- ı) İnceleme raporu formu
- i) Terapi izleme ve değerlendirme formu
- j) Genel istatistik çizelgesi
- k) Kütüphane defteri
- l) Yayın defteri
- m) Yayın istem fişi
- n) Danışan kayıt defteri
- o) Merkezin kendi geliştirdiği ya da gereksinim duyulan diğer defter ve basılı evrak
- ö) Bilgisayar Merkezin rehberlik ve psikolojik danışma ile özel eğitim çalışmalarının, daha etkin biçimde bilgisayar destekli olarak yürütülebilmesi için gerekli teknolojik donanım ve programlardan yararlanılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Merkezin Bölümleri ve Görevleri

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü

Madde 29 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü, bölüm başkanının sorumluluğunda merkezin çalışma alanının kapsamına göre yeterli sayıda psikolojik danışman, psikolog, psikometristi, eğitim programcısı ve sosyal çalışmacıdan oluşur.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü Başkanlığının Görevleri

Madde 30 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) Merkezin çalışma alanında yer alan eğitim-öğretim kurumlarının özellik, kademe ve türlerine göre ayrı ayrı olarak rehberlik hizmetleri çerçeve programını, Önceki uygulama sonuçları ile ilgili eğitim-öğretim kurumlarının da görüşlerini alarak hazırlar. Ders yılı başlamadan en az bir ay önce ilgili eğitim-öğretim kurumlarına ulaştırır.
- b) Rehberlik ve psikolojik danışma servisleri elemanlarıyla üniversiteler ve ilgili kuruluşlarla iş birliği yaparak öğrencilerin zihinsel, psikolojik ve sosyal bakımlardan dengeli ve sağlıklı bir şekilde kapasitelerini geliştirmeleri, yapıcı ve yaratıcı olmaları, özelliklerini tanımaları ve değerlendirmeleri ile bu yönde meslekî ve eğitsel rehberlikte bulunulması için grup rehberlik etkinliklerine yönelik programlar hazırlar ve uygulanmasında okullara gerekli yardımlarda bulunur.
- c) Eğitim kurumlarının rehberlik ve psikolojik danışma servislerinden gelen öğrenciler ile çeşitli

kurum ve kuruluşlardan gönderilen veya bireysel olarak merkeze başvuran bireyleri kabul eder, dosya açar ve gerekli psikolojik yardım hizmetini verir.

d) Bölümün hizmetleri kapsamında yardım talebinde bulunanlara ilişkin çeşitli psikolojik, sosyal ve diğer ilgili bilgileri olabildiğince ilk ellerden sağlar, verilecek hizmetin niteliğine göre çeşitli psikolojik ölçme araçlarını bilimsel standartlarına göre uygular.

e) Psikolojik yardım hizmeti verilenlerin aile, okul, arkadaş gibi sosyal çevresiyle olan ilişkilerinin değerlendirilmesi de yapılır.

f) Bölüme başvuran ve hizmet verilen öğrenci veya bireylere ilişkin gerekli bilgi ve kayıtları içeren bir danışan dosyası bilimsel standartlara uygun olarak tutulur.

g) Toplanan bilgiler ile yapılacak inceleme sonucunda, başvurana verilecek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin değerlendirme yapılır ve karara varılır.

h) Değerlendirme sonucuna göre öğrenci veya bireyin gereksinimi olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir, bireysel veya grupta psikolojik danışma hizmeti gereken durumlarda mesleki formasyonu bu hizmeti vermeye uygun eleman varsa hizmet verilir. Uzman eleman yoksa başvuranın ilgili kurumlara şevki yapılır.

i) Hizmet verilen öğrenci ve bireylerle ilgili olarak merkez dışına verilecek bilgilerde bireyi ve aileyi olumsuz etkileyebilecek, yanlış anlaşılmalara yol açabilecek beyan ve yorumlardan kaçınılır.

l) Çalışma alanı kapsamında bulunan eğitim kurumları dahilinde yönlendirmeye ilişkin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini, servisier ile ilgili kurum ve kuruluşların da görüşlerini alarak plânlar, yürütülmesi için gerekli eş güdümü sağlar.

j) Bölümün görevlerine ilişkin konularda çevrenin gereksinimlerini belirlemek, hizmetleri geliştirmek, niteliği ve verimi artırmak için araştırmalar yapar, bunların sonuçlarından yararlanır, yetkili ve ilgililerine iletir.

k) Öğrencilerin yönelebilecekleri üst öğrenim kurumları, iş alanları ve mesleklere ilişkin bilgileri kapsayacak, onların çeşitli alanlardaki gelişimlerini destekleyecek yayınlar hazırlar ve eğitim-öğretim kurumlarına ulaştırır.

l) Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerini program dahilinde ziyaret eder, hizmetle ilgili konularda servis elemanları ve okul yönetimine rehberlikte bulunur, gereksinim ve sorunları belirleyerek çözümünü için gerekli konulan bölüm başkanına bildirir.

m) Eğitim-öğretim kurumlarından gönderilen yıllık çalışma programı ile çalışma raporunu inceler, değerlendirir ve sonuçlarını raporlaştırarak bölüm başkanına verir ve değerlendirme sonucunda belirlenen konulan rehberlik ve psikolojik danışma servislerine bildirir.

n) Görev bölgesindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisleri elemanlarıyla gerekli durum ve ilgili konularda toplantılar düzenler, toplantı sonunda belirlenen hususlarla ilgili gerekli önlemleri alır ve sonuçlarını izler.

o) Hizmetlerde kullanılacak psikolojik ölçme araçları ile diğer araç ve tekniklerin tespiti, çoğaltımı,

sağlanması, geliştirilmesi ve servislere dağıtımı için il düzeyinde yapılabilecek çalışmaların plânlar, yürütür ve sonuçlandırır.

p) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servis elemanları, okul yöneticileri, sınıf öğretmenleri için psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri alanındaki görevleri ile ilgili uygulamalara ilişkin bilgi ve becerilerini artırıcı konferans, panel gibi toplantılarla çeşitli hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenler. Gerekğinde üniversite ve ilgili kuruluşlardan eleman sağlar. Söz konusu etkinlikler ailelere yönelik olarak da düzenlenir.

r) Bölümün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler ve uygulamalarda yararlanır. Bölüm hizmetlerinin yürütülmesinde yeterli sayıda personel bulunmadığında gerekli atamalar yapılmaya kadar bölüm elemanları meslekî formasyonlarına ve niteliklerine en yakın hizmetlerin yürütülmesinde görevlendirilir.

Psikolojik danışman bulunmayan eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonunun toplantılarına gerektiğinde bölümden ilgili bir uzman katılır.

Özel Eğitim Hizmetleri Bölümü Başkanlığı

Madde 31 - Özel eğitim hizmetleri bölümü, bölüm başkanının sorumluluğunda merkezin hizmet verdiği çalışma alanının kapsamına göre yeterli sayıda çeşitli branşlarda özel eğitmen, psikolog, psikometrisi, çocuk gelişimi ve eğitimsel, sosyal çalışmacı ve psikolojik danışmanlardan oluşur.

Özel Eğitim Hizmetleri Bölümü Başkanlığının Görevleri

Madde 32 - Özel eğitim hizmetleri bölümü başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) Özel eğitim gerektiren bireylerin tespiti amacıyla yapılacak taramalarda yer alır.
- b) Aile, okul, sağlık kuruluşları, adli ve diğer kurumlardan; zihin, duyu ve sosyal yönden uyumsuzluk, gelişimdeki gerilik, öğrenme güçlüğü ve okul başarısızlığı, çeşitli bedensel engeller gibi nedenlerle gönderilen danışanları kabul eder, dosya açar, gerekli hizmeti verir.
- c) Özel eğitim gerektiren çocukların tanınması sürecinde gerekli her türlü hizmeti verir.
- d) Özel eğitimde, ailelere yönelik çeşitli bilgilendirme ile rehberlik program ve çalışmalarını ilgili birim ve kurumların iş birliğiyle plânlar, uygular, değerlendirir ve izler.
- e) Özel eğitim kurumları ile kaynaştırma programı uygulayan okulların rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servislerine yönetici ile Öğretmenlerine özel eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri konusunda gerekli destek hizmeti verir.
- f) Merkezin görev bölgesinde özel eğitim gerektiren öğrencilerin üst öğrenim kurumları ve mesleğe yönelmeleri konusunda gerekli çalışmaları ve eş güdümü sağlar.
- g) Özel eğitim gerektiren çocukların gelişimlerini destekleyici nitelikte bireysel veya grupla çeşitli

özel eğitim uygulamaları yapar.

h) Özel eğitim kurumları ile kaynaştırma programı uygulayan okulların rehberlik ve psikolojik danışma servislerince, engelli öğrencilere yönelik verilen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin program ve çalışmaları inceler, izler, değerlendirir.

ı) Bölüm çalışmalarıyla ilgili konularda özel eğitim kurumları ve kaynaştırma programı uygulayan okulların personeline yönelik olarak onların bilgi ve becerilerini artırıcı konferans, panel gibi toplantılar ile çeşitli hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenler. Gerekliğinde üniversite ve ilgili kuruluşlardan eleman sağlar.

İ) Hizmet verilen öğrenci ve bireylerle ilgili olarak merkez dışına verilecek bilgilerde kişiyi ve aileyi olumsuz etkileyebilecek, yanlış anlaşılmalara yol açabilecek beyan ve yorumlardan kaçınır.

j) Bölümün görevlerine ilişkin konularda çevrenin gereksinimlerini belirlemek, hizmetleri geliştirmek,

niteliği ve verimi artırmak için araştırmalar yapar, bunların sonuçlarından yararlanır, yetkili ve ilgililerine iletir.

k) Bölüm etkinliklerinde kullanılacak psikolojik ölçme araçları ile diğer araç ve tekniklerin belirlenmesi, sağlanması ve geliştirilmesi için il içinde yapılabilecek çalışmaları planlar, yürütür ve sonuçlandırır.

İ) Özel eğitim gerektiren öğrencilerin kendilerine, ailelerine ve eğitim kurumlarına yönelik, onların gelişmelerini destekleyecek yayınlar hazırlar ve ilgililere ulaştırır.

m) Bölüm hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, bunlardan uygulamalarda yararlanır. Bölüm hizmetlerinin yürütülmesinde yeterli sayıda personel bulunmadığında, gerekli atamalar yapılınca kadar bölüm elemanları, meslekî formasyonlarına ve niteliklerine en yakın hizmetlerin yürütülmesinde görevlendirilir.

Merkez Komisyonu

Madde 33 - Merkez komisyonu; yönetici, bölüm başkanları, uzman personel ve psikolojik danışmanların tamamından oluşur.

Merkez çalışmalarının bütünlük içinde yürütülmesi ve eşgüdümüyle koordinasyonu ile ilgili konular görüşmek üzere yılda en az iki kez müdürün başkanlığında toplanır.

Merkez Komisyonunun Görevleri

Madde 34 - Merkez komisyonunun görevleri şunlardır:

a) Merkezin bölüm çalışmalarını programına göre değerlendirir, gelecek yıla ait bölüm çalışma

programlarını inceleyerek karara bağlar.

b) Merkezin rehberlik ve psikolojik danışma, Özel eğitim hizmetleri ile eğitim-öğretim kurumlarındaki bu hizmetlerin geliştirilmesi için gerekli çalışmaları, gereksinimleri belirler ve önlemleri karara bağlar.

Merkez Kitaplığı

Madde 35 - Merkezde alanla ilgili yayınların bulunduğu bir kitaplık oluşturulur. Bu kitaplığa, hizmetlerde yararlanılması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma, özel eğitim ve diğer ilgili konularda temel kaynaklar ve alanla ilgili yeni yayınlar sağlanır. Gerektiğinde kitaplıkta bilgisayar teknolojisi ve ağlarından yararlanılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Uzmanların Görevleri

Psikolojik Danışmanın Görevleri

Madde 36 - Merkezde görevli psikolojik danışman aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Öğrencilerin veya bireylerin kendilerini ilgileri, yetenekleri, meslekî değerleri gibi yönleriyle tanımalarına, meslekler hakkında bilgi edinmelerine, kendi özelliklerine hangi mesleklerin uygun olduğunu fark etmelerine, çevreleri ile olumlu ilişkiler ve daha verimli çalışma alışkanlıkları geliştirebilmelerine, eğitimle ilgili sorunlarını ve güçlüklerini giderebilmelerine yönelik psikolojik yardım hizmetlerini verir. Bu öğrenciler veya bireyler için gerekli resmî işlemleri yapar.
- b) Çalışma alanında yer alan eğitim-öğretim kurumlarının özellik, kademe, türlerine göre ayrı olmak üzere çerçeve programı ve etkinlik programlarının hazırlanmasına ilişkin çalışmaları organize eder ve bu çalışmalara katılır. Bu çalışmanın ön hazırlığı olarak kurumdaki önceki uygulama sonuçları, kurumun özellikleri ve çeşitli boyutları incelenir.
- c) Psikolojik ölçme araçlarının standartlarına uygun olarak uygular, değerlendirir, sonucunda gerekli rehberlik hizmetini verir.
- d) Rehberlik ve psikolojik danışma servislerine yönelik olarak yöneltme kapsamındaki çalışmaları organize eder, düzenlenmiş çalışmalara katılır ve bu çalışmalar doğrultusunda çeşitli yayınlar hazırlar.
- e) Rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin ihtiyaç ve sorunlarını belirlemeye yönelik çalışmaları yürütür.
- f) Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinden gelen çalışma rapor ve programların inceler, değerlendirir ve değerlendirme sonuçlarını genel bir rapor haline getirir. Bu rapora bölümündeki elemanların görüş ve önerilerini de ekleyerek Bölüm Başkanına iletir.
- g) Hizmetlerle ilgili çeşitli araştırma-geliştirme çalışmalarına katılır.

h) Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde görev yapan psikolojik danışmanlara, verilecek hizmetlere ilişkin rehberlikte bulunur.

ı) Psikolojik danışmanı bulunmayan okullar öncelikli olmak üzere okulların ve öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda yöneticilere, öğretmenlere, gerekli durumlarda ailelere yönelik toplantı, panel ve konferans gibi etkinlikler düzenler, gerekli hizmet içi eğitim etkinliklerini önerir.

ı) Alanla ve bölümün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, uygulamalarında bu gelişmelerden yararlanır.

j) Merkezde diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.

k) Merkez müdürünün vereceği hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Psikoloğun Görevleri

Madde 37 - Merkezde görevli psikolog aşağıdaki görevleri yapar:

a) Atipik özellikleri, uyum güçlükleri, sorunları veya özürleri bakımından incelenmesi ve tanınması gereken danışanlar için tanılama çalışması yapar.

b) Bu çalışmalar için gerekli psikolojik ölçmeleri yapar, yöntem ve teknikleri kullanır ve bunların sonuçlarını değerlendirir.

c) Danışanlara kendi alanı ile ilgili olan psikolojik yardımları verir, gerekli terapi çalışmalarını yürütür.

d) Gerektiğinde danışanları çevrede psikolojik yardım veren başka kurum ve kuruluşlara yönlendirir.

e) Çevrede ve okullarda alanıyla ilgili araştırmalar yapar veya yapılara katılır. Sonuçları, önerileriyle birlikte ilgililere iletir,

f) Alanı ve bölümünün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, uygulamalarında bunlardan yararlanır.

g) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin gerekli kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.

h) Merkez müdürünün vereceği hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Psikometristin Görevleri

Madde 38 - Merkezde görevli psikometristi aşağıdaki görevleri yapar;

a) Merkezin ve bulunduğu bölümün hizmetlerinin gerektirdiği psikolojik ölçme araçlarına ilişkin olarak ihtiyaçlarını belirler.

b) Hizmetlerde ihtiyaç duyulan psikolojik ölçme araçlarının yerel olanaklara göre geliştirilmesi ve uyarlanmasıyla ilgili çalışmalar yapar. Gerektiğinde çalışmalar için bölgede bir ekip oluşturulmasına yönelik olarak yönetime önerilerini bildirir. Bu ekibin çalışmalarına katılır ve çalışmaları organize

eder.

- c) Hizmetlerde kullanılan mevcut psikolojik ölçme araçlarının geçerlik, güvenirlik gibi niteliklerini izler, normlarını sağlar, gerekli düzenleme ve düzeltme çalışmalarını yürütür.
- d) Gerekliğinde merkezde ve bölümündeki inceleme veya tanılama amacıyla yapılan ölçme araç uygulamalarına katılır.
- e) Psikolojik ölçme araçlarından elde edilen verileri işlemek için istatistiksel teknikler geliştirir.
- f) Hizmet bölgesindeki psikolojik ölçme araçlarıyla ilgili hizmet içi eğitim etkinliklerine katılır veya gerektiğinde organize eder.
- g) Yönlendirmede rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin düzenlenmesi ve yürütülmesine ilişkin psikometrik çalışmalarını yürütür veya ilgili çalışmalara katılır.
- h) Bölümünün hizmetleri ve psikolojik ölçme araçlarına ilişkin bilimsel gelişmeleri izler ve çalışmalarında bunlardan yararlanır.
- ı) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.
- İ) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Eğitim Programcısının Görevleri

Madde 39 - Merkezde görevli eğitim programcısı aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Merkezin hizmet alanında kullanılan mevcut rehberlik programlarını amaç, içerik, uygulama ve kullanılan araç ve gerecin uygunluğu gibi yönlerden sürekli olarak izler, değerlendirir ve sonuçlarını merkezdeki ilgili uzmanlara ve eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerine iletir.
- b) Çeşitli rehberlik programlarını (mevcut olan, hizmet alanında gereksinim duyulan, öğrencilere ve ailelere yönelik programlar ile ilgili personel için gerekli hizmet içi eğitim programları) ilgili alan uzmanlarıyla birlikte geliştirir.
- c) Okul veya öğretim programlarıyla ilgili çalışmalara, yönlendirme ve yönlendirmedeki rehberlik hizmetleri açısından katılır.
- d) Programların uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunları araştırır, değerlendirir ve sonuçları merkez müdürüne iletir.
- e) Merkezin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin planlamalarını yapar ve bu hizmetler açısından hizmet alanının gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin inceleme ve araştırmalara katılır.
- f) Alan ve bölümün hizmetlerine ilişkin bilimsel gelişmeleri izler ve çalışmalarında bunlardan yararlanır.
- g) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.

h) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Sosyal Çalışmacının Görevleri

Madde 40 - Merkezde görevli sosyal çalışmacı aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Merkeze yapılan başvurular üzerine öğrenci, aileler ve diğer ilgililerle görüşme yapar, gerekli bilgileri toplar.
- b) Merkeze gelen öğrenci veya bireyleri aile yapısı, fizikî-sosyal gelişim, çocuk-aile ilişkisi, eğitim, çevreye uyum gibi çeşitli değişkenlere göre inceler, bilgileri değerlendirir. Çeşitli sosyal çalışma tekniklerini kullanarak problemlerin çözülmesine yardımcı olur.
- c) Merkeze gelen öğrenci veya bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarına göre çevrede yararlanabilecekleri eğitsel ve sosyal hizmet olanaklarını araştırır, tanıtır.
- d) Hizmetlere ilişkin konferans, gezi, seminer, grup toplantısı gibi sosyal etkinlikleri organize eder.
- e) Hizmet alanında toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin araştırmalar yapar, bunları hizmetlerde yararlanılmak üzere ilgililere iletir ve bu düzenleme çalışmalarına alanıyla ilgili konularda katılır.
- f) Merkezin tanıtılması ve diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması yönünde çalışmalarda bulunur.
- g) Alan ve bölümünün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, çalışmalarında bunlardan yararlanır.
- h) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.
- ı) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Özel Eğitimcinin Görevleri

Madde 41 - Merkezde görevli Özel eğitimci aşağıdaki görevleri yapar.

Uzmanlık alanı olan özür grubunda:

- a) Danışanların, ayıncı tanılama çalışmalarına katılır.
- b) Danışanların eğitimlerini ve gelişimlerini sürdürmeleri için gerekli olan becerilerin kazandırılmasına ilişkin eğitsel terapi çalışmalarını bireysel ve grup etkinlikleri şeklinde yürütür.
- c) Değerlendirme sonuçlarına göre, sürdürülen eğitim uygulamaları ve bireydeki gelişmeler konusunda; danışanın kendisine, ailesine ve öğretmenlerine bilgi verir. Sağlanan gelişmelerin okul, aile ve diğer ortamlarda sürekliliği bakımından gerekli eş güdümü sağlar.
- d) Danışanların özürleri, kişilik yapıları, gelişim özellikleri ile ilgi ve yeteneklerine uygun bireysel ya da grup eğitsel programları hazırlar, uygular, geliştirir ve sonuçlarını değerlendirir.
- e) Bu programların uygulanabilmesi için uygun fizikî ortam ile araç-gereç gereksinimini belirler ve yönetime iletir.

- f) Yürütülen etkinliklerin çocukların gelişimlerine olan katkılarını değerlendirir ve danışanı sürekli izleyerek gelişim durumlarını belli aralıklarla kaydeder.
- g) Danışanların eğitsel ve meslekî yönlendirilmelerinde; özür türü ve özelliklerine uygun kararlar alınabilmesi için diğer alan uzmanlarıyla iş birliği yapar.
- h) Ailelere, Öğretmenlere ve öğrencilere, özel eğitim yöntem ve teknikleri ile eğitim materyalleri ve bunların sınıf ve ev ortamında amaca uygun olarak kullanılması konularında bilgi verir.
- i) Özel eğitime ilişkin bilimsel gelişmeleri izler ve çalışmalarında bunlardan yararlanır.
- j) Çalışmalarını merkezdeki diğer uzman elemanlarla ekip çalışması içerisinde yürütür ve görevine ilişkin kayıtları usulüne uygun tutar.
- j) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Çocuk Gelişimi ve Eğitimsinin Görevleri

Madde 42 - Merkezde görevli çocuk gelişimi ve eğitimsi aşağıdaki görevleri yapar;

- a) Danışanların fizikî, zihinsel ve sosyal gelişim bakımından inceler, danışanların yaş düzeylerine uygun gelişimlerini değerlendirir.
- b) Danışanların gelişim özelliklerine göre eğitsel terapi çalışmalarına, gelişimi değerlendirme yönünden destek olur.
- c) Danışanın gelişimi ve eğitimini izler, beklenen gelişimi gösteremeyen çocuklar için ilgili meslek elemanlarıyla iş birliği yapar.
- d) Alanı ile ilgili konularda ailelere ve öğretmenlere rehberlik eder. Çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili broşür, kitapçık hazırlama çalışmalarına katılır.
- e) Çeşitli gelişim Ölçeklerinin geliştirilmesi çalışmalarına katılır.
- f) Alanıyla ilgili araştırma ve inceleme yapar, gelişmeleri izler, bunlardan görevlerinde yararlanır.
- g) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.
- h) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

BEŞİNCİ KISIM

Eğitim-Öğretim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

BİRİNCİBÖLÜM

Servisin Kuruluşu ve Okul Yönetimi

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerinin Kuruluşu

Madde 43 - Resmî ve özel eğitim-öğretim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürütmek üzere, rehberlik ve psikolojik danışma servisi kurulur. Bu servise öğrenci sayısına göre yeterli eleman atanır. Hizmetin özellikleri açısından uygun fizikî ortam ve gerekli donatım sağlanır.

Madde 44 - Rehberlik ve psikolojik danışma servisi rehberlik ve araştırma merkeziyle koordineli çalışır.

Psikolojik danışmanı bulunmayan eğitim-öğretim kurumları sınıf rehber öğretmenliğine ilişkin rehberlik hizmetleri kapsamında, yürütme kurulu aracılığıyla rehberlik ve araştırma merkezleriyle iş birliği içinde çalışır.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonu

Madde 45 - Her eğitim-öğretim kurumunda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması, eş güdümün ve kurum içindeki iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu oluşturulur.

Bu komisyon, ders yılında birinci ve ikinci dönemin başladığı ilk ay ile ders yılının tamamlandığı son ay içerisinde olmak üzere, yılda en az üç defa toplanır.

Ayrıca ders yılı içinde gerektiğinde okul müdürünün uygun gördüğü tarihlerde de toplanabilir.

Rehberlik ve psikolojik danışma servisindeki psikolojik danışmanlar bu komisyonun sürekli üyesidir.

Diğer üyeler her ders yılı başında öğretmenler kurulunda yeniden belirlenir.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu okul müdürünün başkanlığında aşağıdaki üyelerden oluşturulur:

- a) Müdür yardımcıları.
- b) Rehberlik ve psikolojik danışma servisi psikolojik danışmanları.
- c) Sınıf rehber öğretmenlerinden her sınıf seviyesinden seçilecek en az birer temsilci.
- d) Disiplin kurulundan bir temsilci.
- e) Okul-aile birliği ve okul koruma derneğinden birer temsilci.
- f) Okul öğrenci temsilcisi.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonunun Görevleri

Madde 46 - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu aşağıdaki görevleri yapar :

- a) Rehberlik ve psikolojik danışma servisinde hazırlanan yıllık program ve yürütme planını inceler, bu konudaki görüşlerini bildirir. Uygulanması için gerekli önlemleri karara bağlar.
- b) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi sırasında hizmetlere ilişkin çalışmalar ve ortaya çıkan sorunları inceler, değerlendirir ve bunların çözümüne ilişkin önlemleri belirler.

c) Eğitim ortamında; öğrenciler, aileler, yöneticiler, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar arasında sağlıklı ve uyumlu ilişkiler kurulabilmesi için gerekli önlemleri görüşür ve yapılacak çalışmaları belirler.

d) Yönlendirmeye ilişkin eğitsel ve meslekî rehberlik çalışmalarında ve öğrencileri yönlendirmede, okuldaki eğitim-öğretim etkinlikleri ile eğitsel etkinliklerden karşılıklı olarak yararlanılabilmesi için gerekli önlemleri ve çalışmaları belirler.

e) Yapılacak çalışmalarda birey, aile, ilgili kurum-kuruluşlara yönelik iletişim ve iş birliğine ilişkin önlemleri belirler.

Psikolojik danışmanı bulunmayan eğitim-öğretim kurumlarında gerektiğinde rehberlik ve araştırma merkezinden bir uzmanın bu komisyona katılması sağlanır.

Okul Müdürünün Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Görevleri

Madde 47 - Okul müdürü aşağıdaki görevleri yapar:

a) Okulda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sağlıklı şekilde yürütülebilmesi için, hizmetin gerektirdiği fiziksel şartları ve uygun çalışma ortamını hazırlar, kullanılacak araç ve gereci sağlar.

b) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonunu kurar, bu komisyona başkanlık eder.

c) Okulun rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili yıllık program ve yürütme planının hazırlanmasını sağlar ve uygulanmasını izler.

d) Okulun psikolojik danışman ihtiyacını, öğrenci sayısını ve bu sayıdaki artışı dikkate alarak belirler

ve bulunduğu il veya ilçe millî eğitim müdürlüğünün ilgili bölümüne bildirir.

e) Okulda birden fazla psikolojik danışman varsa birini koordinatör olarak görevlendirir.

f) Rehberlik ve psikolojik danışma servisinde birden fazla psikolojik danışman olması hâlinde; program, plânlama, araştırma gibi birlikte yapılması gereken görevler dışında, hizmetlerin yürütülmesinde öğrenci sayıları, sınıflar, meslekî formasyon ve özel beceriler gibi ölçütleri göre gerektiğinde psikolojik danışmanlar arasında iş bölümü yapar. Ancak bu iş bölümünün dengeli olmasına ve hizmetlerin gerektirdiği eş güdüm ve bütünlüğü zedelememesine dikkat eder.

g) Rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yaparak okuldaki Öğretmenleri her sınıfa bir sınıf rehber öğretmeni olmak üzere görevlendirir. Zorunlu olmadıkça sınıf rehber öğretmenlerini sınıftaki öğrencilerin mezuniyetine kadar değiştirmez ve sınıf rehber Öğretmenlerini bir zorunluluk bulunmadıkça yönelim işlerinde görevlendirmez.

h) Okuldaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ve bu konudaki programın verimli ve düzenli bir biçimde yürütülmesi için psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmenleri, öğrenciler ve veliler arasında eş güdümü sağlamak için gerekli özeni gösterir.

- i) Öğrencileri yönlendirme çalışmalarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisi elemanları, öğrenciler, veliler, sınıf rehber öğretmenleri, branş Öğretmenleri ve diğer yöneticiler arasında iş birliği ve organizasyon ile değerlendirme sonuçlarının bir bütünlük içinde kayıtlarının tutulmasını sağlar.
- ii) Başka eğitim-öğretim kurumlarından gelen öğrencilerin gelişim dosyalarını, geldikleri eğitim kurumlarından ister ve rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir.
- iii) Rehberlik ve psikolojik danışma servisinde hazırlanan program ile yürütme planının birer örneğini ders yılının başladığı ilk ay içerisinde, yıl sonu çalışma raporunun bir örneğini ise ders yılının tamamlandığı ay içerisinde bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezine gönderir.

Müdür Yardımcılarının Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Görevleri

Madde 48 - Okul müdür yardımcısı aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Sorumlu olduğu sınıflardaki öğrencilere ilişkin sorunları ve bu öğrencilerle ilgili gerekli bilgi ve belgeleri rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir.
- b) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu toplantılarına katılır.
- c) Okul müdürünün vereceği rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili diğer görevleri yapar.

İKİNCİ BÖLÜM

Servisin Elemanları

Koordinatör Psikolojik Danışmanın Görevleri

Madde 49 - Koordinatör psikolojik danışman aşağıdaki görevleri yapar:

- a) Rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile okul yönetimi arasındaki koordinasyonu sağlar.
- b) Rehberlik ve psikolojik danışma servisinin hazırladığı okulun rehberlik programlarını ve çalışma raporlarını onaylamak ve birer örneğini rehberlik ve araştırma merkezine gönderilmek üzere okul müdürüne iletir.
- c) Uygulanan rehberlik programları, gerçekleştirilen ve yapılacak olan rehberlik etkinliklerine ilişkin olarak öğretmenler kuruluna bilgi verir.
- d) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri etkinliklerine servis elemanı olarak fiilen katılır.

Psikolojik Danışmanın Görevleri

Madde 50 - Psikolojik danışman aşağıdaki görevleri yapar:

- a) İl çerçeve programını temel alarak okulunun rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri programını sınıf düzeylerine, okulun türüne ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hazırlar.
- b) Rehberlik programının ilgili kısmının uygulanmasında sınıf öğretmenlerine rehberlik eder.
- c) Okulunun tür ve özelliklerine göre gerekli eğitsel ve meslekî rehberlik etkinliklerini planlar,

programlaştırarak uygular veya uygulanmasına rehberlik eder.

d) Bireysel rehberlik hizmetlerini alanın ilke ve standartlarına uygun biçimde yürütür.

e) Eğitsel, meslekî ve bireysel rehberlik çalışmaları için öğrencilere yönelik olarak bireyi tanıma etkinliklerini yürütür.

f) Bireysel rehberlik hizmetleri kapsamında formasyonu uygunsa psikolojik danışma yapar.

g) Sınıflarda yürütülen eğitsel ve meslekî rehberlik etkinliklerinden, uygulanması rehberlik ve psikolojik danışma alanında Özel bilgi ve beceri gerektirenleri uygular.

h) Okul içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili konularda araştırmalar yapar, bunların sonuçlarından yararlanılmasını sağlar.

ı) Öğrencinin mezun olacağı dönemde, okuldaki tüm eğitim ve öğretim sürecindeki gelişimini, yönlendirilmesi açısından önemli özelliklerini ve bu konudaki önerilerini içeren bir değerlendirme raporunu sınıf rehber öğretmen, veli, öğrenci ve okul yönetiminin iş birliğiyle hazırlar. Bu raporun aslını öğrenci gelişim dosyasına koyar, bir Örneğini de Öğrenciye veya velisine verir.

İ) Eğitim-öğretim kurumundaki seçmeli derslerin konulmasında çevre koşulları, okulun olanakları, öğretmen sayısı ve branşı da gözönüne alınarak yeni seçmeli derslere ilişkin araştırma yapar, bu derslerin zümre öğretmenlerince gerçekleştirilecek program çalışmalarında alanı ile ilgili görüşlerini bildirir.

j) Okulda özel eğitim gerektiren öğrenci varsa veya kaynaştırma eğitimi sürdürülüyorsa, bu kapsamdaki öğrencilere ve ailelerine gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini rehberlik ve araştırma merkezinin iş birliğiyle verir.

k) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin öğrenci gelişim dosyalarını ve diğer gerekli kayıtları tutar, ilgili yazışmaları hazırlar ve istenen raporları düzenler.

İ) Okula bir alt Öğrenim kademesinden veya nakil yoluyla gelen öğrencilerin gelişim dosyalarını inceler, sınıf rehber öğretmenle iş birliği içinde değerlendirir.

m) Gerekliğinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde kullanılacak ölçme araçları, doküman ve kaynakları hazırlama ve geliştirme çalışmalarına katılır.

n) Öğrencilerin ilgi, yetenek ve akademik başarıları doğrultusunda eğitsel kollara yönlendirilmesi konusunda branş ve sınıf rehber öğretmenine bilgi verir ve iş birliği yapar.

o) Ailelere, öğrencilere, sınıf rehber öğretmenlerine ve gerektiğinde diğer okul personeline yönelik hizmet alanına uygun toplantı, konferans ve panel gibi etkinlikler düzenler.

p) Okulda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin komisyonlara ve toplantılara katılır, gerekli bilgileri verir, görüşlerini belirtir.

r) Orta öğretim kurumlarında Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinin ilgili maddesinde belirtilen görevi yapar.

s) Ders yılı sonunda bu alanda yapılan çalışmaları değerlendirir, sonuçlarını ve gerekli bilgileri içeren bir rapor hazırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Öğretmenler

Sınıf Rehber Öğretmeninin Görevleri

Madde 51 - Sınıf rehber öğretmeni aşağıdaki görevleri yapar:

- Okulun rehberlik ve psikolojik danışma programı çerçevesinde sınıfın yıllık çalışmalarını plânlar ve bu plânlamanın bir örneğini rehberlik ve psikolojik danışma servisine verir.
- Rehberlik için ayrılan sürede sınıfa girer. Sınıf rehberlik çalışmaları kapsamında eğitsel ve meslekî rehberlik etkinliklerini, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisinin organizasyonu ve rehberliğinde yürütür.
- Sınıfındaki öğrencilerin öğrenci gelişim dosyalarının tutulmasında, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisiyle iş birliği yapar.
- Sınıfa yeni gelen Öğrencilerin gelişim dosyalarını rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile iş birliği içinde inceler, değerlendirir.
- Çalışmalarda öğrenci hakkında topladığı bilgilerden özel ve kişisel olanların gizliliğini korur.
- Sınıfıyla ilgili çalışmalarını, ihtiyaç ve önerilerini belirten bir raporu ders yılı sonunda ilk hafta içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisine iletir.
- Öğrencilerin ilgi, yetenek ve akademik başarıları doğrultusunda eğitsel kollara yönettirmeleri konusunda psikolojik danışmanla iş birliği yapar.
- Okul müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

İlköğretimde 1'inci sınıftan 5'inci sınıfa kadar olan sınıfları okutan öğretmenler de bu görevleri kendi sınıflarında; üst sınıflardaki sınıf rehber öğretmenleri gibi, öğrencilerinin yaş, gelişim, eğitim durumları, bireysel özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda, rehberlik ve psikolojik danışma servisinin eş güdümünde yürütürler.

Diğer Öğretmenler

Madde 52 - Sınıf rehber öğretmenliği görevi olmayan öğretmenler de gerektiğinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisinin plânlama ve eş güdümüyle çalışmalara yardımcı olurlar. Okul Müdürünün vereceği, rehberlikle ilgili görevleri yerine getirirler.

ALTINCI KISIM

Çeşitli Hükümler

Yetiştirme

Madde 53 - Hizmeti geliştirmek ve niteliğini artırmak, rehberlik ve araştırma merkezleri ile eğitim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerindeki elemanların, rehberlik alanındaki görevlerini yürütebilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak amacıyla okul müdürleri, sınıf rehber öğretmenleri ve diğer ilgili elemanlar için eğitim ve yetiştirme önlemleri Bakanlıkça alınır.

Çalışma Saatleri ve İzinler

Madde 54 - Rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevli uzmanlar ve psikolojik danışmanların çalışma saatleri ve izinleri ile ilgili konular, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 99, 102, 103, 104 üncü maddeleri esaslarına göre düzenlenir.

Rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde görevli psikolojik danışmanların çalışma süreleri haftalık 30 iş saatidir. Günlük çalışma saatleri eğitim-öğretim kurumunun özellik ve ihtiyaçlarına göre okul müdürlüğünce düzenlenir. Bu elemanlar izin ve tatillerini diğer öğretmenler gibi kullanırlar.

Verilemeyecek Görevler

Madde 55 -Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde görevli psikolojik danışmanlara yönetim, büro işlerinde, ders, nöbet ve sınav gibi rehberlik ve psikolojik danışmadaki hizmet alanlarıyla ilişkisiz konularda görev verilemez. Ancak bu durum yönetici olarak atanmalarına engel teşkil etmez.

İlk Atama, Yer Değiştirme Suretiyle Atama, Adaylığın Kaldırılması

Madde 56 - Rehberlik ve araştırma merkezi ve rehberlik ve psikolojik danışma servisi elemanlarının atama ve yer değiştirme suretiyle atamaları yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre yapılır.

Resmî eğitim-öğretim kurumlarına atanacak aday psikolojik danışmanlar ilk olarak rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevlendirilirler. Adaylıktan burada kaldırıldıktan sonra, eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerine dağıtılmaları yapılır.

Rehberlik ve araştırma merkezlerine yapılacak atama ve görevlendirmelerde, lisansüstü dereceye sahip olma, tercih nedenidir.

YEDİNCİ KISIM

Kaldırılan Mevzuat.Yürürlük,YürütmeYürürlükten Kaldırılan Mevzuat

Madde 57 - Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren 16/12/1985 tarihli ve 2201 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği ve ilgili genelgeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 58 - Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 59 - Bu Yönetmelik hükümlerini Millî Eğitim Bakanı yürütür.

MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİM

Meslekî ve teknik ortaöğretim; iş ve meslek alanlarına insan gücü yetiştiren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. Meslekî ve teknik ortaöğretim;

- Erkek ve kız teknik öğretim okulları,
- Ticaret ve turizm öğretimi okulları,
- Din öğretimi okulları,
- Özel eğitim okulları,
- Özel öğretim okulları,
- Sağlık eğitimi okulları,
- Çok programlı liselerden oluşmaktadır.

Çizelge 12. 1999-2000 Öğretim Yılında Meslekî ve Teknik Ortaöğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Erkek Teknik Öğretim	1 196	351 292	314 902	36 390	25 705
Kız Teknik Öğretim	659	100 005	12 687	87 318	13 305
Ticaret ve Turizm Öğretim	694	255 346	131 465	123 881	12 184
Din Öğretimi	604	134 224	66 776	67 448	15 922
Özel Eğitim	10	744	533	211	77
Özel Öğretim	24	2 024	1 369	655	172
Sağlık Eğitimi	2	329	43	286	28
GENEL TOPLAM	3 189	843 964	527 775	316 189	67 393

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihi itibarıyla alınmıştır.

1999-2000 öğretim yılında; 3.189 meslekî ve teknik ortaöğretim okulunda 843.964 öğrenci öğrenim görmekte, 67.393 öğretmen görev yapmaktadır.

2.4.2.1. Erkek Teknik Öğretim Okulları

Erkek teknik öğretim okulları; ülkemiz endüstrisinin gereksinim duyduğu iş alanlarına orta kademe teknik insan gücü yetiştiren ve yükseköğretime öğrenci hazırlayan ortaöğretim kurumlarıdır.

Erkek teknik öğretim okulları;

- Anadolu teknik liseleri,
- Teknik liseler,
- Anadolu meslek liseleri,
- Endüstri meslek liseleri,
- Çok programlı liselerden oluşmaktadır.

Çizelge 13. 1999-2000 Öğretim Yılında Erkek Teknik Öğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRET. SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Endüstri Meslek Lisesi	428	260 514	241 504	19 010	21 418
Çok Programlı Lise	150	39 043	28 996	10 047	3 024
Teknik Lise	274	25 571	22 988	2 583	98
Anadolu Meslek Lisesi	170	3 196	2 521	675	116
Anadolu Teknik Lisesi	174	22 968	18 893	4 075	1 049
TOPLAM	1 196	351 292	314 902	36 390	25 705

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihli kitabıyla alınmıştır.

1999-2000 öğretim yılında; 1.196 okulda 351.292 öğrenci öğrenim görmekte, 25.705 öğretmen görev yapmaktadır.

2.4.2.2.Kız Teknik Öğretim Okulları

Kız teknik öğretim okulları; ülkemiz endüstrisinin gereksinim duyduğu iş alanlarına orta kademe teknik işgücü yetiştiren ve yükseköğretime öğrenci hazırlayan ortaöğretim kurumlarıdır.

Kız teknik öğretim okulları;

- Anadolu kız teknik liseleri,
- Kız teknik liseler,
- Anadolu kız meslek liseleri,
- Kız meslek liseleri,
- Çok programlı liselerden

oluşmaktadır.

Çizelge 14. 1999-2000 Öğretim Yılında Kız Teknik Öğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRET. SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Kız Meslek Lisesi	389	65 272	1 793	63 479	11 327
Çok Programlı Lise	57	11 229	6 697	4 532	945
Kız Teknik Lisesi	35	488	88	400	12
Anadolu Kız Meslek Lisesi	177	22 910	4 078	18 832	968
Anadolu Kız Teknik Lisesi	1	106	31	75	53
TOPLAM	659	100 005	12 687	87 318	13 305

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihi itibarıyla alınmıştır.

1999-2000 öğretim yılında;

- 659 okulda 100.005 öğrenci öğrenim görmekte, 13.305 öğretmen görev yapmaktadır.

- Örgün eğitimde 64, yaygın eğitimde de bölgesel özelliklere göre yaklaşık 250 program uygulanmaktadır.

2.4.2.3. Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları

Ülkemizin ticaret, turizm, muhasebe, bilgisayar, maliye, pazarlama, bankacılık, kooperatifçilik, sekreterlik, emlak komisyonculuğu, borsa hizmetleri, sigortacılık, mahallî idareler ve iletişim gibi alanlarda; kamu ve özel sektörün gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştiren ortaöğretim kurumlarıdır.

Çizelge 15. 1999-2000 Öğretim Yılında Ticaret ve Turizm Öğretiminde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Ticaret Meslek Lisesi	307	191 350	95 239	96 111	7 961
Çok Programlı Lise	157	26 540	16 173	10 377	1 974
Anadolu Mahallî İd. Mes.L.	8	1 125	458	667	65
Anadolu Ticaret Meslek Lisesi	135	18 358	8 407	9 951	617
Anadolu Dış Ticaret Meslek L.	8	1 524	666	858	119
Anadolu Sekreterlik Meslek L.	5	874	95	779	53
Anadolu Otel. Ve Turizm M. L.	60	13 371	9 384	3 987	1 261
Anadolu İletişim Meslek Lisesi	10	1 742	622	1 120	116
Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi	4	462	431	31	18
TOPLAM	694	255 346	131 465	123 881	12 184

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihi itibarıyla alınmıştır.

Ticaret ve turizm öğretimi okulları;

- Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi,

- Anadolu dış ticaret meslek lisesi,
- Anadolu ticaret meslek lisesi,
- Anadolu sekreterlik meslek lisesi,
- Anadolu aşçılık meslek lisesi,
- Anadolu mahallî idareler meslek lisesi,
- Anadolu iletişim meslek lisesi,
- Ticaret meslek lisesi,
- Çok programlı liseden oluşmaktadır.

1999-2000 öğretim yılında;

-694 okulda 255.346 öğrenci öğrenim görmekte, 12.184 öğretmen görev yapmaktadır.

2.4.2.4. Din Öğretimi Okulları

Din öğretimi; imamlık-hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programların uygulandığı ortaöğretim kurumlarıdır.

Çizelge 16. 1999-2000 Öğretim Yılında Din Öğretiminde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRET. SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
İmam-Hatip Lisesi	464	116 431	58 108	58 323	14 220
Çok Programlı Lise	33	6 289	4 004	2 285	628
Anadolu İmam-Hatip Lis.	107	11 504	4 664	6 840	1 074
TOPLAM	604	134 224	66 776	67 448	15 922

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihli itibarıyla alınmıştır.

Din öğretimi okulları;

- İmam-hatip liseleri,
- Anadolu imam-hatip liseleri,
- Çok programlı liselerden oluşmaktadır.

1999-2000 öğretim yılında; 604 okulda 134.224 öğrenci öğrenim görmekte, 15 922 öğretmen görev yapmaktadır.

2.4.3. Çok Programlı Liseler (ÇPL)

Çok programlı liselerde; hem mesleğe hem de yükseköğretime, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Bu programlar, genel ve meslekî-teknik ortaöğretimde uygulanan programlardır.

Çizelge 17. 1999-2000 Öğretim Yılında Çok Programlı Liselerin Bağlı Oldukları Genel Müdürlüklere Göre Dağılımı

GENEL MÜDÜRLÜK	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü	90	17 221	1 287
Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü	150	39 043	3 024
Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü	57	11 229	945
Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü	157	26 540	1 974
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	33	6 289	628
Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müd.	8	673	60
TOPLAM	495	100 995	7 918

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihli RİBARIYLA alınmıştır.

1999-2000 öğretim yılında;

- 495 çok programlı lisede 100.995 öğrenci öğrenim görmekte, 7.918 öğretmen görev yapmaktadır.

ÖZEL EĞİTİM

Çizelge 18. 1999-2000 Öğretim Yılında Özel Eğitimde Okul/Kurum, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

OKUL TÜRÜ	OKUL/SINIF KURUM SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Özel Eğt.O.Bün.Ana Sınıfı	22	111	65	46	19
İşitme Engelliler İlköğretim	46	6 253	3 798	2 455	950
Görme Engelliler İlköğretim	11	1 000	643	357	259
Ortopedik Engelliler İlköğr.	4	174	123	51	42
Zihinsel Engel İlköğr.Ok.	22	1 098	723	375	121
İşitme Engelliler ÇPL	8	673	479	194	60
Ortopedik Engel. Mes. s.	2	71	54	17	17
Eğitim-Uygulama Okulu	62	2 860	1 945	915	589
Mesleki Eğitim Merkezi	44	1 409	1 077	332	233
İş Eğitim Merkezi	3	764	573	191	97
Bilim ve Sanat Merkezi	5	122	50	72	6
Özel Eğitim Sınıfları	-	10 682	6 749	3 933	-
TOPLAM	229	25 217	16 279	8 938	2 393
Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihi itibarıyla alınmıştır.					

Özel eğitimin amacı; özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini en iyi şekilde

karşılayarak onları toplumla bütünleştirmek ve meslek sahibi yapmaktır.

Ülkemizde, görme engelliler, işitme engelliler, ortopedik engelliler, zihinsel engelliler, uzun süreli hasta çocuklar olmak üzere beş engel grubundaki çocuklara ve gençlere özel eğitim okullarında eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Tüm engel grubundaki çocuklardan durumu uygun olanlar; normal okullarda kaynaştırma eğitimine alınmakta, özel eğitim sınıfları ve destek eğitimi yoluyla eğitim hizmetlerinden yararlandırılmaktadır.

Özel eğitim okul ve kurumları;

- Görme engelliler ilköğretim okulu,
- İşitme engelliler ilköğretim okulu,
- İşitme engelliler çok programlı lisesi,
- Ortopedik engelliler ilköğretim okulu,
- Ortopedik engelliler meslek lisesi,
- Hastane ilköğretim okulu,
- Eğitim ve uygulama okulu (öğretilebilir zihinsel engelli çocuklar için),
- Mesleki Eğitim Merkezi (eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar için),
- İş Eğitim Merkezi (zihinsel engelli yetişkinler için),
- Bilim ve sanat merkezi (üstün veya özel yetenekli çocuklar için),
- Görme engelliler basım evi ve akşam sanat okulu,
- Özel eğitim sınıflarından

oluşmaktadır.

1999-2000 öğretim yılında; 229 özel eğitim okul ve kurumlarında, 25.217 öğrenci öğrenim görmekte, 2.393 öğretmen görev yapmaktadır.

2.6. ÖZEL ÖĞRETİM

Özel öğretim kurumları 625 sayılı Yasa doğrultusunda açılmış, her kademe ve türdeki okullar ile dersane ve kursları kapsamaktadır. Bu kurumlar, MEB'in gözetim ve denetiminde faaliyetlerini s

Çizelge 19. 1999-2000 Öğretim Yılında Özel Öğretimde Okul/Kurum, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

EĞİTİM KADEMESİ	OKUL/ KURUM SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Okulöncesi	637	14 585	7 742	6 843	1 277
İlköğretim	677	174 392	96 176	78 216	12 135
Ortaöğretim	470	56 657	31 213	25 444	9 415
Genel Ortaöğretim	446	54 633	29 844	24 789	9 243
Mesleki-Teknik Ort.	24	2 024	1 369	655	172
ÖRGÜN EĞİTİM	1 784	245 634	135 131	110 503	22 827
Özel Dershaneler	1 730	488 284	278 557	209 727	16 395
Özel Kurslar	2 895	1 195 882	905 096	290 786	20 189
YAYGIN EĞİTİM *	4 625	1 684 166	1 183 653	500 513	36 584
GENEL TOPLAM	6 409	1 929 800	1 318 784	611 016	59 411

* Yaygın eğitim kurumlarına ait öğrenci sayıları, 1998-1999 öğretim yılı itibarıyla verilmiştir.

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihi itibarıyla alınmıştır.

1999-2000 öğretim yılında;

- Örgün eğitim sistemi içerisinde yer alan 1.784 okulda, 245.634 öğrenci öğrenim görmekte, 22.827 öğretmen görev yapmaktadır.
- Yaygın eğitim sistemi içerisinde yer alan 4.625 özel kurs ve dershanelerde, 1. 684.166 kursiyer öğrenim görmekte, 36.584 öğretmen, uzman ve usta öğretici görev yapmaktadır.

2.6.1. Özel Öğretim Okullarının Türleri

Özel Türk Okulları: Özel Türk Okulları; T.C. uyruklu özel veya tüzel kişiler tarafından açılmıştır.

Bu okullarda, anaokulu, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde resmî okullar statüsünde programlar uygulanmaktadır. **Özel Azınlık Okulları:** Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rum, Ermeni ve Musevi Azınlıklar tarafından kurulmuş Lozan Antlaşması ile güvence altına alınmış okullardır. Bu okullara kendi azınlığına mensup anaokulu, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde T.C. uyruklu öğrenciler devam etmektedir. **Özel Yabancı Okullar:** Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransız, Alman, İtalyan, Avusturya ve Amerikalılar tarafından açılan ve Lozan Antlaşmasına göre faaliyetine devam eden okullardır.

Türk çocuklarının da devam ettiği bu okulların; 4306 sayılı Yasa ile hazırlık sınıflarından başlamak üzere 1998-1999 öğretim yılından itibaren, kademeli olarak tasfiyesine başlanmıştır.

Uluslar Arası Özel Öğretim Kurumları: 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'nın 5 inci maddesi hükmü gereği sadece yabancı uyrukluların çocuklarının devam edebileceği özel öğretim kurumlarıdır.

Çizelge 20. 1999-2000 Öğretim Yılında Özel Öğretim Okullarının Türlerine Göre Dağılımı

OKUL TÜRÜ	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
	TOPLAM	ERKEK	KIZ	
Özel Türk Okulları	231 466	128 399	103 067	21 568
Özel Azınlık Okulları	4 523	2 131	2 392	409
Özel Yabancı Okulları	8 974	4 246	4 728	763
Özel Uluslar Arası Okullar	671	355	316	87
TOPLAM	245 634	135 131	110 503	22 827

Not: Sayısal veriler 1 Ekim 1999 tarihi itibarıyla alınmıştır.

1999-2000 öğretim yılında; özel Türk okullarında, 245.634 öğrenci öğrenim görmekte, 22.827 öğretmen görev yapmaktadır.

2.6.2. Özel Dershaneler

Özel dershanelerde öğrenciler seviye tespit sınavı ile gruplandırıldıktan sonra eğitime alınmaktadır. Öğrenciler; eğitim süresince periyodik sınavlara tâbi tutulmaktadır. Ayrıca çeşitli meslek envanteri uygulamalarının değerlendirilmesi sonucu seçecekleri bölümler için yönlendirilmektedir.

1999 yılında; 80 ilde toplam 1.730 dersane faaliyet göstermekte, 488.284 öğrenci öğrenim görmektedir ve 16.395 öğretmen görev yapmaktadır.

2.6.3. Özel Kurslar

Özel kurslar; özel motorlu taşıt sürücüleri kursu, özel muhtelif meslekî ve teknik kurslar ve özel öğrenci etüt eğitim merkezleri olmak üzere 3'e ayrılmaktadır.

Özel motorlu taşıt sürücüleri kursu; 1987 yılından itibaren faaliyetine başlamıştır. 80 il ve 690 ilçede MTSK bulunmaktadır.

Özel muhtelif meslekî ve teknik kurslar; öğrencilere olduğu kadar, yetişkinlere de hitap eden, belli alanlarda hobi geliştiren, beceri ve meslek kazandıran kurslardır. Bunlar; yabancı dil, bilgisayar, müzik, bale, mankenlik, hosteslik, satranç, bahçevanlık, fotoğrafçılık, gemi adamı yetiştirme kursları vb. 170 değişik tür programı uygulanmaktadır.

Özel öğrenci etüt eğitim merkezleri ise; öğrencilerin okul saatleri dışında ders çalışmalarına nezaret etmek, ilgi ve yeteneklerine göre çeşitli faaliyetlere yönelmek amacıyla hizmet vermektedir.

1999 yılında 2.895 özel kursa 1.195.882 kursiyer devam etmekte ve 20.189 öğretmen görev yapmaktadır.

Kaynak: MEB, www.gov.tr, 2001

KAYNAKÇA

Akşam. 20 Kasım 2000, sayfa: 8.

Atatürk, Mustafa Kemal. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1918-1937**. 3. cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1961.

Aubrey, R. F. "Career Development Needs Of Thirteen Year Olds: How To Inspire Career Development Programs," **National Advisory Council For Education**, 1978.

Barker, John. "School Counselors' Perceptions of Required Workplace Skills and Career Development Competencies," **Professional School Counseling**. 14:2, 2000.

Baykal; Ali. **Üniversiteye Giriş**. Bilimsel Toplantı Serileri: 6 Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 1997.

Bernier, Tommy. "The Rewards and Trials Of Guidance Counseling," **www.maine.edu**, 2001.

Bernstein, Carolyn M. "Learning From the Best: 1996 Exemplary Career Guidance and Counseling Programs," **http://vocserve.berkeley.edu**, 2001.

Blasco, F. "Elementary school Guidance: Impressions of Observer," **Elementary School Guidance and Counseling**, 1968.

Blanton, Bonnie Little. "High School and Employment Agency Client Views on Career Counseling," **Journal of Employment Counseling**, 36:3, 1999.

Çavdar, Ali. **Üniversiteye Giriş**. Bilimsel Toplantı Serileri: 6, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 1997.

Çetiner, M.A.. "Bir Lisede Uygulanan Rehberlik Programının Öğrenci Başansı Üzerindeki Etkisi," Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üni. Sosyal Bil. Ens., 1992.

Demirel, Özcan. **Karşılaştırmalı Eğitim**. Ankara: Usem Yay., 1994.

Eminönü RAM Müdürlüğü. "2000 Yılı Rehberlik Hizmetleri Raporu" 2000: 310-996 .

Erdoğan, İrfan. **Çağdaş Eğitim Sistemleri**. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1997.

_____. **Çağdaş Eğitim Sistemleri**. Dördüncü Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000.

Efiliti, Erkan. "Mesleki Rehberliğin Meslek Seçimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Erol, Bilge. Yayınlanmaya hazırlanan Rehberlik Ders Kitabı.

Evren, Melda. "Mesleki Grup Rehberliğinin Cinsiyetleri Farklı İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluklarına, Mesleki Benlik Algılarına ve Mesleki Tercihlerine Etkisi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens.,1999.

France, M.Honore. "Toward Tomorrow: Career Education For The Secondary School," **Guidance And Counseling**, 6:1,1990.

Gysbers, Norman C.. "Involving Counseling Psychology in The School to Work Movement: An Idea Whose Time Has Come," **Counseling Psychologist**, 25:3, 1999.

Herbert, Deborah. "Career Guidance, Families And School Counselors," **Eric's Clearinghouse/Caps Digest**, ED279991,1996.

Herring, Roger D.. "Career Counseling in Schools: Multicultural and Developmental Perspectives," **American Counseling Association**, 1998.

International Career Development Library. "Vocational Development Guidelines," <http://icdl.uncg.edu>,2001.

Jensen, L.R.. "Career Counseling, Career Planning, Guidance Programs; Secondary Schools." **Educational Administration Abstracts** 32,1.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. **Üniversiteye Giriş**. Bilimsel Toplantı Serileri: 6 Ankara:Türkiye Bilimler Akademisi,1997.

Kantarıcıoğlu, S..**Orta dereceli Okullar İçin Rehberlik El Kitabı**. İstanbul: MEB Basımevi, 1987.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Sekizinci Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.,1995.

_____. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. Dördüncü basım. Ankara: 1995.

Kaya, Y. Kemal. **İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış**. Ankara: 1989.

Kepçeoğlu, M.. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. Ankara: Gül Yay., 1995.

Kerka, Sandra. "Vocational Education In The Middle Schools," **Eric Clearinghouse On Adult Career and Vocational Education**, ED 377314.

Kompelien, Ken S.. "Career Counseling,Career Planning, Guidance Programs in Secondary Schools," **Educational Administration Abstracts**, 1997.

Kulaksızoğlu, Adnan. **Meslekler Rehberi**, Kavram dershaneleri, İstanbul, 2000.

Kuzgun, Yıldız. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: ÖSYM Yay.,1997

_____. **Meslek Danışmanlığı**. Ankara: Nobel Yay. 2000.

Lankard, A. Bettina. "Strategies For Implementing the National Career," **ERIC Digest** 1991, ED 338898.

Lapan, Richard T. "The Impact Of More Fully Implemented Guidance Programs On The School Experiences Of High School Students: A Statewide Evaluation Study," **Journal Of Counseling And Development**. 75:4, 1997.

Mariani, Mathew. "Career Counseling and Facilitating: Standards For a New Century," **Occupational Outlook Quarterly**, 43: 3,1998.

MEB. **Altına Eğitim Şurası Belgeleri Raporu**. Talim Terbiye Dairesi Raporu,1958.

_____. **Beşinci Milli Eğitim Şurası**. Ankara: MEB Yay., 1954.

_____. "1997-2000 İcra Planı," www.meb.gov.tr,2001, (a).

_____. **Dokuzuncu Eğitim Şurası**. Tebliğler Dergisi Özel Şura Sayısı no:1788, cilt 37, 1974.

_____. "Elli yedinci Hükümet Programı," www.meb.gov.tr,2001, (c).

- _____. **İkinci Milli Eğitim Şurası.** Ankara: MEB Yay., 1943 .
- _____. "İlköğretimde Yönlendirme Raporu" Temel Eğitim Program Koordinasyon Kurulu, 2000 (b).
- _____. **Meslekler Rehberi.** Milli Eğitim Basımevi, İstanbul:1998.
- _____. **Milli Eğitim Şuraları.** Ankara: MEB Yay., 1995 .
- _____. **Milli Eğitim Temel Kanunu.** Ankara:1973.
- _____. Okul Rehberlik Hizmetleri Yönergesi, 1983.
- _____. **On Altıncı Milli Eğitim Şurası, Raporlar, Görüşler, Kararlar.** Ankara: MEB Basımevi, 1999.
- _____. **On Beşinci Eğitim Şurası. "2000'li yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi" Raporlar, Görüşler, Kararlar.** Ankara: MEB Basımevi, 1996.
- _____. **On dördüncü Eğitim Şurası.** MEB Basımevi, 1993.
- _____. Onuncu Eğitim Şurası. **Tebliğler Dergisi,** Sayı: 54, Temmuz, Ağustos, Eylül 1981.
- _____. **Orta Öğretim Kurumları Sınıf Öğretmenleri İçin 9,10,11 Sınıf Rehberlik Programı,** Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2000 (a).
- _____. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Genelgesi.** MEB, 2000/111, 2001.
- _____. **Üçüncü Eğitim Şurası.** MEB Yay., 1947.
- _____. "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı," www.meb.gov.tr., 2001 (b).
- Millar, Garnet. "Helping Schools with Career Infusion," **Eric Clearinghouse on Counseling and Student Services,** ED 401500, 1995.
- Mure, Jean-Luc. "Careers Education and Guidance in France," **Research and Development Department,** 1996.
- Newsweek, **Career Counseling,** 129:13 , 3/31/1997.

- O'Dell, Frank ve Rale, Carl F. "Guidance For The 1990's: Revitalizing The Counselor's Role," **Ohio Clearinghouse**. 69:5, 1996.
- Özcan, A. Osman. **Ülkemiz İçin İstisnai Olabilecek Bir Mesleğe Yönelme Denemesi**. İstanbul: Edebiyat Fak., 1985.
- Özgüven, E. Ö. **Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. Ankara: PDRM Yay., 1999.
- Özgüven, İ. Ö. **Bireyi Tanıma Teknikleri**. Ankara: PDRM Yay., 1998.
- Özoğlu, Süleyman. **Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası., 1982.
- Paisley, P.O. "From Developmental School Counseling Programs: From Theory To Practise," **American Counseling Association**, 1994.
- Pistorio, Charles N. "Career Development In United States Schools: Developmental Model For School Counseling," **Northeastern Illinois University**, 1999.
- Plant, Peter. "Internet Guidance Training Course In Four European Countries," **Royal Danish School of Educational Studies** , 2000.
- Resmi Gazete. "Milli Eğitim Reformu Stratejisi". Sayı: 14335, 1972.
- _____. "Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Ve Psikolojik Hizmetler Yönetmeliği," Sayı 24376, 2001.
- _____. "Temel Eğitim Projesi İkraz Anlaşması, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri," Sayı 23420, 1 Ağustos 1998 .
- Sanyer RAM Müdürlüğü. "2000 Yılı Rehberlik Hizmetleri Raporu," 2000: 510/717.
- Sönmez, Ahmet. **İlköğretim Sonrası Eğitim Seçenekleri**, Ankara: MEB Yay., 1998.
- Tan, Hasan. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. MEB. Yayınları., 1992.
- The US Department Of Education. "Center For Educational Development," www.ed.gov., 2001 (b).

_____. "1996 Exemplary Career Guidance And Counseling Programs," www.ed.gov, 2001 (e).

_____. "Guidance In Middle Schools," www.ed.gov, 2001 (h).

_____. "National Career Development Guidelines," www.ed.gov, 2001 (a).

_____. "New American High Schools," www.ed.gov, 2001 (g).

_____. "Scans Committee," www.ed.gov, 2001 (d).

_____. "School- to- work Opportunity Act," www.ed.gov, 2001 (c).

Toker, Fethi. **Üniversiteye Giriş**. Bilimsel Toplantı serileri, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 1997.

Usluer, Erdal. **Meslek İnceleme Kılavuzu**, Ankara: MEB Yay., 1998.

Ültanır, Emel. **İlköğretim Birinci Kademesinde Rehberliğin Gereği, Danışman ve Öğretmenlerin Roller**. Ankara, 1998.

Wagner, Judith O.. "Locating Job Information," **Eric Digest** No.85 , 1989.

Wahl, Ken Herting ve Blackhurst Anne. "Factors Affecting The Occupational And Educational Aspirations Of Children And Adolescents," **Professional School Counseling**. 3: 5, 2000.

Watts, A. G.. "The Changing Place of Careers Guidance In Schools," **European Education Counseling Psychologist**, 1998.

Yıldızhan, Candan. "Orta Öğretim Kurumlarında Uygulanan Ders Geçme ve Kredi Sisteminin Rehberlik Hizmetleri İçinde Yer Alan Yönlendirme İlkesi Açısından Değerlendirilmesi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995.